

THE
WILLIAM R. PERKINS
LIBRARY
OF
DUKE UNIVERSITY

Rare Books

6813

Casa Sapereira

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Duke University Libraries

W. d. Schulte No. 2
APPENDIX APOLOGETICA

HENRICI
CORNELII AGRIPPÆ
AB NETTESHEYM AR-
MATÆ MILITIÆ EQVITIS
Aurati & V. I. ac Medicinæ
Doct̃oris,

PERTINENS AD SECVN-
DAM EIVS OPERVM LVGDV-
ni editorum partem.

Elenchum pagina sequens Præfatio-
nem exhibebit.

LVGDVNI,
PER BERINGOS FRATRES

M. D. C. V.

Faint, illegible text, possibly a title or header, located in the lower portion of the page. The text is obscured by heavy noise and low contrast.

EPIGRAMMA

AD DOMINUM AGRIPPAM,
DE INCERTITVDINE ET VANITA-

te scientiarum & artium, atque excellentia ver-
bi Dei declamatorē, quin
potius*artemasticem, be-
nigna sub interpretatioūe
accipiendum *citra iniu-
riam aut inuidiam aut in-
uectiuam lōge absentem,
simulq; alienam Busconō,
*veritatis alumno.

* Artemasticem nouū
vocabulum à Buscono,
ex Latino & Græco cō-
positum, nusquam apud
ceteros Poetas aut Grā-
maticos reperitum: quia
miserrimi ingenii esset
semper uti inuentis &
ex seipso nō inuenire no-
ua vocabula.

*Citra iniuriam color est Rhetoricus, quo negat se facere,
quod maxime facit, vocans me Ardelionem, in super periurij
& tergiuersationis à verbo Dei in simulans.

*Veritatis alumno, Si veritatis alumnus esset Busconus,
non tam insigni mulcta punitus fuisset in iudicio apud Bru-
xellas damnatus de commisso crimine falsi.

CLARA sub Agrippa*
probantur dogmata
vasro,

*probantur, pro ex-
probrantur, per figuram
que dicitur ignorantia
poetica.

Et sua fulcat aquas scri-
ptio stultiferas.

Censor enim rigidus nulli
qui parcit honori,

Papa redarguitur, Cæsar
& omne bonum.

Quos fert *erratus titulus
bene *tutat eosdem

Declamans, vario fin-
gere cuique licet.

Fallere cuiq; nefas cur scri-
bere quilibet audet
Audax est verbi copia
vanitoni.

Probrifer est titulus *scitū
qui *vanat amandum.

Eminet insigni certius
arte nihil.

Ars haud sit damnās, mul-
tus licet artis abusus
Fit nitidæ viuens crimi-
ne nemo caret.

Præsignis *bellam denigras
quamlibet author
Artem, scis qui sis, *am-
plus es ardelio.

Nam noscis, nescis, rides,
fles omnia carpis.

Sic proprio ecce tuus co-
dice versus habet.

Sis gemini Doctor iuris
grauitatis amicus.

At *iuramenti quæso me-
mento tui.

* Erratus, pro errata
per locū ab auctoritate,
quia sic loquutus est Re-
uerendus pater, Frater
Magister noster & Ma-
gister hæreticorum Iac.
Hochstratus in libro suo
contra Cabalam.

* Tutat, Poetice & Bu-
sconice: nā vulgus Græ-
maticorum dicit tuta-
tur aut tuetur.

* Scitum, pro scientia,
nouus lepos: & sicut pue-
ri in scholis dicūt come-
stū pro cibū meum.

* Vanat, nouū verbum,
& Buscono dignum. Sed
admonitus p illo postea
supposuit. Pungit.

* Bellam artē, Venusta
& rosea elegātia in sar-
mine tam spinoso.

* Amplus ardelio ap-
positum epithetū, quem-
admodum dicitur. Am-
plissime pater.

* Iuramenti, Nō intel-
ligitur de iuramēto pra-
stito in baptismo, quo
renuntiat̄ur Satana &
artibus eius. Sed de ex-
torto in scholis, quo iu-
ratur in verba magistri.

Quisq;

Quisque tuum laudat librum.
 quod verba tonantis
 Celsa Dei præfert quem
 decus omne decet.

Illam profecto vigent cedri-
 nis digna tabellis,
 Æternisque tuæ messibus
 historiæ.

Quas reprobas artes, aulam
 complecteris ipsam.
 Verba Dei laudas more
 negata tuo.

Leuior ô frater præfenti
 parcito pennæ,
 Recto forsan ego * nu-
 mine motus agor.

Numine, fortassis suo
 malo Genio Quippe eisdem

mali daemones nonnunquam à Poetis vocantur numina.

REVERENDI PATRIS

F R A T R I S A V R E L I I A B

Aquapendente Augustiniani Epi-
 gramma in Busconum Louan.
 versificatorem.

EST leuis ardelio, currensq; per omnia nescit
 Sistere, sed petulans fertur in omne genus
 Busconis: at cunctas miseratur nescius artes,
 Et sic Busconio carmine cuncta tonant.

*Agrippam miseris decerpit morsibus, inde
Vir grauis esse sibi dicitur ardelio.*

*Quid quoque quod gracili volitat super omnia pœna:
Busconus est igiur maximus ardelio.*

EIVSDEM AVRELI EIPI-
gramma in Louanienfes arti-
culatores.

Expectata diu vestra est censura per orbem
Artibus oppressis spem daret vt reditus.
Agrippæ hinc ignem gladiumque minatur & vndas,
Diis etiam inuitis destinat ille stygem
Qui tandem exiguum potuistis gignere murem,
Res versa in risum est, gloria parq; decus.
Sic decet indoctas, qui torquet spicula musas,
Vt cadat, vt toto fabula in orbe fiet.
Ite in Pigmeos conuertite tela gruesq;
His eritis Cæsar numina magna Deus.

HENRICI CORN. AGRIPPÆ
Epigramma ad Cæfarem.

Quum me suspectum teneas de crimine Cæsar
Quod tibi persuasit Monachorum barbara turba.
Præcipis insontem, vt iugulet palinodia librum.
Sed detractorum vt noscas mendacia & artes
Siste gradum iustum est, vnã vt insontibus aurem
Exhibeas, quam iam primam concesseris hosti.

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI GENEROSO domino, domino Laurentio Campego, tituli S. Mariæ trans Tyberim presbytero Cardinali, Sanctæ Romanæ sedis, per Germaniam nuper à latere Legato, domino & patrono suo semper obseruandissimo,
 Henricus Corn. Agrippa,

S. D.

VVM me tuæ sublimitati (ob propensum eius erga me fauorẽ, tum ob collata in me beneficia, tum ob patrocinium aduersus illos qui Cæsarem, totamq; Cæsaris aulam in meã perniciem irritarunt, & propemodum persuaserunt) plurimis maximisque nominibus obligatum esse cognoscam (pater reuerendissime) veniam mihi dabis, si grauioribus quoque nominibus cupiam me tibi reddere obligatiorem : rursusque te patrem virtute præstantissimum, & literatura eruditissimum orem vt in tuendo Agrippa, iam vetere clientulo tuo tui similis esse velis, eademque animi clementia me suscipere digneris. Quod enim ad te iterum confugio, author mihi est ignara pudoris necessitas, qui iussu Cæsaris, tuoque hortatu cogor me ab impietatis crimine vindicare,

A 4 atque

atque hanc pugnam aggredi, taleque certamen suscipere, vt capitale impietatis crimen agnoscam, si obticescam: nimiumque obfuturum sit famæ meæ si negligam, nimisque periculosum, si detrectem pugnare contra fortiter. Quod quum sine aduersariorum dolore & vulneribus fieri nequeat, periculosum mihi visum est, absq; strenuæ eruditionis, pariter & æquissimi iudicij patrono, in hanc arenam descendere. En prodit apologia nostra aduersus Louaniensium aliquot rabinorum calumnias, ad quas quanta cū celeritate respondi, nulli meliores testes sunt, quam vir ille ornatissimus dominus Lucas Bósius, tuæ sublimitatis secretarius, qui non immodicam apologiæ nostræ partem vidit legitq;. Atque venerabilis dominus Bernardus Paltrinerius tuæ amplitudinis Oeconomus, in cuius cubiculo dies noctesque importuno studio peregi omni: ita quum datus esset mihi libellus aduersariorum, ad diem decimum quintum Decembris, ego Apostologiã hanc reddiderim ante vltimas Calēdas Februarij, tradidiq; Mechliniensis Senatus Præsidi, non editurus in publicū, nisi accepto prius Senatus illius decreto, à quo mihi transumptum calumniosorum articulorū illorum transmissum esset: quamuis iudicium, & sententiam eius negotij iam pœna antecesserit, & incognita causa, ex sola suspicione damnatus essem ab his, qui posthabita senatus authoritate, sibi iudicandi libertatem vsurpassent: quique

accusa-

accusatores quum essent & inimici, non tam iudicandi, quam opprimendi mei causam quærebant. Quia igitur nunc supra annum & mediū frustra expectaui senatus illius decretum, ne honoris mei prodigus, & famæ meæ crudelis, innocentiaque meæ desertor, tam crudelem hæresis, impietatis, & scandali infamiam, quam mihi scelestissimi illi scriptorum meorum falsarij, & perfidi famicidæ impegerunt, silentio meo agnoscere videar, cogor illam vel ante iudicium (paucis recognitam & nonnullis adiectis) in publicum edere. Idque sub tui nominis protectione. Quod quidem eo audentius facio, quod etiam tua amplitudo me adhortata esset, vt responderem, & me de tam horribilibus criminibus purgarem, sed lenitatem mihi iniungens atque modestiam. Vnde ego mihi non promisi tam libere loqui, nec tam vehementer respondere: quam perfide illi calumniatores mei commuerunt. Qui (quod nosti) non istis articulis tantum contra me egerunt, sed innumeris alijs clanculariis insidiis, & capitalibus criminationibus, multisque subornatis sycophantijs, multo aconito conditis, tantum lætalis veneni, in aula Cæsaris, apud principes viros, & in templariis concionibus, apud imperitam multitudinem, aduersum me effuderunt, vt difficilimum sit mihi ad tam proditorias persequutiones, vbique habere bonum stomachum. Quorum calumniæ quædam eius ge-

neris sunt, vt quemuis etiam excelsum animam
possent à tranquillitate dimouere, & ad quas
leuis esse nec possim, nec admodum debeam.
Sicubi ergo in hac Apologia paulo liberius in
malos male loquor, sitque aliquid amaritudi-
nis, meo iure id me facere puto mihi que in il-
los licere arbitror, edito nomine meo, palam
& præcipiente Cæsare, me defendere contra eo-
rum calumnias, detractiones & maledicta, quæ
ipsi præter auctoritatem, tacitis nominibus
suis, clanculum & post terga, & proditorie, in
me sibi licere promiserunt. Certe non ignora-
bam ab initio declamationis meæ, me inuidiam
eruditionis præmium recepturum, quodque
mihi obuiatura essent gymnasiarcharum fero-
citas, sophistarum astus, scholasticorum insi-
diæ, magistrorum nostrorum furor, pseudo-
monachorum doli, & omnia mihi pulchre præ-
diuinaueram, sed arbitrabar illos, eruditorum
& proborum virorum more, aut diuersam par-
tem declamatuos, & aduersus mea scripturos,
aut disputationem publicam indicturos fuisse,
non tot falsæ linguæ apparatus insectatuos,
non tot mendacibus calumniis apud Cæsarem
capitis expetituos. Quod si scripsissent aut dis-
putassent, quid tunc valiturus fuissim, non ia-
cto. Certe eruditionem eorum, non verebar,
violentiam autem pertimescere oportuit, non
ignarus quanto periculo viuerem in ea multi-
tudine, quis quum mihi æternum bellum esset
susce-

susceptum, præsertim quum tanta sit tyranni-
 dis eorum impunitas. Sed qui quondam dispu-
 tationes indicere solebant scholarum magistri,
 nunc inscitæ suæ conscientia confusi, illas ex-
 horrent, violentiaque damnare prætendunt,
 quod deberent rationibus conuincere. Scio à
 quorum iudicio pendeat Cæsar, quales illi ad-
 sint Theologi, scio quam odiosa, quam pericu-
 losa sit veritas: sed iusto sub iudice vincet, nec
 terrebitur crimine innocens. At dicere causam
 apud eos, contra quos scripsissem, graue est.
 Quod si Cæsar nosset totius negotij circum-
 stantias, & quas passus sum iniurias ac illi pate-
 rent, quæ ego scripsi, fortassis propensior esset
 illius in me animus, nec me inter postremos nu-
 meraret. nisi in aulis regum plerumque plus va-
 leret detractorum improbitas, quam bonorum
 fauer. Sed quum non solum ille reus sit, qui
 falsum de alio profert, sed etiam is, qui aurem
 cito criminibus præbet. Non me admodum
 læsissent illæ calumniæ, nec cuiquam persua-
 sissent malæ illæ linguæ, si non inuenissent sibi
 similes auriculas. Sed confido in innocentia
 mea, quo fit, vt non confundar, nec aliud cu-
 pio, quam æquum & intelligentem iudicem,
 qualis tu es vnus. Propterea nunc iterum atque
 iterum oro amplitudinem tuam vt non graue-
 ris animum tuum, licet plurimis grauissimisq;
 negotiis occupatissimum, mihi tantisper ac-
 commodare, nostraque scripta, & responsa ex-
 pende-

pendere velis, donec causam omnem perdiscas. Nec moleste feras, si te (quod forte plerique dicturi sunt) tam odioso argumento præficiam patronum. Non enim molesta nec odiosa tibi fore puto, quæ aduersus perfidos falsarios, & impios sycophantas, fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit Deus, vt Ecclesia sua ab omni hæreticorum impietate & sophistarum tenebris expurgata, in pristinum splendorem restitua-
 tur, qui te prosperet, & incolumen confer-
 uet & omnibus bonis impleat & re-
 pleat. Vale felicif-
 sime.

NOBI-

NOBILIS VIRI

HENRICI CORNELII AGRIP-
PÆ, ARMATÆ MILITIÆ EQVITIS
aurati, ac Vtriusq; Iuris Doctoris, Cæsareæ Ma-
iestatis à Consilijs, & Archiuis Indiciarij, Apo-
logia aduersus calumnias, propter declamatio-
nem de Vanitate scientiarum, & excellen-
tia verbi Dei, sibi per aliquos Loua-
nienses Theologifas in-
tentatas.

*Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum
iudicium iudicate.*

GO Henricus Cornelius Agrippa, superio-
re anno edidi declamationem quandam, quã
de incertitudine & Vanitate scientiarum,
atque excellentia verbi Dei inscripsi. Prasagus reuera,
cum quantis monstrorum generibus propter illam forem
depugnaturus, eoque quum non prodiret edendula, mul-
tos admodum esset offensura. Præ cateris autem Theo-
logos aliquos & Monachos superciliosum hominum ge-
nus. Hinc primum ex Louaniensi Academia prodierunt,
qui me hereseos, impietatis & scandali, congestis ali-
quot articulis detulerunt, aliqui Magistri nostri (neque
enim credo totius Theologici ordinis communibus suf-
fragiis hanc rem actam esse: quum compertum habeam
esse in

esse in illorum collegio nonnullos viros candidos, & qui-
 bus illa declamatio nostra non displiceat) volitarunt
 articuli illi clam me, per multorum manus, & plerique
 aulici myste, ad hanc calumniam instructi, illos Casari
 non semel tantum obtruserunt. Hinc ad priuatum Cæ-
 saris consilium remissi, inde ad Parlamentarum Sena-
 tum Mechliniam relegati, per annum ferme in iudicum
 manibus versabantur, me inscio, & Casare aduersum
 me, non sine causa, licet sine ratione, grauiter indigna-
 to. Quod tandem vbi rescissem supplicavi apud vtrunque
 Senatum, impetratis etiam literis à Reuerendissimo
 domino Archiepiscopo Panormitano, supremo priuati
 Casaris consilii præside, vt mihi articulorum illorum da-
 retur transsumptum, quo illorum admonitione disce-
 rem, quid mihi vel explicandum, vel corrigendum, vel
 emendandum, vel reuocandum esset, paratus cognito
 errore illum Christiana modestia retractare. Datum
 itaque est mihi articulorum illorum transsumptum, die
 15. Decembr. anni millesimi quingentesimi tricesimi pri-
 mi, & per eundem Reuerendissimum dominum Archie-
 piscopum Panormitanum, supremum priuati consilij
 præsidem, edictum, velle Casarem, me horum articulo-
 rum publicam palinodiam canere. Verum ego cum illis
 spectarem multa meorum non intellecta, multa item
 deprauata, multa peruersa & perperam interpretata,
 non equum duxi eiusmodi abs me inaudito & indefen-
 so palinodiam postulari, quodque debeam reuocando a-
 gnoscere impietatis crimen, cuius mihi non essem con-
 sciens, de quo non essem conuictus, quicquid sit de vo-
 luntate Casaris. Respondeo constanter cum Ambrosio,
diuina

*Luina imperatoria Maieſtati non eſſe ſubiecta. Urge-
 mur præceptis Regalibus, ſed confirmamur ſcriptura ſer-
 monibus. Potuit Caſar credere adumbrata pietatis fu-
 co mendacia deferentibus, atque ego non neſcio quan-
 ta principum peſtis ſit lingua bonarum rerum, interpres
 mala. Potuit Caſar obſequi importune inſtigantibus,
 neque ego ignoro, quantum poſſit improbitas inſtigato-
 rum fuco pietatis ſeſe venditantium. Diui Athanaſii
 deportatio clare docet, quantum inſimulationes & ca-
 lumnia (maxime ſi ab his, qui fide digni habiti ſunt, in-
 ferantur) contra innocentes, valeant operari. Tunc etiã
 Imperatore (ſed alias eruditifſimo, ſed equiſſimo cle-
 mentifſimoque quippe Constantino Magno) per falſos
 ſacerdotes, ingeſtis calide calumniis, ad tantum ira at-
 que furoris aduerſus Athanaſium impulſo, ac ſcleris
 conſenſum agente. Scio Caſarem hominem, & ſuis poſ-
 ſe agi affectibus, qui mihi obſtare non debent, quo minus
 liceat mihi meam tueri innocentiam, præſertim de tam
 inexpiabili hæreſeos & impietatis crimine, quibus de
 cauſis hanc retractionis ſententiam, quã Caſar mãdaſ-
 ſe dicitur, cenſeo non iudicij, non de liberationis fuiſſe, ſed
 ſuſpicionis, atque ex inſidiolis aduerſariorum meorum
 conſiliis, inconfiderata credulitate proſectam, & me
 inauditum & indefenſum illa non teneri. Nam que in-
 audita parte geruntur, nunquam pro iudicio habentur
 tur, quod ſi etiam vel iuſtiſſimam ſententiam, quã
 importune, vel aliter vitioſe tulerit, tamen hac nulla
 eſt, & pro ſententia non eſt habenda. Mihi ergo
 licet, ſemperque licebit, apud Caſarem innocen-
 tiam meam tueri, calumnias repellere, male conſulta*

contemnere & quod olim licuit apud Philippum Macedonem, & hodie etiam apud Romanos Pontifices, à dormitante ad eundem vigilantem, à male iustructo ad eundem melius instruendum appellare. Non enim Caesar damnare potest, quem lex non prius iudicarit, ni forte (vt in Actis, ait Apostolus) Iudicans me secundum legem, contra legem iubeat me percuti. At lex (vt est in Euangel.) non iudicat hominem, priusquam interrogauerit ab illo, & cognouerit quid fecerit. Et in Act. cap. 22. Hominem indamnatum non licet flagellare. Et in cap. 25. ait Festus Romanus: Non est consuetudo damnare aliquē, priusquam is qui accusatur presentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat, ad ablucenda crimina quæ ei obiciuntur. Nihil enim temere (ait Moses) iudicandum, neque aestimandum, neque credendum est, nondum audita altera parte, hinc ex Athenensium legibus in duodecim tabulis à Romanis acceptum fuit; similiter ambos audire, vnde de requirendis reis Martianus consul scriptum reliquit, ne inaudita causa quenquam damnemus. Olim ne tyranni quidem iudicarunt incognita causa. Laudatur C. Caligula, qui ambas aures delatori claudebat. Laudatur Alexander qui alteram defensori seruabat. Et diuus Adrianus Ausidio Seuero rescripsit, de suspicionibus non debere aliquem damnari. Non enim debet quis suspectus fieri, sed deprehendi. Et imperator Constantinus ait: Iudex criminisum discutiens, non ante sententiam proferat, quam ipse confiteatur, aut per innocentes testes conuincatur. Et beatus Eleutherius Papa. dicit: Nihil contra quemlibet accusatum absq³ idoneo & legitimo accusatore fiat:

Deus

Deus ipse cuius scientia non fallitur, priusquam iudicaret protoplastum, loquutus est illi, & confessionem criminis extorsit, idem iudicaturus ciuitates Sodomorum ait: Descendam & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me opere compleuerint, an nū est ita, vt sciam. Quod si mihi concedatur hęc respondendi facultas, ostendam me nihil vnquam assertiue scripsisse, credere, aut tenere, cuius contrarium asserit, credit sentit, & tenet Ecclesia Catholica. Si scripta mea non peruertantur, aut in peruersum sensum, & contra mentem meam interpretentur, quod siue inscitia, siue malitia fiat, non debeo ego pœnitentiam agere alienę inscitie, aut malitie, quando ostendere potero meliorem sensum. Nonne Rex Abimelech, quod accepit sibi Saram vxorem Abrahę, quia dixerat ille soror mea est, grauitet reprehensus est a Deo, & nō imputatur scandalum hoc vitio proferentis Abrahę, sed presumentis Abimelech, quia non fuerat scrutatus mentem verborum Abrahę? Quo exemplo, Augustinus, ream linguam non facit, nisi rea mens sit, & habetur in c. queritur. xxxij. qu. ij. Est q̄ iurisperitorum communis sententia, non solum in his, quę sunt de foro animę, sed etiam in his quę sunt de quasi foro animę, credendum esse declaranti se, & voluntatem suam confitenti. Vnde Metiano auctore, lex promulgata est. In ambiguis orationibus, maxime sententiam spectandum eius esse, qui eas protulisset, presertim in meliorem partem, vt res valeat potius, quam pereat. Et Vlpianus in libris digestorum de iudiciis, sic ait: Si quis intentione ambigua, vel oratione vsus sit, id quod ei melius est accipiendum est. Et generalis ru-

risperitorum sententia est, quod quando actus aliquis potest dici vel geri, eo modo, quo dicens vel gerens incidat in delictum vel poenam, & eo modo quo non incidat, debet semper interpretari, ut non incidat. Et Hilarius ait, intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Et Occham Scholasticus Theologus, in suo Dialago, multis rationibus falsum ostendit, quod vulgo dicitur, verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu accipienda esse, concludens, quod in verbis ambiguis & multiplicis intelligentiae, non sit recurrendum ad communem intelligentiam, sed potius ad intentionem loquentis. Fuit olim B. ille Dionysius Alexandriae Episcopus, Iulio Papa, de Ariana heresi delatus, quia filium Dei dixisset creaturam, ille dictum negans, nec dogma defendens, sed mentem suam sinceram declarans, & a suspitione liberans, summa benevolentia, & commendatione, ab Ecclesiae patribus receptus est, edita insuper (per Athanasium) apologia, pro defensione eius contra detractores, docentem non verba, sed mentem & sententiam iudicandam & explicandam esse, ab ipso quicquid scripserit aut dixerit. Quis enim hominem scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in ipso? Quod si nunc mihi concessum erit, ostendam nihil in eorum haereticum, aut impium, aut scandalosum esse, aduersus Ecclesiam Dei, si recte aut candide fuerit intellectum, & non hostiliter peruersum, atque id facturus primum bona fide recitabo articulos quos continet libellus aduersariorum, mihi à Mechliniensi senatu transmissus, supplicatione mea ad eundem clarissimum Senatuum nuper missa, hic etiam praeposita. Deinde ad singula respondebo,

spondebo, ne meo silentio, quasi culpæ conscientia, abuti possent nostri obtrectatores, numerisq; in margine adiectis signabo, ad quæ aduersariorum dicta quæq; responsionis meæ verba referantur, ostendamq; adiectis ad articulorum marginem, breuibus scholiis, quibus calumniarum artibus vtantur isti piarum aurium Theologi.

CLARISSIMIS VIRIS
DOMINO PRÆSIDI ET SENATORIBUS
Cæsarei Parlamenti apud Mechliniam.

QUONIAM Louanienses aliquot Rabi-
 ni, ante annū ferme congestos scho-
 lastico odio, quosdam ex declamatio-
 ne mea (de incertitudine & Vanitate
 scientiarum & artium, atque excellentia verbi
 Dei) articulos produxerunt, quibus me clancu-
 lum, & post terga, erroris, impietatis, scandali, &
 forte etiam hæreseos; Cæsareæ Maiestati, &
 eiusdem priuato consilio, calumniati sunt. De-
 inde vero, siue veriti, iudicium eius causæ sibi
 dedecus importaturum, siue satis illis visum
 sit, quod in exulcerato Cæsaris animo fictum de
 me crimen insideat, prosecutionem articulorū
 illorum hactenus deseruerunt. Ego autem qui
 neq; famę meę crudelis, neq; honoris mei pro-
 digus, nec innocentia meæ defertor esse, nec in-
 iurioso nomine apud Cæsarem & quoscunque

claros & probos viros cenferi volo nec debeo,
 quum articulos illos in veftris manibus iam per
 multos menses defertos, & veluti feptulos iace-
 re eandem intellexiffem, claritudini veftræ fup-
 plico, & inftanter peto, mihi articulorum illo-
 rum dari tranfumptum, veftrumque illis inter-
 poni decretum, paratus; fi qua errata funt e-
 mendare, fi qua perperam intellecta declarare,
 meamque innocentiam & integritatem ab im-
 pietatis crimine, & calumniantium iniuria vin-
 dicare. quod vt iuftum & æquum postulo, ita vos
 illud mihi minime negaturos puto, cæte-
 rum mihi in omnibus iugiter
 percipiendo.

SE-

SEQVUNTUR ARTI-
CVLI LOVANIENSIVM AV-
tentico transumpto, sed absque vlllo in-
terposito Senatus decreto
transmissi.

ASSERTIONES
Agrippæ.

Ex quodam libro de Vanitate scientiarum.

Prima assertio in fronte declamationum post Epistolam ad Lectorem: Ego inquit, aliis generis persuasus rationibus, nil perniciosius, nil pestilentius hominum vitæ, animarumq; saluti posse contingere arbitror, quâ ipsas artes, ipsasq; scientias.

Contra hanc assertionē videtur B. Augustinus in libris de doctrina Christiana, & in scriptis contra Cresconium Grammaticū Donatistam.

I. *Falso interpretantur pro Declamatione Assertiones.*

II. *Malitiose detruncant titulū obscurantes scopum totius declamationis.*

III. *Ignari Grammatica, pro genitivo alius legunt aliis.*

IV. *Argumentantur per verbum videtur.*

Vbi varie demonstrat artes liberales cuilibet Theologo Doctore aut esse necessarias aut maxime conducibiles.

Sunt & ancillæ quas ipsa Dei sapientia, ut vocarent ad artem misit Proverb. 9.

Qui igitur eas damnat, est is, de quo Apostolus dicit I. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei.

Vnde cautum est ut diversis locis constituantur magistri & Doctores, qui studia literarum artiumq; liberalium doceant.

His artibus declaratur sacra scriptura & confunduntur hæreses.

Vnde Sapiens: Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

Non igitur apparet, quomodo nihil scire sit felicissima vita cum dicat Apostolus: Qui ignorat ignorabitur. Et dominus in-

V. *Futilis argumentatio, vel sic vel sic vel nescio.*

VI. *Impertinens & detorta allegoria.*

VII. *Fratralis orthographia, videlicet damnat cum p. Impertinenter citat Apostolum.*

VIII. *Falsa argumentatio.*

IX. *Falsa assumptio.*

X. *Falsa applicatio.*

XI. *Malitiosa dissimulatio.*

quit:

quit : Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiã.

¶ Alia assertio quæ loquitur de scientiarum inuentoribus in eadem declamatione inquit.

Sunt homines aliqui boni, nihil tamẽ scientiæ ipsæ bonitatis, nihil veritatis habebũt, nisi quantũ ab ipsis inuentoribus mutuunt vel acquirunt.

Quasi vellet innuere nullam scientiam habere in se veritatem, sed tantum mutuata ab authore.

Quod est contra Philosophum dicentem, scientiæ sunt de numero bonorum honorabilium.

Et est contra c. Si quis artem. xxxvij. dist.

¶ Sequuntur aliæ propositiones piarum aurium offensiuæ.

Canones sacerdotes sublati honestis nuptiis, turpiter scortari cõpellunt.

Impudens mendacium.

XII. *Crassa ignorantia nesciunt distinguere bonitatem operatiuã ab essentiali.*

Diuinitio per Quasi.

XIII. *Futilis applicatio.*

XIV. *Impertinens & sufficiens allegatio.*

XV.

XVI. *Ambiguũ verbum in peiorem partem accipiunt.*

B 4 Vo-

Volens innuere in effectu Sacerdotes posse contrahere, nisi obstaret iuris dispositio.

Cum tamen à morte Christi non est auditum Sacerdotem duxisse uxorem, nisi quod iam attemptarunt homines plurimum seducti.

In eodem fol. pag. 2. habet hanc propositionem.

Surrexit his temporibus ex Theologorù Schola inuictus hæreticus Lutherus.

Et sequitur quod ideo vos scire volo, ne putetis non etiam Theologos esse lenones.

Et ibidem in fine concludens, quicumque principes, Iudices & Magistratus lupanaria fouent aut permittunt, dicetur illis à domino illud I. I. Imographi: Si videbas furum, &c.

Quasi permittentes seu

XVII. *Improbitas in potestatem Ecclesie scandalosa.*

XVIII. *Mendacium malitiosum.*

XIX. *Perverse accipiunt.*

XX. *Morosi sunt.*

XXI. *Reiiciunt tropos & hyperboles.*

Diuinatio per Quasi. tole-

tolerantes minus malum, ad vitandum maius peccare censeantur contra sententiam Augustini, quæ habetur xxxiiij. q. ij. c. si quod verius dicitur. Si facturus est, quod non licet, faciat adulterium, & non homicidium.

Sic ergo permittitur minus malum vt euitetur maius, licet faciens non excusetur.

*Alia propositio sub litera D,
folio 3.*

Mercatores & milites veram pœnitentiam agere non possunt.

Alia propositio sub lit. F.

Augustinus & Bernhardus contra Christi sensum bella permittunt.

Et Christo repugnante ordo militantium est in Ecclesia.

*Alia Propositio sub litera I.
folio 4.*

Habere imagines in templis, non est absque

Tunc obsequio patrocinantur lupanaribus.

XXII. *Dignum patella operculum.*

XXIII. *Malitiose dissimulantes auctorē, transferunt in me, q̄ est Augustini.*

XXIV. *Deprauant verba mea & sensum.*

XXV. *Deprauāt verba mea & sententiam.*

XXVI. *Malitiose dissimulāt, qua de his Catholice concludimus.*

Ydolatrie vitio, siue periculo.

Alia propositio sub lit. K.

Diabolus est author cuculle.

Alia Propositio sub lit. R.

Moses, Daud, Apostoli, Euágelistæ, Prophetæ, homines fuerunt, & à veritate in quibusdam defecerunt, & mendaces in quibusdam inuenti sunt.

Quasi innuat scripturâ sacram vna cum aliis scientiis humanis esse ambiguam incertam, & periculo plenam, nisi accedat verbum Dei.

Asserens vltierius quod verbum Dei nullas humanas glossas.

Nec Angelicas patitur, sed seipsam exponit.

¶ Contra has assertiones verbum Petri, 2. Pet. 1.

Non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu

Ydolatrie per ypsilon, quia Gracū est vocabulum, tam sciunt etiam Græce Magistri nostri.

XXVII. Supercilioſa morositate fabellam & iocum trahunt in calumniam.

XXVIII. Deprauant verba & sensum.

XXIX. Diuinitio per Quasi.

XXX. Detrahunt verbo Dei hanc impugnant.

XXXI. Detrahunt Apostolo huic contradicentes.

XXXII.

Malitiose argumentantur & sycophanta sunt.

sancto

sancto inspirati locuti sunt
sancti Dei homines. Item
Prophetia est interdum
comminationis & non e-
uentus, sicut erat de Iona
apud Niniuitas.

Subintelligebatur enim
hæc conditio : Si Niniui-
tæ non pœniterent, vt di-
cit glossa.

Quare non oportet di-
cere Prophetam menda-
cem, quia semper est vnus
sensus verus à Deo intelle-
ctus. In talibus enim di-
ctis subintelligitur sem-
per, nisi Deus aliter dis-
posuerit.

*Alia propositio sub litera R.
folio 3.*

Verbi Dei scientiã nul-
la Philosphorum Schola,
nulla Theologorũ forbo-
na, nec quorumcunq; gy-
mnasia Scholasticorũ no-
bis tradidere, sed solus De-
us atq; Christus.

Cui nihil addere licet
nihilq; detrahere.

XXXIII. *Huic con-
tradicientes impij &
blasphemi sunt.*

XXXIV. *Huius oppo-
situm asserentes pla-
ne hæretici sunt.*

Nulla

Nulla patitur externa
commentaria, nullas hu-
manas aut angelicas glos-
sas.

*Alia Propositio sub lit. S.
folio 3.*

Nulla res Christianæ fi-
dei, & religioni tam repu-
gnat quam scientia, mi-
nusque se inuicem com-
patiuntur.

Alia sub lit. T. fol. 3.

Discedite ab humanarū
traditionum nebulis.

Alia sub litera V. fol. 2.

Cæremonias exteriores
despicit Deus, nec vult
coli actionibus corporali-
bus, & sensibilibus operi-
bus.

Quia, vt inquit, nihil
est apud Deum acceptum
præter fidem, Contra illud
Apostoli: Si fidem habeã:
vt montes transferã, cha-
ritatem autem non ha-
beam, factus sum sicut æs
sonans, &c.

XXXV. *Qui huius
contradicunt offen-
dunt in Spiritū San-
ctum.*

XXXVI. *Malitiose
segregant, qua accipi
debet coniunctim ad
idem secundum idem
simul & in eodem
tempore.*

XXXVII. *Malitiose
interpretatur pro do-
gmatibus philosopho-
rū constitutiones hu-
manarum legum.*

XXXVIII. *Malitiosa
sycophantia verba mea
detruncant, & bene ac
Catholice dicta dissi-
mulant.*

XXXIX. *Mutilant
verba, peruertunt sen-
tentiam, & crimē falsi
committunt.*

*Malitiose citant has scri-
pturas, vt videar illis
contradixisse apud eos
potissime qui nostra nõ
legerunt.*

Cha-

Charitas igitur excitat & promouet ad corporales actiones & sensibilia opera.

Vlterius concludendo Vanitatem scientiarum, videtur asserere, quod scientię capiunt finem in hoc seculo cuius contrarium tenet Hieronymus in prologo, dicens: Discamus in terris quorum scientia nobis perseueret in cœlo.

Et quanquam dicat Ecclesiasticus: Vanitas vanitatum & omnia vanitas, oportet intelligere sapientē interdum loqui ex sua persona, aliquando eius personam gerere, qui ea quæ in mundo sunt attonitus admiratur, interdum in Persona stultorum, interdū in persona prudentū.

Quamuis igitur Ecclesiasticus ostendat, quęcunque sunt in mundo vanitatem esse non tamen omnia damnat, verum reprehendit consilia homi-

*XL. Diminatio per-
uidetur.*

Falsa applicatio.

*XLI. Cur mihi quoq;
nō opitulatur ista di-
stinctio: O malitiosus
sycophanta.*

*XLII. Fratrica ele-
gantia Dampnat.*

num, qui in hoc mundo
spem suam posuisse viden-
tur.

Et quia author ipse asse-
rit verum in canem, ac
quod nullarum virium sit
ad benedicendum, scripsit-
que volumen cui titulum
fecit de incertitudine &
Vanitate scientiarum, sic
etiam eius Indicioliber est
famosus & contumelio-
sus ac piarum aurium of-
fensius.

XLIII. *Morositas
plusquam stoica.
Caveat ambulare sine
fuste, qui à cane im-
petitus est.*

*Insolens præsumptio eius
quod ignorat, videli-
cet quis in iure dica-
tur libellus famo-
sus.*

*Impudens mendacium: quum generalis sermo, teste Hie-
ronymo, ad nullius contumeliam pertineat:*

**HIC FINIS ARTICULORVM, FVE-
runt q̄ subsignati per protogrammateum Par-
lamentarij Senatus Lamberti
Vanderex:**

CHO-

C H O R V S.

TANTVM ergo firmamentum isti
continent articuli.

Vt quodcunque documentum illorum
cedat ritui.

Præstet dolus supplementum veritatis
defectui.

ELEN-

E L E N C H V S

Appendicis.

- I. *Apologia pro defensione Declamationis de vanitate scientiarum, & excellentia verbi Dei, contra Theologistas Louanienses.*
- II. *Querela ob eandem Declamationem ipsi, qui ad Cesar. Maiestat.*
- III. *De beatissimæ Annæ Monogamia, ac vnico puerperio propositiones abbreviata & articulata.*
- IV. *Defensio propositionum prænarratarum contra quendam Dominicastrum earundem impugnatorem.*
- V. *Tabula abbreviata in artem breuem Raymundi Lullij.*

RESPON-

R E S P O N S I O

CORNELII AGRIPPÆ

ad prænarratos arti-
culos.

I.

HÆCCINE sunt illæ propositiones, quæ manifestam habituræ sunt hæresim, impietatem, blasphemiam, & scandalum, quas magistri nostri Louanienses, quasi hæreticas, impias, scandalosas, & piarum aurium offensiuas damnauerunt? Verum ego adduci vix possum, vt credam istas propositiones, siue vt vocant articulos, totius Theologici Collegij communi consensu editos, sed suspicor insciis Theologis per Busconum aliquem poetastrum, cui fingere & mentiri in professo est, aut per alium quempiam scholasticum Parasitum consarcinatos, qui sese exercere voluerit in hac arena sub Theologorum Louaniensium nomine. Non enim tantum ocij Theologis illis fuisse crediderim, vt dignarentur nostras nugas legisse, quin ipsa etiam ordinis confusio, & frustulata det truncatio, ac falsa applicatio, cum verborum & sententiarum deprauatione ipsa etiam occultatio nominis istius articulatoris: missaq; subscriptio, satis docent, hos articulos proborum Theologorum manibus non fuisse exceptos, quos nec ego tanta Grammaticæ inscitia teneri arbitror, vt declamatione interpretarentur assertionem, quate tam imperito articulatori, qui hanc in me accusationem instituit, antequam intelligeret huius caput negocij, pro responsione proponendus esset aliquis vocabularius: ex quo discat primum, quid significet declamatio. Est namque declamationis

C

pro-

proprium, in ficto themate, exercendorum studiorum gratia, citra veritatis statuendæ regulam, abrogata fide laborare. Qui enim declamationem scribere se profitetur, hoc ipso sibi fidem abrogat, nec quicquam assentit, non etiam ea, quæ vera & notoria sunt, & quibus alias extra declamationem credere, & assentiri teneretur, & de quibus ambigere nefas est. Vnde non puto tam iniquos fore Theologos, ut omnium illorum, quæ declamando diximus, aut scripsimus, rationes ad Theologicum rigorem exigere velint, ni forte subscripserint his articulis, aliqui male auspici ingenij vetuli Theologi, qui iniquitate temporum suorum, ab imperitis præceptoribus delusi, amissis optimarum literarum studiis, per omnem ætatem in sordidis sophismatibus educati, insensu sunt his studiis, quæ ipsi olim iuvenes non attigerunt, tam pertinaces veterum illorum sordium amatores, quos perinde ac si Lydia gleba essent, aut formicarum in India auriferam opus, tam obstinata religione colunt, ut offendat illos, etiam optimarum rerum novitas, ac præter propositiones & corollaria, aliud non admittant, hi forte decrepitis rationibus cæcutientes, declamationis titulum, interpretati sunt pro concione Ecclesiastica, sicut olim fecit aduersus Erasmus, Louaniensis Academiæ Procancellarius, Ioannes Athenis, sed ille tandem doctus quid esset declamatio, quæ eius qualitates, quæ conditiones, quæ licentia, quæ libertas, errorem suum falsus respuit, quod factum, non puto Louanienses Theologos ignorare, proinde quo maior est Theologorum authoritas, hoc magis etiam oportebit illorum censuras esse candidas, iustas, atque veras. Nã qui ad aliena scripta discutienda, non æquo iudicio, non veritatis amore, non candido animo accedunt, velintq; calumniandi ansam capere, nõ dubium, quin etiam Christo & Apostolis calumniari struere possint, neq; vero magni artificij est, in alieno opere, quantumuis erudito, quantumuis circumspecto, quantumuis pio & vero, reperire quod aliqua calumniæ specie reprehendi possit. Vtrumq; igitur indignissimum est, si debeam ego pœnam dare

dare alienæ siue maliciæ, siue inscitæ, quodq; ego ab his, qui sine Grammatica Theologi sunt, impietatis reus potuler, propterea quod ipsi non didicerunt quid Latine significet declamatio, neque verò æquum est, vt ego omnia illa, quæ in declamatione, sub quocunque genere argumenti, apparenti, verisimili, iocoso aut violenter etiam contorto, vel transumpto, dicta, vel quæ sita, vel disputata sunt, sic asseruisse iudicet; vt hæc mihi meo periculo defendenda sint, aut mea ignominia retractanda, ad Theologorum seria delecta. Certè liber declamationis nostræ magno eruditorum applausu exceptus, quorum plurimi etiam doctissimi & literatissimi Theologi, mihi & sermone coram, & absentes per literas gratulati sunt, nec vnus quidem illorum me, aut impietatis, aut hæreseos, aut scandali notauit, nisi forte immodicæ cuiusdam & imperterritæ dicendi libertatis. Quod si vitium est, mihi cum multis commune est, idque magnis & sanctis viris, nec sine illorum exemplo id feci, nec fateri verebor hoc naturæ meæ vitium, quod adulari nescius, locutus sum alicubi liberius, quam forte expediebat delicatis Mydæ auriculis. Multos fateor offendi, verum dicens, plerisque curiosa nimis, inquisitione factus sum onerosus, & sunt forte adhuc aliæ causæ, quæ me subiiciunt inuidiæ, quas adhuc aut ignoro, aut ignorare volo, in aliud tempus explicandas reseruans. si dicere cogar, alias celaturus haud segniter, ne noua veritas, nouum mihi odium pariat, tamen in ea semper opinione sum, quod impiam mentem, in scriptis meis nullus inueniet: esto, sint multa quæ moderatius, quæ circumspectius, quæ eruditius tractari potuissent, sit etiam à me alicubi non nihil erratum, scio enim me hominē esse & labi posse, semper tamē syncerus animus est, & me Catholicū esse, profiteor, nec vsq; a deo declamatoricæ licentiæ me indulgisse puto, q̄ ab orthodoxa fide descie- rim, aut meo lapsu scandalū dederim Ecclesiæ, neq; gra- uabor, sicubi erraui, magistrorū nostrorū subire censurā, & ex eorū monitis, errorē meū corrigere, modo meminerint ipsi, se quoq; homines esse, & labi posse iudicando, quæ ad-

dum ego illis videor lapsus in scribendo. Æquum igitur est, ut ipsi me nunc vicissim audiant, permittantque me eorum expendere sententiam.

I I.

DEclamationem nihil asserere iam diximus, & latius de hoc in querela nostra differuimus, vnde licet falsæ & calumniose assertionum titulus istis articulis præponatur, & ego me vno declamationis vocabulo ab his tuendis absoluerè possèm, licet tamen Theologico nomini hanc reuerentiam habere, & eorum supercilio morem gerere, nec recusabo hæc in parte serio respondere, & cum ipsa declamatione mea periclitari, exaquareque quocunque modo, calumniosorum articulorum ordinem, sed prius mihi hoc vnum cum illis expositandum est, quod declamationis meæ titulum detruncarunt, inquentes: ex quodam libro de Vanitate scientiarum, omittentes alteram partem, atq; excellentia verbi Dei, vbi indicatur scopus, & finis, & intentio, totius declamationis; admonenturque Lectores, scientias omnes incertas & vanas esse, si conferantur ad verbum Dei, licet secundum se consideratæ, certæ sint & vtilis, sic homines iusti, ad Dei iusticiam collati negantur habere iusticiam, sic Angeli purissimi, immundi dicuntur in conspectu Domini, cuiusmodi hyperbolas multas frequenter obuias habemus in authoribus, quæ simpliciter positæ, non videntur probandæ; tamen condonantur illis collatione aliorum, sicut condonatur Hieronymo, quod matrimonium dixerit malū, ad collationem virginitatis, quam gratiam si nunc etiam mihi cum sacris Doctoribus largiantur, nihil erit in hoc titulo, quod criminari queat, si namq; B. Thomas Aquinas in quodlibetis disputat, in Sacramento Eucharistiæ, corpus Christi potius representandum fuisse, carnibus pecudum, quam pane & vino eo, quod ille perfectius representent id quod significant, sunt eius generis alia in eodem libro, quæ blasphemias & scandalosa reprehendi possent, nisi sanctus Doctor librum illum quodlibetarum

(hoc

(hoc est latino vocabulo placitorum) titulo præmuniuisset, & hodie adhuc seruantur in plærisque Academiis quodlibetarum ferè, quibus cuique in scholis disputare licet quodlibet, præter omnem scandali aut impietatis imputationem, vbi etiam stultissimè & absurdissimè quæstiones, sæpe tractantur à grauissimis Theologis, nam licet ibi, quod cuique libet loquatur, credere non est necesse; in omnibus igitur, quæ scribuntur & dicuntur, quorsum spectet mens scribentis dicentisve considerandum est, quæ si feratur ad nullum peruersitatis scopum, meretur simplex & recta authoris intentio - poscitque publica vtilitas, vt si qua sint errata, etiam vel pauca perniciofa admixta; condonentur authoris eruditioni, aliisve meritis, nec protinus trahantur ad calumniam, sed ad rectum sensum melioribus interpretationibus accommodentur, aut cautionis notula signentur. Leguntur pro orthodoxis Lactantius & Tertullianus, & pleriq; alij, quos tamen à rectitudine fidei Catholicæ alicubi aberrasse constat, leguntur cum reuerentia in Hieronymo, quæ damnata sunt in Tertulliano, legitur & veneratur Magister sententiarum, non paucis locis prolapsus, neque tamè protinus damnatur impietatis & scandali. Diuus Augustinus & Innocentius Pontifex atque Zozimus, iudicarunt infantes non posse saluari, nisi post Baptismum accepissent Eucharistiam, docet Thomas ingressum religionis equari baptismo, idem cum suis, docet neminem obligari ad subueniendum proximo, nisi in extrema necessitate, ita tamen vt liceat reposcere, cum ille ad pinguiorem fortunam prouectus fuerit, idem contra Scotistas, & ferme omnes Theologos, tenet quod humanitati Christi per se sumptæ debeat adoratio latræ, & in tertio sententiarum dicit, quod cruci Christi in qua pependit, etiam vt rei inanimatæ, debeat adoratio: dicit enim alibi, quod imagini Christi, in quantum est imago, debetur eadem reuerentia, quæ debetur ipsi Christo, quæ est adoratio latræ, eo quod dicat Aristoteles libro de memoria & reminiscentiâ, motum animæ in imaginem in quantum i-

mago, esse vnum, & eundem cum illo, qui est in rem. Adeo profecit Doctor ille sanctus, adiutorio male intellecti Aristotelis, cum ille ibi loquatur de motu recordatiuo, & cōceptu definitiuo, non de motu voluntatis, siue identificatiuo, non dissimile huic est Scoti commentum, imagines videlicet eadem adoratione adorandas, qua illi quos representant. Tradit idem Scotus, non probari ex scripturis illum fidei articulum: Descendit ad inferos, tradit Occham ex scripturis non probari, quod ad operandum bona, opus sit diuina gratia, atque isti Doctores tam periculose opinantes, interim habentur Catholici. Iam vero etiam nostro seculo dogmatizarunt Colonienfes Theologi, Aristotelem sic esse præcurforem Christi in naturalibus, quemadmodum Ioannes Baptista in gratuitis, Iacobus Hochstratus in suo de inuocatione Sanctorum libello, hæreticum pronunciauit ad scripturam confugere: & alius quidam Theologus palam concionari non erubuit, consuetudinem potius sequendam esse quam scripturam diuinam, adhuc prænominatus Hochstratus hæreticorum (vt vocant) Magister, in opere suo contra Lutheranos, inquit in hæc verba: Scimus enim consecratione super debita materia facta Christum esse in Sacramento, nõ autem quod sub hac vel illa determinata hostia Christus contineatur, quia vt subdit, hæreticum est fidem infallibilem & infusam ad talia particularia per certitudinem extendere, eademque ratione concludit, credendam esse remissionem peccatorum in generali, neminem autem in particulari sibi esse peccata dimissa, an non est hoc vere Magistrum hæreticorum esse, vestra hæc sunt, & adhuc aliis deposcitis igni. Quoties errasse constat Scholasticos Theologos, istis suis præcocibus articulationibus, & doctrinalibus damnationibus. Quot articulos velut impios damnauit olim Schola Parisiensis, quos hodie pro veris & Catholicis defendit: eadem olim damnauit Occhanum pro hæretico, & excommunicatum proscripsit Academia, at ille hodie receptus inter doctiores & acutiores orthodoxos; damnarunt posterioribus

ribus annis Ioannem Picum Miranduz Comitem , cuius conclusiones hodie ob omnibus venerantur Catholice, eadem his recentibus annis determinavit, Papam non posse dispensare, vt frater ducat vxorem fratris mortui sine liberis , atque propterea matrimonium inter Angliæ regem & Cæsaris amitam , veluti contra ius naturale, & diuinum , indispensabile , pro incestuoso , abominabili , & sacrilego adulterio damnarunt , magna Sorbonæ infamia. Cum non multis annis ante pro Augustino Furnario Ciui ac Patricio Genuensi determinassent oppositum. Censuit in sua pro eodem diuortio determinatione Schola Patauina, illa quæ sunt iuris diuini , non subesse Romani Pontificis potestati, nec hunc in illis gerere vicem Dei , sed solum super ea , quæ sunt commissa iurisdictioni hominum.

Atque tamen hic vnus est articulorum , pro quo Lutherus damnatus est hæreticus. Dicite mihi ô Lauanenses & Colonenses Magistri nostri , quem honorem reportastis contra Capnionem , nonne appensi in statera iustitiæ , inuenti estis minus habentes , quam victoriam habuistis contra generosum Comitem Hermannum Nuenarium , nonne calumnias vestras publice reuocare , & mendaciæ vestra fateri coacti estis , ipsi & facto & iure notorie infames , ac omni veritatis fide destituti , quid lucrati estis aduersus Erasmus Roterodamum , Fabrum Stapulensem , & Petrum Rauennatem , certe numerati sunt dies vestri , & Dominus compleuit illos , victoriæ vestræ cessauerunt , & scholæ vestræ conticuerunt , & splendor sophismatum obsoleuit ; declinastis ad interitum plane perituri , quia iam nimium tolerauit mundus , insanibilem inscitiam vestram , iam nimium cognouit fucos & technas vestras , ideo obsoleuerunt in vobis dignitatis insignia , & contumeliosum factum est nomen vestrum , quo gloriabamini nuncupari **MAGISTRI NOSTRI** , nihil fidei vobis reliquum est , qui quoties deprehensi estis probis viris palam falsa obiicere , toties benedicta calumniari , toties non intellecta damnare,

toties impegisse in manifestam veritatem, & tanta nominis, famæ, honoris iactura, nondum facti estis sapientiores, propterea diuisum est à vobis regnum vestrum, & datum est laicis, & mulieribus, & idiotis, qui præcedunt vos in intelligentia scripturarum, abscondit enim illam Deus à Sapientibus & Prudentibus vestris, & reuelauit illam paruulis suis. Nonne generosus dominus Gulielmus ab Isenberg, licet homo laicus, & nullis Scholasticis disciplinis imbutus, oclusit ora Theologorum Colonien-
 sium, & ad deprecandum vltiorem disputationem ad-
 egit? Sed & quis credidisset, Theologos in rebus fidei & conscientie, non solum amore, odio, inuidia peruer-
 ti, sed nonnunquam etiam flecti conuiuis, & muneribus abduci à vero, nisi ipsi illius sceleris fidem fecissent in Ang-
 licani matrimonij damnatione, sed modo reuertamur. Non tam rigide iudicandum docet Ecclesia, quæ quon-
 dam sub Gelasio Papa diiudicans scripta authorum, in-
 ter cæteros de Eusebio Cæsariensi sic ait: Chronicon Eu-
 sebij Cæsariensis, & eiusdē Ecclesiasticæ historię libros, quamuis in primo narrationis suæ libro tenuerit, & post
 in laudibus atque excusatione Origenis schismati, vnum
 scilicet sextum librum conscripserit, propter horum ta-
 men singularem noticiam, quæ ad instructionem perti-
 net, vsquequaque non ducimus reiciendos, ita namque
 recitat Gratianus in cap. sancta Romana xv. d. adhuc
 modum, si & hodie agerent Theologi, & non ex trunca-
 tis & frustulatis articulis, aut ex leuiter erratis, eruditis
 viris tot fruerent calumnias, minus haberent tragœdiæ,
 nec metuere cogerentur scismaticos & hæreticos, eos
 quos persecuti sunt adhuc Catholicos & Orthodoxos,
 quos cum neque schismatici neque hæretici essent, ob e-
 ruditionis inuidiam, rixis & contentionibus expulerunt
 ab Ecclesia, in castra schismaticorum & hereticorum, sic
 Tertullianum refert Hieronymus clericorum inuidia pul-
 sum Ecclesia, sic Chrysostomus, sic Athanasius, viri
 Christianissimi, olim propulsi sunt, sic Arrius vir doctis-
 simus, sic Sergius Monachus in Ecclesiæ perniciem exci-
 tati

tati sunt, eisdem artibus hodie Lutheranum malum, ex modica scintilla in vastissimum incendium excreuit, quod ab initio facile sedari potuisset, si Lutherus tractatus fuisset aliquanto ciuilius, quando non adhuc repugnaret Romanæ Ecclesiæ, sed quorundam monachorum indulgentiariorum intolerabili improbitati, atq; quorundam prælatorum tyrannidi sese opponeret, qui illum tandem aduersus hanc exagitarunt, melius quieturum, si per illos liquisset, sed reuertar ad meum institutum.

III.

DIc o igitur, quam iste articulorum exceptor primam assertionem vocat, nequaquam esse assertionem, sed disputandum, inquirendorum & persuadendorum thema, totiusq; declamationis argumentum, expectans diuersum, ab alio vel alio tempore declamari. Quod autem non sit assertio, ipsa quæ sequuntur verba palam faciunt, vbi ago: Ea autem modestia hanc sententiam meam à vobis accipi volo, vt me nec alios velle reprehendere, qui diuersum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare insolentius putetis, in quibus verbis palam significo, me nequaquam omnia & singula, quæ in ea declamatione dicuntur, velle pro veris asserere, & aduersus quæ nulli liceat repugnare, sed me de illis per modum opinionis, cum patientia oppositi, citra veritatis regulam probabiliter velle declamare. Non enim omnis qui dissentit disputando, protinus damnat, neque qui sibi nihil insolenter arrogat, aduersus diuersum sentientes, protinus asserit, aut pertinaciter defendit. Recentiores Theologi sexcentis locis dissident à dogmatibus veterum, & inter seipso etiam contrariis opinionibus depugnant, neque tamen sic sua asserunt, quod aduersariorum placita, veluti blasphemia, & hæretica damnent, præsertim in illis conflictationum suarum thematibus, de quibus nihil in vtra-

uispartem determinauit

Ecclesia,

C 5

IV. Cum

IV.

CV M igitur istud sit thema declamationis meæ, quod ego multis admodum rationibus, exemplis, & auctoritatibus persuadere aggressus sum, si qui sunt, qui illud improbare volunt, ipsorum erit meas argumentationes primum destruere, non meum erit de nouo causam dicere, nam dare instantiam non est soluere, sed obiecta oportet diluere. Cuperem enim audire solutionem argumentorum illorum, quæ ibidem adfero, atque hic articulatōres isti magis muti sunt quam pisces. Numerant thema hoc inter damnabiles assertiones, nempe detrahit lucro facultatis, quod timent ne omnino crescat, si persuasa fuerit hæc propositio, rationes autem illius relinquunt omnino intactas. At demus iam assertionem esse, & liceat mihi cum Sophistis sophisticari, tunc dico, esse propositionem indefinitam, ad cuius veritatem sufficit vnam eius singularem esse veram, neque enim negare poterunt, esse plerasque artes & Scientias animarum salutis nociuas, quod si deserta Logica sua, dicant mihi receptum apud iurisperitos, indefinitam æquipollere vniuersali, verum fatebor, nisi non sit eadem ratio & conditio omnium singularium sub illo vniuersali comprehensorum, quia tunc indefinita non æquipollet vniuersali, sicut hoc declarat glossa magna in c. vt circa de electio. lib. 6. & Dinus sub rubrica, de reg. iur. lib. 6.

V.

SED cum turpe sit Theologis sine scriptura loqui, quas scripturarum machinas expugnando huic themati, (quam falso assertionem vocant) admoueant, nunc discutiamus, vt ita tandem manifesta fiant, illorum doctrina atq; voluntas, aiunt Augustinum demonstrare artes liberales cuiuslibet Theologo Doctori, aut esse necessarias, aut maxime conducibiles. Memini ego Augustinum in principio operis sui aduersus Cresconium Donatistam, longo sermone excusare Grammaticam eloquentiam, &

Diale-

Dialecticam sibi à Cresconio obiectam , ostendendo multis persuasionibus, si quis illis recte utatur, non officere Theologicæ veritati, conducere autem plurimum ad instructionem, si quis rationum suarum argumenta cum eleganter & ornate, tum recte & ordinate proponat. Idem etiam in doctrina Christiana disputat, non autem veluti fidei articulum statuit, à quo non liceat dissentire. Nam in libro secundo de doctrina Christiana expresse dicit: Absque iactura non perspicitur gentilium dogmata, nisi sanguine Christi tingantur, quin & experiundi eiusmodi disciplinarum facultatem, vix his largitur, qui scientia sacrarum literarum sunt formati, & iam præter periculum positi, & in opere contra Academicos, palam fateretur, verissimas Philosophiæ disciplinas, non esse Philosophiam huius mundi, quam merito nostra sacra detestantur, sed alterius intelligibilis, qua excitatæ animæ, in semetipsos redire & respicere patriam etiam sine disputatione possent. Quomodo enim Theologiam docuit Christus? quomodo docuerunt Apostoli? quomodo instituebantur Theologi tempore martyrum? Sanctus Anthonius, Sanctus Panutius, & plures Sancti anchoritæ, Theologi fuerunt: item Theologiæ fuerunt, sancta Agnes, sancta Lucia, sancta Anastasia, & pleræque alix Sanctæ virgines & foeminae, tamen illas artes liberales, & gentilem Philosophiam non didicerunt; nec erat tunc illa Philosophica & contentiosa Theologiæ traditio, quæ hodie in Scholis recepta est, tantum ergo abest, quod artes liberales necessariæ sint ad Theologiam, ut qui illis se crediderit, verus Theologus esse non poterit, in quem qui cupit euadere, oportet instructum esse ad pietatem, non ad contentionem, parere scripturis, non fidere syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. Iam vero ex quo articulator iste aduersum me argumentatur disiunctiuè, inquit aut necessarias, aut conducibiles, non potest me urgere, nisi ad alteram eius partem, utque liberum sit mihi utram velim eligere. Concedam itaque, duntaxat esse conducibiles, sed necessarias constan-

constanter negabo, conducibiles autem, haud aliter, atque venenum in theriaca, quod tamen in se est perniciosissimum, neque aliter de illis sentit Hieronymus, exponens illud, Quomodo captiua ducenda est in coniugem, atque ego in capite de Scholastica Theologia, quæ est ex diuinis eloquiis & Philosophicis rationibus composita, fateor illam & iudicio, & intellectu plenam, & reuincendis hæreticis non parum vtilem, præsertim vbi decretis Philosophiæ & Dialecticis argutiis sic innituntur, vt sint aliqua ingeniosa disputatione constringendi, & tanquam Goliath proprio gladio iugulandi, cæterum nihil pertineant ad negocium fidei Catholicæ, neq; quod aduersus illos dicitur, decet odiose pertrahere ad hæresim.

VI.

QUAS autem huc adducit ex prouerbiis ancillas, his ego expono ex Genesi, eiice ancillam & filium eius foras, sed iam receptum est apud Theologos, argumenta & rationes ex allegoriis deducta, non probare, vel improbare aliquid necessario, & ego de illis dicam paulo inferius.

VII.

PROINDE ex his tam belle productis, infert iste articulator. Qui ergo eas damnat (puta artes liberales) is est, de quo Apostolus dicit: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, cui ego respondeo verbo Christi: Vade retro satanas, non intelligis ea, quæ sunt Dei. An soli Magistri nostri, & Scholastici Sophistæ, homines sunt, & spirituales, cæteri omnes, stipites sunt, aut fungi, aut asini, quicumque non sapiunt, quod ipsi sapiunt. Paulus vocat animales homines, qui ducuntur humanis affectibus, vnde Iacobus appellat animale sapientiam, quæ tumet humanarum rationū & syllogismorum fiducia, carens Spiritu Dei, quales sunt qui pro suo affectu citant & torquent, & interpretantur, & applicant scripturas; ex humanis ratiunculis, & Philosophia gentiū,

quæ-

quærentes quæ suæ sunt, non quæ sunt Dei, non omnes
 ergo Magistri nostri, non omnes caputiari, & cucullari,
 spirituales sunt, si vitiorum quorumlibet genere foedati,
 superba hypocrisis, insatiabili auaritia, impudēti calumnia,
 odio, ira, inuidia, & cæca cuculla luxuria, postergata imi-
 tatione Christi, affectiones sequuntur animales, quanta-
 cunque licet contentiosa loquacitate præditi sint, & hu-
 manarum scientiarum opinionibus inflati, sed qui ad sa-
 cras scripturas, etiam vitæ, morum, ac fidei rationes ac-
 commodant. Nonne Ægyptij eruditissimi & scientissimi
 erant in omni genere disciplinarum, & tamen in Deutero-
 nomio dicit Moses, non intellecta ab illis miracula, quæ in
 Ægypto facta sunt, & mari rubro, quia Dominus non de-
 dit eis cor inte ligens opera sua, sic caro quia non suscipit
 verbum Dei, etiam non intelligit opera Dei, quæ solus
 credit & admiratur, qui sentit Spiritum Dei in se operan-
 tem. Vbi ergo didicit iste articulator, artes liberales? & si
 quæ reliquæ sunt humanæ artes & scientiæ, esse Spiritus
 Dei, quum aut omnes, aut plurimæ illarum sint effectus
 peccati, nisi enim peccasset Adam, aut nunquam aut fru-
 stra futuræ fuissent illæ artes atque scientiæ, quæ ex car-
 ne atque sanguine sunt humano studio, & terrena dili-
 gentia conquistæ, non à Spiritu Dei influxæ, quæ etiam
 licet non raro aliquid recte & vere de diuinis disserere
 queant, nullam tamen propterea merentur laudem diui-
 nitatis. Nonne confessio Nathanael, similis erat confes-
 sioni Petri, dum diceret Nathanael ad Christum: Rabbi
 tu es filius Dei, tu es Rex Israel, & Petrus dixisset: Tu
 es Christus filius Dei viui, tamen solo Petro dicitur à Chri-
 sto: Beatus es, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed
 Pater meus, qui in cælis est. Nathanael autem redargu-
 tus est, sicut hæc dilucide declarat Chrysostomus, Homi-
 lia quinquagesima quinta super Marth. Animalis igitur
 homo est, omnis qui ex carne & sanguine, & voluntate
 viri, natus licet in animam viuentem, nondum tamen
 regeneratus ex Deo, Dei filius factus est, nec accepit in-
 habitantem in se Spiritum Dei. Hæc autem quæ ad scien-
 tias

tias attinent, vt intelligantur etiam ab eis, qui in Theologica palestra non sunt admodum exercitati paucis verbis explicabimus, dicentes, duplex esse scientiarum genus, vnum quod ex principiis naturali intelligentiæ notis eruitur, vt sunt Arithmetica & Geometria, siue quod ex præcedentis scientiæ principiis dimanat, vt Musica & optica ex Arithmetica & Geometria, & ille à Peripateticis proprie dicuntur scientiæ, ad quarum perceptionem opinabilia phantasmata opitulantur, quæ insensu in capiunt, atque ea semper fuit omnium ætatum vnanimis Scholasticorum sententia, vt humano intellectu non capiantur, quæ prius in hominis sensu non fuerunt. Quæ igitur intellectus non capit, de his neque ratio, neque illius discursus quicquam discernere, aut iudicare potest, quæ ergo sensum omnino effugiunt, de his nulla potest esse proprie dicta scientia, quæ autem sensu percipiuntur, infra scientiam sunt; sic quæ nec sensum apprehensum, nec rationis discursum, nec Logici artificij argumentis acquiruntur, sed nobiliori quadam noticia, à mentis lumine supernæ il abuntur hæc longe certiora & solidiora supra proprie dictam scientiam sunt. Nam quum à natura prorsus, & ab omni materia, & motu sint essentialiter absoluta, nulla erit eorum proprie dicta scientia, sed alius generis, firmior & validior noticia, cuius possessio, vt fatetur Aristoteles, videtur magis diuinitus illabi, quam humanitus acquiri, vnde etiam in resolutionum posteriorum libro dicit, immediatorum scientiam indemonstrabilem esse, & Beatus Athanasius libro tertio contra Arianos ait: Simpliciter fides melius est, quam curiositatis persuasiva ratio. Item in opere contra Græcos inquit: Ipsa quidem de cultu diuino, & de vniuersorum veritate cognitio, non tam instituta ab hominibus doctrina eget, sed à superis habet notorium suum, & Gregorius Nazianzenus libro secundo, Theologiæ ait. Non comprehensibile fore humano discursui diuinum, neque totum, quicquid contingit imaginari, & Lucius Aurelius Commodus, in oratione pro Christianis,

coram Marco Aurelio Antonio habita, ostendit, de diuinis dogmatibus, non eisdem argumentis, quibus de humanis artibus posse persuaderi.

Est enim (vt ait Iob) Deus magnus, vincens omnem scientiam nostram. Cognitio igitur supernaturalium & diuinorum, ab inerrabili mente pendet, non è ratione, quæ potest errare, quæ vt idem fatetur Aristoteles, non minus falsum suscipit quam opinio, his ita prænarratis dico scientiam omnem, de qua ego in Declamatione mea loquor, & quam Aristoteles proprie dicit scientiam, scilicet habitum conclusionis per demonstrationem acquisitum; esse animalem, carnalem, & erroris admissiuam, quæ non potest comprehendere, quæ sunt Spiritus Dei. Scientia autem, de qua in allegatis per articulatorem scripturis agitur, esse alius generis scientiam, videlicet spirituales, & adeo influxam, de qua alibi ait Ecclesiasticus: Fons sapientie verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna, quæ ipsa etiam duplex est, vna contemplatiua, in qua lumen Spiritus sancti, cadens super intellectum nostrum, moneat liberam credendi voluntatem, & hæc est, cuius veritas sola est ab auctoritate reuelantis, & in qua nullus dominatur syllogismus, & hæc dicitur sapientia, & domina, & sponsa. Altera est scientia actualis, quæ & actiua, siue practica, siue scientia mandatorum dicitur, & ipsa quidem via est ad spiritualis scientie lumen, per emendationis gratiam, & opera charitatis, promouens intellectum, sicut scriptum est: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt, & ista bona opera, & virtutes morales, & purgatorie, sunt illæ ancillæ, de quibus loquitur Salomon, in loco ab articulatore citato; non illæ scientie carnales & mundanæ, quæ in eodem loco designantur per mulierem stultam & clamoriam, cuius conuiuium sunt in inferno, de quibus scientiis dictum est per Apostolum. In multa scientia multa indignatio, & quod scientia inflat. Et alibi per Esaiam: Scientia tua, & sapientia tua, ea ipsa decepit te: Et Ecclesiasticus ait: qui

qui addit scientiam, addit dolorem, & Hieremias ait: Stultus factus est omnis homo à scientia, nihil siquidem ad fœlicitatem consequendam pertinet, (vt ait Augusti, in Enchiridio) scire quæ in naturæ sinu occultantur, causas corporalium motionum, vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescant obicibus ruptis rursusque in seipsa residant. Quod si causæ corporalium motionum noscendæ nobis essent, nullas magis nosse, quam nostræ valetudinis deberemus, quia vero eis ignoratis, Medicos quærimus. Quis non videat, reliqua quæ de secretis cœli & terræ nos latent, quanta patientia sint nescienda, huc accedit etiam allegoria Iacob, qui ex ancillis & vxoribus genuit populum Dei, nec adulteratur in ancillis, quia sponte illas obtulerunt vxores, dummodo ipsæ susciperent proles ex ancillis, ita etiam si in rebus creatis speculandis, & inquirendis delectatur homo, nō peccat, modo omnia dirigat in Deum, & in eius contemplationem.

V. III.

SCIO in primitiua Ecclesia institutas fuisse Christianas Scholas, in quibus vtriusq; sexus iuuentus, non in humanis artibus, quæ in prophanis Academiis tradebantur, sed in fidei disciplina erudiebatur à senioribus Ecclesiæ, ex quibus scholis deinde tot sacerdotum collegia, tot monachorum monasteria, tot fratrum sodalitia, saluberrima fœcunditate pullularunt, quæ nobis præcis illis temporibus, tot sanctissimos pariter & doctissimos Theologos acerrimosque fidei propugnatores dederunt, qui non in Dialecticis contentionibus, & scientijs mundanis incumbabant, sed in doctrina Spiritus, & ostensione virtutis, vt Dij prope putarentur, vbi autem posterioribus temporibus, collegiorum præsides, & monasteriorum abbates, aucti opibus, ocio tepescerent, & cura temporalium distraherentur vetere instituto, cautum est à Romanis Pontificibus in suis decretalibus; de Magistris in celeberrimis Ecclesiarum collegijs conducendis. Verum non qui Poetarum

tarum fabulas, aut Aristotelis contentiosos syllogismos, & Mathematicos labyrinthos, & quæ prophanarum Academicarum professiones sunt doceant, sed qui Grammaticam & linguas doceant, Hebraicam, Græcam, Latinâ, Arabicam, Chaldaicam, quod conducant ad intelligentiam scripturarum, & plus quam omnes reliquæ artes & scientiæ, & in Decretis distinct. 9. recitantur Augustini verba, vt veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita nouorum veritas Græci sermonis normam desiderat, hinc Augustinus contra Cresconium Donatistam, iam per articulatorem superius citatum, sese excusans ostendit, sermonis elegantiam, & Grammaticæ noticiam, rectamq; rationandi disciplinam, posse plurimum conferre, atque tamen hunc eloquentiæ ornatum, hancq; linguarû peritiâ, hodie Scholastici Theologi iunctis phalangibus tanto odio prosequuntur, vt eas veluti omnium schismatum & hæresium causas, ab omni loco exterminari velint, nec eloquentiam, nec quicquam elegantis disciplinæ pati possunt, introductis vice illarum rixosis sophismatibus, nec se vlllo modo nisi euerfis bonis literis fore incolumes putant, & quum non admittatur ad Theologiam, qui ignorat parua logicalia; admittitur qui nescit Grammaticam, quam si iste articulator didicisset, non fuisset interpretatus pro declamatione assertionem.

I X.

QUOD autem per artes liberales declaratur scriptura, & confundantur hæreses, hoc ego nunc primum edoctus, hætenus nesciui, fateorque hanc meam profundam dormitantiam, fateor ingenij mei tarditatē, qui hoc non sum assequutus. Heu me tet infelicem, qui crediti sacram scripturam à nullis humanis disciplinis accipere lumen, sed ipsam cæteras omnes illuminare, diiudicare & discernere, putauique hæreses suum robur, & fundamentum habere in scientiis humanis, quod ego per totam il-

lam Declamationem meam, multiplicibus argumentis, rationibus, authoritatibus, testimoniis, exemplis, demonstrare conatus sum. Nam Hieronymus in Psalmum centesimum scribens, syllogisandi artem, Theologiæ applicatam, comparat plagis Ægypti, & in Psalmum 143. interpretatur Dialecticam esse illam latam viam quæ ducit ad mortem, & ad Damasum ait de Hebraicis disputantem, non decet Aristotelis argumenta conquirere, quin & legi Ambrosiū Letaniis addidisse, à Dialecticis, libera nos Domine. Nam garrula Logica, Theologiæ plus obest, quàm confert. His & similibus authoritatibus persuasus, putavi non posse fidei Christianæ robur, atq; lumē, aliunde pendere, quam ab ipso verbo Dei, & Iesu Christi, qui est gladius spiritus, & gladius oris Domini, qui solo confunduntur hæreses & interhincitur homo peccati.

X.

VERVM Doctores Scholastici, super primum sententiarum scribentes, vbi tractant eam quæstionem, an Theologia sit sui gratiæ, & an cæteræ scientiæ ad eam ordinentur, communiter concludunt, illam sui causa esse, & ad nullam scientiam externam constitutam, sed cætera omnia scientiarum genera, sic ad eam statuta, vt ipsa sit dominatrix, & rector omnium, non quod ipsa à cæteris instruat, aut elucidetur, egeatq; illarum ministerio, & Augustinus libro secundo, capite trigesimo primo, contra Cresconium Grammaticum, differ. t de scripturis sacris, quas Ecclesiæ Canon complectitur, omnino non licere iudicare per humanas scientias, sed secundum eas de cæteris literis & infidelium iudicandum, quod malitiose dissimulavit articulator, qui Augustinum contra Cresconium hic pro se citavit, nunc si id præstare possunt artes liberales, vt per illas elucidetur scriptura, & confundantur hæreses, longe ego aberravi à scopo, in ea hucusque opinione versatus, hanc esse vnam Theologiæ pestem, ex humanis dogmatibus interpretari diuina, vixque aliter sentire

sentire potuissem, ni iste articulator me reuocaret, ostendens etiam sapientis & Apostoli testimonijs, quod artes liberales, quia elucidant scripturam, vitam æternam habebunt, & qui eas ignorat ignorabitur, quodq; propterea captiuus ductus est populus, quia non habuit illarum scientiam. An non suaue quippiam est adeo esse diuites scripturarum, quis non miretur sapientiam Louaniensium Theologorum, quis tot ac tantis scripturarum testimonijs, tam apposita citatis, non reuinceretur hereseos, & ad palinodiam adigeretur. Pudet me vere meorum lapsu, qui hætenus nesciuerim eiusmodi dogmata, certe non habeo, quod ad hæc respondeam, quia nihil in illis habetur responso dignum, quæ & lectione sunt indigna, sed sperabat iste articulator, solis barbaris & ignauis cerebellis loqui, non discreturis, quid veri in rebus, & quid falsi sit, atque ideo sibi licere omnia. Dico igitur quod intellectum sacrarum literarum pendere atque colligi ex artibus liberalibus, nisi Grammaticam intelligamus accipi, error est, nec ostendi potest aliquis, qui scripturam sacræ per Dialecticam & artes liberales sit interpretatus, quodque id illi licuerit, quod qui facere præsumpsit, quemadmodum asina Balaam sonabit, & loquetur, ignorans, quid dicat, nihil enim commercij Christianæ fidei, cum artibus prophanis, nihil Dialecticis argutijs, cum diuinæ sapientie mysterijs. Christus illa docet, non Aristoteles, gratia hæc largitur, non ratiocinatio, non affatus illa præstat, non syllogismus, non à logicis consequentijs nomen habet Theologus, sed à diuinis oraculis, ab ipso inquam verbo Dei. Ad scripturas autem contra me citatas, dico articulatorem esse hæreticum, siquidem hæreticus est, quicumque aliter scripturam intelligit, quam sensus spiritus sancti efflagitat, vt habetur 24. quæ sit. 3. hæresis secundum Hieronymum, atque est reuera hæreticum, sacram scripturam obstinate ad hæreticum sensum

detorquere, & non bona fide citare.

ITa ne tandem corrumpitur, vetus illud & Græcicum pro-
 uerbum: Nihil scire foelicissima vita, quod si à me re-
 pertum esset, erat fortasse, quod infelix articulator iste
 contra me succenseret, sed quum videar illius patrocini-
 um suscepisse, quia posui illud in præliminari pagina
 declamationis meæ, experiat si forte commodiore inter-
 pretatione, poterò illud, aut tueri, aut excusare. Neque
 vero hic ingrediar disputationem illam profundissimam;
 de nihilo ex quo cuncta creata sunt adeo, cuius scientia
 proculdubio foelicissima est, sed obsequentes articulatoris
 hebetudini, ignorantiam tuebimur, facit igitur pro illo,
 in primis quod ait alicubi Augustin. Deum videlicet po-
 tius ignorantia quam scientia attingi. Atque quæ modo
 maior foelicitas, quam attingere Deum? Hinc Dionysius
 ad Caium, ignorantiam perfectissimam scientiam vocat,
 & de ipsa ignorandi scientia, passim in multis locis men-
 tionem facit. Et Philo Hebræus in quæstionibus super
 Genesim ait: Finis scientiæ in Deo reconditus est; quem
 etiam testem anima vocat cum pura conscientia confitea-
 tur suam ignorantiam, sola enim nouit anima, quia nihil
 nouit firmiter. Non est ergo vera & perfecta scientia (ut
 ait Nicolaus de Cusa) qua quis credit se scire, quod scire
 nequit, sed ubi scire est se non posse scire. Nonne cæcus
 aliquis audiens quempiam de Solis claritudine quanta sit,
 multa doctem, arbitrabitur, per hæc ipsa quæ audie-
 rit, habere se aliquam solaris luminis scientiam, quod ta-
 men ignorat, quia lux solo visu attingitur, videns autem,
 quum viderit claritatem solis visum superare, fatetur se
 illam penitus ignorare, habetque cum luminis illius ex-
 perientia, etiam ignorantia scientiam. Cæcus vero, ne-
 que ignorantia scientiam habet, neq; vllam illius, quod
 se scire putat experientiam, sic multi Philosophi & Ma-
 gistri humanis scientiis clari, sed oculo mentis cæci, &
 suæ cæcitatæ scientiam non habentes, putantes se videre,
 obdu-

obdurantur in assertionibus suis. Sic multi, qui se Theologos dicunt, cum habent scripturam, in qua veluti in agro absconditus est thesaurus regni Dei, ex sola agri possessione, sese diuites putant, & scripturarum prodigi, quæcunque in patribus alicubi legerunt, ad suas opiniones illustrandas, pro lapidibus præciosis (tanquã de thesauris suis noua & vetera) sine iudicio producant, putantes se statuere articulos fidei, quum longissime nonnunquam aberrant à scopo veritatis. Qui autem videt sibi thesaurum agri manere absconditum ab oculis suis, in hoc sapientior est cæteris, quia scit se pauperem, quod illi ignorant; vnde Algazel in sua Methaphysica ait: Quisquis per probationem necessario cognoscit, & apprehendit impossibilitatem suam, ipse sui est cognitor, & apprehensor, quoniam apprehendit scire ipsum à nullo posse comprehendi; & hæc est fœlicissima illa ignorantia, quæ longissime superexcellit omnem humanam scientiam, quam professus mihi videtur Cotta apud Ciceronem, omnibus fere, inquit, in rebus, quid non sit, quam quid sit dixerò, & sacer ille Dionysius ait, tutiores circa Deum esse negaciones quam affirmationes, quod etiam diuus ille Plato in Parmenide in primis obseruat; & in Epistola ad Dionysium regem seruari iubet, denique de hac ignorandi scientia, multi sancti & mystici Theologi, editis libris profundi locuti sunt, in primis beatus ille Dionysius Arcopagita, item Marius Victorinus ad candidum Arrianum. Item Theodotus in eo libro, quem inscripsit clauem Philosophorum. Item Ioannes Scotigena in tomis paraphraseos, & Ioannes Mosbacensis, in commentariis Proculi. Item Maximus monachus, Hugo de sancto Victore. Robertus Linconiensis, & prænominatus Scotigena, commentatores in mysticam Theologiam Beati Dionysij supra dicti. Ex recentioribus vero, Nicolaus de Cusa Cardinalis, de hac doctissimum librum conscripsit, quem de docta ignorantia intitulauit, tum etiam in aliis plerisque suis opusculis, de eadem commemorat. Sed condonemus

huic articulatori, suam, non doctam, sed crassam ignorantiam, qui pauca legit, & minus quæ legit, intelligit, & ut sine iudicio patrum autoritate deuorauit, ita incoctas, & indigestas, hic illas contra me euomit, & impotenter deprauando detorsit, ad firmandam calumniam, cui se adidicauit, qui quum sit tam doctæ ignorantæ incapax, melius imposuisset ori suo silentium, & quod intelligere nequit, admiraretur potius quam morderet.

XII.

NUNC ad secundam assertionem mihi respondendum est, quæ quum de rigore sermonis nullum contineat errorem, addiuinat ille argutulus articulator sensum, quem impugnet, inquit: Quasi vellet innuere, & nec aliam scripturam contra me producit, præter Aristotelem, & c. si quis artem. 36. d. in quibus cardinem victoriæ locat, ac si obligarent nos tanquam articuli fidei. Hic ego primo respondeo, quod ad reuincendum aliquem hæreseos, aut impietatis, non valet argumentum à quasi, sed ut inquit Hic onymus ad Ctesiphontem, quod à nobis asseritur, sacrarum scripturarum testimoniis asserendum est, in quibus quotidie credentibus loquitur Deus. Idem Psalmo 98. ait: Omne quod loquimur, debemus affirmare ex scripturis sanctis. Et in Epistolam ad Titum dicit, sine autoritate scripruræ, garrulitas non habet locum, quia ut inquit super 23. cap. Math. quod de scripturis non habet autoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Hinc Origines super Hieremiam homelia prima: Necessè est (inquit) nobis scripturas sanctas in testimonium vocare, sensus quippe nostri, & enarrationes, sine his testibus, non habent fidem. Deinde scire cupio, an hæreticus est, qui contradicit Aristoteli, aut non credit illius somniis. An periculum est, subuersam iri religionem Christianam, si quis alicubi dissentiat ab Aristotele, aut Gratiano, quum secundum Speculatorem, Ioan. Andr. Panorm. Felin. Paul. de Castr. & cæteros Iurison-

risconsultos. Gratianus nunquam habuit auctoritatem quælibet canonisandi, atque ipse Scotus, bonis rationibus motus, dicit, sibi non esse manifestum, quod Canones per Gratianum collecti, omnes obstringant, ego hoc dico, & firmiter assero, non valere consequentiã, hæc propositio siue assertio est contradicta Aristotelis, aut etiam Augustini, aut Gratiani, aut contra alium quemvis Doctorem Ecclesiæ, ergo est hæretica; impia aut scandalosa. Hæreticus nemo pronunciandus est, nisi quia Apostolicis auctoritatibus, erroris contra fidem & Ecclesiam publice conuictus, mutare noluerit insana dogmata. Quod si quis etiam haberet erroneam opinionem, de rebus fidei, adhuc per Ecclesiam non determinatis, modo in voluntate eius nulla sit macula, ille nec peccat mortaliter, nec dicendus est hæreticus.

XIII.

Si calumniandi passio, non incessisset hunc articulatorẽ, si intelligere poterat, me loqui de bonitate operatiua, quæ est habitus voluntatis, siue voluntas confirmata consuetudine, in operandis bonis, ad quam bonitatem parum aut nihil scientiæ operantur, quod ipse verum fatetur Aristoteles, inquit, scire parum aut nihil operatur ad virtutem, siquidem in humana anima, voluntas Imperatoris vicem gerit, cui subsunt & parent omnia, Scientiæ vero, & artes, atq; memoria, cætereq; apprehensiuæ virtutes, consiliariorum vice funguntur, utilitates & pericula præmonstrantes, nunciantibus sensibus, cæterisq; viribus exequutibus. Manifestum enim est, quod ut res vel bene vel male administrantur, totum hoc a bonitate vel malicia imperatoris illius (voluntatis inquã) pendere. Nam tollatur ab homine bonitas volûtatis, etiam datis & positis illi omnibus scientiis, malus homo dicetur, adsit bonitas voluntatis, etiã ablatis reliquis omnibus, homo bonus erit. Quod autem ad veritatem attinet Petrus Apostolus non aliter probat fidei veritatem, quam & Doctõris certitudine. Cur

non idem licebit de scientiis ! & hanc fuisse intentionem meam, facile intelligere potuisset, si iste Aristotelicus Theologus, Magistrorum nostrorum parasitus, amaret veritatem, & integram declamationem meam attente legisset. Oportet enim, qui scribentis in re aliqua mentem inuestigare velit, vt omnia attente legat, & in vnam conformem sententiam conferat, facile enim est ex truncatis scripturis, aliquid reperire, quod offendant.

XIV.

VERVM minime hac in re me refellere quibus, sed cōnectere nugas frustra conaris, quum allegatus per te canon, duntaxat benedicendi & rationandi disciplinas se non improbare dicat, ceteras artes liberales dicat non esse scientias pietatis, esse autem scientias pietatis, nosse legere scripturas, & intelligere Prophetas, Euangelio credere, Apostolos non ignorare. Et ibidem in c. ideo prohibetur, interpretatur ex verbis Isidori, illud Apostoli: Qui ignorat ignorabitur, quod de eo intelligendum sit, qui noluit intelligere, vt bene ageret. Denique tota illa distinctio, cum sequenti, plus aduersatur huic articulatore, quam patrocinator. Hæc est illa ignorantia, propter quam captiuus ductus est populus, sic enim profecquitur hunc sermonem Propheta, inquiens: Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & sermonem sancti Israel blasphemauerunt, propterea iratus est furor Domini in populum suum, non exprobratur illis ignorantia artium liberalium, & Philosophiæ, sed ignorantia legis, & sermonum Domini, ipsius inquam verbi Dei.

XV.

POST hæc scientificus articulatore, plenus aurarū buccis, colligit magnam congeriem aliarum propositionū, quas omnes vno nomine damnandas, eodemque vase simul in barathrum detrudendas censet, vocans eas piarum aurium offensinas, ex quo probabiliter conuicio, priores

il'as,

illas, quibus iam respondimus, censeri ab illo hæreticas, & blasphemias, quum ea sit doctrinalis inquisitionis scholastica consuetudo. Primo hæreticas, & schismaticas, deinde scandalosas, & piarum aurium offensivas, per ordinem locare. Nunc ergo propositiones illas, quibus tam impie pias aliquorum Arcadicorum Theologorum aures offendi, examine mus, si prius illos admonuero, vt caueant, ne quando dum putant in meis scriptis offendi, sibi ipsis temere iudicando offendiculi sint authores.

XVI.

HARVM prima habet, Canones sacerdotes sublatis honestis nuptiis turpiter scortari compellunt. Hic puto offendit verbum compellunt, quod iste articulatur in peiorem partem interpretatur, ac si dixissem: Canones præcipere scortationem, siue illius esse causam, quum hoc verbum compellunt, eo loci positum sit occasionaliter in subiecto, non causaliter in efficiente, aut si malint dicam logico more, occasionaliter in prædicato; non causaliter in subiecto. neque in citra consuetudinem Latini sermonis, etiam Scholasticis Theologis vsitatum, vt quum asserunt Deum esse occasionem mali, sed esse causam mali negant, neque aliud sonat hic compellunt: quam incontinentes & vrentes sacerdotes, matrimonio iungi non permittunt,

Loquor enim non de castris sacerdotibus, sed de concubinariis, & turpiter viuentibus, quorum vbique nunc & publica, & magna admodum, turba est, quos melius esset habere vxores, quam tam impuro cœlibatu tenere publicas concubinas, conuiuentibus ad hæc aliquibus Pontificibus, & Episcopis, & accepto in singulos annos nummo aureo, ista permittentibus, nec deest huic turpitudini Canonici Iuris priuilegium, quo statuitur concubinam sacerdotis gaudere emunitate, & esse de foro Ecclesiæ, ne à seculari iudice conueniri possit, vt habetur in c. si concubinæ de sen. exc. & Dd. communiter tenent.

XVII.

ATq; ad hanc propositionem, rursus infœlix articulator iste, temere obstrepens, diuinat sensum, quem sibi statuit impugnare, dum inquit, volens innuere, &c. Huic ergo sequimini dulcem parentem porci, sed liceat nunc etiam mihi contra diuinare, quid hoc loci sentiat ipse. Nōne quod cœlibatus sacerdotum sit de iure diuino, ita, vt nihil possit in illo humani iuris dispositio immutare, atq; hoc est falsissimum, & potestati Ecclesiæ derogatum, ac scandalosum. Quum cœlibatus sacerdotum, plane sit iuris humani, siue positiui, qui per Pontificem. vel conciliū, pro ratione temporum, locorum, personarum, seu alia quauis graui, seu rationabili causa, potest remitti, mutari, vel omnino tolli, Quinimo, Pium secundum, Romanum Pontificem, olim dixisse constat, ob graues causas, ereptas sacerdotibus vxores, sed ob grauiores, illis fore reddendas.

XVIII.

QUOD autem dicit, à morte Christi nullum Sacerdotem duxisse vxorem, illa sunt adulantis & formidolosi sophistæ deliramenta, quibus tota primitiua Ecclesia, multaque Romanorum Pontificum diplomata reclamant. Quod si Christus & Apostoli vetuissent sacerdotibus matrimonium, non recepisset illa primitiua Ecclesia, nec indulgissent illa Pontifices, quum lex Euangelica, nec reiici possit, nec relaxari, sed ignoscendum huic desidiioso articulatori, qui veterum historias non legit, neque etiam vulgatissimam Theologi Antonini summam consuluit. Nunc ergo quid periculi est, si dixissem, pro statu horum temporum, pro honestate clericorum, melius esse, vt sublato rigore iuris, permittantur illis honestæ nuptiæ, potius quam sub certa multa concubinatus quodque sacerdotes in cœlibatu turpiter libidini seruietes, honesti matrimonij permissione sobleuantur. Neque

vero

vero propterea probo: neque laudo, eos qui his temporibus sacerdotes, putant sibi licere, contrahere matrimonium contra statuta Pontificum & Ecclesie, propterea quod multi contra eadem statuta, publice teneant concubinas: neque etiam assentior huic propositioni, quod sacerdoti in sacris constituto, Papa non possit permittere nuptias, quum hæc per scripturam efficaciter probari non possit, neque per Ecclesiam determinatam sit, illam infalibilem continere veritatem, & quæ ad hanc rem adduci possunt sacræ literæ, magis stant à sententia opposita. Et hodie adhuc Græcorum sacerdotes ducunt vxores, etiam post susceptum ordinem, neque propterea habentur irregulares, aut impij, & Romanorum canon, iubet Sacerdotem, qui vxorem duxerit, suspendi ab officio, & ministerio sacerdotali, non à laqueo, & arboribus, liberumque relinquit, ad officium posse reuerti. Quin constat Romanum Pontificem: aliquando Cardinali cuidam permisisse, vt nuberet, atq; suscepta prole, rediret si vellet, ad pristinam Cardinalitiam dignitatem, non ergo habentur pro impiis, sed pro tempore duntaxat irregulares.

XIX.

PROINDE nunc atrox mihi crimen obiicitur, quod Lutherum vocauerim inuictum hæreticum. Nescio an forte sint, aliqui tam superstitiose Theologi, qui inuideant Luthero nomen hæretici, tanquam illi cum Paulo Apostolo commune, qui in actibus Apostolicis, coram Felice præside, confitetur se seruire Deo, secundum sectam, quam hæresim Iudæi vocant, verum ego non dubito, quin præbent Magistri nostri Louanienses, quod Lutherum vocauerim hæreticum, sed offendit forte, quod dixerim inuictum, quem ipsi cum Colonensibus complicibus suis, primi omnium doctrinaliter condemnarunt. At ego Lutherum hærescos damnatum non nescio, sed victum non video, quum ille in hunc diem adhuc profi-

proficiat in pugna, regnetque in animis populorum, quos penes tantam fidem authoritatemque conciliauit illi plurimorum Sacerdotum & Monachorum & Magistrorum nostrorum improbitas, inscitia, malicia, mendacia, de euentu loquor, nō de dogmate, qui etiamsi scholasticissime oppugnat⁹ sit, si rigidissime iudicat⁹ sit, si augustissime damnatus sit, omnia tamen infeliciter aduersus illum gesta sunt, nec profuerunt, quo minus grassaretur hoc incendium, cui quo plus à Magistris nostris, etiam à principibus & pontificibus repugnatum est, hoc latius dilatatū est, & iam etiam plerique Principes & Episcopi, & eruditi, & Theologi quam plurimi, & quædam integræ Academicæ in illius dogmata discesserunt, & populus fere plus fauet Luthero, quam Romanæ Ecclesiæ, atq; Pontifici, quod si victus est Lutherus, quid conclamatur ad generale concilium? Quid tantum negotij faceffitur, non solum Magistris nostris (qui illum iam non minus metuunt, quam olim contempserunt) sed Pontificibus, & Cæsaribus, summis Christianæ religionis monarchis. Certe oppugnatum quam validissime Lutherum nouimus, victum nondum vidimus.

Primo enim in arenam hanc descenderunt Prierias, Hochstratus, Eckius. Sed ita pugnantes, vt nil præter risum reportarent. Successerunt monachi, apud rudem plebem cōtumeliose contra Lutherum vociferantes, quid egerunt, nisi quod ea quæ hactenus Latino sermonis à doctis intra scholarum parietes agebantur, sparserunt in vulgus, & Lutherum Saxonice scribere impulerunt, factaque est vberima heresum sementis. Prodierunt postea Academicæ Louaniensis, Coloniensis, Parisiensis, cum suis nudis articulis & doctrinalibus damnationibus, quæ dum fumis & librorum incendiis implerent omnia ac si posset ignis ignem restinguere, Lutheri libros desiderabiliores vendibilioresque reddiderunt. Tandem prodiit terrificæ Leonis bulla, hæc adeo contempta est à Lutheranis, vt non dubitarint illam contumeliosis scholiis & glossematibus,

ribus, sub diuo catamidiandam exponere. Additum est
 diploma Cæsaris nihilo foelicius successit. Porro sequitur
 est hominum carnificina, quid aliud actum quam trun-
 cata Hydræ capita. An hoc est vicisse Lutherum? De e-
 uentu loquor non de dogmate atque vtinam non etiam
 religiosius prædicaretur Christus ab aliquibus hæreticis,
 quam à Magistris nostris. An olim victus dicebatur Ar-
 rius, quando plures habebat Ecclesias quam Orthodoxi:
 quando Romanus Pontifex & Imperator, erant Arriani,
 quando vix tres Episcopi superessent orthodoxi, quando
 in concilio Arrianorum, plures sederent Episcopi suum
 dogma probantes, quam in concilio Ecclesiæ, vbi fuerat
 damnatum? An victus dicitur Mahumetes, cuius secta in
 hunc diem latius patet, quam religio Christiana? Iterum
 dico me de euentu loqui, non de dogmate. Quid ergo
 peccaui, si dixerò Lutherum inuictum hæreticum, vtinam
 mentiar, & Lutherus ab istis doctrinalibus damnatoribus,
 tam foeliciter fuisset deuictus, quam fortiter prouocatus.
 Vtinam non solum sit inuictus hæreticus, & non etiam
 hæreticorum victor, magno Magistrorum nostrorum
 dedecore. Quis enim vicit anabaptistas? Quis restitit
 Sacramentariis? Nonne vnus Lutherus? Date vos vel vnū
 scriptum Academiæ vestrarum; quo illos vel digitum
 latum loco moueritis. Quæ utilitas vestra in Ecclesia, an
 sufficit dicere: damnamus, quia sic determinauit Eccle-
 sia? (ad cuius decreta tam strenue fugiunt Magistri no-
 stri, quoties vrgentur & hærent in causa, nescientes pro-
 ducere scripturam qua se rucantur.) Certe idem sciunt
 quicumque analphabeti rustici & idiotæ, idem potuissent
 suo tempore dixisse Hieronymus & Augustinus si id satis
 fuisset reuincendis hæreticis. O nunc salutarem hæreticū
 Lutherum, qui dormientibus Magistris nostris, & longū
 somnum stertentibus, solus vigilauit pro Ecclesia, illam-
 que tam validis, tam violentis anabaptistarum & Sacra-
 mentationum hæresibus totam pene Germaniam occu-
 paturis liberauit solus. Sed videor hic probare Lutherū,
 & in

& in hoc quidem probo. Sed nolite irasci, probo non aliter quam serpentem in teriaca, qui quā ipse sit venenum, in hac etiam venenis est venenum: quod si vos nunc tam expediti sitis, ad illum irrefutabilibus argumentis expugnandum, quam olim prompti fuistis, nudis sententiis condemnandū, & hæcenus bene successerit, pergite cum Cæsare in Germaniam, & clamate fortiter Magistri nostri per me non stabit, quo minus vincatur, sed illud vos amice admonitos esse volo, vt præstantioribus argumentis cōtra illum agatis, quam hic aduersum me vtimini, quem auctoritatem scripturæ, vt virtute verbi Dei victum esse oportebit. Quod si opinamini, cum Lutheranis non aliis argumentis pugnandum esse, quam fasciculis, & igne, videte, & caute, ne ipsi vobis respondeant, & flammis, & ferro. Erumpatque illorum hæresis, in atrociorē tēpestatem Periculose fortassis ista dico, & Lutheranorum patrociniū suscipere videbor, quem admodum accepturi sint Magistri nostri, horreo, verum ego me non Lutheranum, sed catholicum profiteor, nec in illorum gratiam, nec in istorum odium, neque ob quorumcunque metum fieri volo hæreticus, & si cecidero in errorem aliquem, quod humanum est, pertinaciter perseuerare non intendo, sed ita cecidisse me fatebor, vt sciam me honestissime surgere posse.

X X.

SVCCEDIT aliud crimen, quod theologos vocarunt Lenones, si ad hoc probandum, exempla adduxerō, ex nouellis Bocatii, mox dicturi sunt, illum iussisse iocis, ac si ego hæc dixerim serio, nec liceat mihi, meum iocum alterius ioco redimere, sed quod si ego hoc, de vno atque altero theologo verum faciam, ostendamque qui lenocinio functi sunt, nonne stabit illius indefinite veritas, etiam theologos esse lenones? puto non negabant, sed dicent theologico nomini iniurium esse, & piarum aurium (quæ de illis tam altum sentiunt) offensiuum, fateor

si serio, & iniuriandi animo dictum esset, modo quod piaculum est, si Theologicum nomen admiscuerim argumento ideo, quod in nullum hominum genus non ludis, quod neque principibus, neque pontificibus parcat, neque sanctis Patriarchis & Prophetis, quo forte non iniuria reprehendere potuissent, me ineptire ex verbis & exemplis sacrae scripturae, & irreligiosiore ioco ludere. Sed quia etiam ipsi Theo'ogi id nonnunquam faciunt, & à multis fieri solet citra omnem impietatis notam, ideo transilientes hoc saxum, ad hunc lapidem cespitant, illud in Theologos scandulose dictum, ita ut etiam si verum esset, tacuisse oportuerit, ne quid Maiestatis Theologico nomini decederet. Est enim hodie receptum in scholis dogma, à Beda Parisiensi profectum, valde suspectum esse de hæresi, quicumque quocumque modo male senserit de Theologis & Monachis, aut de illis irreuerentiore sermone loquatur. At quanto irreuerentius isti Theologici Magistri nostri, nonnunquam loquuntur de Deo, de Christo, de intemerata virgine Maria, quum disputant illum potuisse suppositare omnem naturam, puta Crocodili, Tortuce, Cynocephali, & illum secundum naturam suam, non minus esse in culina, aut cloaca, quam in cælo? An mater Christi aliquando senserit primos naturæ motus, siue carnis pruriginem? & dum his obscœniora de Deo, de beatissima virgine, disputare non pudet, offenduntur si quis inquirat. An Theologus possit agere lenonem? an Theologus possit esse non minus in prostibulo, quam in schola?

XXI.

VEREBAR ne post impassibiles offensionum Magistrorum nostros, tandem etiam prodirent aduersum me meretrices: atque Lenones, & sui scandali articulos producerent. Verum ab hoc metu præter spem liberatus sum, vicitque expectationem meam, istius ficulnei Theologi peruicacia, (quis enim expectasset, ut Louaniensium

Theo-

Theologorum maiestas, sese ad meretricum lenonumque patrocinia demitteret) qui pro illis acerrime pugnat, & magna authoritate lupanaria tuetur, dignus profecto, cuius deforme patrocinium, turpi compensetur pæmio, qui gratis in Veneris Phano sacrificet, & in Cupidinis hortis donetur ficulnea statua. Olim iocatus Petrus Ra-uennas, dixerat, scholates Italos: non posse viuere sine meretricibus. Postularunt illum scandali Magistri nostri Colonienfes. Declamaui ego, Rempubl. posse stare sine meretricibus, & me impietatis postulât Louanienfes, & quod illis tunc placuit, nunc istis displicet. Ita ne Magistris nostris, pro tempore, & loco, veritatem & hæresim, & scandala, præsumere licet? forte dicere illis poterimus, sicut ait Christus ad Phariseos: Venit Ioannes, neque manducans, neque bibens, & dicunt Dæmonium habet. Venit filius hominis, manducans & bibens, & dicunt; ecce homo vorax, & potator vini; publicanorum & peccatorum amicus. Quis istis canibus; posset rite lectum sternere; qui accubituri, huc atq; huc, sic in gyrum voluntur, vt nescientes, quam in partem casuri sint, etiã nescite cogamur, vbi puluinar illis collocandum sit. Dico autem iterum ego quia omnis potestas desuper a deo est, ad honorem & utilitatem eius, à quo est, exercere debet, & non contra. Quare Principes & Magistratus, tenentur, eos qui in lege Dei palam & publice delinquant, iustis legibus coercere, non publica authoritate fouere; tueri, & publicis theatris hospitari, quemadmodum de publicis vsurariis non admittendis, neque hospitandis, statutum est, per Gregorium X. in concilio Lugdunensi, & habetur in c. vsurariu, de vsur. lib. 6. Simili ratione lupanaria, & scorta publica, fouere non licet, quum sint in Deuteronomio, atque etiam in Euangelio, vtraque diuina lege, vetita, quibus accedit etiam c. meretrices 32. q. 4. Nec vrget me citatus per articulatore. c. si quod verius 33. qu. 2. quum Augustinus ibi loquatur de malo deliberato, & inuitabili, de quibus alibi ait Gratian. d. 13. c. duo mala, & c. nerui testis.

culorum, & 22. quæst. 2. cap. David & aliquot sequentibus. Deinde, licet tolerabilius malum sit adulterium quàm homicidium, & meretricatus quam adulterium, tamē institutum prostibularum, atq; ratio eam turpitudinē publicis indultis & privilegiis fouendi, damnabile est. Verū ego hanc sententiam nulla pertinacia defendere præsumo, sed inter illas referri volo, in quibus vnicuiq; in suo sensu abundare concessum est, idq; nō veritatis diffidentia, sed seruandæ modestiæ gratia. Neq; quisquam in hoc scandalizari debet, vbi dissuadentur aut reprehenduntur vitia, si quis amarulentiore hyperbole vtatur, quum eiusmodi in Hieronymo, in August. in Bernardo, in cūctis fere sanctis Patribus legimus, & quotidie Ecclesiasticis concionibus grauiora terricula menta inoffensi audiamus.

XXII.

VERVM, vt solet disputatio disputationem gignere, veniam mihi dabit articulator, ex hoc argumento suo, & citato per illum Canone, aliquid non extra propositum inquirere. Si è duobus malis, quod minus est eligibilius est, tolerabilius est, & quod purò consequi, etiam mitius puniendum est. Quæro, quid faciet sacerdos incontinens, fornicabitur ne, an nubet? vtrobiq; peccatū est, vtrumque vetitum est, hoc quidem lege diuina, illud constitutione Romanæ Ecclesiæ, vtrisque fidem iurauit, Deo & Ecclesiæ, illi in Baptismo, huic in ordine. Quod si fides frangenda est, si iusiurandum soluendum est, si lex præuaricanda est, vtrum illorum duorum malorum eligibilius est, vtrum, tolerabilius est, vtrum mitius puniendum est, fornicari, an nubere? Scimus Paulum dixisse, qui non continet, nubat: Melius est nubere quam vri. Item, vnusquisque vxorem suam habeat, propter euitandam fornicationem. Sed de sacerdote incontinente, quid dicit articulator, an ita, qui non continet sacerdos scortetur, minus malum est scortari, quam nubere. Accedat

E lup-

lupanaria, prostibula, meretrices, quarum non est numerus, vt non alligatur vni vxori, quoniam polluitur sacerdotium coniugijs, non polluitur meretricibus. Hocine suum argumentum erit, quomodo euadet laqueum, forte est dare aliquod medium, quo neq; meretricetur, neq; nubat, sed soluto aureo habeat concubinam. Facient fortassis pro illo, ex Tolerano concilio, & ex Isidoro, duo illi canones, quos posuit Gratianus 34. d. dicentes: Qui homini Christiano, qui non habet vxorem, loco vxoris liceat habere concubinam, dummodo vnica concubina cōtentus. Neque desunt Theologi, qui opinantur, monachos & sacerdotes non abiurare incontinentiam, sed coniugium, quia non abiuratur, quod nulli permittitur, forte scandalizabit Magistros nostros, hunc casum hic illis propositum, neque ego serio proponerem, nisi articulatoris huius ad hoc me adigeret argumentum. Sed ne ista rursus inter articulos referantur, ego hic nihil assero, sed inquirō: cupioq; doceri huius argumenti solutionem.

XXIII.

Sequitur alia tragica propositio: Mercatores & milites vērā pœnitentiā agere non posse, quam non dubito à fratribus aliquibus huc insertam, vt qui plurimum soleant à mercatoribus & militibus male partorum portiunculas corradere, dum participant illis sua beneacta & preculas, securas conscientias pollicentes, si illis plurimum prędę in sinum effundatur, in quo habent scientiam quęstuosum. Sed quum sit hæc sententia Augustini, in libro de pœnitent. & ego illum authorem verborum illorum citauerim, non mecum, sed cum Augustino hanc propositionem delitigent.

Necesse enim est, vt aut illum mecum faciant scandalosum, & hæreticum, aut me cum illo pariter absoluant. Sed videamus si forte commoda aliqua interpretatio poterit nobis succurri, atque ego cum Augustino, ab hac sermonis scandalosa impietate liberari, ad quod nescio an opus

opus erit mirifico illo, ex magistrorum nostrorum mysterijs sophismate, quo dicunt, hanc esse veram. Peccatores Deus non exaudit, contra falsam, si dicatur, Deus non exaudit peccatores. Quis Catholicorum dubitat, de nullius peccati pœnitentia desperandum esse? sed ea est patrum loquendi consuetudo, vt sæpe dicant peccatum aliquod impœnitibile, seu inexpiabile, quod difficile expietur. Quemadmodum Ambrosius dixit solutionem quadragesimæ, esse peccatum inexpiabile. Et Petrus ad Symonem inquiring: Age pœnitentiam, si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui, soli namque Deo in manu est, dare resipiscentiam, siue pœnitentiam peccati. Potest etiam tanta esse malicia, tanta enormitas criminum, tanta continuatio & assuetudo peccandi, in homine, velut in naturam versa, vt Deus hominem illum nolit sua gratia vocare ad pœnitentiam, sicut legitur obdurasse cor Pharaonis. Legat igitur iste articulatur Canon, quos Gratianus ex Leone, Chryostomo, Gregorio, Augustino, Cassiodoro, adducit de mercatoribus, & quæ præterea præfati authores in operibus suis diuersis locis tradiderunt, neque nodum in scyrpo querat. Quod si dicat mihi, oportuisse hæc in Declamatione explicuisse, ego non dogma interpreterbar, sed declamationem scripsi, cuius argumentum non in laude, sed vituperio, non in defensione, sed accusatione versabatur, nec concionabatur apud imperitam plebem, sed scripsi doctis & eruditis, quod si his offenduntur aliqui testamentorū venatores, licet Theologiæ titulo insentur, imputent suæ infœlicitati, qui non didicerunt tropos sermonum & scripturarum, necessarios ad eorum bonam intelligentiam, ac non mox damnent, quicquid suam auaritiam & rapacitatem offendit.

XXIV.

NON sunt hæc verba mea, sed perfidus cauillator, suo more statuit sensum, quæ impugnaret, & scripta
 E 2 mea,

mea, tam in sensu, quam in verbis deprauauit. Ego in capite de arte militari sic scripsi: Augustinus atque Bernardus, Catholici in Ecclesia Doctores hanc alicubi probauerunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Christus & Apostoli longe aliter sentiant. Docet Thomas in quodlibetis, non obligari nos de necessitate salutis credere Ecclesiae Doctoribus, neq; etiam ipsi Ecclesiae, nisi in his, quae ad substantiam fidei pertinent, quia in illis Spiritus admonens, docet Ecclesiam omnem veritatem. Atque ipse Augustinus ad Vincentium: Hoc genus literarum, (inquit) ab auctoritate canonis distinguendum est, non enim sic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, vt contra sentire non liceat, sicubi forte aliter sapuerunt, quam veritas postulat. Sic ego Augustini, & Bernardi, & sanctorum Patrum omnium, & quorumcunq; eruditorum aucthorum scripta, extra canonem Bibliae posita, debita cum reuerentia semper suscipio, non tamen ita auctoritate illorum me obligari putō, quod non liceat illis contradicere; aut ab illis alicubi diuersum sentire, aut circa eorum scripta dubitare, nisi probentur per scripturam sacram euidenter expressa, aut per vniuersalem Ecclesiam fuerit determinatum; illa firmam & indubiā continere veritatem, sicuti de Epistola B. Leonis ad Flavianū, factum legitur, in c. sancta Rom. 15. d. An igitur Augustin. & Bernard. de bello per omnia recte sentiant, ego adhuc dubito, Pontificijs decretis, debitam obedientiā exhibeo; conciliis generalibus plus tribuo, tamen ineffabilem veritatem, circa quam solam versantur, & fides & haeresis. illis non tribuo, quū haec sint solius sacrae scripturae, & sanctionum vniuersalis Ecclesiae, in his quae ad substantiam fidei pertinent, in caeteris Ecclesiam errare posse, etiam scholastici fatentur Theologi; neq; tamen omne quod à Christo & Spiritu sancto non est, hoc ilico illi contrariū est. Multa in scripturis exposuerunt aucthores, aliena à sensu Spiritu sancti, & inter se pugnant contrariis opinionibus, nonnunquam à seipsis dissident, quum spiritus sibi

repu-

repugnare, & secum dissidere non possit, tamen non protinus contrariantur Spiritui sancto, nec propterea reiiciendum est, omne quod à Spiritu sancto non est, cum teste Hieronymo, nulla interpretatio sit à Spiritu sancto, qui & septuaginta interpretum cellulas pro fabula videt, tamen non protinus reiiciendæ sunt interpretationes, quantumcunque inter se variæ sint, & dissonantes, ita nec protinus damnantur per me Augustinus & Bernardus, si quid admittant aduersus consilia Euangelica, vbi deest maliciosus illorum contemptus. Nonne Paulus Apostolus consilium dat, quod se dicit non habere à Domino, & habet Domini præceptum, quod tamen non exigit. Scimus quod olim Deus in vetere testamento permiserit bella, neque tamen sinebat suos principes adorare bellum, nisi prius obtulissent pacem, sicut legitur Deuteronomij capite vigesimo secundo. In nouo autem Testamento, promissa est pax perpetuo fœdore conseruanda, sicut in eius recessu dixit testator Christus: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, cuius doctrina tota est ad e charitatem, ad fraternam concordiam, ad patientiam, & dilectionem, non admittens malevolentiam, odium, iram, bellum, sed docens diligere inimicos, & tollenti tunicam pallium adiicere, & fraudem pati, sicut de his ad Galatas tertio, & prima Corinthiorum sexto, & Matthæi quinto, & plerisque aliis locis docet Euangelica lectio. Nullum ergo inter veros Christianos licitum est bellum, quum omne bellum ex malo sit, & contra Euangelicam perfectionem. Et Hieronymi sententia est, olim Iudæis licuisse bellare, Christianis autem non licere, vnde dico illam propositionem, Christiano vt Christiano non licet bellare, citra omnem hæresis & impietatis notam posse defendi, neque per hoc calumniantur à me Augustinus, & Bernardus: & Ambrosius, & cæteri Doctores, & Pontifices, qui bella permiserunt, quod contra Christum agant sicut neque qui iure permittunt, ilico contra Christum permittunt, quod ille dixerit non iurandum omnino.

Nam quæcunque pro perfectione Euangelica prohibentur, sic prohibita intelliguntur, nisi rationabilis virgeat necessitas, ut ait, cap. ita ergo. 22. quæst. 1. Neque Augustinus, Bernhardus & Ambrosius, bellum simpliciter & indistincte, quantumcunque iusta de causa susceptum probant, nisi simul ex necessitate, atque cum fide, & religionis amore fuerit susceptum, quanquam dicat Ambrosius, neque hoc esse Euangelicæ perfectionis, ipsæque Bernardus, mundanam militiam expresse appellat malitiam, ubi qui cadit (inquiens) perit in æternum, qui occidit & vincit, vivit homicida. Itaque licet à perfectis non sit bellandum, docente Apostolo ad Romanos, nobis iam ultra bella non esse carnaliter peragenda, sed animæ certamina, contra spirituales aduersarios desudanda, quod idem ex verbis Gregorij, ostendit Gratianus, in cap. nisi-bella. 23. quæst. 1. Propterea tamen non plane prohibetur iustis & necessariis causis belligerari, & si hoc non exceperit Christus, qui nec litigandum coram iudice, nec iurandum docuit, siquidem à Christo priuata vindicta prohibetur, publica quæ legum officio fit, ut iudicia, supplicia, bella non sic prohibetur. Quare non etiam pugnant cum Christo, qui quod ille pro perfectione Euangelica docuit, diuersa ratione tractant de statu ciuili. Non ergo protinus damnatur princeps qui bellum gerit, sicut nec iudex, qui pronunciat sententiam, quod agat contra Christum, & Euangelium, quum agat ex officio ciuili, non ut Christianus, neque afflatus Spiritu sancto, sed ut minister humanarum legum. Nonne Christus in totum vetat diuortium, excepta sola causa fornicationis, tamen Romana sedes dirimit matrimonia, multas alias ob causas, à Christo non exceptas. Sic multa conceduntur de foro iudiciali, de consuetudine, de autoritate monarcharum, quæ nõ sunt de perfectione Christianismi. Neque vero omne illud hæreticum est, quicquid extra Euangelium est, nec plane prohibitum est, quicquid infra concilium est. Quod si vtrunq; de hæresi suspectum est, v-

trum propius accedit ad hæresim, dicere in totum esse abstinendum à bello, quod consonat Euangelio & Apostolis, an dicere licitum esse bellare, quod nusquam legitur in Euangelicis literis: certe Theologorum officium est, hortari ad charismata meliora, ad pacem, & tranquillitatem, quæ Christi doctrina est, non ad bella, ad seditiones, ad effusionem sanguinis, quæ sunt Ethnicorum. Nec decet Theologos dissimulare tam aperta Christi & Apostolorum dogmata propter opiniones Augustini, Bernardi, Ambrosij, & aliquot cæterorum, qui licet alicubi bella probant, eadem etiam pluribus locis improbant, & detestantur. At cuperem videre, ut isti Theologistæ, qui tam religiose bello patrocinantur, vel vnicum Christi verbum, aut Euangelij sensum producerent, bella hæc comprobant, quod si fecerint, & non inique eo detorserint, victum me fatebor, & herbam illis dabo.

XXV.

NEQUE hæc mea verba sunt, nec mea intentio, quod Christo repugnante, ordo militantium est in Ecclesia, sed quod sceleratissimum illud militiæ genus, de quo locutus ibi fueram; prætextu ordinum illorum irrepserit in Ecclesiam, quod si quis negare velit, non deerunt ad manum horum scelestissima exempla, quorum myriadibus vel obrui posset. Proinde quum bellum res sit crudelis magis quam pia, & necessaria plus quam honesta, non adeo decet religiosos, Euangelicam perfectionem professos, quam tolerabile est in hominibus prophanis, nec ipsa eorum militum primordia, vacant reprehensione. Nam quum à Ioanne Patriarcha Alexandrino, primum institutus esset ordo hospitaliariorum, propter peregrinos Hierosolymam petentes, ita ut sacerdotes & fratres instructioni & sacrorum ministerio insisterent, cæteri autem barbati laici, quos conuersos vocant, peregrinos ad spectanda sacra loca ducentes, interpretes agerent, illosque à Saracenorum contumeliis tuerentur,

tum eleemosynarum collectas, dona, cæterasque monasterij temporalia, administrarent. Sed vt solent ex bonis principijs pessima quæque subsequi, quum in immensum creuissent religionis illius diuitiæ prædicti conuersi, qui illarum negociationes & procurationes agebant, licet rudes & imperiti laici essent, in tantam ambitionem elati sunt, quod supra venerandum sacerdotalis dignitatis ordinem, sese extollentes, pro conuersis & seruis, totius ordinis Domini, & Præceptores facti sunt, atque pro hospitalitate, malitiam professi sunt, gratissimum Deo seruitium sese præstare existimantes, si sua manu quã plurimos infideles occiderent, & in tartara mittentes diabolo sacrificarent, dum interea aut nullos, aut paucissimos lucrati sunt Christo, licet hodie longe plus veribus pugnent aduersus capos & perdices, quam lanceis contra infideles. Contra quos acerrime inuehitur diuus Bernardus, & de quibus vere dici potest, malum illud, quod Ecclesiastes vidit sub sole, videlicet seruos in equis, & dominos quasi seruos ambulantes super pedes, quod considerantes Carthusiani, licet contemplatissimi, in hoc suæ posteritati & durationi sapienter consuluerunt, quod suis barbatulis conuersis: temporalium & prouentuum suorũ negociationes & procurationes, non committunt, sed seruos seruilia duntaxat curare permittunt.

XXVI.

IN capitulo de statuaria & plastica, de imaginibus & statuis in hæc verba loquutus sum. Quia etiam hæc in templo, in sacella, in aras Dei, magnis venerationibus traducimus, non absque idololatriæ periculo, sed hæc latius in religione disputabimus. Nonne ibi expresse fateor, me non assertiue, nec definitiue, sed disputatiue, & inquisitiue loqui, remittens lectorem, ad eius rei ampliorem sermonem posterius de religione requirendum, videlicet in capite proprio de imaginibus, in quo post longam disputa-

putationem, tandem sic assertiue concludo, inquiens: Atque hic vos scire volo, quod quemadmodum exuperans imaginum cultus idololatria est, ita illarum pertinax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus & I. eo imperatores damnati sunt. Quis hic non videat huius articulatoriis malitiosam caullationem, qui ista odio malo dissimulans, obtulit. Quid enim scandali est, si pro euitando scandalo, admoneo periculi, quod esse potest, non ex imaginum natura, sed ex immoderato, aut superstitioso cultu; vel ex defectu consilii rudis plebeculæ. (Quum nec hodie vnanimiter, nec sufficienter explicatum sit à theologis, quomodo cultus & veneratio, competant rei inanimatæ) vel ex hypocrisi & avaritia sacerdotum, & monachorum nonnullorum, quibus quæstus acceptior Christi gloria, quique ad eiusmodi plebis errorem conuiuent propter lucrum, quod inde solet illis accrescere. Hinc Ægyptiorum more fere nihil non infertur aris, hinc videmus cum Ioba & Bernardo, etiam diabolum traduci in aras Dei, similiter cum Georgio crocodylum, cum Roccho canem, cum Antonio suam Venerabile Eucharistiæ sacramentum, procul ab aris, ad angulum aliquem detruditur, ante quod vix vna ardet olida lampas, dum insensata illa simulachra, collustrantur innumeris cereis. Quod si quis rem diligenter expendat, comperiet, fortassis in non minore abusum prolapsa nostra simulachra, quam olim fuerunt idola Ethnicorum. Quis non cultus nostris istis exhibitus est, dum alterum altero augustius adornatum, & appensis omnis generis anathematibus, velut mercimoniarum taberna instructum, ac coempticiis indulgentiis, magis propitium prædicatum admentitisque miraculis, potentius & prope diuinius confectum est, contra qua non contumelia affecta sunt nostra simulachra, si quando nobis minus propitia credita sunt. Quoties vidistis, lætis vitibus, Urbani simulachrum, Bacchi instar frōdibus coronatum, fidibus, tibiis, tympanis, præeuntibus; comitante sacerdote, solenni gratulationis pompa, per ci-

uitarem humanis humeris delatum, peractisque bacchanalibus, in taberna quapiam vinaria, sacerdote & reliquis bene potis, eadem pompa temp'o suo restitutum. Nonne etiam vidistis, si forte gelu, aut pruina, vites aruissent, idem simulachrum, per luta, per sordes, per stercorea, laqueo tractum, insuper consputum, conspurcatum, & omni contumeliarum genere affectum. Taceo quid vestri agant Hollandi, cum Paulino idolo, si quando in conuersionis eius festo, aut nix ceciderit, aut pluuia, nonne hæc vidistis, & tacuistis, tacendo consensistis, elatis cachinnis arrisistis, & focii sceleris facti estis? Quid focii, imo vos tam perniciosi sacrilegii, detestabiles auctores extitistis, aperuistis insanæ plebi templa, tradidistis conspurcanda simulachra, & caput abominationis fuistis, & cauda. Hic mihi dicite magistri nostri, dicite Pontificum fiscales, dicite Christianitatis decani, dicite hæreticorum inquisitores, & magistri, quem illorum vnquam aut hæreseos, aut scandali postulastis, & nunc (si diis placet) cogar ego de hæresi causam dicere, si quid contra aliquot superstitiosa simulachra, illorumve abusus, vel hiscere ausus fuero, eo quod haberis in illis religionē quæstuosam, & quæ ad eruditionem rudis plebeculæ, pro signis, vix tandem recepit ecclesia, fecistis vobis instrumenta auaritiæ vestræ, & laqueos irretiendæ pecuniæ. Si qui ergo ex capitulo de plastica, proferunt quod accusent, quia me oderunt, inuenient in capite de imaginibus, vnde me excusent, qui me amant. Non enim improbo imagines, quæ ad notitiam deducunt eorum, quæ in vero vnus Dei cultu conceduntur, sed quando à cultu latriæ vnus Dei abducunt, quasi in ipsis imaginibus & statuis sit aliquid diuinitatis, aut illis alligetur, tunc quia decipiunt, & à veritate auertunt, merito damnandæ sunt, non aliam ob causam, concilium Laodicense, & damnauit, & anathemate percussit, eos qui colerent angelos, quasi tales committerent idololatriam. Atque vtinam plebs imperita hodie non periclitaretur in imaginibus,

& non

& non cum acceptione adoraret, quas indifferentes pro signis colere deberet. Atque sacerdotes non quærent lucrum, à quibus Deus vitari iussit periculum.

XXXVII.

HÆc est illa execrabilis propositio, nullo satis igne expiabilis, nec in hoc seculo, nec in futuro excusabilis, & velut Erinnis in tragœdia, quæ si in hac declamatione scripta non fuisset, de reliquis omnibus nihil fuisset scandali, sed in sacrosanctam cucullam offendens, omnium cæterorum reus factus sum. O facinus audax, iniquum, & impium, quale hæctenus nemo omnium patrauit. Sed inuenirêt hic forte Pilatus, & Herodes, aliquid quo me liberarent, nisi monachi & fratres omnes clamarent: Crucifige, crucifige, blasphemauit, dicens: Diabolus est auctor cucullæ, qua instar alterius baptismi, melius renascuntur Monachi quam priore, qua etiam mortui innoluti, sanctificari traduntur, præcipue si in sacrosancta Franciscanorum cuculla sepeliantur. Sed admiror & valde, si tam sancta sit cuculla, quomodo tot ac tantos operiat calumniatores, à quo solo vitio apud Græcos diabolo nomen est? De hac ergo, quum in capitulo de statuarum & plastica, narraſsem lepidam fabellam, isti sic referunt in articulum, ac si ego theologum ibi agens, hanc serio credendam concionatus essem apud populum, nec liceat mihi scribere, quod pictoribus liceat palam pingere. Quis hic non videat, quanta calumniandi scabies, teneat istos articulatores, qui etiam à iocis, & salibus venantur quod condemnent. Non puto aliquos theologos tam stupidi, tam insensati cerebri esse, aut adeo (vel extremo senio) desipere, vt putent me serio probare, iocum quem hic recito, quodque pro hoc ludicro, me serio respondere velint, quum dicat Augustinus, in quæſtionibus super Genesim, & habetur xxij. qu. ij. quod ait, videlicet quæ non sunt, si non serio, sed ioco dicantur, non deputantur mendaciæ, neque piarum aurium offensus. Quis non rideret

deret magistros nostros, si ad theologicum rigorem excutere velint, nouellas Bocarii, & facetias Pogii. Forte sunt aliqui, qui ob magnum aliquem fratralis religionis (ne dicam stupiditatis) zelum, non possunt ferre iocum in cucullam, dicentque cum cuculla non fuisse agendum iocum, fateor me ignorasse hunc articulum fidei. Doceat ergo hic me primum auctoritate scripturæ sacræ periclitari fidem, si quis quid iocetur in cucullam, aut fortassis de illa minus bene senserit. Hoc vnum scio, euangelium non docere, non præcipere, non consulere, discrimina vestium, neque quod cultus vestium, sicut nec esca, commendet homines Deo, cuius spiritu (vt ait Pau.) transformamur de claritate in claritatem. non de colore in colorem, de cingulo in funem, de calceis in callopodia, de toga in sagum, de veste in vestem, de rustico cucullo in effœminatam cucullam fratralem, ac si perfectio euangelicæ religionis, pendeat à veste & cultu, quæ sunt traditionis hominum. Narravit mihi his diebus, vir quidam pius iuxta & eruditus theologus, ex familia Franciscanorum, & ex eius ordinis primarius, Franciscanos olim fusca & fere subnigra veste vsos, quo colore adhuc moniales eius ordinis multis locis induuntur, quumque propterea ab Augustinianis nõ satis discernerebantur, qui ipsi nonnunquam etiam funiculis præcingebantur, orta, lite post multas tandem contentiones Augustiniani acceperunt latum illud, & longum pendens, pelliceum cingulum, osse bubalo, aut multis æreis emblematis adornatum, deinde etiam Franciscani lucidiore colore sese ab illis discreuerunt. Cum eisdem Augustinianis, quondam litigarunt Dominicani, coram (si recte memini) sui ordinis Romano pontifice, volentes Augustinianos albam ponere tunicam. Iamque ita fore decreuerat pontifex. comminatus Augustinianorum procuratori, sese pronuntiatum, vbi rediisset in crastinum (egrediebatur enim urbem) quumque procurator dixisset Pontifici, & si non redieris pater sancte. Respondit ille: Maneat vobis habitus vester cum benedictione Dei, at

Pontifex eodem die occidit, sic Augustiniani fruuntur cum benedictione suo habitu inuitis Dominicanis. Non minore discordia, nuper apud Germanos contendebant inter se Franciscani, nam obseruantes aduersus conuentuales instabant, volentes illos in signum discretionis mutare habitum, quibus à conuentualibus responsum fuit, sat discriminis inter illos fore, si obseruantes dimissis calceis, sua ex Italia assumerēt callopodia. Has atque similes de vestitu, & cultu monachorum contentiones, si omnes recensere vellem, possem amplo volumine insignem cucullomachiam scribere, ad quod si me impulerint, nec ingenium, nec oratio, nec materia mihi defutura sunt. At vero scimus Christum esse Deum pacis, non contentionis, omnes ergo cultus illos, qui ex contentione sunt, quid piaculi est, si dixerimus esse inuentum diaboli, sed nolo hoc loci serio tueri, quod in declamatione serio non dixi, & ridiculæ fabellæ seriam interpretationem fabricare, sed ostendere volui, istis tam pie articulatis magistris nostris. Quod tametsi iocus sit, tamen non esse vsquequaque falsum, atque licet non sit necessario verus, tamen forte probabilem esse, & qui citra impietatem disputari, & defendi quoquo modo posset, in quodlibetis, vt mihi & in præsens, & in reliquum, de his & similibus, aliquid declamanti, aut scripturienti, æquior sit illorum morositas, & benignior sit illorum iniquitas. Neque iste loquendi modus, rursus offendant magistrorum nostrorum, ac latebricolarum monachorū piæ auriculas, nam ego illum ex Thoma Aquinate, & magistro nostro, pariter & monacho accepi, vbi ait: Licet rationabilius sit credere, potentiam creandi, creaturæ communicari non posse, tamen defendi posse, quoquo modo, creaturam posse creare. Ad huius ergo conclusionis imitationem, liceat mihi quodlibetare (vt vestro vocabulo vtat) licet rationabilius sit credere cucullam ex celo relligionis instinctu Spiritus sancti institutam, tamen defendi posse, illam quoquo modo, & nonnunquam etiam à diabolo profectam. Vtinam tanta

esset

esset cucullæ sanctitas, vt omnes monachos & fratres ad veram pietatem inflammaret, & à diabolico calumniæ spiritu emundaret. Vtinam sacrosancta cuculla, haberet tot professionis suæ imitatores, quot habet dignitatis suæ buccinatores. Ego nullos monachorum ordines, ritus, vestes, cæremonias, nullum probatæ vitæ genus insector. Ego vt non sum tam insolens, vt talia serio promittere, aut defendere velim, quæ alicubi in declamationibus, aut placitis, per iocum effutiui, ita nec graues viros decet, quæ ioco dicta sunt, serio reprehendere, ego quantum monachorum ordinem venerer, quantum monastico instituto faueam, ipsa nostra quam scripsi de vita monastica ostendit oratio, & in declamatione nostra, sub capite de sectis monasticis protestatus sum, quæ de malis monachis & eo nomine indignis loquor, me ad ordinum iniuriam nõ referre. Similiter in querela mea, bonos semper excipio, vbi cum peruersis mihi res est, qui nihil habet religionis monasticæ, præter cucullâ, & quæ vocant clypeum impudentiæ, ac solo cultu, & cæremoniis, sanctimoniam apud vulgus profitetur, quum eorũ vita, & mores, minime respondeant ornatui, quos tamen vtcunq; ferendos censerẽ, si tantum male viuerent, nec malos etiam alios facerent, & vt est in euangelio, ipsi non ingredienti regnum cœlorum, etiam alios excluderent. Nemo ergo putet, à me taxari bonos Monachos, dum reprehendo malorum mores, quos in illis etiam pii monachi detestantur, de quibus malo nunc tacere quam multa dicere. Vos autem quoscunq; pios ac veros Monachos, paulo hinc aures auertere iubeo, donec malis illis satisfecero, ne vos meo sermone læsi, quidpiam de me grauius æstimetis, quanto magis vestram sanctimoniam laudare quam exasperare velim.

XXVIII.

LEGITIMI censoris (qui alterius scripta reprehendere aggreditur) officium est, primum bona fide citare verba & rationes, quæ continere putat aliquid hæresis
 aut

aut impietatis. Deinde validis & neruosis argumentis refellere, quod in illis offendit. Sic Origenes contra Celsum, sic Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum, sic antiqui patres & theologi librum aliquem reprehensuri, totum interferebant de verbo ad verbum sermonis contextum, nihil relinquentes, vt ab omni etiam specie mali abstinuisse probarentur. Contra iste versutus articulatur, ex locis frustulatim decerptis, & mala fide recitatis, mihi struit calumniam, vbi quæ præcedunt & sequuntur, si candide & integre narrata essent, facile submouerent errorem. Deinde astutus sycophanta, mutauit verba mea, traducens ea suam ad calumniam, non enim reperitur me dixisse, prophetas & euangelistas mendaces in quibusdam inuentos, sed quod alicubi à veritate defecerunt, & secundum quid fuerunt mendaces, qui quidem loquendi modus, nihil habet impietatis, aut scandali, nisi quod forte alienus est à loquendi apud scholasticos theologos consuetudine. Propterea dignum putauit, qui referretur in articulos, sed ego nunc ostendam huic molinaræ bellæ, doctorem, scholasticum pariter, & monachum, & Franciscanum, sed virum eruditissimum, & theologum non vulgarem. Is est Franciscus Georgius Venetus, qui in opere de Harmonia mundi, capite secundo, primitoni, secundi cantici, in hæc verba scribit. Defecerunt prophetæ, ex aliqua mutatione facta in iis quibus prophetauerunt, adeo quod ipsorum omnium vaticinia reperiebantur aliquando conditionata, & visi sunt, & secundum quid fuerunt mendaces. Hunc & ego imitatus, dixi prophetas alicubi à veritate defecisse, & secundum quid fuisse mendaces, quæ etiam si dicta essent sermone improprio, tamen sensu pio, ipsa monstrat addita illis declaratio, omne scandalum tollens, vnde tenent domini de rota in decisione D C C C L X X I I. in antiquis, standum esse intentioni, non verbis. Non enim intentio verbis, sed verba intentioni deseruire debent, etiamsi proferens videatur talis animi fuisse, qualia verba sonant, tamen si ex circumstantiis, vel aliis appareat

contrarium, non statur verbis, sed intentioni. Quod si de mente verborum dubitatur, semper recepta fuit dicentis declaratio, à cuius animo verba dependebant, nulla impediende temporis præscriptione. Sed hanc declarationem, dissimulata conscientia, transit callidus hic calumniator, & aliam substituit, quam tamen elici per rationem Quasi.

XXIX.

IAM vero, quum non ego sic interpretatus sum, sed sic calumniatus est iste calcearius (debui dicere quasarius) quærere tamen libet, illi morem gerens, si sacra scriptura nihil habet ambiguitatis, vnde tam varie, & sæpe sibi repugnantes authorum interpretationes, si nullum est ex ea periculum, quomodo Paulus dicit: Litera occidit, si nihil incerti, vnde tot scripturæ libri & capita numerantur à plærisque inter apocripha? certe stat firma & inexpugnabilis sententia, scripturæ infallibilitatem, veritatem, sinceritatem, certitudinem, omnem esse à verbo & spiritu Dei, quæ à nullo comprehendatur, nisi cui voluerit ille reuelare. Non enim est homo verax, in quo Deus non loquitur, vt ait Augustinus Psalmo centesimo octauo: Tantumque abest quod hæc propositio sit impia & scandalosa, vt eius opposita (videlicet sacram scripturam habere infallibilem dilucidam, inoffensam veritatem, aliunde quam à verbo Dei) sit non solum scandalosa, impia, piarum aurium offensua, sed plane hæretica, & omnibus fasciculis & ignibus digna. Omnis autem diuinæ scripturæ caligo, non de sui natura accipienda est, sed à nostri intellectus, aut infirmitate, aut peruersitate. Hinc multi cæcutient, multi hallucinantur, multi offenduntur, & multi hæreses prolabuntur, non propter scripturam, sed quia confidentes ad inuentionibus suis, ex humano ingenio, & contentionum artibus, illam metiuntur, non ex spiritu verbi Dei, qui solus largitur scientiam diuinorum, & intelligentiam scripturarum, omnibus autem secundum

certam mensuram, quantum necesse est, & expedit ecclesie, multa reseruans etiam posteris. Sic multa Spiritus sanctus reuelauit recentioribus theologis, quæ antiqui patres, & veteres theologo olim non attigerunt, & sunt adhuc in sacris literis multa nondum explicata, in quibus quum se multi torqueant commentatores, multa in varias sententias disputent Magistri nostri, nullus tamen adhuc illorum ambiguitatem resoluit. Nam quam diu variant opiniones, nondum apud illos comperta est veritas, cuius generis sunt, quæstiones de Genealogia Christi, prorsus inexplicabiles, in quibus adeo variant Origenes, Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Lyranus, Burgenſis, & ab illis disſident recentiores quidam vt Annus Viterbiensis, Petrus Galatinus, & Iacobus Faber, & adhuc sub iudice lis est. An in descensu Spiritus sancti, omnium linguis loquuti sunt Apostoli, an vnica loquentes ab omnibus sint intellecti. An in extremo die aliqui immutandi sint, qui non fuerint mortui, quum de hoc diuerso modo legant apud Paulum antiqui patres, alii liberam permittunt vtramuis semper lectionem. Eiusdem generis sunt, quæstiones illæ de distinctione personarum diuinarum, de vnione diuinæ & humanæ naturæ in Christo, & quomodo Christus dicatur nescire supremum diem, soli patri Deo cognitum, de peccato in spiritum sanctum non remittendo, & eiusmodi plura, de quibus in hunc diem indecisæ quæstionibus theologo conflictantur. Huc pertinent etiam multæ admodum difficultates, quæ sese nobis in euangelistis offerunt, ex quibus plures colligit Hieronymus, vt illud apud Matthæum, vbi citat ex Hieremia, & acceperunt triginta argenteos precium appreciati, quod appreciauerunt à filiis Israël, & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi dominus, quod non solum Hieremias non sic intendit, sed neque in forma scripsit, citat etiam Zachariam, in hæc verba: Percutiam pastorem & dispergentur oves. Propheta autem non sic ait; sed rogans Deum inquit: Percute pas-

storem, vt dispergantur oves. Dicit alibi, vt impleteretur quod dictum est per prophetas, quia Nazarenus vocabitur, quod tamen nusquam legitur in prophetis. Et Marcus Euangelista, exorsus euangelii historiam ait, sicut scriptum est in Esaias propheta: Ecce ego mittam angelum meum, quod Esaias neque scripsit, neque formaliter intendit, & Lucas in actibus apostolicis, inducit Stephanum recitantem historiam. Descendit Iacob in Ægyptum, & defunctus est ipse & patres nostri, & translati sunt in Sichen, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argenti, à filiis Emor, filii Sichen. Verum alio sensu, alia intentione, hæc scripta sunt in Genesi. Dauid quum vellet ædificare templum domino, dixit illi Nathari propheta: Omne quod in corde tuo est, vade & fac, quia dominus tecum est, verum longe aliter loquutus est illi dominus. Quod si quis hic dixerit, euangelistas, & prophetas mendaces secundum quid propterea non arguit illos falsitatis, ita vt mereatur cum Celso, Iuliano, Porphirio, connumerari inter impios. Sed de his adhuc inferius dicemus latius.

XXX.

QUOD piaculum est, si pono diuinæ scripturæ auctoritatem, superare omnia omnium creaturarum suffragia, an propterea videbor negare sanctos patres, qui ex spiritu sancto in eam commentati sunt? minime. Ego quoscunque sacrarum literarum expositores, semper vnicuique veneratus sum, & vereor, sed scio me maiorem reuerentiam debere scripturæ, quam firmiter credo, & scio, sic a Deo proditam, vt sine omni humana industria, certam in semetipsa sui habeat sententiam, & intelligentiam, nec ullis se flecti patiatur externis commentariis: duco autem externa, quæ non sunt ex spiritu sancto, sed ex nostris adinventionibus, cuiusmodi sunt multa Aristotelica sophismata, & Scoticæ subtilitates, & Oceanicæ argutiae, familiarique peregrina dogmata quæ plerique philosophi, &

phi, & scholastici rabini, sacrorum eloquiorum sapientiæ inuexerunt, quod quam salubriter, quam vtiliter factum sit, viderint magistri nostri. Quoties ergo de sensu scripturæ pugna est, non propterea humano ingenio tribuenda est eius interpretatio, sed dono spiritus, & prophetiæ, ad quod nos hortatur Paulus, vt videlicet non solum linguis loquamur, sed & prophetemus, hoc est, interpretemur sensum scripturarum ex Spiritu sancto, quod prophetiæ donum, nunquam relinquit ecclesiam, sed continuo manet, non in contentiosis magistris nostris, neque in quantumcunque eruditis doctores, sed in his qui successerunt in locum Apostolorum, etiam si nihil habeant humanæ eruditionis, sæpissimeque idiotis existentibus, reuelauit illis Deus, quod multos eruditos celauit. Siquidem quibus dat ordinem, is etiam creditur infundere spiritum iuxta verbum Euangelistæ, de Caïpha, qui prophetauit, eo quod esset Pontifex anni illius. Hinc canonistæ cum theologis, communi sensu dicunt: Papam habete hoc ius prophetandi, hoc est, (vt ipsi aiunt) potestatem interpretandi scripturam, & licet multi extiterint prauis pontifices, nullum tamen illorum vnquam aliquam falsitatem in scripturam commisisse compertum est. De hac materia satis amplo sermone disserui, in capite de interpretatiua theologia, & in capite de verbo Dei, vsque in finem Declamationis, vbi submouetur huius articuli calumnia, quæ legisse debuisset piger iste articulor, priusquam ad calumniam se accingeret.

XXXI.

QUOD autem dico nec angelicas, ex Paulo didici, siquidem tam exuperans est scriptura diuina, vt nullius creaturæ industria, nullius intellectus creati adminiculo subiiciatur, sed sibi ipsi sufficiens, se ipsam (si quis alicubi locus est obscurior) exponit & interpretatur. Vnde veri theologi, nullam de diuinis admittunt ratiocinationem, quæ vitatur humanis commentis, sed solam illam

quæ sumitur ex scripturis diuinis, nec aliter credi sibi uolunt sancti patres, & interpretes, nisi quatenus per testimonia scripturæ suæ comuniunt, in qua sola est scientia spiritus Dei. Et hæc dicitur expositio literalis, omnium certissima, & potentissima, quando uidelicet scriptura per scripturam exponitur, & sensus eius reuincitur, quantum satis est ad æternam salutem, quantumque nos scire & credere uult Spiritus sanctus: neque tamen propterea reliquos expositionum modos, allegoricū, mysticum, moralem, tropologicum, naturalem, typicum anagogicum, & si qui præterea reliqui sunt, contemnendos censeo, quasi non etiam sint à Spiritu sancto. Sed dico illos non esse tam efficaces ad vincendum, si quis repugnet, sed duntaxat ad persuadendum, eis qui dociles sunt, & fideles, quod & ipsi fatentur scholastici theologi, allegorias non probare efficaciter, in disputationibus contentiosis, nisi si quas interpretatus sit Christus, aut Apostoli, hoc est, per ipsammet scripturam expositas.

XXXII.

Nec faciat quicquam contra me, quod iste cauillator citat ex epistola Petri, quodque adfert commentum, de prophetia comminationis quæ omnia in eodem capite de interpretatiua theologia, à me tacta & soluta sunt, licet illa legere noluerit iners pigritia, siue illa dissimulet callida calumnia. Sed spectemus ad quem scopum directa fuerit tota illius rei disputatio, is sese mox offert, quod omnis homo mendax, quod solus Christus Deus homo expers mendacii, & erroris, nunquam quouis modo repertus est, nec reperietur mendax, cuius uerba non mutabuntur neque deficient, cuius oracula nunquam immutabuntur, hoc ut euincerem, si forte prouectus zelo fidei, & calore disputationis, uidear minus circumspecte, aut præter scholasticam consuetudinem, de prophetis & euangelistis loquutus esse, non tamen impie, nec scandalose loquutus sum, nec sine grauissimorum auctorum exemplo.

plo. Nonne Hieronymus in dialogis aduersus Pelagium, disputans aduersus eos, qui assererant hominem posse vivere absq; peccato, non solum non prophetas, non apostolos, sed nec ipsam superbeatissimam Dei genitricē semper virginem Mariam, liberat à peccato, saltem leui, vt errore, aut ignorantia, magis quam culpa commisso, tantoque ardore ad id probandum euehitur, vt etiam ab apocryphis scripturis testimonia petat. Origenes etiam tribuit illi aliquod peccatum actionis: & Theophylactus dicit, illam scandalizatam in morte filii, vbi & Augustinus, tribuit illi diffidentiam, licet leuiorem quam discipulis. Chrysostomus etiam, reprehensibilem fuisse dicit, quū euocaret Christum in templo predicantem, & Eusebius atque Anselmus, eosq; sequentes, aiunt: Deum non potuisse facere naturā impeccabilem, quia non potuit facere alium Deum, quæ omnia tamen citra scandalum, eo acrius inquirunt doctores illi, quia Petrus de solo Christo pronūciat, quod peccatum non fecit, solum illum designat agnū immaculatum, qui solus immunis peccato, ablaturus erat omnium peccata. Solent etiam auctores in inquirendo, & disputando, nonnunquam assumere iniqua, vt euincant æqua. Sic Dionysius Alexandrinus, aduersus Sabellianos, assumit filiū Dei esse creaturam, de qua in sapientia legitur: Prior omnium creata est sapientia, dicitq; eundem esse opus, siue facturam, sicut vitis agricolæ, iuxta sermonem euangelii, & etiam Pauli iniquientis: Qui fidelis est ei qui fecit illum, quumque in his negasse Homouision, coram Iulio papa traducetur, declarans mentem suā, & in quem finem sic scripsisset, summa beneuolentia, & fidei commendatione, receptus à patribus, etiam ab Athanasio speciali apologia, contra calumniatores, defensus est. Nonne Hieronymus disputans contra Iouinianum, iniquior est matrimonio? Nonne Augu. contra Pelagianos, tam iniquus est libero arbitrio, vt a multis pro Manichæo calumniatus sit. Æquum est igitur, vt mihi permittatur, in prophetis & euangelistis, inquirere aliquod ge-

nus mendacii, non quod astu, seu malicia, sed vel ignorantia, vel errore, vel lapsu memoriæ committatur, ut ostendatur solus Deus verax, & omnis homo mendax. Facit idem Hieronymus, super Micheam dicens, Apostolos & Euangelistas nonnunquam memoria lapsos. Facit idem Augustinus, sentiens apostolos & ignorasse quædam & errasse in nonnullis, quin etiam Petrum in fide errasse, & ob id à Paulo reprehensum. Et in libris de consensu Euangelistarum, quoties circa obliuionem, circa reminiscentiã, circa ordinem gestorum laborat, ac tandem & ibi, & etiam in quæstionibus in Mattheum, sentire cogitur, euangelistas non secundum veritatem ordinis rerum gestarum, sed secundum suam quisque recordationis facultatem, narrationes earum ordinasse, & Euangelistis venisse post in mentem, quod multo ante fuerat gestum, sed non tunc succurrisse. Simili ratione, excusatur Mattheus, quia scribit multa corpora sanctorum qui dormierunt, surrexisse, priusquam narret surrexisse **C H R I S T V M**, qui tamen fuit primitiæ resurgentium. Idem etiam narravit Christum lancea perforatum, antequam narraffet mortuum, dicente glossa ordinaria super verbo apparuit, in cle. prima de summa Trin. & fid. catholica. Quod debeat intelligi per anticipationem, quia ante narravit Mattheus, quod post factum fuit. Etne de hoc scandalum oriretur Ecclesia in concilio Viennensi hunc locum correxit, nec dubito, quin liceat Ecclesiæ corrigere quædam in sacris voluminibus, non tamen diuersum interpretando, aut addendo, aut detrahendo scripturæ, sed declarando ordinis & intentionis, & auctoritatis veritatem. Neque vero scripta apostolorum, & euangelistarum, ob hoc tantum habent auctoritatem, quod ab illis tradita sunt, sed quod consensu vniuersalis ecclesiæ approbata sunt. Muti apostoli & sancti discipuli ut refert Lucas, euangelium scribere olim aggressi sunt, quibus tamen credere non cogimur, nisi solis illis, quos comprobauit ecclesia, cuius sententiæ est etiam Augustinus inquitens. Se non creditu-

dicurum euangelio, nisi quatenus illum commoneat ecclesie auctoritas. Magna fateor vis est, magnum numen, vnum & idem sentiens ecclesia. Quæ est ergo huius articulatoris peruersitas, hoc in me trahere ad suspicionem ambiguitatis, & torquere ad contumeliam ecclesie, quod ego pro gloria & auctoritate illius necessario produxi? nisi forte in hoc peccaui, quod plus tribuam præscriptis ecclesie, quam auctoritati euangelistarum, & apostolorum, qui solam ecclesiam profiteor scripturarum interpretem, penes quam manet scientia discretionis, & inuiolatus sensus verbi Dei, à quo solo est omnis infallibilis veritas. Si enim tantus consensus ecclesie sine impulsu Spiritus sancti esse non potest, quid est quod de dogmate ecclesie dubitare possumus? quid ergo hic est scandalum, si verbo Dei, si ecclesie, si scripturæ, vnicuique tribuo quod suum est?

XXXIII.

IN capite de verbo Dei, sic de illo loquutus sum. Huius autem verbi scientia, nulla schola philosophorum, nulla theologorum Sorbona, nec quorumcunque scholasticorum gymnasia nobis tradidere, sed solus Deus, atq; Iesus Christus, per Spiritum sanctum, in illis scripturis, quæ canonicæ vocantur, quib. iuxta diuinum præceptum, nihil addere licet; nihilque detrahere. Hanc propositionem articulator iste inter scandalosas, & piarum aurium offensiuas collocauit, non quod à scriptura, aut ecclesia, sed quod à scholis dissentiant, quarum decretum videretur, philosophicas disciplinas esse ad pietatem necessarias, erroneam & impium ducentes, quod non est imaginatus ipsorum Aristoteles, solertissimus causarum, & demonstrationum doctor. Ego dico, meam propositionem non solum non esse hæreticam, neque scandalosam, sed & probabiliorem, & magis orthodoxam, sua opposita. Quod si mea propositio erit scandalosa & impia, oportebit eius contrariam esse orthodoxam, & catholicam, quod videlicet,

verbi Dei scientiam, non solum Deus, atque Christus, sed
 philosophorum scholæ, theologorum Sorbona, & quæ-
 cunque gymnasia, nobis tradiderunt: liceatque contra di-
 uinum præceptum, addere & subtrahere, canonicis Spiritus
 S. scripturis. Quis crederet a deo desipere, aut tam pro-
 fundum dormire, Louanienses theologos, ut hanc propo-
 sitionem habeant pro catholica? certe ego de illis longe
 melius sentio, & aut Busconium versificatorem, aut ali-
 quem theologicum parasitum, aut alium quemuis im-
 pium sophistam, qui veritatem verbi Dei, ab Aristotelis
 philosophia æstimat, nec nisi sophismata, & parua logi-
 calia habet in pretio, istos articulos compilasse arbitror,
 Liceat ergo illis imputare omnia, quæ in Magistris nostris
 Louaniensibus, sine inscitæ, & stultitiæ, vel etiam malitiæ,
 erroris, aut hæresis infamia, excusari non possunt. Ego il-
 lud intendo, ad diuinorum cognitionem, non esse opus ar-
 gutiis philosophorum, neque syllogismis dialecticorum,
 sed oportet illam haurire ex scriptura diuina, quæ est re-
 gula infallibilis, semper permanens in suo vigore nativo.
 Esto, valeant philosophia & dialectica, ad erudiendum
 theologum, valeant etiam ad reuincendos suis armis hæ-
 reticos, tamen ad scripturæ auctoritatem, inefficax est om-
 nis quantumcunque irrefutabilis syllogismus, nisi ac-
 cedat auctoritas verbi Dei, per consensum vniuersalis ec-
 clesiæ. Omnia etiam quæ percepit ecclesia, quacunque
 scholastica ratiocinatione, & ingenii subtilitate, & dial-
 eticis demonstrationibus, ea inducantur, non propterea
 vera habentur, sed quia præsumuntur à Spiritu sancto es-
 se reuelata, non humana sapientia inuenta, sicut Imperator
 Constantinus, de Nyrcæna synodo scripsit ecclesiæ A-
 lexandrinæ, inquit: Quod trecentis simul placuit epi-
 scopis, nihil est aliud quam Dei sententia, maxime ubi
 Spiritus sanctus, talium ac tantorum virorum mentibus
 incumbens, diuinam voluntatem declarauit. Nulla enim
 maior pestis quam sacram scripturam subiacere placitis
 philosophorum, & contentionibus sophistarum, qui plus
 latius

fatis curiosis argumentationibus, veritatem ipsam non elucidant, sed in dubium vocant. Nihil ergo ad nos quid Philosophi, & Aristoteles de diuinis commenti sunt. Nū Christo plaris faciemus Aristotelem, Philosophos & Sophistas? Absit, Vt talibus quibus illi dogmatibus, & argumentis, nostræ fidei firmamenta statuamus. Quamuis hodie plerique recentiores theosophistæ, miserabili syllogismorum seruitute captiuati, adhærentes illis velut ostrea, Aristotelem sanctius, quam Ægyptij Ibim, aut crocodylum colunt, illique veluti Deo, ac principi suo primitias, & tributa pendunt. Veri autem Theologi hanc armatam, quin potius dicam captiuatam Aristotelicis legibus Theologiam, non tam serio amplectuntur, quippe nullam de diuinis, quæ hominum commentis nitatur, recipiunt argumentationem, sed solam illam, quæ est ex scripturis diuinis, & quam non Sorbonici magistri nostri, de scholastica cathedra, sed quam Christus docuit de cruce, iuxta dictum Augustini; Crux Christi patientis, fuit cathedra Magistri docentis, quæ crucis scientiâ nos docuit argumentari, inquirere, discernere, & diiudicare, de omnibus longe certius, quacunque Dialectica & Rhetorica. Illa nos docet verbum æternum, & nomen, quod est supra omne nomen, quod nullus Grammaticorum hactenus cognouit. Illius Philosophia, de anima, de spiritu, de virtutibus, de felicitate, de summo bono, omnes omnium traditiones longe superexcedit. Hæc ergo est illa scientia crucis, quam qui ignorat, ignorabit illum Dominus, & proiciet illum à facie sua.

XXXIV,

HIc iam omissis verbis intermediis, quæ in hac propositione vnico contextu leguntur, damnat hæc verba, cui nihil addere licet, nihilque detrahere. O Mose, ô Salomon, ô Paule, ô Ioannes, ô Christe Deus, ô Christi Ecclesia, quis est iste discipulus Sathanæ, qui etiam in

verba sacræ scripturæ struit calumniam? Quid respondebit, quando mecum stabit ante tribunal Christi, rationem redditurus, quod impie calumniatus est verbum Dei, certe in die illa, surgent multi ex Magistris nostris, & dicent: Domine, in nomine tuo fortiter calumniati sumus, in nomine tuo acriter disputauimus, in nomine tuo multos strenuiter excremauimus, in nomine tuo Magistri in diuinitate nuncupari sustinuimus. Dicit autem illis Christus: quia nunquam cognoui vos, O impudentem improbitatem, ô inexcusabilem blasphemiam, damnare in meis verbis, vt scandalosum & impium, quod traditum est in sacris literis, quod scandalosum & impium, aut hæreticum, nisi ab hæreticis, impiis & blasphemis, iudicari non potest, cuiusque oppositum, sit plane impium, & hæreticum, & blasphemum, & omnes qui adhærent illi, quum non liceat cuius Doctori, quantumcunq; sanctissimo, & eruditissimo, ad diuinam scripturam aliquid addere, aut tollere ab ea. Hinc Tertullianus, in libro de præscriptionibus hæreticorum. Nobis (inquit) non licet ex nostro arbitrio indulgere, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxerit, Apostolos Domini habentes aucthores, qui nec ipsi quicquam de suo arbitrio induxerunt, aut elegerunt, sed acceptam à Christo disciplinam, fideliter nationibus assignarunt. Itaque etiam si angelus de cælo aliter euangelizaret, anathema diceretur à nobis. Hæc ille. Et Hieronymus super Psalmum vndecimum, exponens illud: Eloquia Domini casta, interpretatur, quia prædicatores de eis nihil vel minuire, vel addere audent, quod pura & munda sunt, non admittentia externas sententias. Quæ enim erit sacræ scripturæ stabilis, & infallibilis veritas, si aut pro ratione temporum, aut locorū, aut rerum, aut personarum recipiat additamentum, aut diminutionem? Nonne scriptum est: Verbum Domini manet in æternum? Nonne ea lex est in Deuteronomio: Non addetis ad verbum, quod ego vobis loquor, nec auferetis ab eo? Et in eodem legitur: Maledictus qui non
perma-

permanet in sermonibus legis huius. Et in Apocalypsi: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super ipsum plagas scriptas in libro isto, & si quis diminuerit de verbis libri Prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ & de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto. Et Salomon, Prouerbiornm tertio ait: Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est omnibus sperantibus in se, ne addes quicquam verbis illius, & arguaris inueniarisq; mendax. An non erubescit hic Theologicus articulator, in tam sædo, tam impio, tam blasphemus, contra apertam scripturam errore deprehendi, quod inter scandalosos articulos, retulit sententiam sacræ scripturæ, etiam ad verbum in textu positam? Certe cauenda illi erat demonstrata lex diuina, in quam tam turpiter impegit, quum ego veluti digito illi ostendens, de Canonicis scripturis loquutus dixissem, quibus iuxta præceptum Dei nihil addere licet, nihilque detrahere, in super addens hæc verba: Quisquis enim etiam si angelus de cælo id egerit, anathema est, & à lege Domini maledictus est. Sed hæc priora cum posterioribus verbis improbus calumniator malitiose distimulauit. Quis non Christum citius inter publicanos & meretrices repererit, quam inter tales Theologos, qui dicunt se fidem & religionem defendere, dum euertunt verbum veritatis, sacram scripturam hæresis vocabulo inquinantes, & de Mose, de Salomone, de Paulo, de Ioanne, de ipso denique Deo, hæreticos facientes. Neque vero hic mihi patientiæ ratio habenda est, vbi non tam contra mea verba agitur, quam contra scripturam diuinam. Meminerit ergo in posterum tam sacrilegi lapsus, thraſonicus iste articulator, qui sibi arrogat censuras in errores alienos.

XXXV.

RVRSVS eandem cantilenam canens, carpit, sacram scripturam nulla pati externa commentaria, nullas humanas aut angelicas glossas, quibus iam in superio-

perioribus responsum est. Quoniam scriptura sacra sibi
 ipsi sufficiens est, & seipsam exponit, sicut apud Ezechie-
 lem cap. 18. præcipiens Deus inquit: Audies de ore meo
 verbum, & ex me annuntiabis. Vnde ait Irenæus, osten-
 siones scripturæ, non nisi ex ipsa scriptura ostendi debent,
 cui nihil externum addere licet, nihilque quod suum de-
 trahere. Quomodo enim stabit promissio illa Christi,
 pollicentis nobis os & sapientiam, cui nulli possint resi-
 stere aduersarij, si pro tuendo suo dogmate, ab externis
 commentariis, ab humanis glossis, nobis emendandum
 erit verbum veritatis, ac si imperfecta sit scriptura, & non
 omnem veritatem docuerint Prophetæ, Euangelistæ, &
 Apostoli. Quæ pestifera olim Cataphrygum blasphemia
 fuit, quod dicentes, Augustinus scribens super Psalmum
 108. æquiparat his, qui Christum adhuc in mortali carne
 viuentem occiderunt. Vbi enim dignum aliquod verita-
 tis testimonium reperire poterimus, si à Prophetis, ab Eu-
 angelistis, ab Apostolis discesserimus? num in scholis
 Philosophicorum, qui sunt mancipia errorum, maluntque
 tueri falsum, quam à suis opinionibus decedere? num in
 Sorbona Magistrorum nostrorum Parisiensium, qui post
 innumeras cõtentiones, iam etiam determinationes suas
 venales habent, & in gratiam principum & regum, detor-
 quunt scripturas, & accepta pecunia, peruertunt verbum
 Dei? num apud cætera Scholasticorum Gymnasia, huius
 mundi scribarum & Pharisæorum cœnobiaz, ac prostibu-
 la, hæreticorum? Certe dominus loquutus est in scriptu-
 ris populi & principum, horum qui fuerunt in ea, su-
 per quo dicit Hieronymus, Psalmo 86. Quod exceptis
 Apostolis, quodcūque aliud postea dicitur, abscindatur, nec
 habeat auctoritatem. Vnde & Tertulianus ait: Quæ cre-
 dimus, hoc prius oportet nos credere, non esse quod post
 Euangelium credamus. Iterum Augustinus, super illud
 Psalmi 103. De medio petrarum dabunt vocem suam, in-
 quit: Si dixero vobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc
 Plato, hoc Pythagoras, quis vestrum non rideat me? Ero
 enim

enim auis, quę non de petra emittet vocem suam. Et paulo post: Audiantur ergo, qui de petra, quia in illis petra auditur Christus. Solus ergo Deus, atq; Christus, verbi Dei scientiam nobis tradidere, non Philosophi, non Sorbonistę, non Gymnosophistę. Nec sumus aliorum sermonũ discipuli, nisi cęlestium, vt inquit Origenes, Homil. 9. super Esaiam. Et Cyrillus, super sexto Ioannis capite dicit, vnum solummodo Christum sequendum esse Magistrũ, illique soli inhęrendum. De illo loquitur Paulus, in prima ad Corinth. cap. 11. inquit: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Et ad Galatas 7. ait: Euangelium quod euangelizatum est à me, non est secundum hominem, neque ab homine accepi illud, sed per reuelationem Iesu Christi. Et ad Romanos decimoquinto capite ait: Non audeo aliquid loqui eorum, quę per me non efficit Christus. Stat ergo (inuitis Louaniensibus articulatoribus) firma & inconcussa propositio mea, quod verbi Dei scientiam, nulla errorum architectrix Philosophorum schola, nulla infecta Scholastica lepra, Magistrorum nostrorum Sorbona, nulla opinionum nundinę Scholasticorum Gymnasia nobis tradiderunt, sed solus Deus, atque Iesus Christus, cuius verbo sub æternę maledictionis pœna nihil addere, nihil detrudere licet, sed sibi sufficiens, omni perfectionis, veritatis, lucis que plenitudine, consumatissimum, nihil externum patitur sibi commisceri, nec vllò creati intellectus eget adminiculo. Estque non solum non impia, non hęcetica, non scandalosa, non piarum aurium offensua hęc propositio mea, sed impius, hęceticus, scandalosus est, hic blasphemus articulator, & quicunq; illam pro impia, hęcetica, scandalosa, piarum aurium offensua, traducere non erubescunt.

XXXVI.

QUOD autem scientia & fides se non compatiuntur, non video quod piarum aurium scandalum hic somniat iste articulator, quum sit receptissimum scholasticorum

torum dogma, quod in eodem subiecto, & respectu eiusdem veritatis, non possunt simul stare, habitus fidei acquirite, & habitus scientiæ per demonstrationem genite, quod & ego hic intendo, & sic me accipi volo, itaq; nullus error hic est, sed mera invidia, & induratum odium ad calumniandum. Loquebar enim de his, qui euacuantes crucem Christi, fidem nostram, quæ nullam sub arrem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, ac Dialecticorum regulis astringunt, qui quod sola fide credere debemus, conantur syllogisticis demonstrationibus ostendere, ex humanis scientiis philosophorum gentium. Quin extat liber de articulis fidei, cuiusdam eruditissimi viri, qui vniuersum symbolum apostolorum, & singulos illius articulos, probat ex Aristotele, atq; id quidem (fateor) quam acutissime, sed non secundum pietatem. Neque ignoro, quod dicit Henricus Gandauensis, acutissimus Scholasticorum Theologorum, dari scilicet lumen quoddam, superius lumine fidei, in quo Theologi videant veritates Theologicæ scientiæ, tamen non est illud lumen naturale, neque dictamen recte rationis, neque artes liberales, quas Arcadius hic articulator, dicit declarare & elucidare sacram scripturam, sed erit lumen inspirationis.

XXXVII.

PROINDE nunc vbi legitur, discedite ab humanarum traditionum nebulis, non satis diuinaturus fueram, huius articuli scandalum, nisi ipsa calumnia, aperiret mysterium. Verum si quis simul legat, quæ ibi præcedunt, & sequuntur, manifesto clarius comperiet, me non de humanarum legum constitutionibus loqui, sed de dogmatibus Philosophorum, vnde hic notatus articulus, satis indicat, suum articulatorem, ex impotentissima invidia, illum huc traduxisse, ni forte tam stupidus est, vt non intelligat, quod reprehendit.

Quid

XX XVIII.

QUID hic nobis obgannit verborum meorum detruncator, ac falsarius, iste Louanienſis articulator, de cæremonijs, de fide, de operibus, de charitate, ac ſi ego Eccleſiaſticis cæremoniis, & bonis operibus, omnem auctoritatem detrahere velim, ego de hoc cæremoniarum genere loquutus ſum, quæ pro ornamento Reipublicæ, ad carnalem, & extrinſecam ſacrorum pompam, & ab hominibus humano ſpiritu, ad hominum gloriam ſunt repertæ, habentes licet ſanctimoniam quandam, ſed mundanam, & in rebus externis, & viſilibus ſitam, quæ ex gentium ritibus, olim in noſtram religionem migrarunt, non tam ſuperuacue, quam etiam ſuperſtitioſæ, & ineptæ, quarum hodie adhuc damnabilis viget conſuetudo, nonnunquam cum inſigni ſtultitia, & fœditate coniuncta, qualem hoc anno conſpeximus, Gandavi, in furioſa illa proceſſione, beati Leuini, eorum patroni, quæ turpitudinem ſummam habet, gratiam & pietatem nullam, cuiuſmodi inſanię plures ſunt, etiam in alijs locis, conuiuentibus Episcopis, & ſacerdotibus, & ſub ſuoco pietatis, tam turpibus ritibus deſcèdari ſanctorum gloriam ſuſtinentibus. O quam execrabile flagitium, eorum qui huiuſmodi cæremonias excogitauerunt, vix credere potuiſſem, niſi ipſe viduiſſem, fuiſſe aliquem populum tam ſceleratum, qui iſta conſingeret, tam furioſum, qui iſta ageret: tam ſtultum, qui iſtis crederet, tam perfidum, qui ad iſta conuiueret. Quis huiuſmodi non deteſtetur cæremonias? Cæremonias autem ab Eccleſia, & patribus inſtitutas, non damno, niſi ſint qui in illis ſtatuant ſinem pietatis, & quorum eſt ſuperſtitioſus, licet pius affectus, quem vt ſtatim non probo, ita nec omnino improbo, ſed admoneo. Verum & proprium patriæ cultum, geri intrinſecus in animo, non in ſignis & cæremoniis exterioribus, quarum multæ repertæ ſunt propter infirmos, quibus non obligantur perfecti.

Multæ

Multæ etiam ornatus gratia, à magistratibus, & populo institutæ, quas etiam in quibusdam rebus conseruandas, lætitiæ & concordiæ causa, arbitratus sum, partim etiã commendo, ac receptos inueterata consuetudine honestos ritus dissolui, non facile ferendum puto, sed meriti alicuius fiduciam, quantumcunque bona sit intentio, in illis collocare non probo. Sic namque persuasit mihi Hieronymus, super quadragesimum quintum caput Ezechielis, non tam voluntate, quam boni operis opinione, etiam peccari dicens. Deinde Augustinus, Psalmi 144. etiam Dei laudandi rationem, ex scriptura, non ex nostris bonis intentionibus petendam ait. Atq; hic puto, in sacris literis quoties mentio fit de mandatis & iudiciis, nusquam non additum, hoc pronomen, mea: quoniam. (vt est etiã apud Matth.) non liceat hominum præceptis colere Deum, sed suis propriis legibus, atque vtinam non coleremus Deum legibus dæmoniorum, componentes Christum cum Belial, prætexentes religionem, vbi est abominatio. Si exempla quæritis, dicite. ô Grudij, Aduatici, Garduni, Brabantij, Flandri, & qui reliqui estis Gallogermani, quid sonant Campanæ vestræ, nonne spurciciarum notis, vocant vos ad diuinam? Quid modulantur organa vestra, nonne cum canone missæ, foedissimæ quæque libidinum cantiunculæ pares vices habent? Cur ista non offendunt Magistrorum nostrorum tam pijs aures, aut desinant offendi meis admonitionibus, aut his quoque offendantur, quæ sunt atrociora. Denique si quis legat totum hoc capitulum, videbit me non impie sentire de cæremoniis, maxime, quæ à Deo, & lege, aut Ecclesia, & patribus, institutæ sunt, quibus tantum adest vt detraham, quod nec circumcisionem quidem fieri, damnare velim. Etiam in hominibus Christianis, sicut in Nigritis & Iacobinis, modo non credant necessariam ad salutem, sed ob id tantum suscipiant, vt sint Abrahæ, & Christo, etiam in hoc signaculo conformiores, nec referre putent ad veritatem saluationis, illam accipere, aut non accipere, sed quod sicut

illa non saluat, ita sit sine illa saluatio, cui opinioni citra scandalum adhæret etiã doctissimus ille Cardinalis Nicolaus de Cusa, in libro suo, quẽ de pace fidei inscripsit. Et Ioannes Scotus, tuetur, post passionem Christi, potuisse cæremonialia veteris legis sine peccato obseruari.

XXXIX.

QVI s hic dubitat, hunc tartareum Scholasticum Præceptorem habuisse satanam, illum qui erat Christum tentans in deserto, qui scire cupiens, an Iesus esset Christus, sic ei dolo malo scripturas detruncando proposuit. Scriptum est, inquit: Quoniam angelis suis mandauit de te, quod in manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Nihil amplius dixit Diabolus (vt super hoc scribit Hieronymus) nisi Angelis suis mandauit de te, quod in manibus tollent te, ne ad lapidem offendas pedem tuum. Mediam autem partem dimisit, neque dixit, vt custodiant te, in omnibus viis tuis, sciebat enim contra se esse. Eadem arte, hic vititur contra me iste sathanicus articulatur, qui vt verus & Catholicus huius propositionis meæ sensus non appareat, ipsius alteram partem dolo malo amputauit. Sic enim habeat mea verba: Cæremonia nequeunt homines promouere ad Deum, apud quem nihil est acceptum præter fidem in Iesum Christum, cum ardenti imitatione illius in charitate, ac firma spe salutis & præmij, sed hoc totum omisit falsarius. Nonne ex his verbis liquido apparet, me loqui, non de nuda & mortua fide, sed de illa, quæ per caritatem operatur. Atq; me, ne verbo quidem repugnare dicto Apostoli, per ipsum citato. Sed quid potest esse tam pie, tam recte, tam circumspecte scriptum, quod non videatur impium, iniquum & scandalosum, quando porrigitur per talem aliquem diabulum, qui etiam bene & catholice dicta, ad suum sensum deprauat. Putabat fortassis neminem fore tam oculatum, qui tam manifestam sycophantiam deprehensurus esset. Eat ergo nunc in externas tenebras, mendax truncator,

& abscondat se à facie omnium proborum Theologorum, non enim dignus est, qui numeretur inter Theologos, qui more hæreticorum (vt aiunt sexti synodi patres) scripturas detruncat, & in pœnam legis Cornelie de falsis incidit, quæ constituta est in eum, qui vt verum non appareat, quid celauerit.

X L.

PORRO sequitur alia assertio, sed non nisi per argumentum videtur huc inserta, ac si ad condemmandum aliquem de hæresi, sufficientes probationes, quæ pendent à quasi, & à videtur, cui respondere possem, quod argumentum constructum per videtur, soluitur per verbum non videtur. Est itaq; huius cæcutientis articulatores visio, quod scientiæ capiunt finem in hoc seculo, quam propositione iste articulator ex seipso fabricatam; vnico protinus telo iugulat, atque confodit, citans Hieronymum in prologo bibliæ dicentem: Discamus hic in terris, quarum scientia nobis perseveret in cælo: hic me planè victum confiteor; istius Theologastri hebetudine, quæ sic citat testimonia, dum vult alios hæresis; & scandali conuincere, sed quæso doceat me iste Theologaster, quæ nam sint ista discenda hic in terris, quæ nobiscum perseverent in cælis? an parua logicalia? an moralia Aristotelis? an formalitates Scoti, an ars veterinaria, & coquinaria? an alchymistica, agricultura histrionica: Certe ego crediderim nos illorum nihil egere in futuro seculo, nisi sola scientia scripturarum diuinarum. De quibus loquitur Hieronymus in prologo citato. Et in Esaiam inquit: Si iuxta Apostolum Paulum, Christus Dei virtus & Dei sapientia est, & qui nescit scripturas, nescit Dei sapientiam. Ignorantia scripturarum est ignorantia Christi; & habetur 38. d. cap. Si iuxta. Hæc ergo nobis discenda sapientia est, scire Christum & verbum eius, quod solum manet in æternum. Hic certe formidolosus sophista, sua parua logicalia, suppositiones, ampliationes, restrictiones, exponibilia, insubilia;

subilia, obligatoria, & eiusmodi contentionum artificia; tum monstrifica illa conflictationum vocabula, eccitata- tum, quasalitatum, formalitatum, quidditatum, & reliquos Scholasticarum nugarum casus, pugnantisque voces, nominalium & realium, primarum & secundarum intentionum, propriarum & impropriarum significatio- num. implicitorum & explicitorum sensuum, ceterasque in agistorum nostrorum chimeras, si supra conscenderit, se penitus amissurum, non cassa opinione formidat, & an- xius dubitat, num sibi conducatur ascensus superum, ubi est regnum pacis, & perpetua quies, quibus nihil magis ad- uersatur, contentiosis istis sophistis? Et quamuis in decla- matione, non illud proprie vertebatur in dubium, an sci- entia & artes in hac vita acquirantur, nobiscum perseuera- tur sint in futuro seculo, sed illud ventilabatur, multas scientias & artes, in seculo hoc, vicissim & nasci, & in- terire a memoria hominum, nec aliquid esse firmum sub sole, tamen ausim dicere, etiam nunc iam scientiam (de hu- manis loquor) nobiscum perseueraturam in futuro seculo: neque aliquid illorum, quae a sensu percepta, & ad intelle- ctum proiecta, studiorum diligentia, & ratiocinandi artifi- cio, a nobis cognita sunt, nisi ulterius ab intellectu ad me- tem, & ad eius lumem pertingant, ubi quasi diuinum induant intuitum, & idolo careant humano. Et hanc conclusionem teneo, & assero, ut rationabilem opinionem & citra om- nem impietatem disputabilem, atque ex eorum numero; quae solent esse themata conflictationum, de quibus ad- huc disputatur inter orthodoxos, ut non statim sit haereti- cus, qui de illis dubitat, quum nulla Ecclesiae auctoritas, haecenus vetuerit de his dubitare, nec omnes Doctores, circa haec in eandem opinionem consentiant.

XLI

IA M tandem profligatis articulis omnibus, Cyclops articulatur perorat, planeque triumphat, & scriptura-

rum interpretem agit. atque exponens illud sapientis. Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, Scholastico more distinguit, inquit. Oportere intelligere sapientem: interdum loqui ex sua persona, aliquando in persona attoniti, quoadque in persona stultorum, interdum in persona prudentis. Sed ubi possunt hæc discerni, melius norunt pueri, qui student in Donato. siquidem hic articulator distinguit quidem, sed nihil discernit. Et contra Aristotelem suum, qui in calce libri de Physico auditu, inquit: Sapientem non sufficit dicere, nisi dicti rationem assignet, nihil neq; dicit, neq; probat. Verum Hieronymus illud exponens, ait sic intelligendum, ad comparisonem creatoris & æternæ maiestatis, omnia dici vanitatem, sicut Apostolus ait: Vanitati creatura subiecta est. Et Psalmista ait: Omnis vitens vanitas, quia solus Deus est immutabilis, & semper idem quod est, & non aliud. Sed illud pari ratione oportebat articulatorem intelligere, distinguereq; me non ubique eandem personam gerere, sed aliquando inquirentis, aliquando disputantis, quandoque monitoris, quandoq; recitatoris persona loqui, istic vero non assertatoris, sed declamatoris, atq; si velit etiam canis vices agere. Similiter etiam putandum est, hunc articulatorem, aliquando loqui in persona parisi, aliquando in persona calumniatoris & sycophantæ, aliquando in persona asini Cumani, nullibi autem per omnem hanc articulationem, in persona docti & probi viti.

X L I I.

NEQVE ego plane damno omnes scientias & artes, sed de illarum vanitate, & incertitudine declamo, & reprehendo illos, qui neglecto verbo Dei, in humanis & mundanis scientiis fiduciam suam collocant, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes: ostendoque, qui errores, quæ hæreses, quæ mala, ex quavis scientia orta sint, & orientur, quando non regulantur ad verbum Dei, in quo solo est scientia discretionis, discernens

cernens verum à falso, iustum ab iniusto, bonum à malo, sine quo omnis scientia vana & errori subiecta est. Proinde declamatio nō iudicat, non dogmatizat, sed quę declamationis conditiones sunt, alia ioco, alia serio, alia false, alia sæuere dicit; aliquando mea, aliquando aliorū sententia loquitur, quædā vera, quædam falsa; quædā dubia pronunciat, alicubi disputat, alicubi admonet, non vbiq; improbat, aut docet, aut asserit, nec omni loco animi mei sententiam declarat, multa inualida argumenta adducit, vt habeatur, quod improbet, quodq; soluat declamaturus partē diuersam, quæ quū nesciat hic articulator discernere, nullā de illis nisi stultam poterit ferre sententiam.

XL III.

TANDEM vt faciat perfectum circulum, reuertitur ad libri nostri principium, colophonia iniuria, calumniās epistolam præliminare, in qua iocatus cum amico, dixi me versum in canem, ipse articulator plus quam canis, humanitatis expers, & vitæ communis ignarus, qui literas ad amicum scriptas, Cynica petulantia mordere non erubescit, ac veluti rusticus indisciplinatus, canis ignotos omnes adlatrat, sic carpit, calumniatur, damnat, quæ non intelligit. At vero canis iste meus nullos adlatrat, nisi malos, nullos mordet nisi noxios, odio persequens facta improba, qui si impotens erat ad benedicendum, causa fuit, quia inter illos agebat, qui nolebant intelligere, vt bene agerent. Quemadmodum & Christus, vt est in Euangelio: non poterat facere miraculum in Nazareth, propter incredulitatem illorum. Non est ergo propterea liber declamationis illius piarum aurium offensiuus, nisi piæ aures, intelligantur aures morosorum asinorum. Neque est contumeliosus, siquidem (teste Hieronymo) generalis sermo, ad nullius contumeliam pertinet, & qui citra nomenclaturam notat vitia, malos admonet, bonos commendat. Neque est etiam ille liber famosus, quū habeat inscriptum authoris sui nomen, & titulum, atque

non sine Cæsarei consilij examine, & autoritate publica prodierit, nec quenquam, nisi de quo publica vox, & fama, & notoria historia est, nominatim perstringit. Cæterum, si quispiam sui conscius, aliquid in se dictum arbitretur, ob idq; mihi succenseat, ipse iam de se ipso, quod talis sit, nullo accusante confitetur, vnde præsumptuosus hic articulator, ignorans quis in iure dicatur libellus famosus, falcem suam ponit in messem alienam, & ultra crepidam iudicans, nescit quid loquatur. Atq; hæc tandem est miserandi articulatoris huius, plusquam asinina peroratio, qui si quid cordis haberet, & probus vir haberi velit, addidisset articulis istis nomen suum, si illos commendatione dignos putabat. Aut produisset in publicum, nec me post terga aggressus esset, sed restitisset in faciem, dum aderam qui responderem.

EX his tandem mihi plane persuadeo, librum declamationis meæ, per Louanienſes Theologos, non fuisse lectum, sed laborem illum aliis quibusdam fuisse distributum, in quorum fidem: forte Theologi aliqui subscripserunt, notatis. Vnde si quid in hac mea Apologia, amarulentius dictum videbitur, sciant me hoc non in Theologicum ordinem dicere, sed in illos ter scelestos sycophantas, qui de ordine Theologico pessime meriti, tam insulas næntias, tam perfidas calumnias, illis suggererunt, atque tam celebrem olim Academiam, tam tutilibus articulis, tam frigidissimis argumentis, tam inappositis scripturarum citationibus, earundemque adulterinis applicationibus, & interpretationibus præficere voluerunt auctorem, & eruditis omnibus exponere ludibrio. Ego semper doctis & eruditis viris, quibus sensus est Catholicus corrigendi mea scripta libenter submittam, modo illa legant cum iudicio, & candore, & si quid admonuerint aut docuerint, libenter audiam, illorumque iudicium pro veneranda autoritate libenter accipiam. Sed si quis æquo animo ferat, istius fecis cicatricosum iudicium, qui inuidio-

si, & nihil scientes, vitiant quæ sana sunt, & deflexis à vero oculis, in improbitate, fraude, dolo, falsificio, mendacijs, malitia, depravatione, dissimulatione, & impudenti calumnia, spem victoriæ ponunt, & se constituunt censores alienorum laborum, eorumque quorum sunt imperitissimi. Atque horum nebulonum arbitrio (si diis placet) Christiani dicemur aut hæretici, ad horum sententiam exurentur homines, quorum verba, voces & censuras, nihilo pluris ego faciam, quam Demetrius ille, qui dicere solebat, eodem sibi loco voces esse imperitorum, quo & ventre redditos crepitus, quum nihil pene intersit, qua corporis parte, sursû an deorsum turpiter sonet. Qui quod doctrina nequeunt, autoritate exequi contendunt, eo quod quas olim eruditionis meritis, laureas decrevit antiquitas, ipsi mercede & Symposiorum meritis imperarunt, titulo quidem Doctores & Magistri, literarum conditione miserabiles Sophistæ, contenti ut a ij doctrinam, ibi umbram tantum & speciem occupent. Sciant ergo nunc populi, & intelligant nationes. Quales hodie sunt isti Magistri, quibus filios suos erudiendos mittunt discipulos. Vx discipulis, quibus tales contingunt Doctores, qui quodcunque loquuntur: licet videatur sapientia, tamen est stultitia, & iniquitas: cur autem vx, quippe dominus, & Magistros illos, pariter & qui credunt illis discipulos disperdet, iuxta verbum Esaiæ: Quoniam dominus caput & caudam disperdet.

N V N c ergo vos obtestor, clarissimos Senatores, virosque prudentissimos, in quorum manibus tot nefaria illa calumniatorû cohors, ante hunc conflictum intendit, & obrectatione mei nominis, sparsit in vulgus; & hæreseos nomine obtulit magnatibus, & Cæsari quoque me traduxit pro hæretico. Vosq; omnes, quicumq; nunc, & in posterum, ista & visuri & lecturi estis: Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudiciû iudicate. An non

digni & efficaces sint isti articuli, propter quos, ex conspurcatis scholis, sordidi ludimagistri, qui nihil norunt, nisi præesse pediculosis pueris, cū aliquot seditiosis Theosophistis, & funestis monachis, sceptrā supra Cæsarem sibi arrogantes, nostram de Vanitate scientiarum, atq: excellentia verbi Dei declamationem (cui iam subscripserant censores, assensus est priuati consilij senatus, & Cæsareo diplomate comprobauit) prohibere debuerint, & ne apud Louanium distraheretur inhiere: Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate, an digni & efficaces sint isti articuli, propter quos, rescindendum postulauerint, Cæsarei diplomatis priuilegium, maxima priuati consilij (vbi mihi non agi summa cum prudentia & deliberatione hactenus putatum est) cum infamia, tum iniuria. Non enim ad me solum pertinet hæc calumnia, sed etiam ad eos, qui declamationem meam examinarunt, qui comprobauerunt, qui subscripserunt, qui Cæsaris sigillum appenderunt, quorum fides, si semel hinc suspecta fieri pariat, reliquorum omnium perpetuo infirmata est: Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. An digni & efficaces sint isti articuli, pro quibus mihi inaudito & indefenso, publica indicenda fuerit palinodia? quum isti Louanienses censores non innitantur alio robori, quam falsis interpretationibus, malitiosis argumentationibus, impertinentibus allegationibus, deprauationi, detruncationi, dissimulatione, mendacio, improbitati, sycophantiæ, blasphemix, falsitati, cæterisque calumniarum detestabilibus artibus, quibus degeneres, & inualidi sophistæ plures turmatim, me solum, & vnum clanculum, & post terga aggressi, opprimere studuerunt. Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Num digni & efficaces sunt isti articuli, propter quos ille minister iustitiæ Cæsar, tam graui indignatione contra me cōmotus fuerit, quod supplicanti mihi pro iustitia, & aures suas occluserit, & oculos suos à supplicatione mea auerterit? Et quum nemo

regum

regum, vnquam tam inclementes, siue superbas aures, habuisse sciat, qui seruorum suorum honestas preces fastidierit, & honestarum personarum, iustas supplicationes, dedignatus fuerit, mihi vni solique hoc à Cæsare sua pte natura Clementissimo, præter morem suum alieno impulsu contigit: sic pii illi magistri nostri, suis istis articulis, conscelerarunt Cæsaris aures, tantumque venenum illis instillarunt, illi mundo corde monachi, sic Cæsaris aduersum me furorem concitarunt, illi subornati aulici sacrificuli, atque aulicarum conscientiarum instigatores, vt vix duorum reuerendissimorum doctissimorumque Cardinalium fideli instructione, deflagrari Cæsaris ira, & purgari potuerit suspitio, parumque abfuerit, vt cuius beneficentiam virtutibus, fidelique obsequio commeruerim, illius iram, & indignationem, seruitiorum præmium, laborumque mercedem habuerim, quemque virtutis, ac literaturæ gratissimum p̄fatore speraueram, virtutum & eruditionis punitorem inuenerim, nec quicquam bonæ spei habiturus sim reliquum, qui mihi tam infensum Cæsaris odium, virtutis & eruditionis meritis peperissem. Verum hæc tragœdia alio loco, & alio stilo, mihi vberius decantanda est. Vos quæso quod ad articulos attinet, nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Saluo mihi iure addendi auferendi, corrigendi, emendandi, interpretandi. Quod vt in prophanis causis concedi solet, in sacris maxime concedendum erit.

Vbi ignaui imperant: ibi summa ingenia in occulto iacent.

Prouerb. XXIX.

*Princeps qui libenter audit verba mendacii,
omnes ministros habet impios.*

*Non solum ille reus est, qui falsum de alio pro-
fert, sed etiam is, qui aurem cito cri-
minibus præbet: 11. q. 3.
non solum.*

APOLOGIÆ ADVERSVS

Theologos Lomanenses,

Finis.

M. E. N.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ, AB NETTES-
 heym, armata militiæ, Equitis aurati, ac vtriusque iuris
 doctoris, Casaræ maiestatis à consiliis, & Archiuis, In-
 diciarii, Querela super Calumnia, ob editam Declama-
 tionem, de Vanitate scientiarum, atque excellentia verbi
 Dei, sibi per aliquos sceleratissimos sycophantas, apud
 Casaræam maiestatem, nefarie ac proditorie intentata,
 Ad ornatissimum virum Eustochium Scapusium,
 Casaræa maiestatis, apud Angliæ
 regem Oratorem.

Iustas parit querimonias, iustus dolor.

S I NON ad tribunal hostium, sed tuto in lo-
 co apud æquos iudices, literarum negotium
 ageretur (Eustochi vir clarissime) dico apud
 viros candidos, qui aliorum conatus non sint
 perosi, qui aliorum scripta, iuxta eorum vires, conditio-
 nesque venerantur, ferrentque æquanimiter, aliorum
 ingenia, non altioribus invidentes, non paribus importu-
 ni, non disparibus & inferioribus infensi, sed quorumuis
 labores, in aliquam laudis partem admitterent. Quicquid
 sano & recto iudicio prodierit, suis meritis non defrauda-
 rent, errata si qua tolerabilia sunt, in optimam partem in-
 terpretarentur, quæ vero citra pertinaciam exorbitant, et-
 iam citra morositatem castigarent, & meliora substitue-
 rent, corrigentes simul & emendantes, in omnibus boni
 consulentes, melioraq; docentes, malintq; parcere errori,
 quam invidere virtuti, ac non tam culpam punire, quàm vir-
 tutē colere velint, leuiter erratis ignoscerent, nec pœnā in-
 fligerent,

fligerent, nisi correctio culpam nequeat auertere. Talibus inquam sub iudicibus, atque censoribus, quis non gaudeat pertinaci studio, inhætere literis, edere libros, scribere carmina, disputare problemata, declamare placita, confingere argumenta, atque aliquid semper aliorum æmulatione, aut inuidia dignum agere. Quandoquidem, qui vicerit certamen, æquis iudicibus, meritis illi decerneretur gloriæ triumphus, qui vero victus esset, is seipso melior atque doctior factus, pro gloria lucrum reportaret, verum non sic nobiscum agitur (Eustochi) longe aliter se res habet. Quisquis hodie studiorum suorum aliquod specimen, licet communi cum fructu, in publicum edere, audet, & iacta semel alea, calchographorum typis excudendum commiserit statim quicquid, id est, à Sycophantibus aliquod, bonarum literarum prorsus imperitis, qui nihilominus tamen scholasticis titulis turgidi, se omnium hominum primos haberi volunt, & exacte omnia nosse, etiam arcana quæque & maxime recondita. Sese non ignorare prædicant, rapitur in iudicium, qui illud quod prodierit (insidiosi pariter & mordaces, & ad singula quæque carpenda proni & ingeniosi) euoluunt, vt inueniant quod calumnientur, sciscitanturque & scrutantur vbi dentes suos infigere queant, si forte scriptori huic, aliquid alicubi, odiosa veritate liberius dictum exciderit, si alicubi hallucinatus fuerit, si vel inconsideratiore sermone, aut iocis, aut salibus, alibi exorbitauerit, si mordaciore aceto, alicuius eorum aures contigerit, si quid (improviso lapsus errore) minus recte protulerit, mox inflammatis animis, & ad calumniandi pertinaciam obfirmatis, articulos colligunt, & quæcunque odiosissima excerpere queunt, ea seponunt, ea se a producant, & in modum classicæ cantilenæ detonant, tum intellectum diuersum coacto caninæ contentionis, iurgiosis contumeliis flagellant, exigua quæque errata exaggerant, sincere & benedicta deprauant, merasque calumnias, ingenti vociferatione, aduersus auctorem illum connectunt, &

quæcunque in scriptis illius, insignia & præclara extiterint, pallenti liuore tegunt, nulla bene dictorum ratione habita, quin multa eorum, tunc etiam in contrarium sensum, non ratione, sed violentia torquent. Singula bona, & optima quæque, in quibus scriptor ille præualuerit, vel ob vnius dicti leuissimum errorem reiciunt, atque ob lapsus aliquos humanos, damnant etiam quæ recta sunt, publicamque vtilitatem, & quamcunque amplissimam rerum cognitionem, ob priuatam offensam simul tollunt. Nam facetiarum sales, curiose admodum rimantur, & si qua, siue ludicra, siue per iocum in eos dicta, sibi videantur, ea velut acerrimæ factionis incitamenta crispis naribus suspendunt, audentque ceu errores, & hæreses obii-cere, leuissima quæque (& non tam auctoris hallucinatione quam amahuensium incuria commissa) erratorum momenta, tum non tam scrupulosa, quam maligna conscientia, veluti quodam violentissimo turbine, per præcipitia philautiæ suæ, à cursu rectæ rationis abstracti, in concitatissimum iudicium, de illo auctore ruunt, & quicquid eorum auribus displicuerit, dignum iudicant incendio, & palinodias exigunt; aut scriptorem illum, scholasticæ maiestatis reum, graui censura condemnant, magnisque sigillis proscribunt. Speret ergo pro beneuolentia inuidiam, pro laude calumniam, pro præmio persecutionem, quicumque bonarum literarum negotium agens, aliquid docuerit, scripserit, ediderit, necesse est. Neque vero est hæc sola præsentium temporum malitia, ab antiquo æuo semper ita fuit, vt quasi natura ita comparatum videatur: licet hæc crudelitas, aliquando plus, aliquando grassetur minus, pro templorum, locorum, hominumque varietate. Quippe apud Laertium Diogenem legimus, interrogatum à familiaribus quendam philosophum, quidnam studio suo promerisset, respondisse calumniam. Et diuus ille Plato, quod ipse in epistolis ad Dionysium fatetur, vt inuidiæ cederet, fere omnia scripta sua, non suo, sed Socratis nomine inuulgauit. Apud Romanos

manos etiam aliquando tam viluit eruditio; vt indignum habitum fit iuris Principibus scire literas, ipsumq; docendi munus, velut illiberale & sordidum, non nisi libertinis, & seruis delegatum est, quod idcirco Nerōnis mater Agrippina, ipsi Senecæ, viro consulari, velut probrum obiecit, tantum erat eruditionis odium, vt qui non occultasset, qui non dissimulasset, veluti perfidus, & publicus grassator haberetur. Hinc M. Antonius orator, improbabilem populo orationem suam fore verebatur, si illum vnquam literas didicisse putassent. Sapiebant ergo admodum, stolidi illi Galli, qui (quod sexto commentariorum suorum narrat Cæsar) vt inuidiam præuerterent, animum ab omni literarum eruditione procul submouerunt. Quis enim non malit de ignorantia & silentio gaudere, quàm semper de scientia & doctrina dolere? Quod tam excelens ingenium si se contemptui & odio videat futurum, quod literas sciat, non effugiat, & aueretur illas, detesteturq;? Quis non melius esse putet, sine scientiis, sine literis, secura & otiosa quiete, porrectis pedibus, in vtramuis aurè dormire, quam continuis literarum studiis, & edendis libris, pro alienis vtilitatibus excubando, & vigilando, graue onus inuidiæ subire, & sese vltro in ærumnosum negotium detrudere, magnisq; insidiis & periculis discriminibus implicari, vnde quum velit sese nequeat extricare? Nemine vnquam inter mortales tam præclara eruditio extulit. Nemini vnquam tam admirabile ingenium fuit, cuius gloriæ malignitas non obstreperit, cuius laudem inuidia non suggillauerit. Quotus quisque fuit vnquam insigniter doctus, qui caruerit inuidia, qui edendis studiis suis non sit periclitatus, & multorum odiis & clandestinis detractionibus, non fuerit expositus, & incertorum hostiū præda factus, nonnunquam iniquissimorum iudicium præmordacibus censuris flagellatus? Nonne tutius fuisset illis literas ignorasse, aut eruditione dissimulasse, aut aurium voluptati studuisse, aut forensibus lucris indulgisse, aut mercenariis laboribus hominum officia demeruisse, nul-

los scribendi licentia irritasse, nu'los odiosa veritate of-
 fendisse? Quis ista secum animo reputans, non de relin-
 quendis & repudiandis literis concilium ineat? Certe re-
 mouit hic scholasticæ tyrannidis metus, à bonarum lite-
 rarum studiis, non paucos, multosque iam vltra primos
 limites progressus retraxit, plerosque studiorum licet amā-
 tissimos, perseverantesque; ita deterruit, vt ingenii sui cultū
 dissimularent, & studiorū suorum labores, sine posterita-
 tis lucro, secum emori sinerent. Alios denique licet præ-
 stantes in proposito aliquid edendi, sic tamē in angustum
 contraxit, vt quum sibi statuerent, tum aliis consulerent,
 nihil in vita edendum, sed post mortem scripta inuulganda,
 ea potissimum ratione ducti, quia sit licet tunc (aiunt)
 odiosa scriptura, sit funesta, sit capitalis, sit maleuolorum
 quorumcunque iaculis stimulis, aculeis, flagellis, sagittis
 obnoxia, sæuiant tunc cucullati hypocritæ, & scholastici
 sycophantæ, qui iudiciorum & censurarum metu terribi-
 les videntur, & fœnum in cornu gerunt; irascantur, da-
 mnent, execrentur, fulminent & fulgurent, auicularū ex-
 dibus formi dolosi inquisitores: quid hoc ad mortuū; qui
 iam terribilia omnia transgressus, in tuto est. cœniūque
 viuentium calumnias, minas, morsusque facile spernit?
 Neque adeo tutum est tunc viuus illis, de mortuo illo lo-
 qui, quin longe tutissimū sit, huic mortuo; loqui de viuus,
 quum illic potest superesse qui vindicet, hic in quem vin-
 dicetur, iam non est, tum qui extinctos inuitant ad preliū;
 & defunctos dimicare cogunt, sæpe superantur à mortuis
 quos viuentes oppressissent. Sunt tamen istis cordatiores
 quidam homines, quibus aut tantus est veri amor, aut tā-
 tum mali odium, tantave gloriæ cupiditas, vt inuidiæ pe-
 ricula cōtemnentes, nil magis quærant, quam aliquid in-
 iudicia dignum agere, ipsamque inuidiam impense desidera-
 re videantur, odium, inuidiam, calumniā; cæterasque
 malignantium tempestates, fortiter constanterque; perferē-
 tes, quousque studiorum suorum iter dimensi, profligatis
 publica eruditione calumniis, superatisque periculis, et-

iam

iam malum malorum omniū expugnatu difficillimum, liuorem vicerint. Quos tunc ingens manet gloriæ triumphus, qui in hac vita datur paucissimis. Neque magnus ille Erasmus Roterodamus, vir omni eruditione maior, hunc hæcenus consequi potuit, tot indies illi suppullulant sycophantæ, qui Lernæi draconis instar, tot calumniarum capita progerminant, & scripta illius in peius rapiunt, integerrimique viri, inuincibilem eruditionem, tanquam scelus & flagitium, obscœna verborum petulantia impugnant, neq; quicquam ab illo tam recte, tam sane, tam sancte, scriptum est, quod illorum non vellicet iniquitas, vt quoties ipse sibi videtur, tranquillis vndis, in tuto portum adnavigare, toties nouis distrahatur tempestatibus. Tam ægre deuictorum sophistarum ingeniis, quiescere solitum est, & in victores semper subactorum obluclatur improbitas. Quid hic agendum censes (mi Eustochi) quid adfers consilii? Certe mea sententia, aut perpetuo in silentio & tenebris delitescere oportebit, aut stare necessum est, & fortiter hostilia omnia excipere, aut quæcunque edenda sunt, in plurium linguarum voces transfusa, vniuerso hominum vulgo exponere, si forte clementiam & æquitatem, quam in scholasticis illis censoribus non referimus, apud indoctam plebem, & inculta Barbarorum ingenia consequamur, ac iudice DEO, & mundo teste, confundatur calumniantium malignitas, aut certe, quod plærisque consultius videtur, nihil in vita edere oportebit, sed post mortem innotescere, qui nolit se, aut periculo exponere, & mala cuncta perferre, aut cum dedecore profugere. Multi enim infœlici audacia, hoc inuidiæ pelagus plenis velis ingressi, quum procul à portu, sæuientibus vndis, aduersis ventis luctantur, & sophisticis flatibus, quibus nequeunt se eximere, ad Syrtes aut Charybdes vrgeantur, perterrefacti: pœnitet tunc illos, male crediti & sero probati, illius consilii instituto nõ paruisse: atque tunc, vt ingressu maris illius intrepidi fortesque fuerunt: sic intus quum sunt, modica tempestate fracti

fracti, cedunt vñdis, & conuersis velis, proximum portum adnauigant, & tuta petunt, victoriamq; simul cum gloria amittunt, & veluti transfugæ & desertores, è iurata malitia, ausi nihil pugnare contra fortiter. Ignotos locorum recessus quærere, & solitudinũ inaccessa petere perperuaq; ignominia in obscuro laterè coguntur, nec vlli vnquã postea se prælio offerre, non arma, non expeditione parare queunt, nisi concitatorum Rabinorum furorem experiri, & crudelitatem inquisitorum (quorum carnifex animus est) subire, & bellum cum fasciculis & flammis gerere velint, qui tunc vel remotis, vel etiam profligatis logodedalis, victoriam carnifici, tanquam doctõri omnium literatissimo daturi sunt. Certe ipse mecum animo sæpe hesito, cogitabundus, regrediar ne à disertis literis, ad olim non prudenter desertam militiam, vnde mihi insignes honores, & grandia lucra blandiens fortuna largiebatur. Nihil mihi tunc deerat, totus sericatus, auratus, numatus, fortitudo, honor, dignitas, diuitiæ: omnia ex voto contingebant, at quoties deserta militia, ad literas regressus sum, haud vnquam feliciter egi, semperque calumnias, insidias, contemptum, inopiam, omnemque aduersam fortunam expertus sum. Vtrobiqu; fateor, & militia & literis pugnare, grande periculũ est, at militia, non solum vicisse, sed & strenue periisse gloriosum est, suasque non minus insignes laudes habet fortis occasus, atq; insignis victoria. Hic vero, quantumcunque strenue quis perierit, ob iniquitatem iudicium, dedecoris plurimum sit laturus, quantumcunque strenue vicerit, perparum gloriæ, nihilq; præter ignobilem prædam, & sordida spolia sit occupaturus. At forte vincere nemo poterit nisi mortuus, atq; vix tunc etiam, adeo calumniandi dementia, ad inferas sedes vsq;, manes & laruas, à quibus rerum natura sua fulminas sustulit, persequente quæ nec potest, sine mortuorum calamitate, esse contenta. Hæc ego si vera esse (mi Eustocho) vt iam olim ex multa lectione & exemplis didici, ita nunc etiam proprio periculo deprehendi,

potissime in ea declamatione, quam nuper, de Vanitate scientiarum, atque excellentia verbi Dei edidi, quæ ubi prodiit, proh Iupiter, quantum & crucibus, & ignibus, expiandum scelus, hic mihi obiicitur, tum per aliquos improbos superstitiososque monachos, & fratres, vulpina sanctitate insignes, & forma monstrifica spectabiles, tum per aliquos scholasticos sycophantas, bonarum literarum osores, sed magnificis titulis doctrinæ umbram, nusquam non ostentantes. Hi clamant, repente terris ingruete cœlum, sylvas, camposque subsidere, montes descendere, misceri omnia, antiquum rediisse chaos, diuina pariter & humana tumultuosa tempestate confundi, renasci hæreses; surgere antichristos, fidei catholicæ ruinam minari, cunctaque simul in perniciem rapi, atque hæc omnia non aliam ob causam, nisi quod orationis libertate, alicubi tacti sunt, quasi mihi, indicta illis cucullomachia, cum illis solis suscepta sit pugna, aut de industria aduersus eos solos, in arenam descenderim, qui communiter aduersus omne hominum genus, declamaui: atque sic declamaui, ut illis ipsis, ad declamandum suas populares conciones, egregia argumenta contulerim, quam perceptam munificentiam, ingrato æstimantes animo, quod in eorum utilitatem contuli, in meam perniciem vertere conantur, & inde moliuntur vindictam, vnde decuit gratias agere. Oderuntque me propterea nec dignantur agnoscere benefactorem suum, ac si ego ea declamandi æmulatione, eorum quæstui officere velim, qui ipsi non modicum quæstum faciunt oblatrando etiam melioribus. Mirandum profecto, atque admodum mirandum, qua fronte declamationem ad omnes communiter pertinentem, scholastici aliquot sophistæ & laruati hypocritæ, cum reliquis quorum interest, nihil cōmunicantes, soli iudicare, atque damnare præsumunt, priuatis suffragiis vsurpantes, quod vniuersorum sententiis est decernendum, mihiq; aut declamare, aut satyras scribere, interdicere contendunt, qui sibi ipsis maledicendi, & in quosuis scurrilibus conui-

conuitiis, & insanis debacchationibus, linguam & calammum vibrandi, libertatem indulgent, quasi soli hoc privilegio fruantur, maiorque illis præ cæteris mortalium, maledicendi libertas concessa sit, & cui non liceat reluctari, aut eadē tragula referre. Quomodo ista quadrarēt, quæve esset hæc æquitas, si ipsi ob caninam hanc facundiam, pro doctis, piis, & perfectis christianis haberi volunt, me contra ob eandē, tam inclementer in crimē vocant, quod tamen, si crimen est mihi cum omnibus ipsis commune est, & à quo nec seipfos quidem, immunes, & alienos esse deprehendunt, per omnem vitam nihil aliud agentes, quam quod omnium actus, insidiosa explorationis arte venantur, atque à pulpitis, à suggestis, veluti impudentiæ suæ arcibus, omnium hominum vitas & mores, in reprehensionem rapiunt. Nemini innocentiam tribuunt, cunctis accusationis iniuriam irrogant. Omnes conuiciis & contumeliis flagellant omnia commissorum secreta euomunt, nihil ob metum, neque ob fidem reticentes: eaque flagitiorum mysteria, & multis incognita crimina produnt, vt non inique credamus, cuculliones illos, in circis suis, veluti in quadam sentina flagitiorum, nihil aliud discere quam scelera, quos quum secessio monastica, meliores deberet facere, peiores euadunt hominibus prophanis. O quoties noua nupta, rei Veneræ redit instructior à confessione fraterculi, quam ab amplexu mariti? Quomodo enim boni, pii, simplices, casti, pacifici, humiles esse poterint, qui continuo scelera inquirunt, flagitia examinant, crimina cantillant, suntque asperitate, immodestia, rabie, cunctis intolerabiles. Qui nullum hominum genus, siue sacrum, siue prophanum, nō lacerant calumnia, proscindunt maledicētia, onerant inuidia, grauant detrectationibus, & venenatis linguis sauciunt, nullis à satyris eorū secure viuere licet, nec est qui possit loquacitatis eorum retia deuitare, ne mortui quidē ab illis satis tuti sunt, quin veluti Caspii canes, siue sepulchrales in Hircana, etiā sepultos arrodendo affligunt; nihil à se actum putantes,

si scuitiam suam, ab vmbri & cineribus continuerint. Proinde quantum ad audaciam, impudentiam, iracundiam, furorem, mordacitatem, subsannationem, gesticulationem, rictum, hiatum, cachinnos, saltus, ferinosque clamores; tum ad ingerenda conuicia, & proloquenda mendacia, terrificasque comminationes attinet, iam inde populus illos, religioni patiter & horrori habere cœpit, nec est, qui non malit, illos extra viam declinando fugere, quam illis obuiam fieri, vt iam etiam apud vulgus, communi prouerbio receptissimū sit, infaustissimi auspicii esse, obuiare monacho, idque haud secus atque lupo, qui quem prius viderit, illius vocem præcludit, & obmutescere facit. Sic & isti, quantacunque insolenti dicacitate declament, semper mutis auditoribus vt solent, eamque imperitæ plebis taciturnitatem, sibi vsurpant pro sanctitatis & innocentie testimonio, ac si non habeat mundus, quod de malis illis male loquatur. Dico autem hæc omnia de malis, & peruersis; non de bonis. Sed in his discernendis, plane opus est mysterio, vt probos, pios, castos, humiles, modestos, simplices, veros monachos, & sanctos viros esse cognoscamus, ac iracundie furis, & inuidie liuore, calumniandi que rabie præditos, non homines, sed anthropophagos lupos: non fratres, sed rabiosos canes: non monachos, sed cucullatos diabolos esse intelligamus. Qui quum monachorum & fratrum nomine censerī volunt, titulum moribus abdicant, professionem operibus pollunt, mentiri virtutem ducentes bonarum literarum loco, fraudē amplectētes, religionem hypocrisis colentes, pietati auaritiam anteferentes, cupiditate laudis & prædæ, alienis virtutibus insidiantes, quorū scelera, & plenos turpitudinis actus, quoniam in declamatione mea alicubi detexi, iccirco fatalis conscientie malignitate cōfusi declamationem illā (quam multi illorum nec legerūt nec intellexerunt, nec cognouerunt, sed tamen ex suspitione, vel audito tantum nomine, quod cum suis institutis non consentiat) exhorrent, damnant execrantur: atque

odio, inuidia, detrectatione, conuitiis, sycophantiis, cæterisque falsæ linguæ apparatus armati, occultam contra me expeditionem pararunt, non ignari quantum ad nocendum occulta manifestis proniora sunt: itaq; clandestinas amp' exati insidias, arcu doli, calumniarum spicula torquent: Atque animos aptant sceleri, fraudique parant se. Disponunt linguas, & verba nocentia conduunt. Si forte victoriam quam in Erasmi Moria amiserunt, in hac nostra Vanitate recuperare possent, & quum multo facilioris negotii, sit eminus inopinatum, quam cominus prouidum oppugnare: ideo inexpugnabilem bello declamationem, furtim & per insidias adoriuntur, concerpunt, mutilant, lacerant, vt quod virtute nequeunt, promoueant astu, non ignari, plus virum esse, in credita iniquissima calumnia quã in instructissima disputatione, multaque fortia ingenia his artibus ab inualidis sycophantis sæpe prostrata fuisse, plurimumq; cessisse virtutē fraudi, odiosam veritatem, placidis opinionibus & multitudinis errore suffultis. Hinc inuidia in vltionem versa, nefariis perfidiæ linguis me opprimere student clanculum, & post terga, perduellionatus, arrogantia, ambitionis, stultitiæ, impietatisque traducentes, magum, & hæreticum vocantes, idque non modo apud populum & plebem, sed apud reuerendissimos Cardinales, apud honorandos pontifices, apud venerabiles abbates, apud metuendos Cæsares, apud terribiles reges, timendosque principes, quorum moderationem (supra quam maiestati eorum debetur) exasperant, ac pacatissimæ mētis eorum serenitatē, mendaciorum nebulis obtenebrant, eorum clementiam obtrectationum sibilis ad iracundiam concitant, scientes obfusum ira Principis animum, salutarē existimationem subire non posse, quo semel in prauam de me opinionem obfirmato, etiam defensionis viam habeam præclusam. O lex Iulia, o lex Rhemia, o lex Cassia, sed vbi minister legis Cæsar? At non maiestatis reatu peccant, qui tam petulanti impudētia, tam præcipiti audacia, tantorū princi-

pum maiestati, contra conscientiam suam, mentiri non verentur, & scripta nostra, maligna interpretatione, eorum auribus, modo quo non debent, inculcant, suamque contumeliam, in maiestatis opprobrium transferunt, & innocuos operum meorum labores, & speciosissimas doctrinarum sententias, nugaci mendaciorum obtreccionem, ad odium trahunt, cum nullis æquitatis rationibus instructi, sed calumniandi præsidio armati, formidolosam Cæsaris iram, aduersum me extorquere nisi sunt, quo ille me, à proavis, & attavis, de sua, & præcessorum suorum maiestate, bene meritum, perinde ac vilissimum mancipium releget, & fidele meum obsequium, contemptu compenset, pro gratia, pœnam decernat, & quem operum meorum gratissimam pensatorem, & qui beneficentiam pro meritis referat, sperare debeam, illius experiar iram & indignationem, seruitiorum mercedem habeam, virtutisq; punitorem inueniam. Hæcine in spe relictis omnibus, secuti sumus Cæsarem, hæcine præmia pro laboribus referuntur, hæcine venerandæ literaturæ, & gesti muneris, præstitiq; obsequii, stipendia accepturus sim, atq; obstrepentibus nebulonû illorum calumniis, etiam supplicandi copia, defensionisq; potestate carcant? Nã eousq; illorum apud Cæsarem, p̄mouit calumnia, tantûque apud credulam Cæsaris seueritatem, insidiosa obtreccionum ratio valuit, vt nuper ille mihi præter morẽ suum (nescio qua inclementia) & aures suas occluserit, & oculos suos à supplicatione mea auerterit, quum tamen alioqui mitissimus, etiam non ignoret, quod in eo fastigio collocatus, difficiles accusatoribus aures præbere, aut tuentium sese voces respuere non debeat, nec infensis auribus alteram partem recipere, qui antea illas accusatoribus tam procliue patulas præbuerit: nec deceat Principum grauitatem, quicquam ex primo impetu, & inconsulta persuasione, more imperitæ plebis iudicare, æstimareve. Sed etiam veri ac clementissimi Principes, & quibus placabile ingenium est, rerumq; peritia, scyphantarum isto-

rum artibus pelliciuntur in errorem & nonnunquam vsq; ad virulentiam iracundiæ impelluntur. Hic hic velim, sedeat medius & iudicet, quicumq; vir probus & integer, & cuius aures sunt deceptu difficiles. An non æque Cæsareæ maiestatis, atque mei capitis hostes sunt, qui tam insidios consiliis, tam vaftris commentis, tam impudentissimis mendaciis, & compositis calumniis, generosi & clementissimi animi æquitatem subruere conantur, & in æquo ponunt, iustum ne iudicium illius, an iniquum existat, modo sententiam extorqueant sibi fauentem. Quis iudex vnquam ausus est pronuntiare altera parte inaudita? Olim ne à tyrannis quidem id tolerari solitum est. Quis enim pateretur pro iudice, illum qui non dignabitur cognoscere causam. Adrianus Cæsar, quum olim negasset sibi ocium audiendi mulierculam, audiuit, ergo ne velis imperare, si nolis cognoscere. Nonne (quod Nicodemus de Christo ait ad Phariseos) lex iudicat hominem, priusquam interrogauerit ab illo & cognouerit quid faciat? nonne inaudita hæc tyrannis esset? atque tamen ad hanc tyrannidē, odiose prouocant Cæsarem improbi aliquot sophistæ, & superstitiosi monachi. Verum ego totam hanc insimulationis vim abs nebulonum illorum inuidia profectam, non Cæsaris inconsideratæ credulitati, sed illorum malignitati, imputandum existimo, atque illius aduersum me indignationem, non iudicii, non deliberationis, non temerariæ opinionis, sed suspicionis impetum fuisse duco, cuius animi temperantia, seditiosis calumniarum consiliis, æquitatis iudicium superantibus, quasi sinistro rationis ductu, transuersum acta, ad alias sibi alienissimā iracundiam prouecta fuerit, vt quū mihi opē ferre debeat, cladem irrogaturus fuisset, nisi integerrimus pater Laur. Cæpègius, apostolicæ sedis legatus, ac illustris princeps Leodien. duo reuerendissimi cardinales, & æquioris iudicii principes, illum retinuissent. Atque ego nunc, præter quod onustum mihi valde est, etiam famæ meæ crudelis, & honoris mei prodigus, & innocentiam meam

desertor habendus sim, culpamque sceleris alicuius fatēri, & grandis flagitii conscius mihi esse videbor, si iniurioso nomine (apud Cæsarem potissime) me censerī sustineam, quamobrem vnum hoc volo sciat Cæsar, me hominem esse apertum, & sine fūco, & extra omnem doli suspitionem, qui in fronte gero animum, qui nec fumum nec oleum venale habeam.

Cuique amor & studium recti, & vetus illa priorum Simplicitas, cui chara fides, pectusq; deorum Præsidio innitens. Qui integer vitæ, criminisq; purus, non feci vquam quod fateri erubescā, ea præditus vitæ & morum integritate, vt in me nihil culpari possit præter fortunam, quodq; aulam nactus malorū fertilem semper fere seruire contigerit ingratis principibus, quia adulationē & mēdacementem obtrectationem (publicas aularum pestes) sic semper exhorui, vt nullius gratiā, aut benevolentiam, blandiendo & adulando contrahere maluerim, q̄ vera dicendo, & æquum & honestum est suadendo, etiam si non nesciam, simq; expertus, quantum odii, sæpe pertinax error, veris monitionib. referre soleat. Hinc me quū varia fors, in diuitias & inopiam, in gratiā & indignationē, in auctoritatem, & exilium, alternis vicibus sæpe traiecit, tum probitas, & seruata Cæsari fides iam prope funditus subuertit, atq; hic non desunt qui protinus me propterea insipientē, improuidum, profusorem, stultumq; subsannant, ipsi nō tam sapientes quam senes, neque tam prouidi quam auri, qui canicie ornantur extrinsecus, intrinsecus autem intellectum habent puerilem, quorum omnis sapientia est, explere scrinia sanguine pauperum, & assidua augendarū diuitiarum cura, omnia venalia habere, ac non secus quam prostitutz mulierculæ, omnes pauperes cōtemnere, solis diuitibus applaudere, & corruptissimos deuouere animos, hinc non probata causa, indemnes condemnare, & noxiis reis, pœnam cum iniuria remittere, dare veniam cornis, vexare censura columbos, & fraudulentis rapinis, & subdolis collusionibus, suæ argentan-

ginæ egregie mederi. Hanc ipsi prouidentiam, hanc sapientiam vocant: probitatem, integritatem, eruditionem, stultitiã dicunt. Cum hoc hominum genere nunquam mihi bene conuenit, his nunquam sapiens, nunquam prudens fui, qui eiusce artibus rem augere nesciam, his impius & stultus sum, vere filij gehennæ, qui dicunt fratri suo Raccha, & fatue, dolore pariter & ludibrio ferientes, nec minus iniqua, quam ridicula calumnia lacescentes, eruditionem & doctrinam si qua mihi gloriæ cedere deberet, ob contempta Scholastici cultus latifundia, iniquissima æstimatione, & peruerso iudicio extenuantes, & perditas cum iniqua fortuna, tum obseruatam fidem, opes, in vituperiũ vocantes, scientes, quoniam apud indoctos satrapas & ignauos proceres, plurimum humilium prudentia fordescit, & pro stultitia reputatur, vt qui valorem hominis, ex veste metiuntur cultum, non animum æstimantes, opesq; virtutum meritis anteferentes, ac si vulpina vestis præbeat astum, aut cuculla conferat pietatem, & leoninæ exuuiæ. Cumanis asinis dare possint fortitudinem. Attamen tam stultum de me sapientes interea conqueruntur, abs me tali stulto, sapientissimos viros fuisse deceptos, neque verentur, prudentissimo Cæsareæ Maiestatis priuato consilio, vbi nihil non agi, summa cum prudentia & deliberatione censendum est, hanc turpitudinis notam inurere. Nam si scandalosus & impius est liber declamationis meæ, non solum ad me pertinebit hoc crimen, verum etiam ad eos, qui examinarunt, qui subscripserunt, qui ratum habuerunt, qui comprobarunt. Quomodo enim decorum fuerit, illius consilij sapientibus approbasse, quod mihi stultum, & impium fuerit scripsisse? Certe ego si impius sum, in hoc potissime damnandus sum, quod toties iam, contra scripturæ monita confisus sum in principibus, in quibus non est salus, quodque inter eos aulicos philosophari voluerim, vbi nullus honos artibus, nec vlla præmia proposita sunt literatis literis. Si insipiens sum, in hoc certe stultissimus sum, quod fœlicitatem meam posui in alie-

na potestate, & sollicitus incertusq; me ipsius, illis me cō-
 credidi, quorum disparem promissis fidem experior, pu-
 detque me insipientiæ meæ, quod hactenus non cogno-
 uerim, cuiusmodi essent homines illi: quis cum agerem:
 quodq; errabundus, illos aliquando laudarim, qui voce
 populi (quæ vox Dei dicitur) habentur omnium illauda-
 tissimi. Quod vero ad obiectā mihi arrogantiam, & ambi-
 tionem attinet, quia aduersus omnes, omnium scientias,
 & artes declamare præsumserim, certe non sum tam ar-
 rogans, vt omnia me scire præsumā, neq; tam ambitiosus,
 vt disputē de omnino incognitis, sed illud fateantur oportet,
 neminē posse de his rebus, aut scribere, aut differere q̄
 penitus ignorat, quantūcunq; etiā in aliis sit eruditus, atq;
 vnum hoc de me citra iactantiam dicere ausim, comedisse
 me de ligno scientiæ boni & mali, etiam vsq; ad nauream,
 easq; disciplinarum partes lustrasse, quas nec illis, nec ma-
 ioribus suis, aspicere vnquā contigit, atq; hoc est illud, in
 quo scandalizantur, sicut scandalizabantur Pharisei in
 Christo, dicētes: Vnde huic hæc omnia? Quomodo potest
 hic homo scire literas quas non didicit? Samaritanus est,
 dæmonium habet, & in nomine Belzebuth eiicit dæmonia.
 Nonne similes illis sunt, qui gloriā illius, quod est in me
 donum Spiritus sancti, auferentes, attribuunt diabolo, di-
 centes, quod maius sim, & dæmonium habeam, quod me
 doceat omnia, quib. respondeo verbis magistri mei Chri-
 sti: Ego dæmonium non habeo, sed est, qui habet & iudi-
 cet. Et iam multi calumniatorum meorum dæmones, &
 diaboli facti sunt, hoc est cruenti & falsi criminatores. De
 Magia vero quid sentiam multi iugis scriptis aperuit. At
 obiiciūt mihi miracula, quæ principes & populi obstupue-
 runt, & supra naturæ vires dæmonū opera falsi sunt. Fateor
 operatū miranda multa, sed citra Dei offensam, citra fidei
 & religionis iniuriā, & obstupuerūt ea multi, sed homines
 indocti, & quibus datū non est rerū cognoscere causas. At-
 que motus omneis & inexorable fatū. At quis secretorum
 naturæ curiosus explorator ignorat, herbarū potentia &
 lapi-

lapidū virtutib. non omnib. perinde manifestis, multa per-
 fici posse, quæ rudis populus, per inscitā aut malitiam, ac-
 cepta referat dæmonibus, potius quam naturæ atq; Deo.
 Sed vt non sapiunt aromata suis & asinis, & offendun-
 tur splendidiore luce noctuæ, ita neq; amator veterū for-
 didum populus, docilem inusitatis rebus & literis animam
 præbere sustinet, nec oculos densissimis ignorantæ tene-
 bris obfufos, lucis radijs admouere potest. Qui enim sunt
 omni potiore literatura, omnisq; archanæ doctrinæ va-
 cui & inanes, nec nisi vmbra illius cõplexi, quomodo ob-
 fuso ignorantia animo, alienæ doctrinæ splendorem recte
 discernere ac diiudicare possent? Quod si syllogismorum
 spineta plantassem, si carduos & tribulos scripsissem, & si-
 miles habuissent sua labra lactucas, inuenissent forte asini
 illi gustu, & magna voluptate totum librum deuorassent.
 Nunc vero, quia ea profecutus sum, quæ ipsi non attige-
 runt, amaricati sunt, venter & lingua eorū ad calumnias.
 O deplorati ingenij homines, & immedicabili maleuolē-
 tiæ morbo consopiti, aduersus eam declamationem ob-
 strepentes, cuius vocem & vocabulum nedum intelligunt,
 nec satis nouerunt quid declamatio, cuius qualitates non
 cognoscunt, non declamationis condiciones sciunt, non
 quo quid animo ioco an serio, false an seuerè, dictum sit
 perpendunt, non animaduertunt declamationis licentiam
 esse, liberioribus verbis & absimilioribus argumentis, rem
 promiscuo sermone tractare, nullum periculum veri sta-
 tuendi sibi facere, eorū quæ in declamatione siue argumē-
 tando, siue persuadendo, siue demonstrando dicuntur, phi-
 losophi enim hoc est nō declamatoris, sermonē suam ve-
 ritati adstringere, Declamationis autē propriū est, sæpe &
 plurimū in ficto argumento, aut falsitatis defensione, aut
 veri repugnātia, aut vitij laude, aut virtutis oppugnatione,
 ad ingeniorū exercitationē ad excitationem studiosorum
 laborare, non ad dissoluendum aut statuendum veritatē:
 sed citra pertinaciā proponere quālibet disputādi materiā,
 ad utilitatē legentiū, sicut ait Apost. Omnia q̄ scripta sunt
 ad no-

ad nostram vtilitatem scripta sunt, non dicit omnia quæ scripta sunt, vera sunt, siquidem non minimam partem eruditionis, fabulæ, Apologi, declamationes, disputationes, problemata, opiniones, parabolæ, cæteræq; admodum proficua nuga, quibus etiamne sacræ quidem carent literæ, citra veritatis regulam sibi vendicant, quæ qui damnare velit & submouere, is literaturam omnem simul tollat, necessum est, sed in his discernendis, pfecto Critico quodam, excussoque iudicio, menteq; acuta & solerti, intelligentia insuper summa, & acri animaduersione opus est, vt cognoscatur qua autoritate, qua forma, author quisque scripserit, quid conetur, quid moliatur, narret an doceat, definiat an disputet, improbet an admoneat, quibus vtatur rationibus, ioco an serio dicat, sua an aliorum sententia loquatur, quæ vera, quæ falsa, quæ dubia pronunciat, vbi & quo loco sui animi mentem potissimum declaret. Sunt enim hæc omnia spectanda, ac diligenter scrutandi secretiores sensuum recessus, & pœnitiores fibre orationis accuratius disquirendæ, tum singulis separatim, & collectim vniuersis, in medium propositis, multum considerationis illius tribuendum est, ac omnia diligenter & exacte discernantur, grauissimoque iudicio tanquam trutina pōderentur, vt quid in quaque re, verum, syncerum, cōsentaneum, & consequens sit, perspiciatur, priusquam de illis feratur sententia. Quod in illa declamatione mea, sicut fieri debuit, ita etiam ab illis clarissimis pariter & doctissimis Cæsarei consilij proceribus, factum fuisse dubium nō est, id ipsumque Cæsareæ maiestatis patentes literæ & sigilla testantur, quibus aut fidem non habere, aut insolenter contradicere, non potest non est læsa maiestate temere factum. Desinant ergo maledici sycophantæ, calumniari hanc declamationem, vel impio animo, vel alienata religione à me scriptam fuisse, quando neque proprio ingenio fisis, neque sine examine & sapientum censura, hanc ediderim. Ipsi enim censores retulerunt & subscripserunt, senatus decreuit, & assensus est, Cæsar probauit, & sigillum

lum suum appendit : nonne supra hæc , iudicium sibi vendicare audebunt ? Quis istis scholasticis , theosophistis & latebriolis monachastris , in Cæsarem sceptrâ dedit , vt quod ille de consilij sui examine , & signatura publica , authoritate semel probauit , isti improbare , prohibere , damnareque præsumant ? Maior certe est declamationis illius peruicacia , quam quod à leuissimorum aliquot Sophistarum , & peruersorum cucullionum , ingenio attingi queat . Quin vero nequaquam enerui doctrina esse illum virum oportebit , quisquis de illa ferre debeat iudicium . Sciant illi Scholastici Magistri , concessas illis scholarum cathedras , non credita fori tribunalia , liceat duntaxat Magistris illis de cathedra doctrinaliter disputare : verum iudicare , determinare , decidere , approbare , reprobare , admittere , prohibere , damnare , nõ eorum officij est , sed Pontificium munus est , non ex argumentis Sophistarum , sed ex traditionibus dependens iuriconsultorum . Neque vero ipse Roman. summus Pontifex , neq; Imperator (etiam in rebus fidei & religionis) quicquam iudicant nec iudicare prætendunt , ceu Theologi , aut Dialectici , sed vt Legisperiti & Iuriconsulti , qui iccirco non Dialecticam . non Philosophiam , non Theologiam , sed iura omnia in scrinio pectoris sui habere dicuntur . Habent enim etiã Iuriconsulti de diuinis rebus suos titulos , de summa trinitate : de fide Cathol. de Sacramentis , de hæreticis & aliis religionem nostram concernentibus , nec opus est ea à theosophistis emendicare , ac hodie (si diis placet) ex conspurcatis scholis , protinus in tribunalia , ad iudicandas eruditorum causas , introducentur sordidi ludimagistri , qui nihil norunt , nisi præesse pediculis pueris , tum funesti quidam cuculliones , sediciosique theosophistæ , quibus omnem vim recte sentiendi , opinionum prauitas abstulit , quique ingenuis disciplinis , ob ignauiam infesti sunt , illi præiudicabunt Pontificibus & Cæsaribus , & quod illi probarunt , quod ratum habuerunt , quod fecerunt , isti audebunt improbare , damnare &

irritum

irritum facere, ac scholastica authoritate indecenter abutentes, disputandi & conclusionandi (si sic dici queat) licentiam, ad iudicandi, & determinandi transferent potestatem, magnis sigillis, scholastico fastu clamare audentes, promulgamus, definimus, asserimus, veridice affirmamus, constanter proferimus, censemus, decernimus, determinamus, declaramus, pronunciamus, iudicamus, damnamus, condemnamus (sic enim eorum ampullosa verba habent) atque dicere & scribere audent, hæc se facere tranquilla, & secunda conscientia, superna luce illustratos, & supernaturali lumine fretos, ex inuocatione Spiritus sancti, quod lumen sæpe in pectoribus illorum, non Spiritus sanctus, sed auri sacra fames accendit, quod si illa sua censoria conciliabula, pro fidei integritate agerent, & non pro censu. certe creditam de illis hactenus probitatis, sinceritatisque opinionem, fraudibus non maculassent, auaritia non corrupissent, syllogismos suos in religionis iniuriam, venales non exposuissent. Diuino timori, humanum fauorem non prætulissent, verbum Dei peruersis interpretationibus non adulterassent, ecclesie authoritatem, non violassent, Reges Christianos, in reprobi sensus vesanos errores non protrussissent. Quid multa? Res non eget testibus, ipsi se in Anglicani diuortij determinatione, magnis suis sigillis prodiderunt. O insignes Theologos, qui in negotiis fidei. & conscientie, feruntur affectibus, flectuntur conuiujs, obæcantur numo aureo, capiuntur lenocinijs, opinantur ex proprio commodo, & muneribus abducuntur à vero. O concessum sorbonicum præclarum, ô dignitatem concilij admirandam, cui non paueat mens, coram illis dicere. quum hodie Theologorum sorbona, facta est falsorum commentariorum, & errorum officina, & interpretationum, censurarum, determinationum, flagitiosissimæ nundinæ. Hic nunc cupio mihi dicite ô magistri nostri, dicite ô Sorbonici, in Theologia quid valet aurum, tam sancta ne est vestra auaritia, vt illi iura legesque nihil officiant, nec vlla impietatis aut irreligiositatis note-

notetur labe, nec quicquam turpe sit, quod vobis lucrum pariat. Quis putasset Theologorum pectora, fauore, ira, odio, auaritia corrumpi, & esse illis etiam contra scripturam syllogismos, si habeant causam acquirendæ pecuniæ, quis ista credidisset, nisi ipse suis factis fidem fecissent: O male astuti, & imprudentis auaritiæ, qui non potius pro digamia determinastis, quam pro diuortio, si quidem olim in vetere lege, permittebatur regibus, plures habere vxores, neque vero minor est authoritas Pontificum & Regum, in Ecclesia, quam olim fuerit in synagoga. Quin ipse Valentiniãus, Christianus Imperator, duas simul duxit vxores, etiam lege sanxit, & publica constitutione indulgit, vt quicumque vellet duas simul habere posset vxores, ita si & vos pro rege Anglorum determinassetis, Pontificis authoritatem ampliassetis, regis libidini obsecunditati essetis, Reginae dignitatem conseruassetis, filiam regis (vt ita loquar) non spurificassetis, atque tam insigni collusione, singularum partium gratiam inissetis, vndique pecuniam corradissetis, neque minus pestilenti exemplo, atque nunc, nomen vestrum posteritati commendassetis. O miseros quos in tam profundam cœcitatẽ, traxit indigna Theologis auaritia, & inscitiae comes arrogantia. Quis tam fœdos Magistrorum nostrorum errores aspiciens, tam turpes illorum fraudes considerans, tam perniciosas & falsissimas illorum sententias videns, quæ omni rationi, & honestati repugnant, illis post hac credere, aut illorum censuris amplius sese submittere velit, aut debeat, quando tali sunt natura, vt nihil eis sit antiquius, quam dolis, quam fraudibus, quam fallaciis, quam calumnijs, doctos quosque continenter circumuenire, & in errorum & hæresium notas velle trahere? Mirum profecto, quum toties iam, contra Ioannem Picum Mirandulanum comitem, contra Ioannem Capnionem Iurisconsultum, contra Eras. Roter. Theologum, contra Iacobum Fabrũ Stapulen. Philosophum, contra alios multos illustres viros, tam infeliciter

quam

quam temere dimicarunt, toties illis suis præcocibus cen-
 furis, contra manifestam veritatem, tam turpiter impege-
 runt, toties de manifestariis sycophantiis, & calumniis cõ-
 uicti sunt, quod hac vulgatissima sua infamia edocti, in
 nullo facti sunt meliores, sapientioresue. Neque ad de-
 ponendum stoliditatem suam, tanta ignominiz macula
 adduci potuerunt, quin tot infelicibus congressibus, to-
 ties prostrati, videntur sibi (velut de Antheo fabulantur
 Poetæ) resurgere robustiores, atque (ceu veterani milites,
 instructiores bello facti) post vnam & alteram insaniam,
 adhuc noua molirifacina, nouasque quotidie excitare
 tragœdias, & sponte in peiora prolabentes, vltro sibi malũ
 accersire pro bono, dignos se præbentes, qui ab omnibus
 bonis audiant male, qui in aliorum exemplum Pontifici-
 bus dent publicitus pœnas, ac pestiferum, fraudis, doli, sy-
 cophantiz, calumnia, & nefariorum consiliorum suorũ
 sortiantur exitum. Quod si proprij honoris seruandi, quã
 alieni laceffendi cupidiores existerent, amplecterentur et-
 iam ipsi bonas literas, & aliquid ederent illustrius dignũ
 encomiis, aut si id non possent, saltem admirandos sub-
 limioris doctrinæ viros, dignis laudibus & benevolentia
 prosequerentur, & linguas ab indigna illorum obtrac-
 tione cohiberent, quo vel sic, iniustam hætenus ignominiã
 eluere possent, & a doctissimis quibusque solidam inire
 gratiam. Sed vilis & indocta multitudo, semper humi re-
 pens, nulla habet vestigia quæ sequatur, nisi turpia, nec vl-
 la rerum illustrium cupiditate. ad gloriam excitatur, cu-
 ius ignauia, tam altas egit radices, ita mentibus obcæcatis
 adhæsit, vt ad nullas rationes oculos aperiri patiatur, tan-
 taque est insaniz suæ obstinata pertinacia, vt semel accen-
 sa ne per vniuersi quidem orbis elleborum extingui possit.
 Non equidem facile propagata malorum sementis eradi-
 catur, quippe quam est bonorum in mala defluxus facilis,
 tam mali ad bonum transitus difficilis esse consuevit. O
 crudelis & impia secta hominum, nihil nisi seipos, & sua
 amantium, omnia præter se, & sua contemnentium, &
 damnan-

damnantium; idq; ipsum peruerse prorsus & nefarie, quæque ipsi didicerunt & norunt, ea omnium prima & potissima censeri volunt, & ad illorum normam, omnia omnium dicta & scripta, veluti ad Lydium lapidē examinanda exigunt, quibus, quæ non congruunt, aut quouis modo ab illis discrepant, siue dissentiunt, hæc aut velut insana, & abiecticia, præ suis auersantur, aut velut scandalosa & impia damnant, atq; execrantur, nullisq; rationibus muniti, sed vanorum titulorū obtentu, tota vi consurgunt in pœnam, aduersus eos, qui ab illis, vel vnguem latum discesserint. Tunc si qui sunt inter illos, ingenio vasto, feroci, maligno, & ad calumniā plane erecto, qui furente iniqua audacia, scholasticorum titulorum ambitione concitati, suam scabiem illustribus viris adfricare audeant, & eruditorū virorum scripta & dicta, variis dolis, technis, fraudibus, præstigiis, continenter circumuenire, & in hæreseos crimen trahere norint: & in politiores literas, & linguas, procacis contumelię ledoria è suggesto, veluti è plautro euomere, & in Poetas, in Rhetores Cynica petulantia petonare sciant. hos tunc subductis superciliis admirabundi passim extollunt, & diuina loqui prædicant, & vice oraculi sermones eorū per aures populi circumlatos spargunt.

*Et longum inualidi collum ceruibus æquant,
Herculis Anthemum procul à tellure tenentis.*

Tum etiam qui doctos viros grauius exagitassent, magistratus, & rectoratus, in odium literatorum illis prorogant, & scholarum regno præficiunt, qui tunc præ cæteris consophistis, veluti principes summi, altioribus cathedris sedentes, ius in alios, & superbam dominationem possidentes, cunctas bonas artes, & ingenuas disciplinas, scholis funditus eiciunt, quò rixosis sophismatibus, incrementa concilient, quorum farcimine inflati, de omnibus copiose sese posse differere putant. Sed vt sunt doctrina vacui, & veluti suos in luto grunientes, inanes e' oquo, quicquid proferunt, quicquid scribunt, profundam redolet inertiam. quicquid ratiocinantur, quicquid argumentantur, delira-

mentis consentanea profundunt; & pro rationibus, pro scripturis, meras technas, & laqueos connectunt. Quod si forte timidiore, antilogiæ suæ obscuritatem, ad auram, ad lucem, in propatulo exponere; & perspicaciori censura permittere vereantur, aut (quod plurimum illis euenit) non habeant quod respondere queant, tunc aliam viam ingressi, quibus bellum inferre nequeunt, odium infligunt, astum fortitudini præferunt, syllogismorum suorum vires, ad calumniandi nequitiam transferunt, clanculatijs susurris apud improbos, aut incautos auditores; contra doctos, & probos viros oblatrant, & per insidias, ab obscuro sagittant, & scholasticorum titulorum fastum; atque quem vocant impudentiæ clypeum (cucullam inquam) & hostile propositum, iniquissimumque iudicium in rationis locum transferre, cæcitate turpissima contendunt. Quumque nihil sciunt, nihil scribunt, nihil edunt, quod iudicari queat, & veluti bruta & muta animalia vitam silentio prætereant, eo silentio titi, impudentissima temeritate, de aliorum iudicant ingenijs, & supra Aristophanicam loquacitatem in conuiuijs, in collegijs, in priuatis confessionibus, in publicis concionibus, in scholasticis prælectionibus, nullum scriptorum genus non calumniantur, non lacerant, non mordent, non discerpunt, non mutilant, non detruicant, non peruertunt, ac probrosi circumueniunt insidijs, conculcant contumelijs, doctiorumque ingenia perosi, literaturæ meritis insidiantur, eruditissimos quosque persequuntur, virtutisque ignominiam rependere non erubescunt, quasi idem sit calumniari; quod vincere, contemnere, quod antecellere. Sic illi ex præstantium virorum calumnia, & obrectatione, fortiores fiunt; & ex reprehensione alienæ scientiæ, ipsi eruditionis & doctrinæ opinionem consequuntur, & quem a iis adimunt, in se deriuant honorem. His technis, his artibus: his stratagematibus, apud rude vulgus & imperitam plebem, indoctosque nobi es, & credulos principes, quos nihil negotij est fallere, quos penes nullum est indoctorum, doctorumque discrimen,

men; authoritatem suam stabiliunt, & eruditorum; sapientumq; nomen, furto & rapina obtinent. Tum etiam diuinitatis fastigium, sibi arrogant, & se Magistros & Doctores in diuinitate nuncupari sustinent; quo verendo nomine, apud simplicem populū; sanctitatis opinione insignes; etiam apud purpuratos aulicos, & autatos principes; venerandi simul & metuendi, effecti, illos tunc persuasionibus suis allectos, & clandestinis incitamentis instructos; seditiosis arriant consilijs; subiiciuntq; qui ab oratorijs, à cubiculis, à basilica, à mensa, virūs in aures eorū continue instillant, dicta & facta proborum virorum assidue criminantes; quousque optimi cuiusq; virtutem reddant intuisam, mollesque principum animos, nihil tale suspicantes, his delationum & obrectationum artibus, & exquisitis callide dolis subuertant, & in fas atque nefas contra doctos & probos viros inducant, atque ad crudelitatem vsque impellant. Neque enim apud credulos principes, fides mendacijs deest, vbi scutris & proditoribus, aliquando gratia redditur, & pessimis quibusq; nebulonibus honos. negatumque virtuti culmen, vitio tribuitur, & repulsa prudentia, ignauia honoribus prosequitur, malique sua ex improbitate referunt munera, & qui iam terq; quaterque, verso solo, mutato foro, & (vt vocant) rupta banca; fraudatis creditoribus, fraudi & dolo, alieni eris iniquis diuitias, sibi parant. Creantur comites, asciscuntur in consilia regum, præficiuntur gubernandis prouincijs, quasi fideles futuri sint Reipublicæ, qui tam scelestis perfidiae artibus cumularunt sibi rem priuatam, atque quod ab integræ fidelitatis, & doctrinæ, virorum arbitrio, pendere deberet iudicium, sæpe in iniquissimi cuiuspiam hypocritæ, adulatoris, delatoris, susurronis, sententia consistit. Hi primas atque postremas aulae partes tenent, hi sunt aures & oculi regum. Nulla illis ianua clauditur, quo minus ingrediantur, nullum tempus tam importunum, quo minus admittantur, nefasq; est principem plus audire, aut videre, aut cognoscere, quàm tribus aut quatuor, eiusmodi

fycophantis, commodum videtur. Nullus regum tam natura benignus, tam educatione modestus, tam virtutis & æquitatis amans, quem illorum consilia non peruertant, multa; indigna, tanta maiestate & dicere & agere, & audere compellant. Hinc totam noctem vigilare, tum potare, aut ludere alea, aut saltare choros, aut laruis obambulare conuiuia, tū medium diem dormire, residuum ludere pila, aut venari, & cum beluis audacter congredi, aut stulta & furiosa hastiludia suscipere, & illorum pueriles victor as grauiter diiudicare, tum superuacaneis impendiis, pomparū, largitionum, conuiuiorū, ludorum, ac ambitiosarū legationum, improbatorum bellorū (aut latius regnandi libidine, aut cupiditate vindictæ, aut cōmulationis dolore) susceptorum totius plebis, ciuiumq; substantiam deuorare, hodie regū disciplina est. Verum interesse consilijs, obseruare prudentes, operā dare præceptis sapientiæ, discere populū bene regere, & prouincias quorum tutelam susceperunt, scēliciter gubernare, sedere ad portas ciuitatis, & audire supplices, subleuare oppressos, reddere iura singulis, hoc paludatis aliquot vulturibus, nonnunquam & Cumanis asinis committitur. His tunc accedunt nobiles isti satrapæ, ipsi etiam literarum hostes, qui cum nullis bonis artibus, nec honestis disciplinis imbuti sint, ob id doctos, & literatos omnes, odiosissime, protrudunt, nec sinunt ea regibus suis innotescere, eoq; infestius persequuntur, quod veritatem aliquando dicunt, nullo personarum respectu, illorumq; ignauia, & crassitudinem, ad lucem exponunt. Nullus vnquam priscis temporibus tyrannus extitit tam barbarus, tam sæuus, tam ferus, tam truculentus, tã crudelis, quem penes non in honore, veneratione, obseruantiaq; fuissent bonæ literæ. Olim eruditi & literati viri, in aulis Cæsarum & Regum, primas partes tenebant, in horum locū successerunt hodie, quidam podagrici ventricosiq; publicani, & auri spongiæ (finantiarios vocant) quibus abest omnis veritatis, virtutisq; cognitio. Et vt est in Prouerbio: Ignauos ignauis placere. Videmus passim per
regum

regum aulas instructos, tot famelicos, pedissequos, tot laceros stipitatores, tum circummensales parasitos, tot versipelles histriones, tot noctiuagos scortatores, tot epicureos porcos, tot salaces porcos, tot pictos fictosq; nobiles, tot suffitos moscho pperes, tot gloriosos thraiones, tot chlamydatos agafones, tot cruciatos caballarios, tot trigaleatos lepores, tot feroces centauros, tot superbos Satrapas, tot paludatos vultures, tot laruatos vesperiliones, tot Purpuratos aleatores, tot hamatos quæstores, tot politiphagos fœneratores, tot dimouoros scribas, tot insolentes duplatores, tot Arcadicos sacrificulos, tot caudatos elemosynarios, tot sexagenarios pueros paucissimos spectamus sapientes, & graues viros. Quod si qui forte emerferunt in aula, viri ingenio præditi, qui consilio, prudentia, rerum vsu, experientia, & exercitatione Reipublicæ fœliciter præesse sciunt, aut qui viribus & armis, strenuitateq; Reipublicæ plurimum prodesse possunt, hos tunc ne superiores euadant, altiusq; in auctoritatem conscendant, sub specie beneuolentiæ, ad longinquas regiones in oratores ablegant, aut in fortitudinis suæ præmium, grauioribus periculis exponunt, quo sic euacuata aula illorū præsentia, ipsi omnium soli habeantur prudentissimi, si in cōfortium suum nullum admittant, prudentiorem se. Horū opera fit, quod in principum aulis, bonæ literæ, nec præmiis pascuntur, nec laudibus inuitantur, sed velut proscriptæ, & in prostibulum relegatæ videantur. Hinc obscura literatorum fors, & fortuna Doctorum virorum sordida, nec vllis ad rem augendam, in aula locus est, nisi qui valedixerint virtuti, & veritati. Nam qui verax est sermone (vt ait Propheta) quasi periurus est, & qui iustus est opere, quasi de spina sepe, sic oportet, vt quum fati exeat aula, qui vult esse pius. Sic sordent & vilescunt literæ, vt non solum non faueatur literis, sed illudatur, etiam præstat longe in aulis regum, aut culinarium, aut venatorem, aut tibicinem, aut vtriculariū, aut cauponarium, aut parasitum, aut histrionem, profiteri, quam doctum, quā literatum, quam

eruditum, tam eruditio inuisum, ignorantia probabilem facit. Ipsa enim affinis regibus, domestica nobilibus, incola aulis, omni eruditione potenter praelata, ipsa plena diuitiis, cumulata honoribus, sublimata potestate, & omni deliciarum genere beata, ut quo quis in aula minus sciat, eo feliciore vita fruatur.

Omibus in aulis tenet insipientia sceptrum,

Illius & sequitur regia turba pedes.

Quis ergo iam (ornatissime Eustochi) non deberet male renunciare literis, & virtuti, quam eruditus imperitorum calumnijs, modestus impudentium conuicijs, candidus perditorum sycophantarum insidijs, continuo excarnificari, & unde venerat quem meruisse debuerat, inde poenam, cladem, & exitium perferre? Nihil igitur mea opinione hodie feliciter (mi Eustochi) quam nihil scire, nihil tutius quam nihil docere, quando his temporibus, fere nihil scribi potest, quod non offendat aliquos: qui autem nihil docent, aut non nisi minima, & infima sapiunt, ab hoc metu, ab his periculis, procul absunt. Quippe minimarum rerum, magna ruina esse non potest, nec unquam cadet ex alto, qui in imo iacet, nam qui quaerit alta, is malum videtur quaerere. Tam gratæ, sed & securioris voluptatis sunt, paludes ranis, luta iuribus, tenebræ vespertilioibus, quam alta tecta columbis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Lucianum Pythagoras iam per omnia bipedum, & quadrupedum genera (sux circulationis metamorphosi) vagatus, se longe suauius vixisse fatetur, quando esset rana, quam quum esset Rex & Philosophus. Quæ persuasio, sic huic ætati mihi congruere videtur, ut nihil neque scire, neque docere, & ceu nihil à bestia differre, hodie felicissimum, atque tutissimum sit: simulque, & aulicis istis proceribus, atque Satrapis, qui plurimum improbos, suique similes beneficijs prosequuntur, euehuntque acceptissimum.

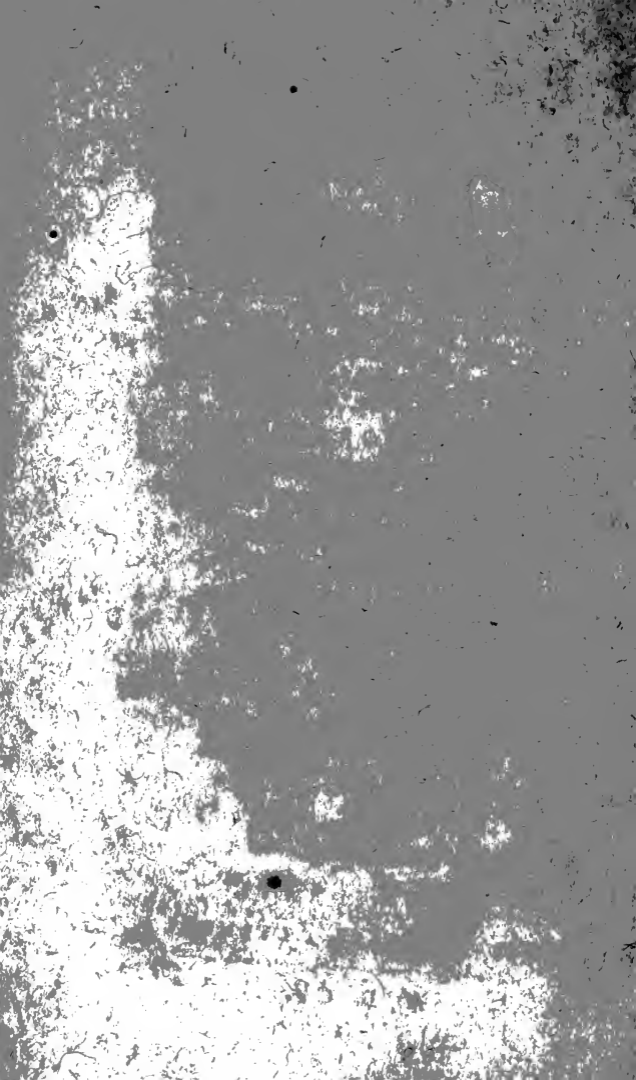
HENRICI
CORNELII AGRIPPÆ
DE BEATISSIMÆ ANNÆ
MONOGAMIA, AC VNICO PVER-
perio propositiones abbreviatæ & articulatz,
iuxta disceptationem Iacobi Fabri Stapu-
lensis in libro de tribus & vna,
intitulato.

EIVSDEM AGRIP-
PÆ DEFENSIO PROPOSITIONVM
prenarratarũ contra quendam Dominicastrum, earun-
dem impugnatorem, qui sanctissimam Deiparæ vir-
ginis matrem Annam conatur ostendere
Polygamam.

ARGENTORATI,
Impensis LAZARI ZETZNERI.

M. D. CV.

SPECTABILI VI-

RO DOMINO IOANNI NYDE-

pontano, Illustrissimi Lotharingorum Ducis, atque ciui-

tatis Metensis Physico & Consiliario,

Henricus Cornelius Agrip-

pa. S. D.

VLTÆ ac magnæ contentio-
nes olim fuerūt mihi cum theo-
logastris atque monachis orna-
tissime Doctor, quorum aliqui-
bus modestis expostulationib⁹,

aliis amarulentioribus Apologiis respondi, a-
lios silentio præterii. Et quum essent mihi cum
illis priuatæ contentiones, nolui aliquid horum
vnquam in publicum edere, ne forte paucorum
culpa in multitudinis redundaret ignominiam,
verum (vt est in prouerbio qui veterem fert in-
iuriam inuitat nouam) illi patientia atq; silen-
tio meo abusi continuo nouas contra me para-
bant insidias, nouam hostilitatem, nouum bel-
lum, idque sibi mutuo per manus tradebant ac-
cipiebantque. Tandem cum edidissem decla-
mationem illam de Vanitate scientiarum atque
excellencia verbi Dei, quam in hoc ipsum scri-
psi, cum vt segniora ingenia ad defendenda bo-
narum literarum studia excitarem, tum vt fra-

terculis istis concionatoribus arguendorum in
 omni exercitii genere vitiorum non frigida
 argumenta conferrem. Illi hoc beneficium
 meum ingrato pensantes animo secundum
 morem suum pariter omnes communem ho-
 stilitatem mihi indixerunt, tamq; passim à sug-
 gestis, à pulpitis, in priuatis & publicis concio-
 nibus, apud promiscuam plebem magnis voci-
 ferationibus aduersum me clamabant, irasce-
 banturq;, atq; nullum impietatis, nullum hæ-
 resis, nullum scandali, nullum contumeliæ pro-
 brum in me non transferebant. Accedebant il-
 lis nonnulli aulici mystæ Burgundiones & Hi-
 spani qui me clanculum & post terga magnis
 criminationibus credulo Cæsari traducebant,
 & per insidias proditorie plusquam tybica per-
 fidia persequebantur, quo hinc quidem Ler-
 næi populi odium, inde vero Aquilini Princi-
 pis iracundiam incurrere necessum erat. Sed
 gratia domini liberauit me ab ore bestię mul-
 torum capitum, & ab vnguibus feræ rapacissi-
 mæ: & eripuit me de inimicis meis fortissimis,
 ab his qui oderunt me & confortati erant super
 me in die afflictionis meæ. Nunc igitur cogno-
 scens atque expertus hoc improborum sophi-
 starum & cucullionum genus immortales & in-
 extinguibiles inimicitias gerere, illasque alte-
 rum alteri continuandas per manus tradere,
 nostraq; patientia atque silentio insolentiores
 euade-

euadere, insuper etiam in munificentiam nostram contumeliosos beneficium pro iniuria reputare, cogitavi consultius esse cum illis apertas gerendas esse inimicitias; quam taciturnitatis patientia impietatis suspicionem vna cum vltiore offensa cōtrahere. Hinc quicquid hactenus cū his monstris mihi negotii fuit postliminio reuocare decreui, & sub diuo omnium oculis palam exponere, vt videant populi, intelligent nationes, cognoscat mundus, cuiusmodi idola tot seculis pro heroibus atque diis ipsis coluerit. Itaque post editam proxime Apologiam in Louanienses Theologistas, & querelam in bonarum literarum sycophantas, statui nunc edere defensionem, quādam inuectiuam qua olim ante annos quindecim respondi cuidam domini castro Claudio Salini conuentus prædicatorum priori in illa vrbe vestra Metensi vbi ego illo tempore reipublicæ aduocatum à consiliis agebam, qui me ob assertam cum Iacobo Fabro stapulensi beatæ Annæ monogamiam nos in publicis concionibus suis rabiosis latratibus laceſſebat, mirisque gesticulationibus, porrectis digitis, iactatis manibus raptimque retractis, & collisis dentibus fremendo, expuendo, calcitrando, saltando, pultando, vicissimque scalpendo caput & rodendo vngues in nos insaniebat, tandem etiam calamum in me contorsit. Sed vt lingua maledi-

ledicentissimus ita manu insulsiſſimus. Quare acriore inuectiua huic lycaoni respōdi memor prouerbii: Acri cane occupandum esse lupum. Sic namque Hieronymus ille vir pius & sanctus cui tam improbe oblatratum est ab aduersariis, illos omnes acriore pensatione cōtra ob-
ruebat, nihil enim maledicorum linguam refrenat magis quam mordatoris alterius lingue metus. Atque ea est hypocritarum illorum natura, vt quo quisque se illis mitiorem præbet, eo efferuntur insolentius, eoque arrogātius quosque contemnunt, insectantur & velut tyrannide quadam persequuntur. Si quis vero imperterritus illis atrociorē sermone resistat, hunc iam magis metuunt quam oderint. Itaque licet hæc nostra defensio amarulentior forte sit quã tuo palato sapere velis, ea tamen mihi visa est, quæ inter delicia edulia vel synapis vel rasi-
fani vicem apud te obtinere valeat; & quia nuperrime cum apud te essem scire gestiebas hanc controuersiam, idcirco vnus à me electus es, cui illam dedicarem, qui pro singulari inter nos amicitia quicquid esse meum noueris æquo iudicio sis accepturus. Addidi autem nonnullas epistolas non quod elegantes aut elaboratæ sint, sed quia ad eandem causam pertineant, ex quibus pariter litem quam habui cum fratre Nicolo Sauini olim apud nos ficto titulo hæreticorum magistro, percipies. Sed miror cum ille ante pau-

te paucos annos ob publicum scelus ciuitate
vestra pulsus & per iusticiarios publice extrusus
& proscriptus fuerit, qua fronte, qua confiden-
tia infanus illa bellua rursus ad vos redierit at-
que impune apud vos degat. Vtinam ciuitas ve-
stra aliquando hos fucos excutiat suis alueariis,
qui Christi imitatores se profitentes scurras a-
gunt & carnifices. Vale ex Bonna.

Anno M. D. XXXIIII.

* *
*

AD LE-

AD LECTOREM

ERREPium ac christianum est candidè
 Lector, sanctorum vitas dignis prosequi
 praconis sed mendacia illis consuere & in-
 cōpertas genealogias cōminisci, hoc impio-
 rum histrionum opus est. At reperiuntur nunc passim in
 istis recentioris aetatis martyrologiis atque sanctorum;
 vt vocant, legendis tot prodigiosa mendacia & digna ri-
 sui deliria, tot superstiosa phantasmata & gentium
 mythologiis non minus fabulosa, quæ si legant Iudæi, &
 Turcæ, & pagani an nō putas rideant nos & religionem
 suam nostra multo meliorem putent, vt quæ multo mi-
 nis habeat fabularum? At tamen tales sunt sermōnes
 istorum histrionum cathedralium quos plebs imperita &
 superstiosa vetulae oraculi habent loco; qui deficientē
 illos antiquitatum notitia suis propriis adinventionibus
 confisi, nullam fere cuiusvis martyris aut confessoris le-
 gendam incorruptam reliquerunt; cui non aliquid su-
 perstitiose admentiti sint, quasi fas sit etiam fabulis &
 mendaciis propagare religionem atq; omne id liceat in
 sacris quicquid humanae leges tolerant in prophanis: ho-
 rum dico histrionum opera falsa illa opinio de beata An-
 nae trigamia in animos populi seminata est & irrigata
 quousque sic conualuit, vt difficile eradicetur, ad quam
 tamen extirpandam post doctissimum illum Iacobum

Fabrum Stapulensem hac praesenti disputatione
 laboravi haud segniter, sed an effecerim
 an consecutus sim nunc tui
 sit iudicii. Vale.

HENRICI CORNÆ-

LII AGRIPPÆ DE BEATISSIMÆ

Anna monogamia ac vnico puerperio, propositiones ab-

breuiata & articulata, iuxta disceptationem Ia-

cobi Fabri Stapulensis in libro de

de tribus & vna.

VM nuper mihi priuatus quispiam sermo
fuiſſet de beatæ Annæ ſolinubio ac vnico
puerperio cum nobili viro Nicolao Roſcio
Mediomatricum decurioni, qui tuſa popu-
lari opinione huius meo ſermoni aduerſabatur, eaque occa-
ſione qui de vtrius ſententiæ victoria pronuntiaturi eſſent
aliquos elegiſſemus arbitros, euenit vt, me aliquot dies
abſente, ac reuerſo alios pluſculos domi ægrotante, in-
terim negotium hoc euagarit latius, donec tandem per
quæſtuarios iſtos clamatores è ſuggeſto coram populo
at rudi plebecula ventilatum ſit, & contra meam ſen-
tentiã acrius ac inſolentius quam chriſtianas conciones
deceat oblatum. Rogatus igitur ab amicis aliqua in
hanc rem ſcriptis deſignarem, eorum precibus acquie-
ſcens, ſequentes extemporaneos articulos ſuccincte bre-
uiterque congeſſi. Quibus ſi quis contrariis rationibus ac
auctoritatibus validioribus ſeſe opponere velit, occaſio-
nem mihi dabit ſcripta hæc grauioribus ſtudiis dilatan-
di, donec ille oppugnans, ego repugnans, ad commodum
chriſtianiæ reipublicæ, vterque optatum finem (cuius
gratia ſolum licet Chriſtianiſ contendere) aſſequamur:
ipſam videlicet quæſitam rei veritatem, eamque cæteris,
qui in ignorantia caligine verſantur, ſalubriter oſten-
damus.

I.

QVI dicit fidem nostram vel ecclesiasti tenere & asserere, beatissimæ virginis genitricem Annam tres habuisse maritos, ac tres peperisse filios, dicit falsum manifestum, & qui id publica concione pertinaciter prædicare ausus est, seducit populum, & adulteratur verbum Dei, ac in sede veritatis docet notorium mendacium, nam res hæc fidei non est, nec ecclesia de hac aliquid vlla sanctione vel facto determinauit.

II.

IACOBVS Fabri stapulensis Parisiorum gymnosophista, edidit librum de solinubio ac vnico puerperio beatæ Annæ, quem de tribus & vna prætitulauit.

III.

QVI publica coram populo concione dicit hunc librum comburendum; & omnia eius exemplaria optasse exusta, hic præsumptuosus est, & falsi iudicii, ac maledicus detractor, ipsi libro, & eius auctori, vniuersæq; literatorum rei publicæ, atrocem inferens iniuriam. Et qui offenditur libro illo indoctus est, & obstinatz incitiaz. quia liber ille innititur auctoritate scripturarum & ratione. Qui autem scandalisatur in auctore, hic nequam est & hypocrita. quoniam ipse auctor mitis est & humilis corde. Sed qui contra hunc librum scripturis & rationibus munitus in atenam condescendere ausus fuerit, hunc ego virum fortem & robustum iudicabo, & dignum cui doctus quispiam (pro veritate ipsa elicienda, non pro vana gloria) confligendo congregiatur: qui aliter huic libro detraxerit, calumniator est, & hostis veritatis.

III.

IN dubiis, & disputabilibus, & in vtramque partem probabilibus, si popularium curiositas informanda est, id illis prædicandum est, quod credere magis pium est, hoc est, quod verosimilius est, quod ecclesiasticis probatis scripturis conformius est, quod plus consonum rationi, quod

quod mores hominum plus ædificat in imitationem euangelicam.

V.

DICERE Annam solinubam, vnius solæ miraculosæ genituræ puerperâ, hoc pium est, & verisimilimum, hoc vetustissimorum probatissimorumque theologorum scriptis conforme, hoc congrua ratione satis insuper munitum, hoc castæ & euangelicæ viduitatis dignissimum incitamen, ac matronalis continentiæ imitabile exemplum.

VI.

DICERE Annam trinubam, triparamque, iuxta popularem hanc nullo certo auctore historiam, qua legitur. nam Ioachim & Cleophas, Annæ nubunt & Saio- mas, subsequenti ordine, primus gignit christiferam, Cleophas gignit alteram, & Salomas tertiam, has duxere viri, Ioseph, Alphæus, Zebedæus. Prima parit Christum, Iacobumque secunda minorem: Et Ioseph iustû, peperit cum Simone Iudam. Tertia maiorem Iacobum, volucremque Ioannem. Hoc ita asserere erroneum est, scandalosum est, impium est.

VII.

ERROREVM est, quia contra historicam veritatem, contra rationes temporum, contra naturæ possibilitatem. Neque illi qui hæc loquuntur vllum dicti sui probatum auctorem adducere queunt, sed tanquam rustica quædam secta, in ludibrium ecclesiæ illud prædicant, cuius nullam rationem aut auctoritatem reddere possunt.

VIII.

SCANDALOSVM est, quia detrahit bonis moribus, detrahit consuetudini legali & obseruantie illius temporis, detrahit honestati parentum Deiparæ genitricis, & dignitati virginis Mariæ.

IX.

IMPIVM est, quia detrahit figuræ, detrahit prophetiæ, detrahit miraculo, detrahit euangelicæ lectioni.

X.

QVI dicunt Cleopham fuisse secundum Annæ virum, ex quo peperit secundam Mariam nuptam Alphæo, hi errant corde. Nam Maria Cleophæ, non ita vocatur à patre, sed à marito, quia fuit vxor Cleophæ fratris vterini Ioseph viri beatissime virginis, qua ratione ipsa sola dicta est soror eius, & nulla alia. Attestantur huic Egesippus, & Eusebius, probatissimi in ecclesia doctores & historiographi, testatur idem textus euangelicus, vt ostendam infra.

XI.

CLEOPHAS & Alphæus idem homo est binomius, sicut alii multi in sacris literis leguntur, vt Raguel qui dicitur Ietro, & Gedeon dicitur Hieroboal, & Ozias Azarias, & Iudas dictus est Thadæus, & Ioseph dictus est Barsabæ, sic & Cleophas nominatus est Alphæus, & huic sententiæ etiam sacer astipulatur Hieronymus, & Philo, & ex Egesippo & Eusebio id magis clarum est.

XII.

FILII Cleophæ erant Christo ætate maiores, inter quos Simon Zelotes Christum vndecim annis separabat, testantur hoc Egesippus & Eusebius. Hac itaque temporis vna & partus ratione perspecta, impossibile reperitur hanc Mariam Cleophæ fuisse Annæ secundam filiam.

XIII.

SIMILITER & multo sædius errant, qui dicunt Salome tertium Annæ maritum, qui in ea genuerit tertiam Mariam, hinc vocatam Maria Salomæ cum Salomæ nomen mulieris est, non viri alicuius, nec ipsa Salomæ vnquam cognominata est Maria, nec dicta soror beatæ

virginis, sed fuit mater filiorum Zebedæi : & attestantur huic Origenes, & Chrysoftomus, & ipsa lectio euangelica. Atque hic turpissimus error ex grammaticæ ignorantia prodiit, & satis notorius est, maxime his qui Græca & Hæbraica didicerunt.

XIIII.

IOANNES apostolus Salomæ iunior filius, anno vno vel paulo minus fuit ætate minor Christo, Iacobus autem Ioannis frater, Christo fuit ætate par vel paulo maior, hæc ex Eusebio & Melitone Sardenfi ac ex Hieronymo nota sunt. Ex huius itaque ætatis ratione, impossibile relinquitur apud naturam, Salomæ fuisse tertiam Annæ filiam.

XV.

TO T A itaque illa historia de Annæ trigamia ac tri- puerperio, legi, honestati, & possibilitati naturæ repugnat, nam Anna sterilis fuit natura, sterilis fuit insuper ob exactam concipiendi ætatem, vt non potuisset post miraculosum supra naturam partum, naturaliter ex carnis voluptate alias proles suscipere, nec etiam miraculo, cui nulla vnquam alia annunciatio facta est.

XVI.

Q V I prædicant Annam trinubam, nullum alium fructum producant, nisi quod corrumpunt mores bonos sermone prauo, & subvertentes castitatem matronalem, dant occasionem viduis abeundi retro post tentationem Sathanæ, quatenus proponunt sibi Annam incontinentiæ & polygamie suæ idolum ac velamen erroris sui, quo oblitæ fidei primi mariti, eam irritam ranciant nouis nuptiis, superinducentes sibi in hoc damnationem, totumque Apostoli dogma de viduis, sub vmbra Annæ contemptui exponunt.

XVII.

HI S T O R I A illa de Annæ trigamia, ac tribus Mariis Annæ filiabus, repugnat legali obseruationi illius temporis.

poris. nam in tota vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias: nec Iudaicæ legis consuetudo id patiebatur. Similiter legalis consuetudinis obseruantia erat in eadem familia non imponere idem nomen pluribus fratribus vel sororibus, absurdumque fuisset Annam tres filias habuisse vni nomines.

XVIII

QVI beatæ Annæ hanc trigamiæ notam inurunt, eius sanctitati simul ac beatæ virginis honori non parum detrahunt, nam cum omnes ferme & innumeræ viduæ, quæ passim in scriptura leguntur, vno viro contentæ fuerunt, & post illum residuam vitam cælibi sanctimonia produxerunt, quas propterea veras viduas vocat apostolus, solam Annam Deiparæ virginis parentem vere viduam dicere non poterimus, ipsaque virgo superbeata hac materna incontinentia fuerit infœlicior, vt quæ ipsa typus sit & summum puellaris virginitatis exemplar, matrem habuerit vidualis incontinentiæ ostentum. Sed absit hæc impietas, & magis pie credamus, quod sicut vnica virgo Maria, velut vnica est totius virginitatis idea, ita & mater eius Anna, ceu vnicum iubar imitabile irrefragabileque exemplum extiterit viduitatis, super omnes viduas matronali castimonia ornata, simul ac Dei gratia præuenta.

Dicere Annam trinubam triparamque detrahit figuræ. Nam sicut ex Adam vnica singularis Eua facta est, ita ex Anna vnica singularis Maria, quæ est secunda Eua, producta est. Præterea omnes illæ veteris & nouæ legis sanctæ scemine, quarum partus diuinitus per angelum annunciatus est, sola illa prole restiterunt beatæ, nulla alia subsequente, quod identidem etiam de Anna ipsa credendum est, quæ per eiusinodi sub vmbra legis extitit figurata.

Dicere Annam tripatam detrahit prophetiæ, quæ est
in can-

in canticis Salomonis, quam non absone de beatissima virgine Maria, eiusque genitrice, ac tota triumphantium turba, intelligit ecclesia: Sexaginta sunt reginæ, octoginta concubinæ, & adulescentularum non est numerus, vna est columba mea, perfecta mea, vna est mater mea, electa genitrici suæ. Hæc prophetia ostendit, beatam virginem vnicam Annæ filiam, nec matrem eius vnquam desiderasse seu elegisse aliam prolem gignendam.

Qui dicit Annam trinubam triparamque detrahit miraculo conceptionis beatissimæ virginis Mariæ, quia ex pluralitate nuptiarum atque partus Annæ, ipse ortus Mariæ virginis fuisse videretur non miraculosus, sed potius ex concupiscentia carnis, si Anna sanctificatum tanto ac tam plusquam beato partu vterum, desiderio nouæ prolis præbuisset nouo secundum carnis voluptatem concubitu temerandum.

Qui dicit Cleopham ac Salome viros Annæ nuptos, expresse repugnat & contradicit lectioni euangelicæ, nam textus euangelicus expresse innuit Cleopham esse virum Mariæ illius, quæ dicta est soror beatæ virginis, qui adhuc in passione Christi viuebat, ita enim habet Græca veritas apud Ioannem: Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria vxor Cleophæ, & ita præcise transtulit fidus ac irreprehensus interpret Erasmus Roterodamus, similiter ex Euangelica lectione expresse comperitur, Salome mulierem significare, & non virum.

Hæc hæc hactenus, quæ si cui minus satisfaciunt, legat (sed attente) libellum Iacobi Fabri supra nominatum, & si adhuc obstinatus fuerit, vincat illum priusquam nouum expostulet pugilem.

*HENRICI CORNELII AGRIPPÆ, DEFENSIO PROPOSITIONUM PRÆNARRATARUM CONTRA QUENDAM DOMINICASTRUM ILLARUM IMPUGNATOREM, QUI SANCTISSIMAM DEIPARÆ VIRGINIS MATREM ANNAM CO-
NATUR OSTENDERE POLY-
GAMAM.*

QVONIAM procurante satore malorum operum, damnabiliter insurrexit in famosa Mediomatricum ciuitate vir quadam religiosæ professionis (qualem hoc seculo aliquot cuculliones sibi soli vsurpant) & theologus scholasticus, ob hunc titulum magno supercilio turgens, apud semetipsum sapiens, apud imperitam plebeculam, crassulosque magnates nihil nesciens, qui conclusiones quasdam (vt ipse vocat) extirpatiuas, contra propositiones meas, quas nuper ego de beatissimæ Annæ solinubio ac vnipuerperio, iuxta disceptationem Iacobi Fab. Stapul. in suo libello de tribus & vna prætitulato, breuissimas edidi, coactus ad hoc integritate officii mei, propter nonnullos magniloquos fraterculos, qui apud Mediomatricos sanctissimam Annam multiparam Polygamamque diffamarunt, ipsumque Stapulensem doctissimum integerrimumque virum, me pariter, & quoscumque secum sentientes, simul omnes erroris impietatisque insimulantes. Non possum nunc, neque debeo illis conclusionibus non respondere, ipsamque Christi faræ virginis castissimam parentem, à publico proditæ coniugalis fidei crimine, trigamixque nota, quæ sibi ab huiusmodi Cretensibus præconibus immerito inuritur, non defen-

defendere. Conabor itaque ipsas oppositarum conclusionum machinas elidere penitusque dirumpere, atque Fabrum ipsum, tam veracis sacratissimæque historiæ reparatorem, meque vna, & cæteros nobiscum probe sentientes, eximere calumniis. Vellem autem quod conclusionarius iste doctor (quod probum disputatorem decet) non sic ex occulto in me sagittaret, ita quod telum ac vulnus sentiens, iaculatorem ignorem, sed illas suas dogmaticas obiectiones, quas in secreto aliquot mulierculas docet, imperitosque nobiles, proprio suo quo vocatur, nomine prætitulasset, sic namque ipse à calumniandi tergiuersandique crimine (quapropter nomen suum oculuisse haud iniuria æstimatur) relinqueretur minus suspectus. At ego cognoscerem quî cum mihi negotium hoc suscipitur, haberemque illi condecentem reuerentiam, atque pro dignitate tractarem, nunc autem Andabatarum more pugnare compellor, ac hostem non videns directa spicula repellere.

Sed nunc tempus est ut videamus quam bellicosus, thraconicus iste conclusionator assurgat in clypeum, quo turbine torqueat hastam. Itaque quo contextu ipse conclusiones suas contra meas propositiones opponit, eo ordine ad singula (verso ad eum sermone) nunc respondebo.

Primo namque miserrima sermonis balbutie exorditur in hunc modum.

¶ *Cum a. (ut existimamus) nō Theologo theologice proposita sint conclusiones quibus responderi exposulat iuxta exiguitates nostras aliquantulum daturi Responsum.*

Præteribo infantissimam sermonis tui barbariem, qua omnes istæ conclusiones tuæ undique scatent. Præteribo orthographiæ tuæ innumera vitia. Præteribo ridiculum exordium, quo in ipso portu mox impingis, & omne quod ad Latinæ linguæ incitiam, sordidamque structuram attinet, grammaticorum certamini relinquam. Neq;

vero de Latina elegancia certādum est cum barbaro, qui
 potius remittendus est dicendi stilus, tecum disceptaturo.
 Itaque res ipsas duntaxat ex aminabo. Primum itaque vi-
 deris statim in hoc conclusionum tuarum exordio id mi-
 hi obiicere, quod à Platone aliquando, deinde à Dyonisio
 præceptum legitur, res sacras non nisi à sacris (hoc est
 theologicas à theologis) tractari debere, me vero quem
 non theologum æstimas, idcirco in prophanorum nume-
 ro reputas, ac mox sequentibus verbis tuis, inter stultos
 & insipientes (qui dicunt in corde suo non est Deus) col-
 locas. Ego certe theologi nomen mihi arrogare non au-
 sim, quippe qui non nescio quæ vita, quæ doctrina, quis
 afflatus theologico nomini debeat, quod qui vere pro-
 fiteri debet, aliquid maius homine præstare possit necesse
 est. Sed ne quis me à theologis tam alienum putet,
 vt in prophanorū numero reputare meruerim, ipsum v-
 nius veri Christi cultus, sacrarumque literarum continua
 attrectatio excusant. Excusant insuper me, publicæ theo-
 logicæ lecturæ meæ, & sacrarum literarum expositiones,
 & libri editi, variique sermones & declamationes. Nam
 anno humanæ salutis millesimo quingentesimonono, æ-
 tatis meæ vicesimosecundo primum in dola Burgundiæ
 publ. lectura sacras literas professus sum, ob quam ab hu-
 ius studii doctoribus in collegium receptus, insuper re-
 gentia & stipendiis donatus sum, anno autem sequenti, in
 Britanniam traiciens apud Ioan. Coletum catholicæ do-
 ctrinæ eruditissimum, integerrimæque vitæ virum, in di-
 ui Pauli epist. desudaui, & quæ nesciui illo docente multa
 didici, quamuis apud Britannos longe aliud, & occultissi-
 mum quoddam tunc agebam negotium. Ex Britannia
 autem recedens, apud Colonienfes meos coram vniuerso
 studio, totoque theologico cœtu, theologica placita (quæ
 vos vocabulo non admodum latino, quodlibeta dicitis)
 haud non theologice declamaui. Exinde à Maximiliano
 Cæsare contra Venetos destinatus, in ipsis Castris, hosti-
 les inter turbas plebemque cruentam, à sacris lectionibus
 non

non destiti, donec per Reuerendissimum Cardinalem sanctæ crucis, in Pisanum concilium receptus, nactusque, si concilium illud prosperasset, egregiam illustrandorum studiorum meorū occasionē, multis scriptis adhuc penes me extantibus, sacris quæstionibus operam dedi. Tandem Papiæ Ticinensī famoso Gymnasio Theologicā cathedrā in publicis scholis ascendi. Porro apud Taurinū gymnasiū Theologica lectione in publicis scholis sacras literas publice interpretatus sum. Reliquā autē inter diuersa scripta mea, extant de sacris literis tractantia opuscula, de triplici ratione cognoscendi Deū, de homine, de peccato originali, de Sacramento matrimonij, commentaria in Epistolam ad Romanos, commentaria in Trismegistum, placita quædam Theologica & sermones & Epistolæ, & pleraq; alia in quibus tamen non inficior multa posse reperiri, sicut & in aliorum Doctorū libris, quæ possint iuste culpari, quorum censuram non verebor, sit modo eruditus, & candidi animi, qui ad hoc accesserit, quique cognoscere velit, non cupiat calumniari: nec reprehendi verecundabor, siquidē in omnibus non sim assēcutus veritatem, humana infirmitate sæpe obstante. Siquidem in arduis voluisse decorum est: ipsaq; veritatis vestigandæ voluntas suam laudem habet. Hæc nunc longiuscule non ad meam iactantiam, sed ideo recitavi, ne quis me vt omnino non Theologum & prophanum iudicet, & falcem meam in alienam messem mittete arguat. Si itaque nunc Theologi sunt, qui (vt Lactantio placet) cum vnus veri Dei cultu, veram sapientiā docent, atq; meam industriam Deus ipse adiuuerit, quod Theologicum aliquid locutus sim, interpretatus sim, scripserim, disceptarim, declamauerim iam non ero à Theologico nomine penitus reiiciendus. Quod si illi solummodo Theologi habendi sunt, qui in scholastica palestra accedente magistrorum nostrorum (sic enim apud eos vocari solent) calculo, magnis contentionibus, amplo fastu, nec immodico symposio, Theologici magistratus coronam ambientes, Scholastici Doctores creati sunt, quem-

admodum lignarij, ferrarij, futores, & cæteri mechanici opifices, artis suę exercitiũ vsum ac magisteriũ, ab artis illius p̄fectis vel quantumcunq; rudissimis recipere cõpel-
luntur. Certe hac lege, neq; Hieron. neq; August. nec vl-
lus priscorum illorũ sanctorum Doctõrũ Theologus fue-
rit: quare nec me inter prophanos numerare necesse erit,
nec sacrilegus ero si absq; scholastico Theologiæ titulo,
Theologici studij fructus in alios diuisero. Tandem con-
cedas mihi vel inuitus oportet, etiam iuriconsultos esse in
Ecclesia Chr̄sti sacros Catholicosq; Doctores, habemus
enim & nostros sanctissimos Canones, atq; sacros de di-
uinis rebus titulos, de summa trinitate, de fide Catho-
lica, de veneratione Sanctorũ, de hæreticis, & aliis fidem
nostram concernentibus, quare vel hoc ipso titulo licebit
mihi de huiusmodi dogmatibus commentari. Cæterum
nunc q; tuo more ais me p̄posuisse conclusiones, quibus
responderi exoptularim, ego articulos nũcupauĩ, hoc est,
propositiones, non conclusiones, proposui autem simpli-
citer, nullũ inuitans, nullum exoptulans in certamen, sed
liberũ relinquens, qui eis contradicendo õccasionem no-
bis dederit assequendæ veritatis. Quod cũ sic non placeat
tibi contentioso Theosophista, qui p̄ter conclusiones &
corollaria discernere aliud nõ nouisti, hanc tuam p̄posi-
tionum mearum extirpatiuam (vt vocas) conclusionem,
plenã sceleris & temeritatis, canino stomacho euouisti,
iuxta exiguitates tuas (vt ais) aliquantulum daturus re-
sponsum, quod non tam simulatæ modestiæ causa, quam
vera abs te dictum est, & eo nomine, quo istæ tuæ conclu-
siones sunt dignæ.

Sed rursus nunc audiamus te Rhetoricantem, & qua
tragica taratantara in campũ istarum conclusionũ tuarum
descendas, spectemus. Sic namq; sermonem connectis.

¶ *Præponere curauimus illud sapientis prouerbiorum 26. di-
centis responde stulto iuxta stultitiam suam ne sibi sapiens
videatur, & si enim proponenti fatuitatis non ascribam
nomẽ insipientia tamen notam non videtur disputaturus
anfugere.*

Respondet tibi Græcanicū illud prouerbiū, Sæpe sane & stultus vir oportune dixit. Gloriare tu in sapientia tua, & in scientia tuā appone dolorem, & in multo sensu tuo indignationem tuam, libens permitto tibi, vt apud tuos sis vel octauus sapiens. Ego stultissimus sum viro- rum & sapientia hominum non est mecum, & iuxta Pau- lum libenter stultus sum, & velut insipientem me accipi volo, vt & sicut insipiens dicam plus ego. Nunc autem oro te (ô sapiens) si tibi male oleat stultitia mea, cur pro- positionibus meis, non secundum sapientiam tuam, sed iuxta stultitiam meam, & exiguitatem tuam respon- des. Dicis fortassis, ne ipsi mihi sapiens videar, si hoc tam magnum piaculum est, cur non veritus es aliud il- lud sapientis prouerbiū, vbi ait. Noli respondere stul- to secundum stultitiam suam, ne illi similis videaris. Absit ergo à me, vt ego nunc tibi tanquam stulto respon- deam iuxta stultitiam, sed agam tecum tanquam si sis a- liquantulum, licet non nimis sapiens, & iuxta illud Salo- monis prouerbiū: Dabo sapienti tibi occasionem, vt ad- datur tibi sapientia. Quod vt melius efficiam, nescio an modo mihi necessarium sit supercilium, nasusq; Theolo- gicus, & obuinctum tot vasciis caput, quodq; magistrorū nostrorum (vt vocatis) glossas, postillas, combillicatio- nes, resumptiones, reportata, pariter atq; pugnantia inui- cem vocabula, nominalium realium, primarum ac secun- darum intentionū, propriarum & impropriarum signifi- cationū, implicitorum & explicitorum sensuum, & reli- quas scholasticarum nugatum voces scotistarum vel tho- mistarum (spiritu aliquando fuerim edoctus, quodque in- super illorum Doctorem, sanctorum, magnorum, subti- lium, seraphicorum, angelicorum, solennium, probatorū, venerabilium, & cætera sexcenta magnifica nomina a- pud vulgus imperitum, ac aliquot dicaces mulierculas, & harum vocum admirabundos, stupendosque rudes no- biles, iactitare sciam. Sed iam dudum noui hos ingentes montes, non nisi ridiculos mures, vermiculosque parere solitos.

Solitos: Nihil itaq; horum hic mihi necessarium arbitor, nisi tu sis ex illo duræ ceruicis hominum genere, qui non nisi ex suis propriis dogmatibus conuinci volunt.

Nunc ergo reliquum sermonem tuum discutiamus, quem in hæc verba subnectis.

¶ *Qui antea responsuros inuectiuus & denigratiuus aggreditur sermonibus quam apparentibus sollicitatus sit argutiis quod tamen proponentem suis fecisse constat scriptis.*

Et vos illi egregij concionatores (ne dicam conuitiatores) cur me non sollicitastis apparentibus istis argutiis, priusquam in popularibus concionibus vestris, præter Theologicum decorem, tam amarulente & sine causa, in Iacobum Fabrum, & in me vt libri sui assertorem, debachati essetis, nec illud adeo tectis tacitisue nominibus, quin nemo fuerit, qui non intellexerit quos notassetis. Hac iniuria prouocatus ego, coactusq; propositiones illas scripsi, tunc etiam nescius, qui cum de hac re essem disputaturus, quisve illis sese esset oppositurus.

Proinde nunc inuectiuos illos denigratiuosque (vt vocas) sermones subiungens, ais.

¶ *Affiduos enim diuini predicatorum numinis quaestuarios clamatores ac insolentiores oblatratores nominat.*

Abfit hoc à me, vt diuini numinis affiduos prædicatores his coloribus depingam. Ego duntaxat aliquos paucos fraterculos mendicos (tacitis tamen eo loci vestris nominibus modestia mea) qui in templo Dei ab aris è sacro suggesto linguæ telo interficitis animas, quæ non moriuntur, & vestra ieiunia venditantes arroditis carnes proximi, illos inquam vos canes nostros. qui in Iacobum Fabrum, & in me oblatrare, mordereque non estis veriti, his titulis expressi. Sed facis tu vt solent mulierculæ, quarum si quam malam quis descriperit, aut laudarit bonam, quicquid hic de vna aut altera dictum est, hoc omnium contumeliæ laudiuæ adscribunt. Sic tua sententia omnes ego diuini numinis præcones offendi, quia vos ignominiosissimos bla-

ctero-

Ceteros notavi, non tamen in quantum diuini numinis
 præcones, sed quatenus inter medias Christianas contio-
 nes, semina ingenti zizania, ipsum Iacobum Fabrum Sta-
 pulensem, & me pariter, caninis latratibus, voce cantillan-
 te, commutato vultu, iactatis brachijs, gesticulante toto
 corpore, in histrionum ac circulatorum morem omnia
 clamoribus miscentes, præter sacerdotalem decorem,
 postergato Euangelio Christi, contra ius & fas, tam ne-
 quiter calumniati estis, vt non auderent similia fecisse Mi-
 mi in scenis, non histriones in scortis, non scurræ in castris,
 quæ fecistis vos scædissimi Hypocritæ in Christianis con-
 tionibus. Hoccine tu vocas diuini numinis præconium,
 quasi totum hoc sit diuini numinis eloquium, quicquid
 vel absurdissimum nequissimumq; cum diuino verbo di-
 catur? Ego solos illos diuini numinis præcones reuereri ac
 venerari didici, qui nos Christianismum non verbo solum
 vel clamore, sed opere, facto, & exemplo erudiunt, illos
 autem (nos inquam) garrulitatis congestores, quid refert
 vocare clamatores. Cæterum autem, quod te vrget, i-
 psium est, quia quæstuarios vocavi. Scio ego auaritiam ve-
 stram tam tenerem & vel cælo ipso impassibiliorem, vt
 quæcunque conuitia libentius ferre possetis, præterquam
 vbi hæc tangitur. Sed audi & huius vocabuli rationem:
 Ego vos in Euangelium Christi Ecclesiæq; administratio-
 nem, segregatos non esse, non nescio, nisi quod de Pontifi-
 cum indulto. & prædicandi officio, & confessionis audi-
 endæ. & sepulturarum, ac similibus in ecclesia munerum
 exercitio, vos ingeritis quæstus causa. Quod si non pe-
 cunias, sed paupertatem huiusmodi contiones & ministe-
 ria vobis afferrent, iam non tot auxesibus tonaretis in Ec-
 clesijs, populum ipsum tot prodigiosis purgatoriorum fa-
 bulis, tot apparitionum portentis, tot indulgentiarum
 nundinis, tot eleemosynarum monopolijs, & quæstuariis
 legibus, vobis alligantes obnoxium, non vulturum more
 præsentientes diuitum cadauera tanto astu circumueni-
 retis, non secreta illa admissorum confessione plusquam
 phala-

phalaridis tyrannide in rudes populos grassatis, cuius si qui sunt sibi male conscij, hos quo magis arrodendo perplexos redditis, eo maior offa, & vel male partorum portiuncula in os obiicitur, vel si portentosa aliqua fabula egregie palpati sitis mulierculis, vel alia quauis tragœdia minisue terrueritis, eo plus lucri in sinum effunditur. Nā vbi se mei fueritis reatum ac turpitudinum conscij, ea occasione quis ignorat vos sæpissime extorquere à confessis, quodcunque libet? sciens illa & expertus loquor, non tamen de omnibus, sed de pluribus, qui cum paupertatem vouerunt, vincuntur auaritia & rapacitate, & elemosynas conuertunt in censum, vt non aliam ob causam sua semel profudisse videantur, quam vt impudenter medicent aliena; illud præterea dixerim, non posse cogitare me, viam aliquam faciliorem, fallaciorem, callidiorrem, secretiorem, ad quæstum, ad lucrum, ad opes, ad diuitias facile comparandas, quam eiusmodi indultis, hanc ociosam mendicitatem vestram adiunctam, si quis velit abuti. Hæc ad præsens me dicere coegisti, quamuis inter edendum propositiones meas non erat hæc mea intentio sed alludens vocabulo, quæstuariôs nuncupauit, quo vos de mendicantium sectis denotarem, videlicet qui quæstū facitis spontanea mendicitate. Quorum tamen ordini sic ego vnice bene volo faueoque, vt cuperem vobis longe melius opulentissimeq; prouisum esse, quam quod cogamini hac humilima mendicitatis sorditie, in omnibus diuersoriis, domibus, nauibus, littoribus, itineribus, & (vt breuiter expediam) quibusuis locis sic hominibus obturbare, & præ foribus magno mugitu panē quærere. Quod quam religiosum, quam Catholicum, quā Euangelicum sit, meum non est ad præsens disputare, vos eius rei rationem reddideritis, vel æterno iudicio.

Tandem nunc ad conuitia te conuertens ais.

¶ *Eorum forsā inuidens clamoribus quoniam eum dominus clamore tali non fecit dignum, utpote à quo clariorem & si admodum patri onō necessariam abstulit vocem.*

In hoc

In hoc te egregium Theologum præstare arbitraris, quod sub lingua tua posueris laborem & dolorem, ac me tam subtiliter figuraliterque momorderis. Possem & ego his conuitiis conuitia rependere. Sed non inuideo vobis, sicut nec mihi cupio hanc claram vocem, Rhetoricorumque clamores, rem apud vos adeo arcanam preciosamque, vt eam fraterculus fraterculo, non nisi me cabalarum more, tacita voce, ac hieroglyphicis notis, per manus tradat, quam me vt indignum prophanumque fas non est cognoscere, vel ideo quod hanc vociferandi artem (meo iudicio histrionum ac circulatorum rhetorismo haud adeo absimilem, à quibus etiam nec vita nec moribus, sed veste tantum differtis.) Quintilianus & Cicero in suis præceptis non tradiderunt.

Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis

Turba tacet, nec causidicus, nec preco loquetur.

Tandem valent in clamando (debui dicere declamando) fraterculi, vt vbi semel cœperint partiri digitis causam, & syllogismorum suorum maiores, minores, conclusiones, corollaria, & sequelas explicare, ac vocis contentione vel in re frigidissima vtrumque feruescere, vel etiam si opus non est ex semisilentio repente exclamare, gesticulari, saltare: digladiari, ac plureis vultus induere quam Argus habet oculos, non mirum si auditores omnes Niobæ similes fiunt, vel ac si Medusæ caput conspexerint.

Iterum nunc ad oblatrationis vocabulum cespitando subinfers.

¶ *Oblatrationibus autem detrahens, quia forte timendum ne in suos minus religiosos obiurgati sint mores.*

Homo ego sum peccator & in multis reprehensibilis, esto tu de nonaginta nouem iustis, qui pœnitentia non indigeas, esto Phariseo illi similis, qui non est sicut ceteri hominum, si modo hæc Phariseorum hypocrisis te promoueat ad salutem. Impone onera grauiam in humeros populi, corrige mores, argue peccata, & carpe etiam
mini-

minimã festucã in oculo fratris tui. Esto vel tertius Cato è cœlo demissus morum censor, propter omnia hæc non detraham tibi, quod oblatres. Sed oblatrator diceris, quia propria & sanissima Christi doctrina, in Christianis concionibus, impudentissimis conuitiis in probos viros oblatrasti, & Euangelium pacis conuertisti in scandalum proximi. Quia fraternum charitatem mentiris sub cuculla, intus rabidum occultans canem, & postica fanna Theonino dente genuinum infigere conatus es in noxijs. Quia Theologico titulo te traduci posse confidis, cum ab orthodoxa sapientia longe aberrans, pro veritate ipsa quascunque vel ineptissimas opiniones tibi delegeris, & hoc ipso te verum Theologum agere ratus, si illas magno animo mordicus retinens, pro illarum incolumitate, Christianæ charitatis immemor, irreconciliabile bellum, immortaleis lires, & inimicitias contentionesq; esse velis. Ego vero vt fatear, contentiones inter Doctores interuenire, quandoque necesse est & vtile, si modo seruata Evangelica modestia pro veritate ipsa inuenienda tuendaque, non pro humanis opinionibus conflagatur. Ideo in præfationis propositionum mearum sine, huius sententiæ suis verbis commemini, quæ cum non sapiat tuo palato illam transfiliens exordij tui finem facis in hæc verba.

¶ *Missã tamen ista facientes dignum duximus unicam omnium suarum extirpationem in hac verba proponere conclusionem.*

Rectius quis illam vocaret turpem confusionem, tam futilibus verbis, frigidissimis sententiis, puerilibus argumentis, illam eructasti, nullo (iuxta propositionum mearum numerum) seruato ordine, sed hac illacque turbata mente profiliens, nusquam tibi cohærens. vt reuera nihili fecius facienda sint hæc tua scripta; quam ac si brutum aliquid illa egressisset.

At nunc videamus quo classico edicto, quibus machinis, quibus comilitonibus, qua acie, quibus ducibus, in hanc

hanc pugnam descendas. Primum siquidem in hunc modum buccinaris.

Personas, & vastis imple mugitibus auras.

¶ *Afferens beatissimam Annam solinubam impie sentit asserens autem eandem ex tribus maritis tres concepisse Marias manifestam dicit veritatem in publica concione predicans vere populum instruit verbum diuinum & discipat & nullatenus scandalizat.*

Est hoc Theologum agere, an ne lycophantam potius, quod primam illam propositionem mearum, tam nequiter dissimulas? Prædicastis nuper nequissimi hypocritæ fidem Catholicam, Christianamque Ecclesiam, cõstãter affirmare, beatissimam Deiparæ virginis matrem Annam fuisse trium filiarum ex tribus maritis puerperã, hoc ego dixi falsum manifestum, mendacium notorium, seducere populum, adulterari verbum Dei, subiungens quoniam res illa fidei non sit, nec ecclesia circa hanc quidpiã determinarit. Dic tu modo, an non etiam prope hæreticum est, illud quod nondum ab ecclesia definitum est, pro definito prædicare, & totis viribus tutari, illiusque contrarium censere impium & hæreticum, quod ab omni fidei, sacramentorum, ecclesiæq; offensa est omnino alienũ? Imo quincunq; dicit aliquid esse de fide, quod non est de fide, & qui dicit aliquid esse contra fidem, quod non est contra, is de fide non recte sentit, nec loquitur veritatem, ac hæresi proximus est. Nam in Deuteronomio præcipit Deus, non addetis ad verbum, quod ego loquor vobis, neque minuetis ab eo. Verum tu hãc inuincibilem propositionem meam dolo malo dissimulas opiniunculam tuã, (licet falsissimam) duntaxat mordicus tenes, illã vocans manifestam veritatem, diuini verbi instructionem, & edificium populi, & nullius scandali.

Exinde nescio quo spiritu nequam arreptus, contra decimam propositionem meam (cæteras interceptas cæcã mente prætereundo) aciem dirigis, & ad illam te paras multis copiis expugnandam.

*Nulla tibi similem mortalis protulit atas
Ordine qui Martis turmas equitemq; locaret.*

Primum distributis legionibus, ac distinctis alis, scilicet conclusione tua scholastico more prius frustulatim dicerpta, dextro cornu Hieronymum, sed truncum sibiq; multo dissimilem, his verbis producis.

Hæc conclusio pro prima sui parte probatur ex beatissimo Hieronymo contra eluidium dicente in forma, restat ut Maria, quæ Iacobi minoris scribitur mater vxor fuerit Alphæ quæ Mariæ Cleophe Ioannes Euangelista à patre nominat.

O astutissime sycophanta, quis te docuit sanctos patres falsò producere? quis te erudiuit hoc subdolum allegandi genus, ita videlicet tria vel quatuor verba decerpere, quæ pro tua opinione firmanda facere videntur, eaque nuda, cæteris suppressis? Num hoc didicisti ab Aristotele quopiam in fallaciarum cautelis? Num à propria tua maleuolentia, an potius à serpente illo, qui docuit primos parentes scire bonum & malum, vel à diabolo illo, qui tentans Christum in deserto, illi quosdam nonagesimi Psalmi detruncatos versiculos allegauit? Reddamus ergo nunc Hieronymo, quæ Spiritus nequam per te detruncauit, & integram eius sententiam producamus, moxque palam apparebit, hæc dicta tua non nisi bullatas nugas esse. nec omnino aliud præter verborum strepitum, & ut prouerbio dicitur:

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.

Verba Hieronymi hæc sunt: Restat conclusio, ut Maria ista, quæ Iacobi minoris scribitur, fuerit vxor Alphæ, & soror Mariæ matris Domini, quam Mariam Cleophe Ioannes Euangelista cognominat, à patre, siue à gentilitate familiæ, aut quacunque alia de causa nomen imponens, si autem hæc tibi alia atque alia videtur, quod alia dicatur Maria Iacobi minoris mater, & hæc Maria Cleophe. Discite scripturæ consuetudinem, eundem hominem diuersis nominibus nuncupari. Et paulo infra ait: Verum
in hæc

in hac parte contentiosum funem non traho, alia fuerit Cleophae, alia Maria Iacobi & Ioseptis, dum constat non eandem Mariam Iacobi & Ioseptis esse, quam matrem Domini. Hæc cum legisti cum truncatis multis, illum Hieronymi locum in beatissimæ Annæ contumeliã adduxisti, & sanctum virum hoc ipsum asserere; contra Christianã modestiam tam impudenter mentiris? Quod ipse triplici distinctione tam leuiter transit; etiam de hoc, an eadem sit Maria Cleophae, atque quæ Iacobi & Ioseptis mater, adhuc vacillans, vtrumque tanquam extra propositum suum sub ambiguo relinquens, dicensque se de his non contendere omnino; nisi illud tantum niti; videlicet ostendere Mariam Iacobi & Ioseptis non esse Mariam virginem. Tu vero, qui ex his Hieronymi verbis tuum illud iam superatum mendaciorum aggerem instruxisti satis prodis te hanc conclusionem tuam, non vt probum virum & Theologicum disputatorem decet, amore veritatis inuestigandæ, sed canino odio, & animo aduersandi, mordentique studio; scripsisse. Non tibi proposuisse pro fine honorem sanctissimæ Annæ & virginis Mariæ, sed propriam gloriam, vel ex falsis literis, seu quouis scelere partam. Non veritatem, quæ Deus est, sed creaturam, videlicet humanam victoriam; & illam per fraudem, falsificum & mendacium, vt videlicet apud eos, qui ignorant te falsa allegare, ob Hieronymiani nominis reuerentiam, puteris vera defendere: & licet nihil rectum dixeris, ob tantum testem vicisse crederis.

Quod autem annectis dicens:

¶ Item idem Hieronymus in eodem passu ipsam Dei matrem prædicat, ex quo patet hanc Mariam Cleopha sororem fuisse beatissima virginis à Cleopha patre, quod si soror sit, & impium sit somniare beatissimam Annam, quandoque fornicasse dicendum constat hanc secundo fuisse desponsatam marito, & ex consequenti non solim nubam forsitan dicent respondens hanc Mariam Cleopha à beatissimo Hieronymo fornicem dicit beatissima virginis

non uterniani, sed more scriptura, qua propinquas sorores appellat hoc manifeste repugnat intentioni eius per hoc nititur ostendere Hieronymus Iacobum non esse filium virginis, si autem hac nomina soror filius & pater improprie acciperentur nihil ex hoc contra elutidium posset inferri, ideo necessa:io dicendum est, quod hac nomina soror filius & pater proprie accipienda sint.

His dictis tuis satis ostendis te librum Iacobi Fabri Stapulensis de tribus & vna attente non legisse, eo quod has ratiunculas ibidem iam dudum reiectas, dilutas, ac dissolutas, rursus hic vt nouas integras & intactas cæca tua malevolentia reproducis. Lege Hieronymum puris oculis, ac libero animo, tum cognosces, quomodo hæc nomina pater, filius, frater, soror, matertera, sunt intelligenda. Nam ipse ait: Restat vt iuxta superiorẽ expositionem fratres eos intelligas appellatos cognatione non affectu, non gentis priuilegio, non natura. Ad quod præmisit, inquit: Porro cognatione fratres vocantur, qui sunt de vna familia, id est, patria, quas Latini paternitates interpretantur; cum ex vna radice multa gentis turba diffunditur. Simili ratione exponit Hieronymus hæc nomina filius, pater, vbi ait. Ad calcem venio & te cornuta interrogatione concludo, sicque tecum agam, quasi superius nihil egerim, eodemque modo dictos esse fratres Domini, quo Ioseph dictus est pater. Et paulo infra subnectit: Responde mihi, quomodo Iesus sit filius Ioseph, quem constat de Spiritu sancto procreatum. Vere Ioseph pater fuit, quamuis sic hebes dicere non audebis, an putabatur? eodem modo æstimentur & fratres quo æstimatus est & pater. Hac ergo Hieronymiana exponendi formula corrobortatus, respondeo tibi ipsam Mariã Cleopha, sic à Hieronymo dici materteram domini, quemadmodum & beatissimæ virginis soror nuncupata est, videlicet non sanguine, sed affinitate.

Sed longe difficilius negocium nunc mihi incumbit, nam titanus vocas, & magnis gigantum (dico doctorum

tuo-

porum in quibus plusquam in Hieronymo tibi sciolus videris) copiis nre aggredereis, ac explicatis pilis, & panfis aquilis, illis edicis, igna sequantur,

Atq; animos aptent armis, pugnaq; parent se.

Illosq; pulchro vinculo Hieronymo connectens ais?

¶ *Item ne solus videatur contra eum militasse Hieronymus in n. edium. Iese offert glossa interliniaris super illo Matth. 13. nonne & mater eius dicitur Maria & fratres eius Iacobus et Ioseph ait enim fratres, id est, cognati more scriptura, item super illo Marc. 6. nonne hic est faber filius Mariae frater Iacobi ait super verbo frater, id est cognatus. Nec minus offert sese Hugo Cardinalis S. Sabinae totius Bibliae postillator eximius super illo Ioan. 2. ubi dicitur descendit in Capernaum mater eius & fratres eius ait enim fratres, id est cognati. Itē & postillator super eodē passu dicens: dicuntur hic fratres eius cognati eius, & ne de cognatis remotioribus hac dicta existimentur habet in forma postillator p̄fatus, dicuntur autē fratres Christi, quia cognati eius Germani. Idē sentit in forma postillator ipse su. or primo Matthaei respōsurus impie haeresi eluidij. Quod si propter duos quos allegat Doctores Egesippū & Eusebiū, quē alius errasse constat, ut post hac ostēdemus nostrū contemnat Hieronymum glossam interliniarē Hugonem Cardinalem & Postillatorem, qui omnes probatissimi Doctores censentur nec Egesippo aut Eusebio apud Theologos minores alios in mediū adducemus secundam probaturi partem, qua talis est Beatissima Dei genitricis Anna mater Marias tres ex tribus concepit maritis pro cuius p̄batione multiples & probati concurrunt Doctores. Primus occurrit Petrus comestor, qui Evangelicam describens historiam beatissimam Annā trinubam asserit in hac verba Anna mortua Ioachim, de quo susceperat virginem Mariā, data est in uxorē Cleopha, à quo susceptam filiā vocatamq; Mariam dedit in uxorē Alpheo, de qua nati sunt quatuor consobrini Domini Iacobus & ceteri sequitur mortuo Cleopha Anna nupsit viro tertio, videlicet Salome, susceptaq; ex eo filiā sicut & ceteras vocavit Mariā, & hanc duxit Zebedaeus, habuitq; ex ea filios Iacobū minorē & Ioan-*

nem hunc ordinari: a subsequitur glossa sub hoc verborū textu sciendum, quod Maria mater Domini Ioachim & Anna filia fuit, qua nupsit Ioseph mortuo autem Ioachim Cleophas eandem Annā accepit uxorem, genuitq; ex ea filiam, quam vocauit Mariam, qua nupsit Alphao, & genuit ex ea filios, &c. subdit autem mortuo Cleopha quidam Salome eandem Annam duxit, & genuit filiā ex ea nomine Mariam, qua nupsit Zebedeo. Idem sentit Doct̃or Angelicus super Epistolas Pauli dicens: Anna mater beata virginis primo nupsit Ioachim, ex quo peperit Mariā matrem Domini, quo mortuo nupsit Cleopha, ex quo peperit Mariā Cleopha, & ex hac natus est Iacob, quo mortuo nupsit adhuc tertio, qui dictus est Salome. Idem tenet dominus Anthonius Archiepiscopus Florentinus in forma, cuius textum breuitati studentes omittimus parati, ut libuerit ostendere. Idem & dom. Petrus de natalibus, de Venetijs, Episcopus Equilinus sub hac forma Anna mater gloriose virginis tribus viris successiue nupta fuit, primus fuit Ioachim secundus Cleophas tertius Salome ex primo Mariam virginem genuit ex secundo alterā nomine Mariā, qua nupta Alphao quatuor filios edidit Iacobum, &c. Ex tertio filiā nomine Mariam, qua nupta Zebedeo duos filios parturiiuit.

Mirum quam efferas cristam, quam alte reboas, de tanta Doct̃orum tuorū multitudine gloriabundus, ilorumq; farcimine vsq; adeo inflatus, vt periculum sit tibi, ne tanquam Æsopica rana medius disrumpare. At nunc ne tanquam perterritus terga dare videar, i los tuos Doct̃ores, qua decet reuerentia hilari fronte excipiam. Dico igitur primum de Hieronymo, illum pro te nihil efficere, quod iam satis ostensum est, & me illum Egesippo, Eusebioq; in mysticis sacrarum literarum expositionibus longe præferre, sed non in recitandis veterum gestis & historijs. De reliquis autem apud contesophistas tuos probatissimis Doct̃oribus, quos ex Scholastica Lucana in hanc arenam productis, videlicet glossatores, postillatores, tua sententia Hieronymo pares, Egesip. & Euseb. non minores? nemini dicto viro dubium, illos in hac re penitus exautoratos esse, nec

se, nec plus vocis habere, atque *βαρβαροὶ καὶ ἀνοήτοι*, eo quod antiquitatum ignari, & linguarum imperiti, Evangelium sæpe clausis oculis interpretantes, suæ tempestatis proteritas vulgi fabulas secuti sunt. Non tamen inficior esse illos probos viros, & Catholicos Ecclesiæ Doctores, sed ob tenuitatem doctrinæ, eruditionisque inopiam longe infirmiori gradu, atque loco sepositos, & in minori precio habendos, quam Egesippum & Eusebium (quos tu ideo non habes in precio, quia non didicisti, nec intelligis) quibus in recensendis historijs plus fidei est, quam illorum tuorum recentiorum sexcentis: quorum multa facile contemnit, qui priscorum illorum vetus vinum cum suauitate bibit. Nihil enim de antiquitatum historijs probant recentiores, & ab illarum temporibus remotissimi Doctores. Itaque facile contemno ac resello, quos tu tam magnis mittis producis. Hugonem Cardinalem, Anthonium Archiepiscopum, Petrum de natalibus Episcopum, insuper & Petrum comestorem. & Doctorem Angelicum, quibus (scio) & alios innumeros addere posses, si omnes neotericorum cõcionatorum sordidos commentarios, sermones, summulas, collectanea, reportata, & dictionarios recensueris. Mirorque non modicum, quod vastum illum coarceuatorem Vincentium cum suo speculo, & illum chronicarum supplementorem, illosque vocabulorum latrunculos Mammatrestum, Græcistam, Catholiconem, in hunc exercituum tuum non vocaueris. Sed ne ob tantam Doctorum tuorum congeriem glorieris, & petulanter insoleras, contra vetustissimas traditiones maiorum, sequentes regulas illis pro vallo ac muro, eypeique opponam. De his quæ ad historicam veritatem pertinent illis authoribus absque repugnantia credendum est, qui narratorum temporibus, locis, gestis, personis, fuerunt præsentis, aut vicini, seu memores, vel historiam suam ex antiquioribus probata fide exceperunt. Cum itaque olim sacerdotes essent publici notarij rerum gestarum, originũ, an-

nalium, & temporum, quorum scripta publica fide in Bibliothecis & archiuis seruabantur. Quemadmodū de hoc in Esdra legitur, quod controuersia de templo reparando diffiniebantur ex annalibus Persarum seruatis in Bibliothecis. Idem his maxima fides habenda est, qui fuerūt rerum gestarū presentes publici notarij, vel qui ex antiquioribus notarijs hæc publica fide exceperunt. Sicut & hodie publicum & probatum dicitur instrumentum, quod à notario per aliū posteriorē notarium bona fide traducitur. Ita semper ab antiquo in monarchijs Persarum, Medorū, Assyriorum; Græcorum & Romanorum, præcipue seruatum est. Et in prima ecclesia, ab ipsis Apostolis. eorumq; successoribus, semper aliqui publicæ authoritatis notarij deputati sunt, qui publica fide Euangelij ecclesiæq; texerēt historiam. Hæc imitatus Fabianus Papa septē creauit collaterales, qui exinde vocari cœperunt cardinales, quorum singuli præessent septem notarijs, qui gesta sanctorū, martyrum fideliter scriberent: Fecerunt idem Marcellus Papa, & Syluester primus, quæ describendum historiarum leges, ritus, & mores, si adusque hæc tempora perdurassent, minus haberetur in Ecclesia inanium fabularum & contentionum. Quare in primos fontes, ad vetustissimos scriptores, penes quos est inuiolata veritatis fides, semper recurrendū est. Inter quos est Euseb. vnus omnium præcipuus, qui omnem historiam suam (vt ipse fatetur) ex Clementi Alexandrino, ex Egesippo, ex Irenæo, ex Theophilo, & ex alijs plerisq; publicis & Apostolorum temporibus proximis scriptoribus desumpsit; ideoq; sine controuersia in Ecclesiastica historia ab omnibus recipitur. In Chronographia autem, hoc est, de temporibus, quoniā nullus recipitur, nisi quatenus cōcordat cum monarchiarum annalibus, iterum recipitur Eusebius in temporibus Assyriorum, præcipue à Nino vsque ad Sardanapalum, in temporibus autem Persarum reuocatur, vt in multis ab illorum annalibus deuians, reassumit iterum in temporibus, Græcorum Regumque Asiæ & Siciæ, in

tempo =

temporibus Romanorum, quorum annales fideliter digessit. Contra nunc iunioribus scriptoribus quibus hæc sunt aduenticia, noua, & à vetustate nimis remota, in quibus non perseuerant priscae literæ, & scribendi mores, ritus, studia, leges, nisi veterum inuiolata testimonia, validissimæque rationes, bona fide produxerint, illorum fidei non satis tuto acceditur, & dicta illorum inualida sunt, vt à quibus neque argumentum, neque auctoritatis vlium suffragium sumi possit. Similiter qui non secuti doctrinam maiorum, solo auditu, vel per populares errores, & nullo certo auctore apocriphas, vel priuatas opiniones scribunt, nullo modo sunt recipiendi nisi vbi à publica fide non dissentiunt. Qui vero adeo indociles sunt, quod antiquioribus de antiquitate credere nolunt, sed contra antiquiorum traditiones de rebus gestis ac historiis altercando, quæ sibi videntur placent vt cunque pertinaciter defendunt, hi eadem facilitate contemnendi sunt qua contendunt. Et ex horum numero sunt plerique iuniores, historiarum & linguarum ignari, quorum commentaria super Bibliam cum legimus, ipsa sacra scriptura illorum futilibus quæstiunculis ac impiis litigiis, tam dubia & incerta redditur, vt illorum commentis etiam ipsa (quæ vt ait Paulus ad Hebræos manifesta est) Christi genealogia, irrisioni pateat Iudæis. Cuiusmodi insolentes sophistæ, cum ipsi regiones & loca quæ diuinæ literæ commemorant ex Cosmographia non didicerunt, gentiumque ritum, origenes, instituta, & cultum ex historiarum scriptoribus nō cognoscunt: rerum autem naturalium (quarum maxima copia in prophetis atque hinc inde in sacris literis mentio est, & ex quarum proprietate sæpe mysteriū intellectus dependet) cognitione penitus careant, sola dialectica freti se satis eruditos putant, si de quauis re syllogismum in barbara aut baroco cōnectere sciant. Quod superest linguarum ignari, sacra vocabula ex sordido aliquo vocabulario requirunt, hinc cæcutiunt, balbutiunt, impingunt, collabuntur, sæpissime.

Delphinum ylvus appingunt, fluctibus aprum.

Atque omnibus eruditis viris se præbent ridendos atque despiciendos. Admirandum tamen est, atque vix credibile quantas mendaciorum nebulas eiusmodi nebulones sæpe inducant, quantas fabulas imperito vulgo credulisq; mulierculis persuadeant, si modo illis argutarum coloribus sic pulchre adornatis accesserit simulata religionis lenocinium, fictæq; sanctitatis artificium: quo nos tam sancta specie, tam simplici cultu, tam humili apparatu, deludunt, ac si non possint malefacere. Hypocritæ, sepulchra dealbata, serpentesque, genimina viperarum, fermentum in massa, vel messis habens colorem, tersi calices, lupi sub vestibus ouium, senes Susannæ, Beli sacerdotes, dum modo in habitu, in forma, in incessu, in voce, in oratione, in lectione, in sermone, in taciturnitate, in gestu, in ceremoniis, se plusquam sanctos ostentant. Sic enim etiam integri doctores ac timoratae conscientiae viri, ab his falsis fratribus, diabolis incarnatis, sub specie angelorum lucis sæpe eluduntur. Quod ita aliquando contigisse constat Augustino sanctissimo veritatis amatori, cui similis quispiam veterator, superstitionem illam fabulam de duobus spurinis (altero in vitam redeunte altero decedente) tanta cum fiducia persuasit, ut ipse gravissimus pater & acerrimus mendaciorum hostis, hanc fabulam ut rem suo ipsius tempore gestam, pro vera narraret historia. Quam tamen Lucianus ethnicus multis annis antequam Augustinus nasceretur lepidissimo dialogo recitando derisit. Quicumque ergo falso de more suo delirantes fabulas & errores adinueniendo quæstus & lucri causa (peculiari multorum cucullionum morbo) corrumpunt publicam & priuatam fidem, certe hi non nisi nequissimi sunt. Eiusmodi namque nebulonibus debemus. Legendas quasdam sanctorum, ut Christophori, Georgii, Bartholomæi, Bernardi, Barbaræ, Annæ, undecim mille virginum, & quorundam aliorum, in quibus longe plus est fabularum quam christianismi. Tum hymnos

hymnos quosdam & cantica & pleraque officiola, quæ nemo pius vir & eruditus legat sine nausea & dolore. Atque utinam tantum ocii esset ecclesiæ prælatis de hisce rebus aliquando salubriter disponere. Reliqui autem quicumque (alias venerandi doctores) qui inter exponendum sacras literas historiæ incuriosi, ubi aliquid inciderit, suæ tempestatis secuti sunt fabulas, quas vel tales à pueritia imbiberunt vel apud alios alicubi lectas tanquam pedarii senatores pedaria sententia confirmarunt. Illos ego, sicut in illis nullatenus duxi recipiendos, ita nec in aliis contemnendos censeo. Quia institutum eorum est sapienæ interpretari fidei mysteria, & de pietate in Deum proximumque rationem reddere, non personarum, aut temporum, aut locorum, aut gestorum historiæ docere. Non docebit ergo tam rigidos in illos esse censores, atque adeo Areopagitas, ut non liceat illis etiam vel septies septem ineptias condonate, modo absit pertinax contentio, libidoque rixandi contra rectius sentientes: sintque parati meliora semper sequi, si quis adferat. Hæc modo tibi reddita sint, pro nostro Egesippo & Eusebio, ad tuos glossatores, postillatores, comestores, cæterosque tuos scholasticos doctores, quos tam magnis calcæis ac herculeis cothurnis indutos conduxisti, nisi forte ex illo pertinaci sophistarum genere sis, qui nullas rationes, nullas leges, nullas regulas, nullosque autores recipiunt, nisi quatenus faciunt pro se.

Sed nunc ad ulteriora procedamus, ipsamque molinariam beluam rursus audiamus sua verba rudentem. Ita namque subiungis, dicens.

¶ At ubi tanta allegantis fuerit pertinacia ut horum auctoritati credere noluerit super his probatum Romanæ ecclesiæ ritum in medium adducimus tres maras ad præsens usque tenentis non ab improbis ut presumptuose fateor mota doctoribus sed à viris sanctis scientia & moribus plurimum approbatis.

Non te pudet sanctissimam Christi ecclesiam, fidei matrem,

trem, doctricem veritatis, facere magistratam erroris, eo quod plerique scholastici doctores in legendis veterum historiis negligentes, & sacrarum linguarum ignari, contrariæ auctoritatis nescii, aliquid sibi sic esse persuadeant ut à suis contemporaneis audiuerunt declamari, vel cani in ridiculoso aliquo officio, ab imperitissimo quouis ludimagistro, futili rithmo composito? Cuiusmodi quidem multa tolerat ecclesia, quæ tamen ipsa neque sanxit, neque approbavit, quorum usus etiam quantumcumque illorum doctorum virorum consensu introductus, ac longo tempore toleratus sit, contra maiorum scripta nihil habet momenti. Non ergo ritum ecclesiæ, quæ est sine ruga & macula, ego offendi, nec eius ordinationem impugno sed tu qui illam clypeum facis erroris: atque id ecclesiæ ritum ordinationemque vocas, quod ecclesia ipsa neque cognouit neque probavit, Dic quæso ô technologe, quis est iste probatus Romanæ ecclesiæ ritus, quem in mediam aciem productum tantopere ostentas? quis i. lud quod tu ecclesiæ ritum vocas approbavit, tuine scholastici doctores? Certe non quicquid commentatores, glossatores, interlineatores, postillatores, comestores, & eius generis doctorculi, è suo cerebro congerunt, is protinus ecclesiastica auctoritate probatus ritus est. Nam ecclesiasticam auctoritatem August. (scribens Ianuario) plenaria concilia & vniuersalis ecclesiæ traditiones appellat Profer ergo nunc, qui sunt isti (quos dicis) viri sancti, scientia & moribus plurimum approbati, num prophetæ? num apostoli? num euangelistæ? num vetustissimi aliqui sanctarum historiarum sancti scriptores? num synodus aliqua, aut generale concilium? num ecclesiastico canonicoque decreto aliqui summorum pontificum, qui comprobarint Annæ Cleophræ & Salomæ secundo & tertio nupsisse, atque ex illis maritis duas illas filias beatiss. virginis (ut ais vterinas sorores) concepisse & peperisse? Non certe, sed glossatores, interlineatores, postillatores, comestores, catholicones, & eius generis fraterculi, quos qui sequuntur, decipiuntur

ab his

ab his qui fuerunt decepti. Nam qui vetustarum literarum sacrarumque linguarum sunt ignari, illas opiniones sequuntur, quæ in publicum usum quouis modo irrepserunt, quos cum alii innumeri eiusdem farinae homines sequuti sunt & quotidie misere sequuntur, idcirco tu eiusmodi usitatas opiniunculas, ecclesiasticæ tribuis auctoritati. Ad quod tibi facile respondeo, permultum interesse, inter diuturnam consuetudinem, & usum ecclesiæ aliquid tolerantem, & inter ecclesiæ auctoritatem aliquid certa definitione determinantem: multumque interest inter veteres historiarum sanctos scriptores aliquid suorum vel vicinorum temporum narrantes, & inter recentiores scholasticos doctores aliquid suo cerebro opinantes, frigidissimisque coniecturis contendentes. At tu nunc mihi vel vnam profer synodum, seu quoduis minus synodo pontificiunt decretum, in quo sit hæc tua opinio approbata. Scio quia obiicies mihi ecclesiasticum officiolum, illud scilicet ecclesiæ ritum vocans. Resilio rursus, & illud inefficax neque auctenticum dico. Quoniam ecclesiastica officia de integritate ecclesiæ substantiaque comprobantur non esse, sed pro cuiusque temporis, loci, personæ, diocesis, antistitis, & vulgi etiam deuotione irrepserunt, quorum insuper p'ura à mulierculis, multa à laicis, alia à quibusque ludimagistris & cucullionibus, secundum proprium sensum, absque ecclesiastica scientia sunt composita. O quanta canuntur & leguntur in ecclesiæ officiolis, quæ omnino sunt vana ficta, & falsa, vt locustas ex ouibus, saxeum pastorem, ouem in prædonis ventre balantem, rediuuium ex mortuis asinum, & alia innumera, vt vix sit vlla martyris aut virginis legenda, cui non pie aliquid admentitum sit, vel à vaftris pessimisque nebulonibus, vel à quæstuariis fraterculis: quibus studium est, ex incauta simplicium affectione lucrum capere, quoties ab huiusmodi, aut anus quædam delira lachrymatur, aut alius quispiam pavidus inhorrescat. At nunquid hæc omnia approbavit ecclesiæ non certe. Quamobrem quas

vetustis-

vetustissimi sacri scriptores diuinitus corroborati nobis commendant historias; eis indubitata fides habenda est. Iuniorum vero contraria commenta, non nisi caute & cum iudicio ecclesiæ recipienda sunt. Accedit ad hæc quæ dicta sunt de officiis, quod pleraque leguntur in illis quorum ecclesia tenet creditque oppositum, è quorum numero est illud de assumptione beatissimæ virginis, quia multi nostrorum dubitant vtrum assumpta sit simul cum corpore an abierit relicto corpore. & infra: veruntamen quid horum verius censeatur ambigimus. Hæc in hodiernum diem canuntur, quæ tamen decreto atque determinationi Romanæ ecclesiæ repugnant. Simile huic canitur in diuinæ apparitionis celebritate ex quadam Gregorii Homilia. Pastoribus in Iudæa angelus apparuit, quia Iudæis tanquam ratione vtentibus, rationale animal, id est; angelus prædicare debuit: tamen ecclesia id neque probat neque recipit; & omnis schola vestra tenet & asserit huius platonici dogmatis oppositum, videlicet angelum animal rationale non esse, iuxta illud euangelium: Spiritus carnem & ossa non habet. Insuper ecclesiasticum officium multa continet incerta & dubia, quale est illud, quot fuerint magi illi qui Christo infante obtulerunt munera. Quamuis mea Colonia cum visitato officio tres solum nominatim numerat, prædicat, & colit, veruntamen circa hæc & horum similia nihil reprehendo, nisi illa per antiquioris scripturæ testimonia euidetioraque argumenta refellantur. Sed illud dico, apocrypha & incerta, & quæ contra antiquorum scripta, & doctrinam maiorum, præter ecclesiæ definitionem introducta sunt, sibi ritum ecclesiæ vlllo tempore præscribere non posse, nec ecclesia illa tolerando prohibet de illis veritatem inquirere: quinimo licet omnibus citra vltimum periculum (modo cum oratione & auctoritate id fiat) aliter sentire, loqui, & scribere, quia non sunt hæc de fide & moribus.

Rursus nunc dicis.

Addo

¶ *Adducis inquam sanctissimum & infalsibilem euangelii textum Iohannis 19. dicentis stabat iuxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius Maria Cleophe & Maria Magdalena in quo beatissimus Iohannes Mariam Cleophe sororem beatissimam virginis Maria appellat.*

Et cum videres me dicturum sororem ibi diei cognatione non natura, continuo subiungis.

¶ *Nec valet dicere quod soror improprie accipiatur sicut Geneseos accidere videtur quãdãque historia dicente Abrahamo Saray dic obsecro quod soror mea sis quoniam si tali glossa cavillandus sit sacratissimi euangelii textus eodem contextu, calumniator similis concludere posset hoc nomen mater in eodem passu eadem ratione improprie dici & ex hoc inferre beatissimam Dei genitricem Iohanni nullatenus commendatam sed alienam & sic omnes euangelicos a quibus nomina accèptione prauertere sensus.*

Credo hoc argumentum non nisi à scholastico technologo fieri potuisse, tantum habet acuminis, quinimo adeo tuas sapit auriculas, vt ab asino egressum non dubitem. Sed gratias tibi agit inmanis ille hæreticus Eluidius, qui ex tuo argumento atque his quæ paulo superius dixisti, corroboratus, assertorem inuenit, qui diceret, hæc nomina, soror, filius, pater frater, mater, proprie, & non improprie accipi debere: vt fratres domini proprie & vere intelligantur beatissimæ virginis filii, etiam ipse Iohannes, cui virgo beata matris nomine commendata fuit. Quod vt falsum est & impium, sic & tua expositio in hac dictione soror falsa est ac absurda. Non in verbis scripturarum (vt ait Hieronymus super epistolam ad Galathas.) est euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla. Et Hilarius ait: intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Et ideo bene dixit Ocham. in dialogo suo maxime in secunda parte, quod in verbis ambiguus & multiplicibus non est recurrendum ad commu-

nem intelligentiam, sed potius ad intentionem loquentium, & ibidem multis rationibus falsificat hanc communem propositionem, qua dicitur? Verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu accipienda sunt. Sed dices forsan in diuersis locis posse hæc nomina diuersimode accipi, sed iuxta se posita, & (vt tu loqueris in eodem passu) eadem significationis forma ac locutionis sensu simul exponenda fore. Ast illud rursus absurdum est argumentum. Nam apud Matthæum legitur vnico contextu: Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Simon & Iudas? aliter tamen ibi dicitur mater, aliter fratres. Et apud Lucam legitur: Et dixit mater eius ad illum, fili cur fecisti nobis sic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos, quid me quærebatis? nesciebatis, quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse. En quomodo in illo vnico continuo contextu, diuersimode accipiuntur hæc voces, mater, filius, pater. Sed vbi possunt hæc discerni, vbi scriptura his vtatur proprie, & vbi improprie. Tu ne doctor es in theologia, & hæc ignoras? Sude, stude, & discere iam doctor & senex, quæ iam dudum iunior scire debueras discipulum, tum fateare tibi iniuriam factam, quod hucusque habitus sis Theologus, atque ea ignores, quæ de diuinarum literarum locutionibus à sanctissimis doctoribus memoriæ commendata sunt. Lege Augustinum in libris de doctrina christiana, & in opere de locutionibus, & docebit te. Discere scripturæ absconditos sensus intelligere, non è scholasticis summulis, cationibus, postillis, dictionariis, & ex huius generis Iuridicis collectaneis, aut è sordidis quibusdam & pridie natis auctoribus, sed ex seipsa semetipsam declarante, vbi locum obscurum aliorum collatio elucidat, tum ex veterum commentariis, & priscis illis interpretibus, qui proxime biberunt de fontibus. Horum purissima aqua, tuis feculentis lacrimis obmissis, tibi bibenda est, vt scias discernere sensus scripturarum, nisi palatum & linguam tanta bili habeas infectam, vt bonæ literæ si-

te tibi non sapiant id quod sunt, sed quod vitiatum organum secum circumfert.

Insuper nunc Thomistarum more qui soletis singulis quibusque argumentis hæreticum proclamare, contumeliose subnectis quæ sequuntur, & te victorie triumphum reportaturum arbitraris, dicens,

¶ Non valet inquam dicere illud impium nimis erroneum falsum damnabile & ab omni fideli alienum christiano videlicet quod Maria dicta sit Cleophe non à patre sed à marito quia fuit uxor ipsius Cleophe ut ex euangelio ostendere se iactat proponens asserendo euangelii beatissimi Iohannis emendandum quin loco huius Maria Cleophe ait uxor Cleophe apponendum cum litera Græca ut ait sic teneat. Sed sane contra temerariam huius assertionem militant omnes præfati doctores militat inquam Hieronymus in eodem passu militant & præfata glossa interliniaris & Hugonis cardinalis super passu Iohannis allegato dicentes Maria Cleophe, id est filia. Sed dic quæso an non ab uniuersali ecclesia approbata est Hieronymiana translatio non potes id negare forsitan diceres approbata sane sed vitiata. Quod autem vitiata sit nos negamus admissio tamen non concesso eam in aliquibus vitiatam in hoc tamen nullatenus cum eam approbet, habet enim ipse Hieronymus in epistolis. Quod beatissimus Iohannes hæc Mariam Cleophe nominat in euangelio à patre nullibi autem eam nominat Mariam Cleophe in euangelio nisi in presenti passu igitur ubi Maria Cleophe non uxor apponitur non est vitiata Hieronymi translatio quin imo per eundem approbata de hoc tamen alias quin id fideli prætereundum non venit silentio ex hiis aperte concluditur quam excecate dixerit proponens negantes Annam solinubam nullum probatum adduxisse testimonium, dic iterum quæro an non probatum tibi videtur euangelium an non probatus inditio tuo censendus est Hieronymus an non probatus Petrus comesstor supremum inter historiographos nostros tenens gradum an non probata glossa ordinaria an non probata interliniaris an non probatus doctor angelicus quem apostolica sedes plusquam

Salomonem nominat an non probati Hugo cardinalis postulator dominus Antonius Archiepiscopus Florentinus dominus Petrus de Venetijs episcopus equilinus diligentem igitur ori tuo appone custodiam ne temere condemnes qua hæctenus te non vidisse comprobares nec erroneum dixeris quod tanti approbant doctores.

Frangere miser calamum vigilataq; prælia dele,

Qui facis in parua sublimia carmina cella.

Non emendo ego euangelium, sed ex suo fonte repetens illud cum eruditissimis doctoribus declaro, nam Iohannes Græce scripsit in hæc verba, Μαρία ἡ τῆς κλωπᾶ, vbi articulus ἡ, indicat hanc non filiam fuisse, sed vxorem, quo apud illos in vsu est mulieres non à parentibus, sed à maritis cognominare. Qui mos etiam apud Latinos obseruatus est, licet articulo non vtantur, sicut ex illorum scriptis pene innumera nobis patent exempla, vt cum legimus apud Valerium & alios, Ceciliam Metelli, Terentiam Ciceronis, Portiam Bruti, Corneliam Pompeii, Cleopatram Ptolomæi, Helenam Menelai, & eiusmodi. Atque ne vltra sit tibi cauillandi locus, audi sacram scripturam seipsam declarantem: optima enim exponendi ratio est, vbi locus obscurus alterius collatione illustratur. Audi inquam ipsum Cleopham hanc Mariam non filiam sed vxorem suam vocantem, ita namque Cleophas ipse ait apud Lucam: Mulieres quædam ex nostris, terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes, se etiam visionem angelorum vidisse. Ad quæ præmisit euangelista sic inquires: Subsecutæ autem mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et paulo infra: Erat autem Maria Magdalenz, & Iohanna, & Maria mater Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, & dicebant ad apostolos hæc. Et sequitur, Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum. Et mox iterum. Et ecce duo ex illis ibant ipso die in castellum.

lum. Et quæ sequuntur. Tandem ait: & respondens vnus cui nomen Cleophas. & reliqua. En aperi oculos tuos & respice, lege euangelium & contemplare, confer scripturas & pondera narrationis seriem, ipsa tibi huius rei nodum explicat difficultatis. Comperies namque Mariam matrem Iacobi vxorem Cleophæ scriptura in hunc modum semetipsam exponente. Quod si non potes capere, recurre ad Eusebium, qui in ecclesiastica sua historia libro tertio, hæc tibi ad vnguem declarabit, & longe quidem dilucidius & verius, quam Petrus ille comestor (qui vt ais inter historiographos vestros supremum tenet gradum) quem Eusebius ipse vltra omnem comparationem sta superat, vt nulla sit huius futilis excerptoris, ad hunc sanctum virum ac publicum ecclesiasticum scriptorem vel minima proportio. Qui teste Hieronymo Constantini Augusti auctoritate iustitatus, ex ipsis Græcorum & Romanorum archiuis, ac veteribus publicisque monumentis, historiam suam martyrologiumque collegit, cuius rei gratia, clavis scripturarum, & custos noui testamenti vocari meruit. Rursus tandem redis in id ipsum q̄ supra reiecimus, videlicet, Hieronymum falso inculcans cum reliqua doctorum tuorum caterua, intra quorum hortulos, cum tute sis ficulneus theologus, ac per omnem ætatem tuam in eiusmodi sophisticis sterquiliniis computrueris, nullos vis esse illis sublimiores, nedum pares. Porro ad vulgatam illam euangeliorum traductionem, veluti ad sacram ancoram confugis, illic fortiter inhærens, eo mendacio stipatus, quo hanc Hieronymi esse, & ab vniuersali ecclesia approbatam, tam impudenter asseueras, de his tamen alias polliceris.

Nescio quid tecum graue cornicaris inepte.

Verum ego traductionem hanc Hieronymi esse constanter nego, nam ipsæ Hieronymi præfationes testantur hanc suam non esse, multaque hinc inde in epistolis suis repræhedit Hieronymus, & nominatim corrigit, quæ tamen in hac habentur editione. Quæ cuius sit hucus-

que nemo nouit, tu tamen illam non modo Hieronymi esse asseueras, sed & ab vniuersali ecclesia approbatã pertinaciter contendis. At tu mihi vel vnum profer ecclesiæ decretum, in quo sit hæc editio comprobata, non poteris ostendere. Sed dicere potes, quod publico vsu in Latina ecclesia sit recepta. Fatebor ego, non tamen sic recepta est, vt nihil omnino liceat ex Hebræorum Græcorumque fontibus emendare. Sed facis tu tuo more qui aliud nihil habes in pretio, nisi quod ipse didiceris, nec vllam illorum Græcæ aut Hebraicæ veritatis auctoritate iacturam fieri velis. Ne quid videaris ignorare, hinc tuos scholasticos doctorculos tanto strepitu attollis, & singulos probatos nominatim enumerando præconisas, quasi non sint probati & in ecclesia recepti doctores Egesippus & Eusebius, & multo magis recepti quam tui. Sed facis tu per quam strenue qui me admones, quanto verfer in pericuo, ac si fulgur ex vitro immineat, admouendamque custodiam hortaris, reddamque tibi pro hac clementia tua, dum dabitur occasio, multas condignas grates gratias. Neq; vero me præterit, quam plenum periculi sit, pugnare cum tanto fratre, cui cuculla pro clypeo est, lingua pro sica, verba sunt iacula, insuper qui habes ad apertum mare magnum, ac tot Pyratikas classes contra me producere potes, behemoth, & leuiathan, & cete grandia, reptiliaque quorum non est numerus. Præterea cui adsunt ad hanc pugnam, tot subsidiarii milites, tot rostrati stipatores, innumeri loripedes, lignipedes, nudipedes, funigeri, restiferi, saccogeri, atrati, nigrity, grifones, albichlamydes, multipelles, versicolores, rhetiarii, barbigeri beguardi, lollardi, & vt in carmine dicam,

*Totq; feces hominum, quorum vita vsibus obstat,
Vel crux, vel flagrum, vel spes frustrata, famesue, &
Paupertatis onus, & quos non iusta nouerca
Compulerit, & quos genuit natura sinistros,
Et miseri pueri quorum fraudata iuuentus,
Et quibus infandum crimen, ociumq; voluptas.*

Atque

Atque id genus aliorum turba satellitum, quorum omnium agmen iungit simulata sanctitas, cucullataque religio, atque his longe præstantior valida mendicitas. Neque enim vllum opere prætium facere potero, contra te hominem eiusmodi vallatum exercitu. Ideoque in sicco manendum mihi persuadeo, & id longe quidem à litore, ne tanti periculi incuriosus tuorum fluctuum lubricitate merfus, vel tot tãtorumq; hostium prælio circumuentus, corripiar, forte in tui ordinis prædicatorũ hæreticorũ inquisitores, vel vt Græcis prouerbio est, ἐς κόρακας. Iam ad reliquas ineptias tuas properemus, ais enim.

¶ *At quin duorum solummodo contra tantos quos allegamus non solum in medium adducit auctoritatem sed & graue nobis imponit scandalum utpote dicens quod asserentes Annam trinubam bonis detrahunt moribus, detrahunt legali consuetudini illius temporis detrahunt honestati deipara virginis & dignitati virginis Maria detrahunt figura detrahunt prophetia, detrahunt miraculo, detrahunt euangelica lectioni.*

Quæ dixit confiteor, & quæ scripsi in propositionibus meis, scio & memini, & tua verba teneo. Ad omnia autem quæ discepto, præsuppono historicam veritatem, his videlicet autoribus corroboratus, quorum paucitas in infinitum pene superat tuorum pluralitatem. At quoniam occurrebat non satis esse Christiano catholicas historias docere nudas, nisi ad illas simul & vitæ rationes iuxta id quod est optimum accommodet, atque componat, idcirco illas ego adieci. Sed tu in illis scandalizatus es, sicut & multi in Christo scandalizati sunt, & abierunt retro, dicentes, vnde huic hæc omnia? Et multi adhuc scandalizantur in nouissimo, qui vna hora laborauit, & tantum accepit, quantum qui portauerunt pondus diei & ætus. Quod si tu probus vir esses, & candidus disputator, & non ex iis pigris asinis, qui se carpendæ aliorum industriæ natos putant, debuisses propositiones

meas suo certo ordine dispositas, seruata eadem iuxta illarum numerum serie, vnam post aliam reuincere, & non hic illicque particulas aliquas perperam decerpere, & (vt dicunt camelum saltantem) susque deque profilire: & quæ bene dicta sunt clausis oculis præterire.

Nunc tandem contradicere paratus, ita subiungis.

¶ *His responsuri dicimus primo dicentes Annam trinitambonibus non detrahunt moribus qui imo apud intelligentem bonos fouent mores nec adhuc facit inualida quam adducit ratio dicens nos pro omni fructu bonos corrumpere mores sermone prauo castitatem subuertere matronalem dare occasionem viduis abeundi retro post temptationem Sathana hac enim omnia tanquam absurda & à nobis penitus insomniata negamus ubi autem allegat si Anna nupsit & cetera huius tempestatis vidua nubere possint. Respondemus quod nesciens ipse aut faber suus à quo hac omnia accepit unde nec gloriari habet diuinarum differentiam legum ista proponit.*

Quos vocas tu hic intelligentes, num eos qui tuo more contra historicam veritatem scripturam ipsam tanquam ceream ad quoduislibet persuadendum flectere sciunt? tum ita vos magnam rem fecisse putabitis, si perperam interpretatis sacris literis, adulteratis veris historiis, nihilominus his superstitiosis mendaciis vestris, tamen bonos (vt ais) foueatis mores, quasi veritas ad id non possit sufficere, nisi vestris fulciretur mendaciis. At quomodo tandem bonos fouebis mores, tu qui lingua blasphema, calamo sacrilego, sanctissimæ Annæ continentiam nouis nuptiis violas, sanctificatum eius vterum polluis, castissimæ viduitatis honestatem tollis sanctissimos historiographos Egesippum & Eusebium disciplinato ore mendacii arguis, sacrarumque scripturarum fidem calumniaris, euangelium sycophantizando peruertis, beatissimi Hieronymi scripta dolo malo detruncasti, amputasti, abscidisti, surripuisti, abstulisti, celasti occultasti.

Viros

Viros innocentes ac probos christianos amarulentis de-
 tractionibus, conuitis, iniuriis, contumeliis, falsisque
 insimulationibus, ignominiosis & micidiis, turpissimis
 prodicionibus, pro impiis ac scandalosis populo ac plebi
 publice detulisti. Hisce exemplis editis, bonos fouetis
 mores? Sed modo ad rem redeo. Dicere Annam solinu-
 bam atque vniparam non est somnium, non absurdum,
 non inualidum, sed veritas cognita, per sanctissimos
 scriptores, vt euangelium, tuæ autem opiniones quæ-
 cunque quæ in apostolicis literis & in euangelio scri-
 ptæ non sunt, possunt somnia esse, absurdæ esse, inualidæ
 esse: atque illas velle adeo ratas haberi, ac si in euangelio
 apostolicisque literis scriptæ sint, potest scandalosum es-
 se, impium esse, etiam quandoque hæreticum esse. Hu-
 ius generis est hæc (quam tantopere tuendam pertinaci-
 ter tenes) tua opinio, quod Anna sterilis vetula, post san-
 ctificatum vterum, & tanto miraculo conceptam sine o-
 riginali macula deiparam virginem, nouis studuerit nu-
 ptiis, rei que veneræ indulgens alias genuerit in peccato
 filias. Quia multi hæc non tam stulte quam inepte opi-
 nantur. Quod autem ais me omnia hæc à Fabro accepisse.
 Ego hoc ingenue fateor, debeoque illi pro hoc munere
 perpetuas gratias, ex sua siquidem doctrina illustrata mi-
 hi mens est, quia hanc veritatem cognoui. Atque vtinam
 suus aliquando fuisset, vel etiam nunc esse possem præ-
 sentaneus discipulus, non diffiderem me ab illo longe
 plura maioraque accepturum. Ideoque te in propositio-
 num mearum calce ad illum remisi prius vincendum, ad
 quem adhuc te iterum atque iterum remitto, quia in to-
 ta hac tua futilium verborum congerie, nedum illum vel
 in vno scriptorum suorum apice loco mouisti. Interim
 nunc Faber & ego, amabo vt ais nescientes, audiemus te
 docentem (sicut dicitur, sus Mineruam) diuinarum dif-
 ferentiam legum, quam tu nunc magna in-
 utilium verborum farragine
 ita subinfers.

¶ Apertum est enim Annam sub antiquo testamento & sub priori militasse lege in qua quidem lege matrimonium debita conseruatum honestate virginali præpollebat castitati & à fortiori vidualique imperfectioris extitit dignitatis & hoc facile est videre ex doctoribus beatissimus enim Hieronymus id in epistola contra eluidium asserit dicens inter sanctos veteris & noui testamenti cogor facere distantiam quia pro contradictione temporum alia eos oportuit subiaccere sententia & alia nos quam diu enim illa lux permansit crescite & multiplicabimini & replete terram & maledicta sterilisque non facit semen in Israel nubebant omnes & nubebantur & derelictis parentibus fiebat una caro quando vero illa vox insonuit tempus breuiatum est reliquum est ut & qui uxores habent sic sint quasi non habeant adherentes Deo unus cum eo efficimur spiritus hac ille. Idem contra Iovinianum apertius id approbat in hac verba quomodo Abraham placuit in coniugio sic nunc virgines placent in perpetua castitate seruiuit ille legi & tempori suo. Et B. Augustinus in libro de bono coniugali dixisse meminit. Non impar meritum continente in Iohanne qui nullas expertus est nuptias & in Abraham qui filios generauit hoc ille hoc etiam manifestis ostenditur exemplis filia etenim Iepte iudicis Israel à patre immolanda duobus mensibus suam defleuit virginitatem beatissima etiam genitrix virgo et si pudicissima esset nullum tamen antea. Si beatissimis Augustino & Thoma credimus perpetua virginitatis emisit votum quam diuinam super hoc accepisset reuelationem. Ait enim doctor sanctus in 3. parte quia videbatur esse lege prohibitum non dare operam ad relinquendum semen super terram. Ideo non simpliciter vouit virginitatem Dei genitrix sed sub conditione si Deo placeret postquam autem innotuit ei hoc esse Deo acceptum absolute nouit hac ille. Cum autem castissima & tota virginea fuerit Dei genitrix non solum conditionaliter sed absolute castitatem nouisset virginalem sicut nunc uouent virgines virginitas in antiqua lege matrimoniali simpliciter præponderasset castitati veluti hoc tempore igitur argumen-

tum nullum, nec ex consequenti beatissima Anna matrimonium incontinentia ascribendum, venit sicuti insagaciter asserit, sed perfectioni vitæ & obedientiali legis obseruationi sicuti facile est deducere. Si enim continentia matrimonialis Abrahæ, quem constat simul habuisse duas uxores, quem etiam constat veteranum mortua Sara alteri nupsisse equiparanda sit virginitati ipsius Ioannis, ut beatissimi Hieronymus, Augustinus & Thomas asserunt nulli dubium, quin & continentia matrimonialis beatissima Anna eidem equiparanda sit. Quod si equiparanda fuerit talis eius castitas virginitati ipsius Iohannis à fortiori præferenda viduitati Anne, de qua meminit Lucas eiusdem 2. ac viduitate ipsius Iudith ex his aperte concludimus Annam legi scriptæ seruientē exemplar incontinentia viduis huiusce tempestatis non dedisse, quin legi scriptæ illa in matrimonio, seruiebat hac autem legi gratia & Evangelica in continentia viduali habent subservire, sicuti & virgines in continentia virginali, quod in lege scripta alicui non licebat ex his facile est concludere nos in hoc bonis non detrudere moribus, sed potius eos fouere & legalem manutenere obedientiam castitatem non subuertere matrimonialem non dare occasionem viduis huius temporis nec Apostolicum dogma de viduis peruertere cum illa & nostra sub duabus militarint legibus in proposito omnino distinctis, unde allegatum improprie, imo contra legum intentionem trahitur exemplar, quamobrem argumentum penitus nullum.

Ego matrimonium carnis in antiqua lege, præpolluisse castitati virginali constanter nego, idque nunc multis argumentis contendere possem, nisi apud quoscunque eruditissimos Doctores hæc mea sententia recepta esset. Tamen aliqua tibi veteris legis exempla producam, quibus facile liceat videre virginitatem; castitatemque semper pluris habitam quam nuptias: ad quod primo sese offert Iesus filius Naue, virgo, innuptus, qui ob inuiolatam castitatem, ducatum obtinuit populi Israelitici, ut solus ipse educeret illum de Ægypto, & introduceret in

terram promissionis, quam Moses nuptus non meruit
 intrare. Ipse etiam Helias Propheta, qui igneo curru cœ-
 lum ascendit, virgo erat: & Heliseus super quem requie-
 vit spiritus Helię duplus: virgo permanfit, iidemq; omniũ
 folij in veteri lege mortuos fulcitarunt. Virgines perman-
 ferunt multi filij Prophetarum. Sacerdotis etiam soror si
 moriebatur virgo, ob hoc solum digna habebatur, cuius
 funus sacerdotali præsentia decoraretur, si vero nupta
 fuerat, vt aliena habita, legis decreto funus eius contem-
 nebatur: ipseque templi aditus, ad quem nulli præter-
 quam sacerdotibus patebat accessus, ipsi Iacobo Adel-
 photeo Pontificum decreto permittitur, nulla alia de
 causa, nisi recepta apud eos eius castimoniz & virginita-
 tis fide. Accedit huic Iohannes Baptista insignis castita-
 tis, præcursor Domini, & plusquam Propheta, quo in-
 ter natos mulierum maior non surrexit. Post hunc est
 alter Ioannes Apostolus & Euangelista, quorum castita-
 tis meritum tu audaculus, tuorum Doctorum peruerso
 intellectu, audes cum Abraham multicubijs commuta-
 re. Disce sanamente Doctores intelligere, non calumniari,
 quod scriptum est. Disce vel à tuis consophistis, dis-
 tinguere inter meritum congrui, & meritum condigni,
 qui scis distinguere inter castitatem habitualement & actua-
 lem. Concedam nunc tibi à tuo Petro Lombardo, quod
 continentiam, quam Iohannes habuit actu, hanc Abra-
 ham habere potuerit in solo habitu. Concedam etiam
 par aliquod & æquale meritum, sed impariter par, & dif-
 ferenter æquale. Non enim per omnia par meritum ha-
 bet virtus ociosa in solo habitu cum illa, quæ est in actu
 proprio & reali, quæ in suo subiecto iam sit non ociosa,
 non ficta, non imaginaria, sed operans, & vera. Virtus
 enim cum dicitur mereri, dictum accipitur, quia per a-
 ctum virtutis meretur actum inquam, non tam interio-
 rem in anima, quam exterior, qui per corpus redundat.
 Quod si tu Doctores illos (Augustinum dico &
 Hieronymum) quos tu ex quarto sententiarum in
 hoc

hoc album produxisti, nudos in suis proprijs voluminibus legisses, videre potueras illos à tuo pollutissimo sensu penitus dissentire. Quinimo ipse Hieronymus in toto illo contra Iouinianum primo volumine, nihil magis nititur ostendere, quam in vtroque testamento castitatem ipsam continentiamque fuisse nuptiarum operi prælatam, ac falsum esse, quod tu conaris astruere, carnale matrimonium in veteri lege virginalem castitatem præcelluisse. Atque hæc ait Augustinus Iouinianum hæresim fuisse, quod sacrarum virginum meritum æquarit pudicitæ coniugali. Quod autem adducis cum Iouiniano hæretico, exemplum defletæ virginitatis filiæ leptæ, adhuc cum Hieronymo tibi respondeo: Exemplum illud pro te nihil efficere, sed & contra te, atque scripturam id inducere non vt tu, & Iouinianus hæreticus facitis in virginitatis opprobrium, sed vt vel paternum temerarii voti errorem notaret, parentisue fidem, præferret ei, quæ cæsa sit lugens: ostendatve hac sorte virginitatem ipsam electissimum Deo acceptissimumque sacrificium.

Verum quod ais, beatissimam Dei genitricem castitatem simpliciter non nouisse, non miror hoc à Thomisticis, ac prædicatorij ordinis aliquibus fraterculis, ita firmiter teneri. Quippe qui soletis opinionum vestrarum tam pertinaces esse, vt multi vestrum etiam immaculatam diuæ virginis conceptionem, iam ab Romana Ecclesia in generali concilio definitam, in hunc vsq; diem ausu temerario adhuc pertinaciter impugnent. Verum ego Doctorem sanctum contra me citatum, cum suis opinionibus, in re proposita sicut nec in multis aliis, non cogor recipere, nec propter hoc errare me necesse est, si aliquid secus senserit thomistæ Theologia. Scio ego Christum ex virgine nasci voluisse, tamē sine matrimonio nasci nō voluisse. Scio Dei parā virginem perpetuā castitatem elegisse, tamen matrimonium Ioseph non respuisse. Sacramentum namq; hoc tam magnum est, vt operatio eius paucis
dunta-

duntaxat exceptis, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ Sacramenti huius, omnes penitus lateat. Dico autem hoc non in occidente litera, non in nuptiis carnis, sed Spiritus Christi & Ecclesiæ, sicut ille reuelauit. Sed prope est, ut quadam temporis plenitudine apertius manifestetur, & impleatur, quod ipse dixit: Habeo alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, quas oportet me prius adducere. Sed de his nullum nobis certamen est, nisi quod tu me eo prouocasti. Alteram ergo partem nunc discutiamus, ostendendo etiam hanc sequelam tuam falsam esse, quam tu ab antecedente propositione tua talem inferre conatus es, ut (à fortiori locum inuocando) ostenderes etiam polygamiam, viduali continentia prælatam, fuerintque legis obseruantiores polygamæ, quam monogamæ, quod à nullo vnquam vel semidocto dictum est, sed & à Hieronymo pluribus in locis improbatum, & ab ipso Augustino in libro de bono coniugali, & ab Ambrosio in libro de officijs, multipliciter reuictum. Quod si etiam staret illa sententia, quod in veteri lege matrimonium præcellerit virginitatem, fuerintque nuptæ scèliciores viduis, nunquam tamen ex hoc inferre poteris, polygas fuisse monogamis viduis laudatioribus. Quod si dixeris matrimoniū in lege illa tam ineuitabiliter, quasi Diomedea necessitate præceptum fuisse, quæro ego tibi, ad quid ergo Iosue, Helias, Helisæus, Hieremias, Daniel, Ioannes Baptista, Iacobus iustus, atque Christus, hoc præceptum non adimpleuerunt? Esto nunc, sit qualitercunque præceptum, dico ego polygamiam nusquam præceptam reperiri, sed & alicubi in lege prohibitam, sicut & alicubi præceptam castitatem. Nam sacerdotalis vidua iubetur sedere in domo patris sui, nec nosse secundas nuptias, & Hieremiæ sanctificato in vtero præcipitur uxorem nunquam accipere. Itaque sicut in hac lege matrimonium asseribi potest obseruationi legali, sic multinubia, quas nulla excusat necessitas, asseribi possent incontinentiæ, præsertim in mulieribus, quæ iam vetulæ viduæ

ex primo marito fœcundatæ prolem pepererunt. Nec mo-
 commouent Abrahami repetitæ nuptiæ, vel tota illa Lo-
 uiniana multicuborum caterua, quandoquidem illis ex-
 emplis posses etiam vel meretrices extollere, si modo in
 ea lege omnia licuerint mulieribus, quæ viris. Sed da mihi
 vel vnum sacerdotem bigamum si potes, vel vnam anam
 viduam in tota sacra scriptura, quæ ex primo marito fœ-
 cundata secundas reperierit nuptias. Hanc si dare potes,
 victum me fatebor, quod si non potes, cur vnica Annæ
 sterili vetulæ, & sanctissimæ viduæ, illud contribuisti, quod
 nullo certo authore comprobare potes, ac illi minime vi-
 detur conuenire? Sed exponis mihi laudatam Abrahami
 continentiam, etiam licet fuerit polygamus: Sed non vi-
 des prælatum illi Isaac monogamum, cuius partus solus
 Domini reuelatio est, qui solus inter Patriarchas Christi
 typum præferre meretur, cuius vnica vxor Rebecca, sola
 inter fœminas veteris legis, nec vlla alia dominum per se-
 ipsam cõsuluit, ipsaq; sola dicta est **עלמה** non **בתולה**
 ob nimiam castitatem. Non minus extollitur ipse Iob, qui
 vnica vxore contentus, percussit fœdus cum oculis suis
 ne cogitaret quidem de virgine, cuius vxor etiam (si apo-
 cryphis aliqua fides est) inter insignis pietatis illustres fœ-
 minas numeratur, eo quod se capillis suis (magno in fœ-
 mina ornamento) priuauit, vt in omnium rerum inopia
 languenti viro panem mercaretur, tuncque illum, quem
 non fortunæ omnis amissio, non domus incendium, non
 mors filiorum, non bonorum omnium ruina, non morbi
 vis, potuerant infringere, dilectæ coniugis mœstitia adeo
 affecit, vt vir ille simplex, rectus iustus, timens Deum, re-
 cedens à malo, & alioqui omnium, qui vsquam fuerint
 patientissimus, diem quo genitus est demum execratus
 sit. Extollit scriptura continentiam Iudith, & Annæ filiz
 Phanuelis, atque viduæ Sareptanæ, nullam vsquam quan-
 tumcunque fœcundam continentemue laudat polyga-
 mam. Ideirco & si nulla nos cogeret certæ historiæ fides,
 pie tamen credendum esset, beatissimam Dei genitricis
 matrem

matrem Annam quotquot vnquam vsquam fuerint futuraeque sint viduas continentiae monogamiae castitatisque sanctitate præcellere, potius quam hac tua nusquam laudata polygamiae fecunditate. Restat ergo vos bonis deprehendere moribus, qui peruerso ordine polygamas præfertis monogamis, nec vllam insuper vos manutene- re legalem obedientiam, cum in tota lege nulla polygamia reperiatur præcepta, nisi forte vbi ob prolis defectum frater iubetur suscitare semen fratris. Inunc & distingue inter vtriusque legis propositum, vt non pervertas dogma Apostoli, non des nostrae tempestatis viduis occasionem incontinentiae: vt hæc subtiliter disputas apud sciolos: Ita prædices ad populum: & quod audit schola, audiat & Ecclesia: Quod si non expedit populo inculcare subtilitates scholasticas, certe tacere expedit, & (vt ait Hieronymus) nescire viduas bigamiae indulgentiam. Constat autem ex his sermonibus ac e mentita illa Annæ historia, iam multas deprauatas esse, & retro abiisse post sathianam, suosque errores contra Apostolicum dogma tueri, cuius erroris maxima causa estis vos fabularum talium Magistri, qui eas sedulius ac constantius prædicatis quam Euangelium.

At nunc iterum te paulisper audiamus garrientem.

¶ Quoniam autem secundo allegat opinionem nostram legali repugnare obseruantia illius temporis dicens, quod nulla vidua qua ex primo marito prolem susceperat repperitur superinduxisse alias nuptias, nec consuetudo legis id patiebatur similiter vt asserit legalis obseruantia erat in eadem familia non imponere nomen. Idem pluribus fratribus, vel sororibus absurdumque fuisset Annam tres filias habuisse vninominones. Respondetur primo præfatum allegantem in hoc se nullatenus ostendisse virum logicum nec ex consequenti Theologum & perfectum & speculatiuum quin in vita Logica non visum est vnam negatiuam & qua est de facto nulla vidua qua ex primo marito prolem susceperat repperitur superinduxisse alias nuptias hanc concluderet affirmatiuam & qua est de

est de posse ergo superinducere secundas repugnat legi dic qua-
 so an ista consequentia sit valida nullus repertus est qui in-
 dustria sua humana ascenderit campanile huius ciuitatis
 ergo ascendere campanile huius ciuitatis repugnat industria
 humana certe consequentia inualida & inanis est hac &
 ideo penitus nulla. At ne logica solummodo videamur satis-
 facere fundamento suo sane penitus claudicanti. Petatur
 quot in antiqua lege reperiet mulieres qua castitatem con-
 seruarint vidualem estimamus duas nec ampliores Iudith,
 videlicet & Annam de qua beatus Lucas 2. meminit has au-
 tem non constat non habuisse semen etiam masculinū & ideo
 ubi habuerint facile est etiam secundum legem cognoscere eas
 potuisse in viduitate permanisse. Constat etiam mul:as et-
 iam sanctissimas iterato nupsisse, ut est Abigael de qua pre-
 sumendum est eam ut puta fertilem sobole non caruisse, &
 ideo argumentum inualidum. Dicimus 3. has Annam vide-
 licet, & Iudith Spiritu sancto mouente in viduitate perman-
 sisse & in mysterium beatissimam autem Annā propter fru-
 ctum ex secundis & tertiis nuptiis subsecutū conuenientissime
 nupsisse qui quidem fructus prepollet castitati viduarum ca-
 terarum. Melius est enim Ecclesie habuisse Iohannem Iaco-
 bos duos Simonem & Iudā Apostolos quam viduitatē Anna
 & cum consiliariis Domini nemo exstiterit ideo contra consi-
 lium domini hac argumēta nulla. Super hac ostendimus ma-
 trimonialem castitatem etiam sine actuali fructus consecu-
 tione ceteros prepollere igitur argumentum inualidum.

Cum tu in ista tui futili sequela ridendus sis ab omni-
 bus Dialecticis, mihi hoc loci Dialectices ignorantia ob-
 iicis, quam adeo vis esse necessariam, ut absq; illa nemi-
 nem dicas perfectum speculatiuumque Theologum: ne-
 fasque sit illum de Christianis loqui literis, qui sese Dia-
 lecticis nugis prius totum non expleuerit. O impudentis-
 sime sophista, an non vereris mansuetissimam illam im-
 maculati agni (dico Iesu Christi) doctrinam, quantum-
 uis repugnantem ad Logicum rixandi artificium, & hu-
 manæ sapientiæ regulas pertrahere, atque sacratissimæ
 Theo-

Theologiæ abyssum logicis tendiculis taliter commensurare, quod nullus possit esse Theologus, qui Logicas præceptiunculas non didicerit? Dic mihi ô perditissime hominum, quid commercij Christo & Aristoteli? quid Logicis argutijs cum diuinæ sapientiæ mysterijs? Christus illa docet non Aristoteles, gratia non ratiocinatio, afflatus nõ syllogismus: non à Logicis consequentijs nomen habet Theologus, sed à diuinis oraculis. Hinc Ambrosius in Epistolam ad Collossenses: Omnis ratio supernæ scientiæ vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum & author, vt qui hunc nouit nihil vltra quærat. Quia hic est perfecta virtus & sapientia, quicquid alibi quæritur hic perfecte inuenitur. Tantum quoque abest à culpa ignorare logicam, vt qui sciuerit, nisi illam data opera prius neglexerit, verus Theologus esse non poterit, in quem qui cupit euadere, oportet instructum esse ad pietatem, non ad disputationem: parere scripturis, non obsequi syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. In ipsis Theologiæ gymnasijs taceat Dialectica, fileant syllogismi, nullent sophismata: piscatoribus creditur non Dialecticis. Omnem vim inuentorum suorum in Dialectica hæretici disputantes ponunt. Et infra: Non in Dialectica placuit Deo saluare populum suum, sed in simplicitate fidei, 37. distinct. Omnem Ciniphes & ranas quibus Ægyptij sunt percussi, vanam Dialecticorum garrulitatem & sophistica argumenta intelligit Origines. 37. distinct. legimus Dialecticorum tendicula sunt quædam phantasmata & vmbre, quæ cito resoluuntur, 37. dist. vino. Qui Dialectica arte diebus ac noctibus torquetur in obscuritate mentis graditur. Ibidem: Nonne Dialectica ars diaboli? Hieronym. in Epistol. ad Ephes. cap. 4. Fides autem est sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium Hebr. 9. Sed quod est istud nouum hominũ (ne dicam hæreticorum) genus, qui (vt inquit Paulus) non propter bonam voluntatem, sed propter contentionem Christum prædicant, qui euacuantes crucem Christi,

sti sacratissimam Theologiam, quæ nullam sub artem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis ac logicis regulis astringunt. Qui ea quæ nisi sola fide creduntur, suis syllogismis sese inuenire ac demonstrare posse præsumunt. Qui monstrificos casus excogitantes, nouasque chimeras quotidie aduenientes, Deo & omni creaturæ illudunt. Qui pudicam matronam rapiunt in cœnobium meretricum, ac prostibulum hæreticorum. Vere tu ex illis es, sed omnis qui sophisticè loquitur, odibilis est: non illi data est à Domino gratia. Omni enim sapientia defraudatus est. Neque tamen me latet constituendæ bonæ consequentiæ ratio, qui in eo artificio quondam apud Colonienfès Sophistas non modico temporis dispendio, ad lauream vsque magisteriumque defudaui, longe quidem melius tunc facturus, si pro Scholasticis illis nugis, bonis literis laborem illum tempusque impendissem. Sed tu tanquam oculis glaucomate vitiatis, pectoreq; venefico eo colore decimam septimam meam propositionem hoc loco effingis, quo illam non in se, sed in vitiatis oculis tuis aspexisti.

Hinc propositio mea apud te male est, quia oculus tuus nequam est, ideo in innoxia positione mea inuenisti venenum, quia pectus tuum sic cogitat, iudicans iuxta adinventiones suas. Nunc ergo absterge trabem oculorum tuorum collirio candoris, interpone specillos veritatis, purga pectus tuum fumigio ex epate piscis, ne te suffocet dæmonium Amosdeus. Ego in hac propositione mea nullum syllogismum, nullum enthyméma, nullam sequelam, & consequentiam, qualem tu mihi imponis formaui, sed copulatiue dixi: Quia in tota vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias, nec iudaicæ legis consuetudo id patiebatur. Nulla hic est illatio, nulla consequentia expressa; sed vna hypothetica copulatiua, à qua valet argumentum, quod Annæ triagamia repugnet legali obseruantia. Sed (vt prouer-

bio dicitur) Balbi non nisi balbos intelligunt, ideo quod-
 nam hæc iuxta sophisticam tuam instructionem eisdem
 expressis vocibus barbaro hiatu dicta non sunt, ideo tibi
 digna visa sunt, in quæ nasi tui stylum luderes: Sed & ne
 præter ista benedixisse tibi blandiaris, audi Hieronymum
 illum irréprehensum Theologum hoc more, quem tu
 carpis, argumentantem: ita enim inquit: Nos ut hæc
 quæ scripta sunt non negamus, ita ea, quæ non sunt scri-
 pta renuimus. Sic ergo Annam sterilem & vetulam, ex
 Ioachim sterili & senè virò, Mariam virginem diuinitus
 illis per angelum annunciatam miraculose concepisse &
 peperisse credo, quia in Euangelicis literis sic scriptum le-
 go. Annam autem secundis & tertiis nuptiis desponsa-
 tam aliis maritis, atque ex illorum copu a alias susce-
 pisse filias, hoc quoniam in probatis canonicis scripturis
 non reperio, idcirco nego. Præterea cum tale quid nullam
 vetulam viduam fecisse in scriptura vsquam constat, nec
 illiusmodi aliquod de beatissima Anna temere præsumere
 debeo. Sicut enim quodcunque in sacris literis legitur ne-
 gare non possumus: ita quod in illis non continetur, & ra-
 tio naturalis non docet, temere asserere non debemus. Te-
 merarium enim est, & impium de sacris literis aliquid
 velle definire; quod in illis non legitur, nec de illis vlla ra-
 tione probatur. Sed dic quæso, quid operaturam censes
 istam distinctiunculam tuam inter esse de facto, & esse
 posse? Quod si esse possit, quod nunquam fuit, ideo ne
 inferes beatissimam Annam fecisse, quod nullam vetu-
 lam viduam vnquam fecisse scriptura testatur: idque bea-
 tissimæ Annæ imputabis, quod etiam in Ethnicis mulie-
 ribus, ab ipsis Ethnicis vituperatum est. Portia illa iunior
 cum laudaretur apud eam quædam bene morata mulier,
 quæ secundum habebat maritum, respondit, fœlicem ac
 pudicam matronam nunquam præter semel nubere. Pos-
 sem te infinitis pene exemplis docere polygamiam etiam
 apud Ethnicos reprobam, & monogamas semper ha-
 buisse inter matronas summam laudem atq; decus, ut Le-
 lia

lia Duellij, Portia Bruti, Valeria Seruij, ac innumeratae aliae laudatissimae Monogamae: Solebant quondam apud Romanos muliebri fortunae sacra fieri, sed non nisi per solas monogamas licebat. Flaminica etiam non nisi unius meriti eligebatur vxor: sicut & Flamen non nisi unius vxoris vir admittebatur ad sacerdotium. Et in Christi Ecclesia Paulus ait: Sit Episcopus unius vxoris vir. Diacones sint unius vxoris viri, 1. Timoth. 3. Insuper nunc disce non à pediculosis ac sordidis Sophistis, sed à splendidis Iurisperitis, quorum scientia sola vel potissima est scientia discretionis inter verum & falsum, iustum & iniquum, quae omnes alias scientias habet moderare, & illis vel frenum iniicere, quae sola dat authoritatem loquendi, tacendiq; praecipuum. quae sola est scientiarum omnium regina, in qua unius orthodoxae fidei tutissimus portus, apud quam securissimum in dubiis refugium, certissimumq; veritatis praesidium, & ubi incorrupta seruetur Christi hereditas, qua sola stat & regitur Christiana Ecclesia, & Euangelica schola. Hinc firmiter praecipit canon, ne aliquod volumen, vel quibuscunque liber (licet etiam maximorum sanctissimorumque Theologorum fuerit editio) recipiatur, nisi sanctorum conciliorum, canonum & decretorum, summiq; Pontificis authoritate. Ab hac inquam scientia disce, ab huiusque Doctoribus, etiam ex non actibus induci consuetudinem, eamque etiam vel à solis mulieribus, quando videlicet populus tolerat, atque ille non actus actum aliquem tacite includit, sicut non nubere, includit continere, non imponere idem nomen pluribus fratribus vel sororibus, includit nomina indere diuersa. Quod tu nunc quaeris mihi, quot mulieres vetulae viduae ex primo marito foecundatae continuerint. Dico ego omnes. facit namq; pro me iuris praesumptio, nisi tu probes contrarium, ostendaq; illas multas etiam sanctissimas vetulas viduas & matres, quas apud te constat iterato nupsisse. quarum si vel vnam produxeris, herbam tibi dabo. Sed quoniam hoc non potes, ne exemplo carere videaris,

illotis pedibus ac sordidis manibus, cæcisque oculis, scripturam ingressus, vnam Abigalem educis bimaritam, de qua licet non constat, tamen tua sententia præsumendum sit, eam vt fertilem sobole non caruisse. Sed aliud est cum tuo erratico cerebro præsumere, aliud certo scripturæ testimonio constare. Nos Abigalem speciosam & facundam mulierem post mortem viri sui Nabal nupsisse Dauid, & illi filium peperisse nomine Daniele legitimus, sed prolem habuisse ex Nabal stolido & pessimo viro non legitimus, nec credimus, nec insuper vetulam legitimus, sed pulchra forma speciosam. Sed quid est, quod tu tam audacter præsumis de Iudith, atq; Anna filia Phanielis, dicens: Non constat non habuisse semen etiã masculinum, num idcirco constat tibi habuisse, quia non constat non habuisse? Ego de Anna Phanielis filia vtrum filium habeat nec ne, me apud nullum auctiorem legisse scio. Commendatur quod vidua fuit vsque ad annos lxxxiiij. Luc. ij. De Iudith autem dicere ausim illam semen masculinum nō habuisse. Quod ea coniectura sequor, quia puellam suam Abram reliquerit hæredem, vt legitur in historiæ eius fine, quam si tu aliquando legisses, iam non prætulisses polygamas monogamis. Sic namque legitur ibidem: Benedixerunt eam omnes vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu læticia Israel, tu honorificentia populi nostri. Quia fecisti viriliter & confortatum est cor tuum. Eo quod castitatem amaueris, & post virum tuum alterum nescieris, ideo & manus Domini confortauit te, & ideo eris benedicta in æternum, Hoc canticum de Iudith dici poterit, sed tua sententia de beatissima Anna dici non poterit, cum illi omnium maxime conueniat. Verum quod ais Annam prophetissam atque Iudith Spiritu sancto mouente continuisse, sed Annam diuæ virginis matrem conuenientissime nupsisse ob progenitorum ex se Apostolorum excellentiam, certe hoc argumento etiam quosque fornicarios incestuososq; & sacrilegos cæterosq; sceleratos concubitus tueri posses, si modo

modo proles egregia subsequuta illos excusaret collaudaretque. Siccine monialis illa conuenientissime incestum commisit, quia produxit tria illa lumina vestra, magistrum sententiarum, magistrum historiarum & compilatorem decretorum? A deo tu Theologus hoc loci profecisti adiutorio logicę, quod nihil melioribus argumentis hærestuæ patrocinari nouisti, præstabat etiam hæc obtuissile. Et cum consiliarius Domini nemo (vt ais) exstiterit, tamen ad veros Theologos pertinet, pia curiositate ex his, quæ in sacris libris scripta sunt, diuini consilij voluntatem & mysteria scrutari? ideo dixerim; si Dei consilium fuisset beatissimam Annam (quam absque Spiritus sancti instinctu nihil horum facturam fuisse credendū est) iterato nupturam fuisse, non nesciret hoc Ecclesia, nec opus esset ad hoc persuadendum, istis tuis de Cleopha & Salome notorijs mendacijs, frigidissimisque tuis Sophisticis ratiunculis.

Non minus futilia sunt, quæ modo subiungis, dicens:

¶ Tertio allegat opinionem nostram vt diximus legali contrahere obseruantia quoniam legalis consuetudinis erat non imponere idem nomen pluribus fratribus aut sororibus, & ideo inconuenienter eas tres beatissima Anna vno appellauit nomine. Ad hoc responsuri assumptum simpliciter negamus. Quod si forsan dixerit proponens nullum legimus id fecisse 9. consuetudinis est hoc non agere hanc verus negat Theologus speculatiuus similiter & artista hæc enim consequentia nullius est roboris nullum legimus, quem occiderit Barrabas ergo Barrabas nullum occidit, & ex hoc patet, quod ex argumento suo sibi contingat emolumentum Theologicę nihilominus dicimus, quod & si antea mortalium nullus idem nomen duabus aut tribus imposuisset filiabus nihil tamē culpa presumptionis aut dedecoris Anna ascribendum esse, si id nomen suis tribus imposuerit. Sicuti nihil culpa presumptionis aut dedecoris ascribendum venit Apostolis in hoc, quod præter obseruationes seniorum non lotis manibus manducabant vt

sacrū docet Euangeliū Matt. 15. & ideo hoc argumentum est potius scribarū & Phariseorū Apostolos p̄pterea redarguentiū quam virorū proborum. Nunquid petimus aliquid de decoris ascribendum est Thobie proprium nomen suo imponenti filio. Cum id non egerit Adam, Seth, Noe, Abraham, Isaac, Iacob, David, Salomon, Ezechias, cateriq; ant: qui patres. Nunquid praterea arguendus venit quia legalem & paternam frerit consuetudinem certe nullatenus, quod si non nec Anna item videmus plures in presentiarum veterinos fratres eodem vocatos nomine, quod quaso inconuenientia illis, aut eorum parentibus propterea accidit, Certe nihil sic nec Anna si tres filias appellauit Marias propterea nomen hoc Maria diuinitus est Anna reuelatum denuntiaturq; ab Angelo Deiparā virginem hoc nomine vocitandam hanc obrem nulli dubiū, quin hac diuinum amorem pra oculis habens aliquid deuotionis ac reuerentia in hoc diuinitus reuelato nomine acceperit videmus autem vt plurimū edocet experentia parentes baptistā, Iohannem aut Petrum reuerituros multiplicibus filiis prefatorum nomina imposuisse vnde non mirum si beatissima Anna Maria nomen reueritura sequentibus id imposuerit filiabus. quid quaso ascribendum fiali si gloriosam honoraturus Mariam eius nomen duabus aut tribus imposuerit filiabus nihil sane, Sic nec beatissima Anna vnde argumentum hoc puerilo admodum est & nullis dignum responsis.

Nullum hic audio Theologum nec aliquid Theo'ogice dicentem, sed perditissimi sophistam, tam ridicula & impetinentia obgannientem: nunc occidentem Barrabam, nunc illotis manibus manducantes Apostolos, nunc Tobiam filio nomen imponentem tum presentium temporum experentiam inculcantem, & his reliqua te non minus absurde addiuinantem, ac si presens omnia cognouisses. Sed cur ex tot Iudæorum genealogijs & familijs non adducis aliquos fratres vel sorores vni nomines. Sed laudo te, quod memineris reprobatos Phariseos, eo quod redarguerent Apostolos: quia contra seniorum traditiones co-

nes comederent illotis manibus, dicente Christo: Quod iurat per os non polluere hominem, verum illud recolēs. Cur tu cum similibus exigitis à Christiano, vr sæpe non modico valetudinis discrimine abstineat carnibus vel lacticiis, & illum habes pro hæretico, qui causa quauis compulsus quocunque die quocunque cibo vescens, gratias agit Deo. Ac de interdictis cibis canum more collatando confligis cum populo, ac Christianos homines ob huiusmodi aliquas præteritas ceremonias, seu constitutiones, in media illa confessionum tyrannide, tanquã asinarum molæ reos condemnas, atq; vel in capitis periculum vocas; Sed erravi hic extra propositum, & tibi bilem moui, nunc rursus demulcebo te. Fateor (non tamen à te compulsus) istud argumentum meum non adeo validum esse, quia non tam ex veris, quam verisimilibus medium sumpsi, ita vel à tuis theosophistis ac concionatoribus edoctus, qui dum sanctorum aliquem laudant, tanta augmenta inducunt, vt omnes reliquos excellere videatur: ac de virtute aliqua loquuti, eam omnibus præponunt.

Si autem vel de minimo quouis vitio leuissimoque peccatulo dicturi sunt, adeo illud vituperant, vt persuadeant nullum illo scelestius, interim non semper vera, sed quæuis etiam verisimilia assumentes. Sic & ego hic feci, atq; ista non pro necessario argumento, sed pro coniectura induxi, vt ostenderem non tam argumenta, quam coniecturas omnes sententiæ meæ fauere.

Sed nunc rursus confusionem tuam (conclusionem dicere debui) audiamus obstrepentem.

¶ Quarto asserit tenentes beatissimam Annam trinubam honori beatissima virginis detrahere ac sanctitati beatissima Anna hinc satisfacturi respondemus. Quod sanctitati beatissima Anna propter virorum multiplicitem propterea nõ detrahimus, sed eam magis commendamus veluti satis deductum est, quo autem filiarum multiplicitas in dedecus

beatissima virginis non cadat ostensuri. Annotandum iudicamus hoc dedecus quam beatissimam virginem pati asserit proponens, euenit aut propter matris quam concludere videtur incontinentiam, aut propter eius fœcunditatem non primum quin propterea incontinens dicenda non venit sicut nec Abrahamus, qui simul habuit duas uxores qui inquam mortua Sara, & si grãdæuus alteri nihilominus nupsit, sed potius dicenda venit beatissima Anna ex multinobio antiqua obediens legi ac subseruiens, ut volunt beatissimi Ieronymus & Augustinus & hoc satis aperte deductum est aut hanc sororum pluralitatem dicit proponens in virginis dedecus cedere propter maternam fœcunditatem, & hoc nimis absurdum ab omnibus esse comprobatur. Quis enim sapientum dixerit virum aut mulierem dedecus pati si duas habuerit sorores legitimis procreatas thoro ac nuptiis debita castitati celebratis sorores dixerim omnium virtute pollentes quales fuere Maria Cleopha & Maria Salome sane nullus. Quod si minus perfecte fuissent ymo & peccatrices quod tamen falsum iudicamus, quid Deipara virginis decoris propterea ascribendum foret quid quero dedecoris Christus patitur qui à turpissimis processit parentibus an supremus eius propterea diminuendus sit honos quia à Iuda incestuoso à David adulteri & homicida à Salomone templorum Idolaticiorum constructore ab Acham Manasse Ezechia & ceteris ydolatriis & pernitiosis peccatoribus à Thamar incestuosa & in Bivio sedente à Raab & Ruth gentilibus. A Bersabea adultera processit certe nullus à fortiori nullum dedecus propterea intradit virginem ab omni alienam contagio si castas pudicas sanctas humiles habeat sorores quin imo his eius decoratur cognatio ex quo clarissime argumentum contra allegantem potius cedit, quam in nos qui claram eius sustinemus parentelam.

Multa hic inutilium verborum cumulo iactas, & cæca temeritate aerem diuerberas, ipsis propositionibus meis octaua & decima octaua, contra quas conaris omnino

intactis, dicens satis iam per te diductum esse beatissimæ Annæ ob virorum multitudinem non detrahi. Si id modo satis per te diductum est, abunde satis per me tibi responsum est. Itaque cum tu hoc loci altius non incedis quam in superioribus quo me remittis, nec mihi opus est te supra quam in superioribus reuincere, atque hoc loci cum tuis nudis verbis pugnare. Sed heus tu, quam pie dicis te beatissimam Annam magis commendare, cum illam conaris ostendere trigamam. Nec dici vis te illi in aliquo detrahere, cui tam venerandam monogamiæ continentiam niteris auferre. Quod autem honestati sanctissimæ virginis Mariæ detrahatur, qua ratione hoc ego in decimo octaua propositione mea exposui, tu tacendo dissimulas, & ut egregium sycophantam decet, magno futillium verborum strepitu, ac ineptissima quadam distinctiuncula, fingis ratiunculam quam, ut tibi videtur, impugnare valeas. Ego iterum dico tibi, plus honorant sanctissimam virginem, qui pro matris suæ viduali continentia dimicant, quam qui conficta matris trigamia, illi vel omnium sanctissimas sorores nepotes cognatosque commentiuntur.

Non sic impie non sic, non ex hoc decoratur diuæ virginis cognatio, quo claram illi commentitus sis parentelam, nec multo absimiliorem illa, qualem Eluidius hæreticus olim commentitus est Christo. Non est theologus, ne probus quidem Christianus, qui quantum cunq; officiosis mendaciis ac prodigiosis fabulis sanctorum laudes decorat, sed qui ad sacras & veras historias, etiam vitæ morum ac fidei rationes accomodat. Veritas historica negat Annam illis maritis nupsisse, negat Annam illas filias peperisse. Accedit ad hoc sanctissimæ viduitatis institutio, qua decebat matrem illam cuius filia prænuntiata est castissima virginitatis idea fuisse vidualis continentie sanctissimum castissimumque exemplar. Potius igitur audiendi sunt, qui pro beatissimæ Annæ continentia monogamiaque decertant, quam qui secus agunt. Sed quid

dicis tu multinubium esse de obedientia legali, atque ita velle Hieronymum & Augustinum, idque per te aperte satis diductum. O miserabilem & cæcam tuam pertinaciam. O sanctorum patrum nequam tuam calumpniam. O nephariam tuam insolentiam. Citasti in superioribus verba Hieronymi contra Eluidium & contra Iouinianum, in super & quædam dicta Augustini, vt ais in libro de bono coniugali, quorum tamen ipse auctor est in libro de virginibus, ex eo ipso satis monstrans, te illos doctores in suis voluminibus non legisse. Veruntamen quantum ibi profeceris, eo loci satis tibi onustum est. At nunc iterum sed multo scædus spuis in gloriam sanctorum illorum, suntque posteriora peiora prioribus: nec solum non credis veritati, sed & addis infidelitati blasphemiam. Forte quia inueniet diabolus domum tuam ornatam, vacantem, & securam, ideo ingressus adhuc habitat ibi, & de sepultis cineribus rediuiua commouet incendia.

Cæterum nunc multis similitudinibus accinctus, tanquam a sinu λεοντῆς amictus, contra decimam nonam propositionem meam insolescis dicens:

¶ Quinto allegat dicentes beatissimam Annam trinubiam detrabere figura quoniam sicut ex Adam vnica singularis facta est Eua ita ex Anna vna singularis Maria que est secunda Eua producta & ad hoc dicendum primo quia hec est improba nimis est absurda figura appropriatio neque putat aliquem probatum doctorem. sensisse sed fabrum suum id somniasse dic quaeso vbi authenticè legisti Adam qui vir est Annam mulierem prefigurasse sane figura hec est præter communem & ordinatam ipsarum figurarum seriem an non foemina foeminarum opera figuratum designare solent & viri subsequentium operationes virorum. An non Iudith gloriosa Oliferis interemptrix virginem diabolum superantem prefiguratur non hominem. An non Hester popululum reconciliatura Iudaicum virginem designat humanum Deo reconcilians genus. An non fortis ille Samson ordinata figurarum serie Philisteos & vita & morte deuincens Christum repræ-

representare solet non mulierem. An non David Goliath occisurus verum Christum designauit non mulierem. An non magis teste Augustino Adam dormiens in Paradiso à quo processit Eua Saluatorem nostrum in cruce dormientem designat à quo processit ecclesia & ecclesiastica septem sacramenta Abusua sane figura appropriatio & nihil ad allegatum efficiens propositum. Dicimus secundo quod & si Adam in productione Eua beatissimam figuratiue designasset Annam non tamen ex hoc inferendum putamus quod ceteras non genuerit Marias. Clarum enim est quod Iudith unicum occidit virum ut puta Olofernem non tamen iuxta figuram appropriationem concludendum est beatissimam quam prafigurauit virginem unicum deuicisse damones aut solos tartareos superasse principes quin etiam malos & obstinatos deuicerit blasphematores de Iuliano legimus. Præterea Hester solum Israeliticum qui sub potenti Assueri imperio debebat reconciliauit populum non tamen ex hoc deduci putamus beatissimam virginem solum Israeliticum Deo reconciliauisse genus quin infinitam gentium multitudinem suis reconciliauit precibus Samson & David in occasione Golyad solos deuincere Phylisteos non tamen ex hoc concludendum est Christum solos superasse damones quin etiam luce clarius persiam sacerdotum Pilati mundiue deuicerit malitiam sic & Adam Euam produciens Annam designasset à qua beatissima processit virgo non tamen ex hoc deducendum est hanc solam genuisse cum figurato figura in omnibus respondere non habeat alias figura non esset sed rei figurata veritas:

Heu mihi quam acriter hic dimicas, quam grauissima figurarum talenta contra me exoneras. Hei mihi quo me vortam, quo euadam?

*Vltra sauroritas fugere hinc libet & glaciale
Oceanum.*

Sed ipse tu ab hac perplexitate me liberas cum fatearis, non esse necesse figuram figurato in omnibus respondere.

dere. Sed quomodo dicis tu Iudithem præfigurare virginem, non hominem, an tuo sensu virgines non sunt homines? Deinde vbi legisti tu Christum in cruce dormientem; Forte est aliquis sanus intelligendi modus, quem docet illa subtilissima dialectica, sine qua dicis nullum esse theologum perfectum & speculatiuum. At modo ad rem ipsam redeamus. Apud omnes receptum est, Euam præuaricatricem non modo ecclesiam, sed & ipsam signare Mariam, quæ hinc dicitur secunda Eua, vera mater vniuentium. Quod ergo inconueniens, si Adam figuret Annam, quandoquidem sicut vnica Eua ex Adam manu Dei formata est, sic vnica virgo Maria ex Anna diuino miraculo uata est. Quid mirum nunc si Adam figuret Annam, & mas foeminam quandoquidem longe absimiliores similitudines scriptura indicat: neque necessarium sit similitudines omnes sibi consentire & respondere pro qualibet sui parte. Nonne lapis angularis, & serpens ille æneus, figurant Christum: Quod remotissime similitudines sunt in canticis, quæ beatissimam virginem figurat & ecclesiam: Figurat Marcum leo, bos Lucam, Ioannem aquila, sic tu & tui similes forte figurati estis in equo Balaam, videlicet asino, sed humana voce loquenti. Sed dices forte apud nullum doctorum tuorum talem figuram reperiri vbi sexus fiat confusio, sed Fabrū hanc de Adam & Anna præter vsum doctorum talem excogitasse, quod facere nobis minime liceat. At nunc arrige aures portitor Balaam, & docebo te nihil per nos tentatum, quod itidem non consueuerit apud alios. Audi quendam scholasticum doctorem, sed & virum bonis literis eruditum (licet alicubi in quibusdam à Fabro dissentiat) Marcum grandiuallē, qui Mariam illam pudicissimam Martæ ac Lazari sororem, ad Mosen ipsum figuraliter refert, ac totum illud euangelicum de suscitatione Lazari, lachrymis ac fremitu Christi, precibus Mariæ, refert ad contractas tabulas, iram domini, & preces Mose. Figuratur alicubi Christus per aquilam, tu nunc si potes da aquilam marem. Opponis

mihī Iudithen & Hesterem feminas feminam virginem præfigurare, at Hester etiam ecclesiam figurat cuius magna pars mares sunt, quemadmodum regina vasti iudicam notat synagogam, ni forte figura plus debeat consonantiæ vocabulorum quam rerum. Iudithen autem castitatis exemplum, castitatis suæ remunerator, non solum feminis, sed & viris imitabilem dedit, quare & illius figuratio à masculino sexu si occasio sit non abhorrebit. Nunc ergo dico tibi, sicut ad omnes vitæ actiones cōuenit theologo figuram aliquam seu exemplum è diuinis literis uentari: Ita vnumquodq; exemplum, pro temporum rerum ac personarum diuersitate ad quæ accommodatur, aliam atque aliam conueniet induere figuram. Nam ipsa scripturarum veritas variis in rebus varie relucet. Quod autem conaris dicere, quod stante figura illa qua Adam notat Annam, Euaque Mariam virginem, tamen vnitatem Eux ex Adam, non debere figurare vnigenituram. Mariæ virginis ex Anna. Certe hac tua cauilla etiam negare posses vnitatem ecclesiæ, quæ hac eadem figura denotatur. Quod cum de ecclesia non poteris, nec de Maria virgine poteris. Ea enim est diuæ virginis colligantia cum ecclesia vt quicquid in sacris literis de ecclesia dicatur etiam in ipsa miro modo quadret.

Quod autem his dictis tuis subnectis inquires.

¶ *Dicimus tertio teste hieronimo argumentum à mystico sensu acceptum nullius esse roboris aut momenti & nihil ex eo apud doctos aut in scola formaliter concludendum hanc obrem si id tacuisset doctorem & formaliozem argumentatorem se ostendisset.*

Facis tuo more, quod velis omnia ad tuum nutum exponi, & scripturas ac argumenta non nisi pro tuo libito induci. Nec probas quod assequi nequeas, omniaque illa taceri velis, quæ cum tuo scholastico instituto pugnare videntur. Esto igitur nunc quod Hieronymus sic alicubi dixerit, quod me tamen apud Hieronymum aliquando legisse non recordor. Fatebor huius argumenti non semper

magnam vim esse, nisi ad persuadendum, minimam autem eius efficaciam esse, in illis argutis sophistis, qui hoc adeo ludunt, ut ad omnem rem quam iam antea præcogitatum secum animo adferunt persuadendam, vel ineptissimam aliquam figuram, vel ridiculosum apologum affingunt: cuiusmodi sunt, subtilis ille termocinator Iordanus, qui deceptus vocabulo pellium, ex Midianitarum tentoriis quorum meminit Abacuc, pellem fecit Bartholomæi excoriati. Et magnus ille scholasticæ historiæ magister, qui ex pullis struthionis vitro inclusis, educit passionem Christi. Sed sunt istis longe subtilioris stulticiæ doctores, ut qui circuli quadraturam (eo quod scientia eius non existente scibile sit) componunt cum fide Christi: & diuinæ triadis mysterium, figurant in verbo activo, passiuo, & impersonali. Certe eiusmodi figuræ, & tuorum sophistarum fictiones, nullius roboris sunt aut momenti, sed tam frigidæ & absurdæ ut nedum nihil probare, sed ne leuiter aliquid persuadere valeant, nisi alia accesserint testimonia, & nulla sit contradictio. Rursus, valet sæpissime à figura argumentum, quando scilicet ex factis libris & diuinis literis ad piam sanctamque vitam figura elicitur suis circumstantiis, personarum, temporum, locorum, modi, numeri, occasionis, præcedentium, & subsequen-
tium, ipsarumque scripturarum collatione, sibi vndique constans, & per similes, talis reuera efficacissimum præstat veritatis argumentum. Nullum enim sic arte componi mendacium potest, ut vndique sibi constet: neque tamen continuo mendacium est, quod præter singularum circumstantiarum similitudinē exponitur. Nam sæpissime multa cadunt in figuram, non ut significant, sed ut constet historia. Rursus multa sunt in factis literis, quæ si absque figurato sensu per rudem verborum corticem apprehenderis, non sint nisi noxia, cuiusmodi sunt diuidita tunica emere gladium, non veluti fermento pharisæorum, lauare in vino stolam suam, & in sanguine vix pallium suum. Sunt & perniciosiores sensus nisi figuræ re-

medium

medium succurrat, vt illud: qui se castrauerunt propter regnum Dei, & illud: carbonēs igneos congerēs super caput eius. & illud: si oculus tuus scandalizauerit te eice illum foras, & alia multa, quæ huc adducenda forent, nisi tu cūius stomacho non sapiunt hæc scripturæ arcana mysteria, tanquam res arbitrarias, somniisque similitas, fastidites respueresque, vt in schola tua nihil formaliter cōcludentes. Propterea forte, si Origenes, Ambrosius, Hieronymus, Bernardus, ipse etiam Paulus Apostolus, de hoc argumentandi genere tacuissent, ac pro scripturarum allegorijs, syllogismos in datisi vel darapti producerent, doctiores & formaliores essent, & in schola tua magis haberentur in manibus.

Sed rursus nunc ad excetram tuā reuertamur, & quam strenue posteriorem propositionis meæ partem redarguis audiamus. Ita namque insurgens inquis.

¶ *Sexto allegat omnes sanctas mulieres quarum partus diuinitus annuntiatuſ est contentas illa prole fuisse nec alteram super adduxisse quod & facere debuit Anna. Ad hoc facile respondere est. Constat enim Samuelem diuinitus pronuntiatū fuisse nec tamen eo ablactato proba eius desit concipere mater quin imo post eum tres filios & duas peperit filias ut regalis testatur historia & quoniam tres pro sui fulcramento nobis potest obuiere fœminas Saram Abrahe uxorem Mannue Sansanis genitricem hac enim postquā domino reuelante singulos conceperunt filios post hac concipere desierunt sic & de Anna dicendum hanc negamus consequentiam & hanc negarent philosophi quoniam in arte deficit negamus iteratō propter dissimilitudinem. Constat enim de Sara quod ei vetustate consumpta desierant muliebria ut ex Genesi patet. Apertum est ex euangelio Elizabeth & Zachariam processisse in dieb. suis Iudicum liber enucleat uxorem Mannue natura sterilem esse vnde non mirum si post hoc non conceperint & si ex scriptura deducendum non putemus easdem post hac continuasse quinimo probabilitas magis in contrarium cedat nec enim estimandus est Abraham
geni-*

genito Isaac Saram non cognouisse qui ea mortua alteram adduxit uxorem unde cum hac sterilitas in beatissima non concludatur Anna argumentum hoc contra nos nihil efficit.

Iterum te non pudet in sacris literis tam audacter addiuinare, etiam mendacia. Constat ex Regum historia Samuelem non prænunciatum, sed multiplicitatibus precibus, lachrymis & votis per matrem suam postularum, cui sic adoranti benedixit Heli sacerdos. Vade in pace & Deus Israel det tibi petitionem tuam quam rogasti eum. Postquam benedictionem concepit & peperit Samuelem, quo ablactato & oblato in templum domini, iterum benedixit Heli patri & matri eius, dicens: Reddat tibi dominus semen de muliere hac pro fœnore quod commodasti domino. Postquam benedictionem nec antea iterum concepit adhuc, & peperit tres filios & duas filias. Hæc sunt quæ de Samuelis ortu regalis narrat historia, de prænuntiatione autem nihil, sed est hoc loci per te malitiose conficta & e mentita. Quod autem tu negas meam ut vocas consequentiam, quoniam hanc negaturi sint philosophi & artistæ. Certe ego parum facio quid artistæ & philosophi tecum de hac sensuri sint, modo illam non inficiantur veri theologi, cum quibus malim ego in consequentiarum artificio deficere, quam cum tui comparibus scholasticis sophistis (qui vobis plusquam homines videmini) argutissime colligere. Scio enim quoniam nec Apostoli quidem pacem vobiscum habituri sint, si oportuerit disputare: ut qui ipsi non satis magistraliter, seu parum dialectice fidei mysteria diuiserunt, definieruntve. Nam datam à Paulo fidei definitionem carpitis, tum quod spei conueniat, tum quod tantum loquatur de futuris. Similiter charitatis diuisionem ad Corinthios pungitis. quia Thomistico Scotidoque artificio infusam ab acquisita non secernit, nec distinguit inter creatam & increatam. Ita non pudet vos sacrilegos sophistas, adoranda magis quam explicanda fidei mysteria, tam sordidis formalita-

malitatum, quiditatum, ecceitatum, quafalitatum, & similia portentorum monstrosis vocabulis, simulat Aristotelis, Auerrois, Porphyrii, & huiusmodi impiorum sententiis, conspurcare, omnemque christianæ theologiæ maiestatem; ad prophanas ethnicorum argutias, tanquam ad Critolai regulam adigere. Sed modo ad dicta tua reuertamur: Fateris Saraam Abraham sterilem & vetulam cui iam defecerint muliebria, sed spurco ore illam post Isaac genitum ab Abrahamo adhuc cognitam effutiris. Fateris etiam Samsonis matrem fuisse natura sterilem, Elizabeth etiam & Zachariam Ioannis parentes processisse in diebus suis, atque ideo non mirum videri debere si post annunciatos partus non conceperint. Dices insuper quod in beatissima Anna talis sterilitas non concludatur, adeo te illuminauit logica ipsa, quod præ nimio fulgore suo oculos tuos in sacris literis penitus caligare fecerit & cæcutire. Quod si tu ommissis tuorum scholasticorum putidis commentis, corollariis, & conclusionibus, bonos auctores & necessarios theologo literas aliquando vel inuitus introspexisse, didicisses ex Matthæi euangelistæ historia beatissimam Annam dum Mariam virginem conciperet, non modo fuisse natura sterilem, sed etiam exactæ ætatis (vt cui iam muliebria defecerint) vetulam. At cur spretus à pontifice Ioachim? cur oblatio eius repudiata, nisi quia exactum erat tempus quo Anna iuxta naturam parere potuisset? nec solum iam natura, sed etiam ætate inhabilem. Quod etiam ex eo scire deberes, quia Elizabeth Annæ neptis, ex Esmeria sorore natu minore, iam senex erat, cum annunciaretur beatissimæ virgini, quod filium Dei conciperet; dicente ad illam angelo (vt est apud Lucam) Ecce cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua.

Nec istis argumentis tuis plurius facienda sunt illa quæ nunc contra Salomonis cantica per me adducta opponis, inquiens:

¶ *Septimo contra nos allegat prophetiam Salomonis cantico-*

titorum sexto dicentis sexaginta sunt regine & octoginta
 concubine & adolescentularum non est numerus una est co-
 lumba mea perfecta una est matris sue electa genitricis sue.
 Ac dicendum est primo prophetiam hanc secundum littera-
 lem sensum non representasse beatissimam Annam nec ean-
 dem unicam habuisse filiam glossa enim interliniaris eam
 exponit de fidelibus & super lyuna habet interlinearis una
 simplicitate & ideo ex hoc non elicitur singularitas Postilla-
 tor autem litteraliter exponens ait per unam quæ dicitur co-
 lumba & sponsa intelligitur tabernaculum in Ierusalem ubi
 erat Archa quia præ cæteris ciuitatibus & locis erat ad cul-
 tum Dei electa matris sue ecclesia triumphantis Hugo autem
 cardinalis exponit de ecclesia dicens una est columba mea
 una quidem licet plures persona. Idem una unitate fidei &
 hoc beatissimus corroborat Hieronymus in prologo Biblia di-
 cens Salomon pacificus ecclesiam iungit & Christum sancta-
 rumq; nuptiarum canit dulce ephitalamium. Nec aliquæ pro-
 batum æstimamus doctorem qui hanc somniauerit prophetia
 appropriationem nisi forsân suus Faber nec tamen ut dedu-
 ximus secundum litteralem sensum qui solus dat pro opposito
 efficaciam argumento & ex his deduximus allegantem pro-
 phetiam hanc ad hoc propositum rudi nimis fabricasse peri-
 tia & nihil ad præsens. Secundo dicendum quod & si de
 Anna intelligenda esset nihil tamen contra nos est dicere quod
 sis una genitricis sue ubi enim una dicitur intelligendum est
 eam esse unicam Anna ex primo eius marito videlicet Ioa-
 chim vel una dicenda venit propter virtutis excellentiam
 & sublimitatis præminentiam sicuti secundi regum vige-
 simotertio Abiasar frater Ioab nominatus in tribus dicitur:

Quid hic dicis quæso, an nulla scriptura possit aut de-
 beat aliter applicari quam sonat sensus literalis, & glossa
 interlinearis, ac postillatores recitant? Quod est illud tuum
 argumentum? quæ est hæc tua sequela? glossa interlinea-
 ris ita exponit, ergo non licet quavis ratione aliter expo-
 nere: Postillator quispiam vel Hugo cardinalis sic ap-
 plicant, ergo non licebit aliter applicare quam fecerint

illi. Talia ne argumenta formant qui veram didicerunt logicam? Siccine ratiocinatur perfecti & speculativi theologi? adeo profecisti in Parisiorum sorbona? O perditissime sophista, euolue cuncta tua parua logicalia, exponibilia, insolubilia, obligatoria, omnesque sophisticos de modis exponendi & respondendi libellos, si forte posses aliquo syllogismo in baroco vel baralipton hanc tuam sequelam saluare. Ego possem tibi innumeras ferme sacrarum literarum auctoritates producere, quas sanctissimi doctores longe aliter applicant quam litera habet & communis scholasticorum vsus; non tamen aliter quam spiritus sanctus intendat. Fecerunt hoc Apostoli, fecerunt Euangelistae, facit & ipsa ecclesia. Allegat Paulus Atheniensis arae inscriptionem longe aliter quam esset, allegat Matthaeus Hieremiam de triginta argenteis longe aliter quam ille scripserit, allegat ex Zacharia illud: percutiam pastorem; secus quam Propheta intendit, idem & illud propheticum: Nazareus vocabitur, quod tamen in prophetis nusquam comperitur. Exorditur Marcus euangelium suum; sicut scriptum est in Esaia Propheta: Ecce ego mittam angelum meum, quod tamen Esaia neque scripsit neque intendit. Narrat apud Lucam Stephanus historiam de descensu Iacob in Aegyptum, sed longe alius sensus est aliaque intentio apud Genesin. Rursus an non ecclesiasticus vsus euangelium de Maria sorore Marthae applicat beatissimae virgini? nunquid etiam sanctis confessoribus applicat verba ecclesiastici de Christo: ecce sacerdos magnus? & quod scriptum est de Enoch: qui placuit Deo? & quod de Noha, qui inuentus est iustus? &, in tempore iracundiae factus est reconciliatio? & quod de Abrahamo: non est inuentus similis illi qui conseruaret legem excelsi? & quod de Isaac: benedictionem omnium gentium dedit illi dominus, & testamentum suum confirmauit super caput Iacob? & quod de Mose: dilectus Deo & hominibus? Sic & cantica Salomonis multi Christo tribuunt & ecclesiae, quidam alij animae conjunctioni &

verbi Dei, alii beatissimæ virgini Mariæ, inter quos est nõ
 spernendus doctõr Alanus. Multiplices enim sensus ex-
 ponendi sacras scripturas in ecclesia recepti sunt, & ve-
 rustissima consuetudine frequentati, in quibus modo ne-
 rō retorqueat sacræ scripturæ expositionem ad id quod
 contrariatur fidei & ecclesiæ. Vnicuique in suo sensu a-
 bundate licet, magis autem libere in his quæ nondum
 sunt per ecclesiam determinata, aut quorum nihil interest
 ad fidem vtrum sint vel non sint; sic, vel aliter teneantur.
 In his enim teste Gregorio Nazianzeno, in libro contra
 Eunomianos, cui titulus est προδιαλέξις. Vt obtinere non
 est inutile, ita peccare sine periculo. Quamobrem si ego
 cum Iacobo Stapulensi hoc Salomonis canticum, præter
 interlinearem glossam, & Hugonis aliorumque postillas,
 ad beatissimam Mariam virginem retulerim, nihil in hoc
 feci quod tu iuste queas reprehendere, qui es omnis bonæ
 eruditionis expertus: nec veros theologos, neque Bibliam
 ipsam perlegisse comprobaris, nisi fortassis ut canis è nilo.
 Sed tantummodo in tuorum consophistarum putidis &
 marcidis excerptis, ac Bianicis reportatis, vsque in hanc
 tuam senectam inueteratus dierum malorum, tanquam
 βοῦς κούρι & nutritus es. Porro quam nobis condonare
 renuis proprietatē in verbo soror, tu tibi præscribere co-
 naris in dictione vna, dicens hanc intelligendam esse vt
 dicatur vna duntaxat ex primo Annæ marito, vel propter
 virtutis excellentiam, vel ob sublimitatis præeminētiam.
 Hoc cine tibi videtur doctum & formalem argumentato-
 rem esse, sic scilicet aliqua molli & effeminata improprii-
 starum formula, & æquiocationis alicuius puerili distin-
 ctitinculā sūm̄mis labris nata, tortuosaque argutia aliquo
 resiliē, & elabi vel in foueam quam fecisti, vt recte in te
 lusum sit prouerbiū, turdus ipse sibi malū cacat.

At nunc iterum ineptias tuas paulisper audiamus. Ais
 enim:

¶ Octauo contra nos allegat miraculum dicens quod ex
 pluralitate nuptiarum conceptus Maria non videretur mi-

*raculosus sed potius ex concupiscentia carnis. Respondemus hoc simpliciter negando dicimus enim de beatissima Anna si post hac viginti habuisset liberos hoc non attribuendum concupiscentia sicuti nec quispiam concupiscentia attribue-
 re debet conceptus multiplices & diuersos Anna Samuelis post ablactatum Samuelem si enim quispiam mulierem aut pregnantem aut parturientem videat an de tali iudicare potest ipsam ex concupiscentia aut parturisse aut concepisse & non ex amore filiorum procreandorum sane nequaquam. Quod si fecerit temerarie indicat nec diuinam euitat offensa-
 sam temerarium iudicium prohibentem si autem de honesta qualibet non liceat hanc concupiscentiam iudicare muliere à fortiori non de Anna puicissima igitur argumen-
 tum nullum dicimus 2. conceptum beatissima virginis mi-
 raculosum nedum ex parentum conditione sed ex angelica denunciatione ac diuina nominis impositione dicimus 3. quod & miraculosus fuit ex parentum sterilitate. Quod si arguatur si Anna secundo concepit igitur non fuit sterilis. Ad hoc respondemus quod & si Anna simpliciter non fuit sterilis stat tamen Ioachim & Annam simul coniunctes ste-
 riles fuisse. Nonne videre est in presentiarum hominem ad v-
 nam accedere non potuisse qui tamen ad alteram accedens ex ea concepit nedum ipse sed & mulier ex altero. Nunquid videre est mulierem qua & si cognita à proprio viro non conceperit à secundo tamen concepisse visa est. Sic & in presen-
 tiarum dicere conuenit & si Anna ex secundo & tertio natu-
 ralmente conceperit hoc tamen non derogat miraculo. Quin si fecunditas naturalis secundas & tertias decorauit nuptias nihil tamen obest quin primas visa coniunctorum sterilitate supernaturalis adornauerit fecunditas.*

Pulchre certe & magistraliter hic distinguis inter desi-
 derium filiorum procreandorum & concupiscentiam. Sed longe magis magistrale est & ita magistrale vt intelle-
 ctum meum penitus effugiat, quod videlicet dicis, homi-
 nem ad mulierem accedentem ex ea concipere. Certe hoc
 miraculum iam omnia miracula facile obfuscaret, quod

vir conciperet ex fœmina, si modo etiam pareret. Forte talem aliquem partum, qualem apud Horatium ficulneus ille hortorum Deus, magno cum Canidiæ & Saganæ timore fugaque olim emisit. Vere iam impletum est quod in præfatiuncula conclusionis tuæ pollicitus es, te secundum exiguitates tuas aliquantulum daturum respõsum, & iuxta Sapientis prouerbum, stulto iuxta stultitiam responsurum. Tam stulte hic respondisti, ut nihil hoc dici posset stultius. Nunc autem iterum dico tibi, nequaquam credibile est Annam postquam legi, voto, & angelico mādato satisfecerat, ipsamque deiparam virginem ex ytero suo per beatam sine originalis maculæ iniquatione tam ingenti miraculo peperisset, vnquam nouam desiderasse prolem, quinimo fuisset ingratißima, si tali prole, cuius inter hominum genituras nulla vnquam fuit nec futura esset dignior, non fuisset cõtenta. Quin & Ioachim etiam, vel quicumque alii, vere fuissent præsumptuosissimi & sceleratissimi, si sanctificatum tanto partu vterum, violare ac polluere præsumpsissent. Semel admonuit eam angelus quod conciperet, filiam dicens non si ias: nec alias illam admonuisse legitur, nec aliud miraculum pro alia filia gignenda factum legitur. Non credimus ergo Annam gignendam aliam filiam concupiuisse, nec aliud vnquam attentasse, vterumque suum tantæ virginis sine originalis maculæ partu, nunquam desiderata alia & in originali culpa prole infecta præbuisse temerandum. Nunc ergo dic mihi quæso primum, num beatissima virgo sine originali macula concepta duntaxat vel nata sit neque enim vsque adeo thomistica theologia te captiuauit opinor, ut hoc negaueris. Dic rursus num alix illæ filix, quas tu Annæ contribuisti, ab originali culpa fuerint præseruatæ? dicere illud non audebis. Nam vos thomastri, etiam diuæ virgini Mariæ, hunc honorem, quod scilicet sine peccato originali prodierit, non nisi inuiti & timore fasciculorum (quibus mea ætate hanc ob rem plures prædicatorii ordinis thomistici doctores tam in Florentia

Italix, quam in Bernaheluetiorum Romanorum pontificum sententia absumpti sunt) conceditis. Quomodo ergo nunc affirmabis, quod Anna, quæ concepit peperitve sine peccato filiam, iam tentauerit alias filias gignere in peccato, ne forte id efficere potuerit, illa tua ridenda distinctiuncula, inter desiderium procreandæ prolis & concupiscentiam. Non minus ridendus imo & contemnendus es in sequentibus, vbi non minus detrahis parturientis Annæ miraculo, dicens Annam sterilem non fuisse simpliciter, sed (vt tuorum scholasticorum more loqui liceat) secundum quid duntaxat, & reatiue cum Ioachim coniuncta, cum cæteris autem secundo & tertio maritis, fuisse natura fœcundam. O scelestissimi sophistæ excidendam candenti ferro linguam, per quam diabolus ipse contra sanctissimam Annam adeo reprehenditur blasphemasse. Quid enim dicere potuisti impudentius? atque interim gloriaris te beatissimæ Annæ non detrahere, sed te illam commendare. Si hæc tua blasphemiam diuinam euitatura sit offensam, ipsaque sanctissima Anna pro hac eius contumelia tibi vel parum propitia futura sit, plusquam miraculum erit.

Iterum nunc quædam, quæ superius fœtente stomacho eructasti, hic quasi anacephaleosæ quadam obiiciendo resumis, ac pro insana lingua tua eandem cantilenam repetis. Quia loqui nesciens, & tacendi impotens, alia contra hunc locum argumenta non habes. Dicis itaque:

¶ Item nono allegat argumento quia dicentes Cleopham fuisse secundum Annam virum ex quo peperit Mariam Alpheo iunctam errant corde nam Maria Cleophe ut obloquitur testibus Egesippo & Eusebio non ita vocatur à patre sed à marito quia fuit uxor Cleophe. Ad hoc dicimus sufficienter nos respondisse ubi non solummodo duos sicuti effecit ipse sed multo plures antea adduximus doctores sufficientiores pro infringenda allegatorum ab ipsa phantasia. Non soli contra eos militant doctores, sed & sacer ut prædiximus euangelii textus Iohannis deci-

monono dicentis. Erant iuxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius Maria Cleophe.

At ego pro meis illis duobus doctoribus, ac euangelica litera, contra tuorum glossemata & postillas, ac contra totam illam tuam, omnemque theosophistarum tuorum, non equestrem sed asininam phalangem dimicando tuis propulsis, illos meos illæfos victoresque reduxi.

Tu autem nunc magna sesquipedalium verborum pompa, tanquam claudio tonitru exclamas.

Nec valet dicere illud damnabile & nimis absurdum dictum quod ipse proponens euangelium excecate nimis correcturus asserit non Mariam Cleophe sed uxorem Cleophe apponendum in Græco non Maria sed uxor habeatur. Non valet dixerim illud presumptuosum asserere quin si sic falsum euangelium nostrum Romana similiter & omnes latine errant ecclesia iam fidei nostra falsum subiicitur & sic inanis & falsidica est scriptura nostra sacra & ex consequenti fides nostra nullius roboris ac momenti esse comprobatur. Quis quæro hoc te docuit nisi forsitan unicum à somniatoribus propositum verbum. Ipsa videlicet Græca quam prædicis assertioque ut asseris habent stabant iuxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius uxor Cleophe ex his negare volens Cleopham beatissime maritum extitisse Anna. Dic rogitò an potius credendum sit scriptura Græca qua suos in præsentiarum fautores habet hæreticos à Romana diuisos ecclesia quæ quiaem ut perniciosam suam foueant hæresim suos vitare non cessant doctores. Negantes enim processionem spiritus sancti à patre & filio dicunt Anastasium suum non dixisse in simbolo spiritus sanctus à patre & filio non factus nec genitus sed procedens sed dixisse à patre per filium quod est contra sacrorum approbationem consiliorum & catholice determinationem ecclesia. Quin potius credendum sit sacris doctoribus nostris & Hieronymiane translationi ab ecclesia probatis forsitan dices translationem hanc vitiatam hoc in præsentiarum utpote blasphemum non negare non possumus

ubi autem vitiatum in alio ostenderit, quod tamen non credimus non tamen in hoc passu ut præmissimus beatissimus ille Hieronymus hanc pro hac parte in suis corroborat Epistola. Nec solus contra te in hoc militat Hieronymus. Si enim & Augustinum legeris super Iohannem in lib. 3. de consensu Evangelistarum. Inuenies eundem dixisse in textu Iohannis Mariam Cleophe non uxorem, nec minus militat glossa interlinearis Hugo Cardinalis & ceteri solempnes, quos ostendemus Doctores. Constat igitur tam absurda doctorum solempnium negatio propter vnius scilicet Erasmi in inpresentiarum uiuentis assertionem nec auditu dignam his sane potius credendum, quam vni & ex consequenti allegantis asserta veluti fidei scandalosa neganda, & eodem contextu videtur falsum esse, quod subiungit dicens Cleopham eundem hominem binomium fuisse.

Non erat vsque huc satis tot copias tuas fudisse, tot munimenta tua subuertisse, tot sustulisse insidias. Quod nunc restat expugnandum longe horribilius est.

*Centauri in foribus stabulant, scyllæq; bifformes
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.*

Totus hic in rabiem versus vocas nos damnabiles, absurdos, excæcos, præsumptuosos, blasphemos; scandalosos, somniatores, auditu indignos, fidei Euangelij ac scripturæ falsarios. Nec hoc tibi satis est, nisi ipsum etiam Erasmus Roterodamum (cuius hodie Christiana Ecclesia in sacris literis doctiorem parem uel non habet alterum) graphice momorderis, tuæque impuritatis sordibus aspergas, vocans eum vnum à somniatoribus, atque assertionem eius auditu indignam. Denique omnes Græcæ scripturæ fautores thomistico more hæreticorum fautores dicis, & hæreticos. Manu, quid hic audio, quam horrenda criminum nomina in hoc album vocas? quo te rapit pestilens furor, & obsessæ mentis infania?

Ignescunt ira, & durus dolor ossibus ardet.

Quis te fascino spiritus nequam? Vbi Theologici

nominis modestiam, vbi sacerdotalis religionis continen-
tiam, vbi fraternum cuculle titulum reliquisti? Abiecesti o-
mnia retrorsum, & totus iam transformatus es in sacrum
porcum, pessimumq; monstrum:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto.

Nusquam recta asies, liuent rubigine dentes

Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.

Certe elleboro tibi opus est, ac simul experto quouis
medico, qui anticyro aliquo poculo cerebro medeatur,
nunc ergo respisce parumper, & discere quæ olim scire de-
bueras, redi ad auriculas, & audi quæ dicturus sum, ac re-
uoca in mentem, quæ iam superius dicta sunt. Nullus
nostrum est, qui corrigat Euangelium, sed id ipsum ex suo
fonte, ex illa sua lingua, in qua scriptum est, repetendo de-
claramus. Dicimus itaque illud, quod in Latino codice
legitur, Maria Cleophæ, dici non filiam Cleophæ, sed v-
xorem, quod ita esse, ex Græco articulo facile discernitur,
vt superius ostendi: Et hanc ob rem Erasmus in sua tra-
ctatione addidit vxor, ne quis vulgari hoc errore decep-
tus, hanc Mariam non vxorem, sed filiam Cleophæ ar-
bitrari posset, quod ille in super firmissimis inuincibilibus-
que rationibus ostendit, quas ego huc libenter adducere,
nisi tu me (sicut facis in istarum conclusionum tuarum
finali clausula) redarguturus sis, quia illæ in meo non cre-
uerint capite. Quod autem ais me dixisse textum Euan-
gelicum habere non Maria Cleophæ, sed vxor Cleophæ,
mentiris in caput tuum vilissime nequam. Textus Euan-
gelicus sic habet Μαρία ἡ Κλωπᾶ. quod Erasmus ipse,
quem citavi transtulit, Maria vxor Cleophæ. Quod autē
Græcas literas non probas, facis quidem tuo more & in-
stituto, qui non libenter laudas ea, quæ non didicisti, &
tanquam hircus ille Æsopicus, facile contempnis, quod as-
sequi non poteris. At cum tu exarmatū & elingue pecus,
vix semilatinas voces effutire queas, Theologico confidēs
supercilio, Græcas literas iudicare condemnareq; præsu-
mis, cū tamen nemo potest esse perfectæ doctrinæ Theo-
logus

logus sine cognitione linguarum, ad minus trium, Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ: eo quod his omnis sacra mysticaq; scriptura prodita est, In qua etiam Chaldæa lingua suam partem habet, & Arabica. Quare illarum cognitionem ad sacros codices tam intelligendos, quam restituendos, August. ipse in lib. de doctrina Christiana necessarias pronunciat: ipsisq; summorum Pontificum decretis, sacrisq; canonibus captum est, non de sophismatibus ac Logicis reticulis discendis docendisue, sed de traditione linguarum: & ut veteris test. veritas ab Hebræis, noui fides ex Græcorum literis petatur, sine quarum peritia, si quis veram Theologicarum rerum cognitionem promittit, tota aberrat via. Ad illas namque confugiunt Hieron. August. Amb. Hilar. & quique splendissimi Latini Doctores. Nec sufficit dicere iam omnia in Latinam linguam traducta esse, eamq; translationem sufficere: nam habet vnaquæq; lingua sibi peculiare quoddam locutionis idioma, quod integre in aliam linguam sic transfundi non potest ut eandem energiam vimq; obtineat. Fatetur hoc Hieronymus plerisque in locis, ut in Prologo super Ecclesiasticum, & in præfatione chronicorum Eusebij, ac in Epistola de optimo genere interpretandi Fatetur idem August. de vera religione, cuius verba canonisata sunt in decretis 38. distinct. in canone, qui incipit: Ea locutio. Et ut te exemplo aliquo admoneam, unde nam prouenit insignis ille lapsus Hilarij & Ambrosij in dictione **אֱלֹהִים** & Cypriani in nomine **אֱלֹהִים**, nisi quod Hebraice nesciuerunt? Quod manifestarijs ac pudendis erratis lapsi sunt, magnus ille Nicolaus de Lyra, & ille diligentissimus Theologus Thomas Aquinas, & simul etiam ipse tuus Hugo quamuis Cardinalis vocatus sit, & alij innumeri, quod suis locis annotauit Erasmus, nisi quia linguas ignorarunt vulgatæ huic translationi confisi? Quapropter coguntur sic cæcutire & impingere, ac pro Christiana veritate sæpe mera portenta docere. O utinam mihi aliquando ea fuisset loci, temporis, & præceptorum oportunitas, sacras illas linguas perdiscendi.

Nam

Nam Hebræam linguam aliquando leuiter agnouï, Græcam parum attigi, postea fortunarum mearum iniquitate ab iis literis distractus, multa rursus amisi: & licet quod superest adhuc multum me iuuet, tamen non pudebit me (si daretur ocium) rursus Græcum Grammaticulum fieri potius, quam tuæ farinæ vel primi nominis Theologū. Sed quid est, quod ais non esse credendum Græcorū codicibus, vtputa à Romana Ecclesia diuisis. Quod si propterea in eorum literis tam ingens periculum est, quia aliqui eorum ab aliquibus Latinæ Ecclesiæ opinionibus vel fide descuerunt, vt de processione spiritus sancti, de vocabulo hypotaseos, de ceremonijs consecrandi, de potestate Papæ, & sacerdotum paupertate, ac spontaneæ mendacitatis quæstu. Certe longe plus periculi est in Ethnicis illis vestris diis, quibus tantum authoritatis tribuitis, Aristoreli, Porphyrio, Auerroi, in quorum logomachiis dies noctesque sic occupamini, vt nec veteris, nec noui instrumenti literas interim vacet legere, cum tamen illi vni nihil vnquam cum Christo fuerit commercij alter pernitiosissimus exstiterit Christi hostis, ac religionem Christianam, quantum in se fuit impiis & sacrilegis contra Christum libris conscriptis penitus subuertere conatus sit. Tertius etiam quot hæresium occasionem dederit, nullus literarum scrutator ignorat. Denique nunc collige in vnum, quotquot sunt, in quibus Græci à Romana Ecclesia dissentiunt, nihil in omnibus reperies, quod ipsi ex vitiatis suorum doctorum libris, aut ex sacræ Bibliæ adulteratis exemplaribus tueatur: sola est expositionis varietas, quæ illos à nostra sententia separauit. Sunt & aliæ permultæ causæ, quæ illos à Romana ecclesia separarunt, quas hic enumerare non est opus, non tamen à fidelium corpore, vt putrida membra ressecati sunt, sed tolerantur interim intra ecclesiam, si quando nostris rationibus reuicti, vel nos illis in aliquo concedentes, in vnam eandem sententiam ritumque vniamur. Sed, vt reuertar vnde digressus sum, da mihi si potes vel vnum probatum autorē,

qui

Qui deprehenderit noui testam. Græcos codices, vel in vno loco falsatos fuisse, aut qui asserat nostros Latinos: illorum codicibus esse emendatiores, nullum certe reperies. Vnde ergo tibi Agasoni hæc de Græcorum codicibus censorsia virgula? Quis tibi Epicureo porco super illos sceptrâ commisit? quis dedit tibi subulco illos ex Christianorum Bibliothecis eiicere, & de illis sententiam dicere, quæ nec intelligis, nec vnquam didicisti? Sed inuenisti tu glossam interlinearem, absque his linguis perfectam, ex qua omnia potes haurire, quæ Eusebium, omnesque reliquos vincat auctores, quia à semilatinis recepta est fraterculis. In cæteris autem refugis ad vulgatam illam Euangeliorum editionem, quam tu Hieronymianam vocas, sed ipse Hieronymus hanc suam esse negat. Quod autem contra Erasmm Roterodamum, vt capra contra leonem insolescis, illum paulo superius vnicum (vt ais) à somniatoribus, & Græce scripturæ hæreticum fautorem insinuans, nunc illum nominatim appellans, assertionem traductionis suæ auditu non dignam, & veluti fidei scandalosam proclamando calumniaris, totum hoc iam satis dilutum est: & si opus esset pro Erasmica traductione profuse copiosèq; contendenti, nisi phœbeo lumini splendorem addere viderer, cum vir ille (quem vt rediuium Hieronymum, sancta Romana sedes, cum toto Cardinalium Pontificumque cœtu, & recipit & veneratur) defensore alio à seipso non egeat. Cuius nomen, ita nunc est doctrinæ excellentiæque nomen, vt nihil sit quod ad eius illustrationem addi possit ipso lucidius. Caue ergo ne tua confutatio magis sit hæretica, & auditu non digna, quam vnus, vt ais Erasmi assertio.

Porto quod nunc eodẽ contextu ais: falsum esse Cleopham hominem binomium fuisse, cur hoc non aliqua saltem argutiuncula persuadere conaris, cum tamen ego sine authoribus non sum locutus? sed te lupi videre priores, ideo vox fugit, nec habes quo buccam adaperias. Itaq; cum tu hanc positionem meam nullo modo enervare studes,

des; nec mihi hic opus est circa illam diutius insistere, sed in declarationibus meis (si occasio erit) illam latius exponendo sufficientissime probabo.

Rursus nunc insania tua paulisper fruamur, qua istis tuis inēptijs subiectis dicens.

Item & quia dictum confirmat ex filiorum Cleophae aetate asserens omnes aetate Christi maiores inter quos Simon Zelotes Christum undecim annis superabat ut testantur Eusebius & Egesippus. Respondemus imprimis Eusebium diuersa ymo & contraria censisse, & in vno passu reuocasse, quod in altero dixerat, & ideo allegationem hanc nihil contra nos effecisse ymmo pro nobis igitur argumentum nullum. Respondemus secundo omnes nostros, quos allegamus Doctores in contrarium sentire ymo & Euangelium saltem implicite, & ob hoc opiniones duorum in hoc paritendendas.

Hic iterum hæres cornibus tanquam hircus in vepibus, nec habes quod opponas mihi responsum, præter hanc vitiosissimam ac puerilem suasiunculam, dicendo: Eusebium aliquando diuersa, aliquando contraria sensisse, aliquando in vno passu (sic enim Latine loqueris) reuocasse, quod alicubi dixerit in alio, & ideo nullam esse Eusebio fidem, ideo allegationem hanc nihil contra te, igitur pro te, igitur argumentum nullum. Dic quæso an non Hieron. an non August. & innumeri alij excellentissimi Doctores, sibi sæpe dissimilia, sæpe contraria scripserunt, sæpe ab vna opinione sese in aliam reuocarunt, sæpe palinodias cecinerunt? num propterea respiciendi sunt, & circa reliqua doctrinata sua vacillare dicentur? Sic hebes dicere non audebis. At cur non eo modo recipis Eusebium quo ceteros? Ipse tuus Thomas Aquinas, periculosam illam opinionem suam, non dico de rerum creaturarum necessitate, sed de adoratione crucis, & imaginum veneratione aliquando reuocauit, si Capreolo creditur. Ille namq; accerrimus Thomæ defensor, cum hanc opinionem tueri excusare nequiret;

quiret, asserit Thomã deinde aliter sensisse. An propterea
 rã nunc sancti Doctoris bene dicta abiecturus es retror-
 sum? Est insuper Thomas ipse sibi multis in locis mituo
 contrarius, & à seipso diuersus, & instabilis, vt qui nunc v-
 nã nunc aliam sequitur opinionem: nam in primo sententi-
 arũ, de modo essendi in loco substantiarũ separatarum,
 diuersa sentit ab his, quæ in quarto sententiarũ, & in tertia
 parte summæ tenet, vbi tractat de descensu animæ Christi.
 Item de genitis ex putrefactione, in primo sententiarũ se-
 quitur opinionẽ commentatoris, quam in septimo meta-
 physice te alibi reprobat. Sic de materia cœli, aliter sentit
 in secundo scientiarũ, aliter in secundo cœli, & in summa,
 Item de anima Christi, aliter sentit in scripto, aliter in sum-
 ma, sic & de multis alijs, quæ nimis prolixum esset recita-
 re. Nunc ergo & istos cespites tuos circumeidamus. Est
 quod Euf. alicubi errauerit, aliqua aliter, & aliter diuersis
 in locis recitauerit vel docuerit, aliqua etiam reuocauerit;
 certe illa, quæ ad hoc præsens propositum ex Eusebio per
 me citata sunt, neq; reuocauit vnquam, neq; alicubi aliter
 ea descripsit. Nec est alius quispiam præclarus doctor, qui
 circa hæc illum corripiat: Et quoniã in superioribus do-
 cui te (vt dicitur asinum sub freno currere) videlicet, qui-
 bus historiarum scriptoribus fides adhibenda sit, dabo tibi
 hoc loci aliam quandam regulam qua discas, cui sententiæ
 accedendum est; quando excellens aliquis Doctor, eisdem
 de rebus diuersa & contraria scripserit. Ea nunc talis erit,
 videlicet: Hinc dicto firmiter credendum esse, quod cum
 certi alicuius & antiquioris authoris testimonio, vel cum
 validiori ratione, & in proprio ac accommodato rei lo-
 co dictum est, contra quæ sine certo & antiquo aliquo
 Doctore, sine valida ratione, præter historię intentionem,
 extra proprium rei locum, seu propositum, vt ali-
 cubi inter commentandum ad dictionis aut propositio-
 nis alicuius consonantiam, iuxta propriam seu vulgarem
 extemporaneamue opinionem dicta sunt, hæc inuali-
 diora sunt, & alijs longe posthabenda. Quod itaque

Simon Cleophæ filius vñdecim annis maior fuerit Christo, ex Egesippo primum, tum ex Eusebio in Ecclesiastica historia, & in Chronico sine contradictione notum, & receptum est: nam Martyr effectus est anno decimo Traiani centum & viginti annorum. Natus itaque est Simon iste circa annum illum, quo virgo beata in templum oblata est, quo tempore vixit adhuc Annæ maritus Ioachim, vt ex Matthæo manifestum est. Nec me multum commouet, quod illos tuos Scholasticos Doctores, & Aristotelicos Theologos fastu efferens, meos vt ais duos duntaxat paruipendas. Scio enim quoniam te.

Defendit numerus, iunctâq; umbone phalanges.

Magna inter molles concordia.

Scio quoniam imperitorum multitudine & barbara turba me superas, veritatem autem ac fide nō superas, nedum æquiparas. Scio hunc morem esse apud vos fratriculos, qualem plerumq; apud istos reliquiarum institores videmus, qui hac specie adornati, quod quosdam peculiare vobis faciatis patronos; vel quod vestri ordinis, siue sectæ, siue instituti fuerint; quadam superbia, abusione: & vana gloria, adeo pro illorum laudibus decertatis. Quod cum illos conamini nimium celebres efficere, & cæteris omnibus præferre; non veremini alios quosque Christianissimos simulatque eruditissimos Doctores deprimere, & vel laceffere, interim gloriabundi & iactantes, vos esse vel sanctos Thomistas, vel subtiles Scotistas, vel inuictos Albertistas, vel constantes Occanistas, quasi non satis sit esse Catholicæ eruditos Christianos, cum tamen ipsa fidei Catholicæ doctrina; non pendeat ab illorum doctorum tuorum dissonis, & sibi inuicem repugnantibus opinionibus, sed à Christo & veritate. Itaque cum iam in superioribus illis tuis scholasticis Doctõribus sufficienter responsum est, nolo hic superfluum esse. Sed quid ais tu. Euangelium saltem implicite negare filios Cleophæ Christo ætate maiores? Proh impietas. Scriptura sacra manifesta est, testimonium Dei lucidum est, sapientiam præstans

stans paruulis. Non ergo qui implicant, non qui plicant, non qui replicant, ac suis sophisticis inuolucris ac stultis quæstiunculis animos, simplicium per omnem vitam aberrare compellunt, hi Christiani Doctores sunt, sed qui explicant, & elucidant sacram scripturam, à tenebris humanarum opinionum, & illam à scholasticarum ratiuncularum sorditie purgant. Tu igitur si potes explica, vbi nam ego Euangelio in hoc aduersatus sim, & victoriam habe. Sed quid ego tecum, dico te tardo, languido, exarmato, & emasculato pecude de tam manifestis rebus tam prolixè contendam? Quin ad illa, quæ subiungis me conuertam vincenda.

Ais insuper:

Decimo allegat nos multo fœdius errare dicentes Salome tertium Anna maritum, qui in ea tertiam genuit Mariam, & hoc ex duobus ostendit primo quam Salome eo teste nomen est originis, ut voluit Orig. Chrysof. Hieron. non est autem consuetudinis ut asserit nomina mulierum viris appropriare aut è contra. Ad hoc responsuri confitemur præfatos Doctores dicentes Salome nomē cuiusdam mulieris fuisse, sed cum subinfert non esse consuetudinis nomina eadem esse virorū & mulierum hoc simpliciter negamus. In lingua enim sua materna vir nomen Petri sortitus vocatur Pietre similiter & mulier in lingua Gallica vir nominatus Claudius appellatur Claude similiter & mulier. Quod si & maternum & Gallicū spernit Ydomia hoc ab Euangelio nullatenus alienum esse ostendemus, in quo Iohanna nomen idem viri & mulieris esse comprobatur. Quod sit nomen viri ostendit Lucas tertio generationem Christi texens cum ait qui fuit Iohanna. Quod etiam sit nomen mulieris manifestat idem Lucas 8. cap. dicens, Erāt duodecim cum illo sequitur & mulieres aliquæ, quæ erant curate à spiritibus malignis & infirmitatibus Maria quæ vocatur Magdalena & Iohanna vxor Cuze procuratoris Herodis. Ex hoc luce clarius patet. Idem nomen Iohanna viri & mulieris esse, quod si ita res se habeat, quare & Salome nomen viri & mulieris esse nō poterit. Sane nulla huius videtur

P esse

esse ratio, sed potius videtur faber suus inuacuum super hac laborasse consuetudine dicens consuetudines non esse virorum nomina mulieribus appropriare cum id ex sacro reprobetur Evangelii,

Tam cæus es simul & peruersus, vt cum vel dictorum meorum non memineris, vel illa redarguere impotens sis, nequiter dissimulando fingis hoc loci sermonē, quem impugnes. Sed te fallit opinio: nam ego in decimatertia propositionum mearum dixi, Salome nomen esse mulieris: & quod ita habet Græca veritas, apud Marcum dicentem: *κα Μαρία Ιακώβου & μικρῆ & ἰωσή μητρη καὶ Σαλώμη.* Hæc capite decimoquinto leguntur. Sequenti autem capite aud eundem sic legitur: *κα διαγενομένης & σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαλινη, καὶ Μαρία Ιακώβου, καὶ Σαλώμη, ἡ ἑρασσαν ἀρώμελα,* his namq; in scripturis *Σαλώμη* nomen fœmineum est, & nominatius Græcus, quod vel pueri ipsi in ludo literario non ignorant, nisi tu malis nouam fingere Logicam, quam veram sequi Grammaticam. Accedunt ad hoc citati per me Doctores, Origenes, & Chrysostomus, quos cum negare non audeas, tamen non sine sycophantismo admittis. Ais enim illos dicentes, quoniam Salome nomen fuerit cuiusdam mulieris, quasi de alia quauis locuti sint muliere, cum eidem Doctores loquantur expresse de illa Euangelica Salome, matre filiorum Zebedei, quod manifeste patet apud Origenem in trigesima quinta, & apud Chrysostomum in vigesima octaua homilij super Matthæum. Verum quia tu hic adiungis Hieronymum, prætereundum non est, nam ego illum in hoc album non vocaui, neq; tu hæc apud Hieronymum legisti. sed apud tuum Petrum de natalibus, qui in suo sanctorum cathalogo, lib. nono cap. nonagesimo primo, sic ait: Salome discipula Christi fuit, quæ tempore dominicæ passionis, cum reliquis sanctis fœminis ad crucem astitit, & circa eius sepulturam sollicita fuit, de qua Theophilus & Chrysost. dicunt, quod hæc fuit mater filiorum Zebedæi, quod Origenes simul opinatur. Et circa finem ibidem ait. Et Hierony. in suo cathalogo tradit

tradit eam mulierem fuisse. Quod si nunc tibi aliqua fiducia est in tuo Petro de natalibus, cur illum non recipis in hoc capite, vbi cum auctoritate & ratione loquitur, potius quam capitulo de Anna, vbi sine scriptura, sine patribus, sine canonibus, sine auctoritate, sine vllis rationibus, nudis verbis incedens, à seipso dissimilis, ac omnino ambiguus, vulgare fabulã decantat. Sed tu excæcatus malevolentia, ac tuæ hæresis pertinacia obstinat⁹, cū te videas hac nihil proficere, alia me aggredieris via, fingens, quinimo mentiens, dictū à me, atq; à Fabro ipso, consuetudinis nō esse virorum nomina mulieribus appropriare.

Nec tibi plus cordis, sed minus oris adesti

Quod si tu probus vir esses, non deberes nobis imponere, quæ neq; diximus, neq; scripsimus. Condescendam tamen etiã ad hanc sententiam, & dicam, apud nullum regulatū idioma, reperiri eadem viris mulieribusq; nomina contributa. Ideoq; illud futile tuū argumentum, à barbaris linguis. ac illo tuo plusq; barbaro (vtrūputa nullius integritatis, & iam pluries aliarum gentium cōfuso ac refuso) gallico sermone, nullius esse roboris. Nec minus futile est illud tuū argumentū de illo Hebraico nomine Iohana, q̄ tu eius linguæ ac Grammaticæ omnino inscius, sub eadem terminatione, declinationeque, & viro & mulieri commune dicis, nescius, quod ille filius **ישע** exprimitur **יוחנן** in masculino genere, illa vero vxor Cuzæ in fœmineo genere **יוחנן**: Si viri nomen est, **שלמה**, quod nos cum Græcis dicimus Salomō, mulieris autē nomen, **שלמי**: vel **שלמית**: quod dicimus Salome, quæ quoniã ignoras, debueras consuluisse librū illum de nominibus Hebraicis, qui Hieronymo inscribitur, vbi Salomō pacificus, Salome pacifica exponitur. Non ergo in vacuum laboramus Faber & ego, sed tu sine omni fronte portentosus bijanus, discipulus Behemoth, ac Leviathan, qui tam futuli ac subdola argutiuncula, ac nomine Iohanna, quod flectere, & declinare nedum didicisti, hæc effutire non verēcundaris.

Non minus inepta sunt, quæ mox sequuntur, dū ait:

Secundo id nititur probare ex ætatis propinquitate asserit anim beatissimum Iohannem vno anno & minus iuniorem Christo Iacobum autem maiore ætate parem & pro probatione in medium affert Eusebium militonem Sardensem & beatissimum Hieronymum relinquens ex eius ætatis argutia impossibile esse apud naturam Salome fuisse filiam tertiam Anna. Ad hoc respondemus dicentes hoc esse simpliciter falsum ymmo contra determinationem Doctorum, quos in medium adducit milito etenim Sardensis suo teste fabro notat beatissimum Iohannem à seculo migrasse anno ætatis sue nonagesimonono, ex Eusebio autem quem beatissimus interpretatus est Hieronymus colligitur eundem beatissimum Iohannem migrasse anno Christi 102. ex quibus manifestissime infertur beatissimum Iohannem Christo non anno vno minorem natu, sed tribus & amplius. Idem est concludere ex beatissimo Hieronymo ait enim Hieronymus suo fabro teste beatissimum Iohannem decessisse anno 68. post passionem Christi. Christus autem passus est anno 33. ætatis sue completo & 34. inchoato, de quo iam fluxerant menses tres, ubi autem annis 34. ut supra numeratis addideris annos 68. quibus superuixit Iohannes annum 102. sicuti enumerauit Eusebius reperies & ideo aperte constat Eusebium & Hieronymum recte conuenisse & aperte contra suum fabri in hac re tortuose nimis fabricantem conclusisse, qui ait Iohannem anno Christi 100. migrasse. Quod quidē apud intelligentes est insompiabile ymo & sibi ipsi prefatus contradicit faber ait enim ex Hieronymo constat Iohannem decessisse anno 68. post passionē Christi. Ait in quā Iohannem obiisse 99. ætatis sue anno ait Christum vno anno maiorem natu ipso Iohanna. Rogo hos computa annos super digitis tuis vel da eos computandos etiā vetula. Aperte in hac computatione non solum centum, sed centum cum vno annumerabis annos sic & illa. Nonne 32. super 68. efficiunt centum super quo est superaddendus annus veluti faber asserit, quo Christus ætate superauit Iohannem igitur aperte constat quod excacare sibi ipsi suis contradixerit fa-

vit faber, aperte inquam constat quod Christus non uno anno solum, sed pluribus eo natu maior fuerit ex his concluditur nulla ex dicto nostro temporalis impossibilitas, concluditur inquam nulla proponentis ratio, qua evidenti inicitur falso ymo qui sibi ipsi apud contemplantes contradicit ex his conuincitur quod nulla suis dictis fides est adhibenda, & quod dicentes beatissimam Annam tres genuisse Marias turpi non errant corde, sed probatam à sanctis doctoribus & ecclesiastica assertionem manu tenent veritatem fidelem in suis prædicationibus non scandalizant populum sed adificant.

Tam consonat cum doctorum calculis hæc tua supputatio, quam asinus cum lyra, vt minimum dubium videatur, te illam ab aliqua de lyra vetula accepisse, quam idcirco tanti facis, vt & nobis consultum velis, illam se quamur calculandi magistram:

Non audet stygius Pluto tentare, quod audet.

Effrenis monachus, plenaq; fraudis anus.

Scis quam intelligo, cui tu à secretis es, & illa tibi. Sed noli irasci, quinimo (relicta tua hac circea vetula, quæ te Luciani & Apulei instar, in asinum, sed non aureum transformauit) nobis auriculas tuas parumper accommoda, & inplebimus illas, non vetulæ alicuius anilibus fabulis, sed dogmate fidei & veritatis, ac docebimus te recte calculare, & annos currentes à completis discernere. Præfuit Romanorum monarchiæ Octavianus Augustus Cæsar, annis quatuor de sexaginta, cuius imperij currente anno quadagesimo secundo, prima ascriptione census, Cirino tunc Sirix præsidente, natus est Christus. In Bethlehem Iudææ oppido, qui annus hinc dictus est primus currens annorum Christi. Quod si modo de hac annorū summa, quibus Octavianus imperio potitus est, illos quadraginta duos annos detrahas, remanebūt anni Christi completi quatuor & decem, vel currentes decem & quinque, si subtraxeris annos natiuitatem eius præcedentes quadraginta & vnum, quibus si nunc addide-

ris annorum Tiberij decem & octo, quo decimo octavo anno currente passus est Christus, resultant anni ætatis Christi completi triginta duo, intrante eo & iam agente tricesimum tertium. Errasti ergo cum vetula tua, vbi ais, Christum passum anno ætatis suæ tricesimo tertio completo, & tricesimum quartum iam tribus mensibus ingresso. Poteras hæc rectius didicisse, si pro vetula tua consulisses illum historiarum Magistrum, cui quidem soletis vos doctorculi permultum fidei habere. Is siquidem vbi loquitur de Christi baptismo, fatetur Christum à Ioanne Baptista baptizatum anno Tiberij currente decimo quinto, ac Christo tunc intrante annum tricesimum tredecim duntaxat diebus. Tandem singulis annalibus Christi digestis, concludit illum vixisse triginta duos annos integros, & tot menses diesque, quot desuper fluxerunt à reuolutione diei nataliciæ ad passionem. His simili supputatione consonant, Beda de temporibus, & Orosius, & illi Chronographus Girlandus, & alij plures, tam sancti veteres, quam recentiores Scholastici Doctores. His itaque triginta duobus Christi annis completis, si superaddideris annos octo & sexaginta, quorum ultimo currente assumptus est Ioannes, erunt anni centum, qui est annus Traiani primus. A quibus si rursus subduxeris annos nonaginta nouem, qui sunt anni ætatis Ioannis vsque ad eius assumptionem. relinquitur, Christum esse anno vno ætate maiorem Ioanne. Quod si rursus à nonaginta nouem illis annis dempseris sexaginta octo annos, quibus superfuit Ioannes post passionem Christi, relinquetur similiter Ioannes duntaxat vno anno minor Christo. Non secus comperies ex Eusebio in Ecclesiastica historia, vbi hoc cum rationibus & authoribus confirmat, atque idem in sua Chronographia, si modo diligenter introspexeris. Sed te lusciosum & indoctum Mercurium, decepit mendosa Parisiensis impressio, vbi circa tertium Traiani annorum numerum, de Ioannis assumptione legisti, illum adusque Traiani tempora superfuisse, tamen

non legitur illum ad hunc vsq; annum existisse. Tum vetusta, cæteraque Romana ac Veneta correctæ exemplaria, circa primum Traiani annum hæc habent. Ex hoc modico Typographi errore, frigida hac coniectura vsus, asserere ausus es, Ioannem migrasse anno Christi centesimo secundo, ad quem deinceps reliquam tuam anilem ac falsam supputationem tanta magniloquentia agglutinasti. O cæcæ & obstinatę mentis homuncule, quid tandem te arbitraris effecisse, si modo etiam probasses Iohannem Christo vel triennio vel paulo pluris ætate minorem, quem si etiam septennio & ad decennium vsq; minorem Christo probares, nedum esse poterit beatissimæ Annæ ex tertio marito nepos.

Porro nunc restat videre qua canina facundia tandem hanc conclusionum tuarum chimeram absoluis. Sic namque exspiras.

Et hæc sunt qua nobis dicenda videntur pro salubri trium sororum honore sustinendo qua omni cum honore proposita sunt.

Quomodo erit honori Mariæ Cleophæ ac Salomæ, q̄ in sanctissimæ Annæ & Deiparæ virginis vergit ignominiam? Absit hoc. Quis dicat illis sanctis fœminis honori esse, quod diabolico mendacio per te, tanquam diuæ virginis Mariæ vterinæ sorores, & beatissimæ Annæ carnales filiæ prædicantur, non secus quam olim suadente diabolo Eluidius ille hæreticus, sanctos illos Apostolos, qui Domini fratres dicebantur, pro Ioseph iusti & Mariæ virginis proprijs filijs, in vtrorumque simul ac Christi insignam infamiam collaudauit? At tu illi haud adeo absimilis es pestifer diabolus, qui hæc impias de sanctissima Anna fabulas, populos doces in sede veritatis, ac Christianam plebem, pro qua mortuus est Christus, ludificando seducis in falsas opiniones, verbum Dei offerens dæmonibus, & cum tantæ impietatis doctrinam miseris populis introducis, te ipsum pium me impium vocas. Deum

testor, non tam iratus ista loquor, quam commiseratione animarum illarum, quos tu decipere conaris.

Eat nunc Christianus populus, & vos pauperum Christi alat eleemosynis, suisque impinget patrimonijs, suisque laboribus vos saginet ociosos, qui pro diuino verbo feminatis pestilentes fabulas, innocentes ac probos viros insuper calumnia, conuitiis, ac iniuria proscinditis. Deberent utique vobis talibus hypocritis, baculis ac lapidibus potius obturbare. Eat iterum dico Christianus populus, & excretur Turcas, quod imagines Christi & sanctorum conspurcare dicuntur, cum interim tu cucullate religionis cato, ac scholasticæ Theologiæ mercenarius Doctor cum tui similibus vitilitigatores cretensesq; præcones, Christum ipsum, eiusque matrem, ac auiam, cæteros electissimos sanctos, multo fœdius blasphemando conspurcatis quam illi. Quin potius in vos concitatis animis, in quos inquam Christianæ sinceritatis conspurcatores, pietatis inueriores, nouarum hæresium, contentionum, dissentionũ, schismatum authores, fasciculos, ignẽ, gladiũ conuertant, vsq; post excidiũ, que madmodũ in triumpho Capnionis non male cecinic Huttenus.

*Ite omnes, conferte struem, componite fascies,
Ferte picem, miscete faces, date sulphura ciues:
Dominici fratres morbosam exurite gentem,
Vrite qui fuerat, qui sacrum armare veneno
Edocuit Christi corpus, mortisq; medelam
Exitij causam facere. & fomenta salutis
Credita perpetua, in crudelẽm vertere eadem,
Num male nota cano? male nota. Sed occidit illo
Septimus Henricus gladio, mixtamq; perenni
Cum vita interitum mensis accepit eisdem
E manibus Pauline tuis. Non hoc scelus aiunt
Nostrum est, qui multis retro successimus annis.
At vester cocus ille fuit, qui miscuit artis
Condimenta noua. Semel, inquit, fecimus illud,
Bernæ negat, scelerisq; affert monumenta secundi.*

*Tempore iam nostro. Tum vos vssisse sopito
 Vulnere lessero, & sanctum voluisse videri,
 Francisci fratres iactent ne scilicet ultra
 Auctori concessa suo hac insignia soli,
 Fert eadem simulata Deum responsa, ioco sq;
 Mentite Maria, per vosque infecta veneno
 Sacramenta palam monstrat, scelerata Vigandi
 Vox habita ad populum, diroque asserta libello.
 Deinde remansa labris, conceptam in crimine matrem
 Num vetus historia est? Quod galla Lutetia narrat
 Vnius est anni, quoddam de plebe cadauer
 Restituisse animas, vestrasq; ut crederet arteis
 Decepisse rudem populum, pœnasq; dedisse,
 Vestra hac sunt, & adhuc multo his grauiora supersunt.
 Vestra hac sunt, ideo dignas ne effugite flammæ.
 Non venia locus est, non est locus, vrite flammæ.
 Vrite sophistas, plenos errore cucullos
 Dedecora aufuros, penis abolete secundis
 Tot scelerum autores, dignos necis, vrite flammæ,
 Dominici fratres, morbosam exurite gentem.*

Et hæc sunt quibus tibi ostendere oportuit quam nihi-
 li meas propositiones læsisti, & quam frustra ex tam in-
 firmis & futilibus argumentis, & in hanc rem inanibus
 auctoribus, totam hanc tuam extirpatiuam (vt falso vo-
 cas) conclusionem deduxisti, quam ita tandem vocari pa-
 terer si modo me vel in vno apice vicisses.

Quod autem subiungis dicens:

*Quia tamen de doctoribus à proponente allegatus non-
 dum plane certi sumus petimus vt proponens iste auctori-
 tates Eusebii & Egesippi in originalibus ostendat denunciante
 nos paratos esse doctores à nobis allegatos in originalibus o-
 stendere.*

Quod de illis doctorum meorum dictis nedum certus
 es, non aliunde tibi euenit, nisi quia doctores illos ante
 hac minime legisti, & vt prouerbio dicitur, vix à limine

agnouisti: quorum libros etiam si vel modo tibi corā producerem, adhuc doctorum loca ubi hæc requirenda sunt, nisi alio monstrante, nescio an sciueris discernere. Itaque ex tua inscitia contra me insolescis, quod auctores illos ex suis originalib. tam capitulatim, articulatim & verbatim non citaui, quemadmodum tu & tui similes doctorculi soletis. Qui cum vestræ ignorantix mutuo conscii estis, & ob morū, vitæq; ac citatarum per vos scripturarum sententiæ dissimilitudinem, auctoritati vestræ diffiditis, timentes quod idcirco vobis non credatur, tanquā rustica quædam secta, vestris infantissimis compilatis, ac sordidis excerptis contenti, cum ipsi nihil scitis, quam aliorum exemplis uti, tam capitulatim, atq; articulatim, mearum Bartholistarum more in singulis verbis & interpunctionibus occupati, testimonia citatis, ac proprii ingenii miseria, huiusmodi allegationum congerie. Vos iactantes, doctrinæ nomen vobis temere arrogatis cum interim nec in sapientia vestra prodestis ecclesiæ, nec in prudentia vestra consultis hominibus, sed in cognitione vestra Christum negligitis, & in scientia vestra iniuriamini proximo, conuertentes veritatem. Deo in mendacium, & hominibus in iniustitiā, donec reuelabitur super vos ira Dei de cœlis, tradens nos in reprobos sensus, dignos errore. Qui calumniamini veritatem, eiusque doctores semel perpetuo odio persequi proposuistis. Fecerunt hoc quondā Celsus contra Christum, Iulianus apostata contra euangelium, Diotrophes contra Ioannem Euang. Apollophanes contra Dionysium Areopagitam, Ischyras contra Athanasium, Ioannes Antiochenus contra Cyrillum Alexandrinum, Franciscus Marionis ac Guarro Britannus contra beatissimum Bernardum. Fecerunt hoc nostris tēporibus, quidā titularis Episcopus fraterculus (cuius ineptias aliquādo legi nomen ad præsens nō occurrit) cōtra Ioannē Picum comitē Mirandulanū, atq; Iacobus Hogstratus ordinis prædicatorum hereticorum inquisitor Colonien. contra vtriusq; iuris eruditissimum quondā præceptorem

meum Petrum Rauennatem. Idemque fraterculus, cum Arnaldo Tungaro, aliisque Colonienſibus coniuſuratis calumniatoribus, contra integerrimum doctiſſimumque virum Ioannem Capnionem Phorcenſem, maxima & vbi que terrarum vulgata, perpetuaque eorum infamia nequiſſime inſultarunt. Ipſe etiam Vigandus prædicatorum hæreſis apud Bernenſes initium atque fomes. Idem ipſe prædicatorii ordinis fraterculus ac thomiſticus doctor, contra inſignem vtriuſque iuris doctorem Sebaſtianum Brant. nunc Argentoracenſis ciuitatis cancellarium, & à conſiliis primarium, ſimul ac contra pleroſque alios inſignes doctores, malus male allitit. Ipſe etiam Sylueſter Prieratis, licet Pontificii Romani palatii magiſter, eiufdem prædicatorii ordinis fratricellus, doctorque thomiſticus, aduerſus pugnatiffimum theologum Martin. Luth. Wittenbergenſem Auguſtinianum, non ſine inſcitæ ſuæ nota inuectus eſt. At ipſe etiam Ioan. Eckius, licet vir eruditus, ac ſcholæ doctus contra eundem Luth. atque contra Andream Carloſt. archidiaconum, non abſque nigro calculo inſæliciter pugnavit. Nec deſunt inuidi ac peſtilentes detractores, qui tecum calumnientur Eraſ. Rot. atque Iacob. Fabrum Stapulenſem, quem Pariſienſes quidam theologifæ, eo quod ineptam hanc noui Teſt. traductionem, quæ tu & tui ſimiles homunculi Sophiſtæ Hieronymo intitulatis, ipſe Faber adductis argumētis illam Hieronymi eſſe negaſſet, hæreſeos damnare voluerunt, ſeipſos interim non ſine totius Sorbonæ ignominia, imperitiæ ac malignitatis infamia perpetuo & vbi que denigrantes. Quid de me ipſo dicam, qui in re literaria non ſum dignus vt horum calciamenti corrigiam ſoluam, attamen dum olim iunior in dola Burgundicæ exponere librum Ioan. Capnionis de verbo mirifico, quidam Ioan. Catelineti Franciſcanorum provincialis offenſus vocabulo Cabalæ, cum alias me nec ipſe, nec ſuorum aliquis legentem audiſſet, nec vidiffet vnquam, nec conferre auſus, poſſet me in aliquo redarguere, æſtuante rabie offenſus, longe abinde per centum leucas, uſque in Ganda

Flandriæ, coram Illustrissima Principe Margareta Cæsaris Maximiliani filia, totaque curia, in publicis concionibus nequissime ac perditissime calumniatus est, quæ res illi tandem male vortit, atque ut vixit, ita paulo post mortuus est, vix nomine superstiti. Scripsimus ad cum paucissima quædam, quibus cum eo exposulauimus, sed peius periturus erat, nisi iam malus male periisset, pluraque scripturus, si quis manes eius reuocare voluisset. At nunc surrexit in me alius diabolicus frater (pene nomen elocutus eram) qui me colaphizet, & hunc hilariter excipio, confusus in spe innocentie meæ. quia non confundar. Scio denique morem hunc esse ab antiquo, videlicet optimos quosque & doctissimos, à deterioribus pati opprobria, ut probati manifesti fiant, & veraces agnoscantur. Postremo nunc ais.

At ne in his qua proposuit scriptis humanum sibi captiuare velit fauorem significamus eum propterea nulla aut tenui laude dignum quoniam qua proposuit in suo non creuerunt capite sed omnia à quodam Petri Fabri libello accepit ubi autem aliqua ex se addiderit memoratu digna nunc vtrum appreciabimur.

Absit à me tam impium sacrilegium, ut mihi aliorum laborum fraude, laudem & fauorem quæram. limitari bonos doctores mihi licere arbitror, furari non est animus, ideo ego me illas meas propositiones, iuxta disceptationes Iacobi Fabri stapul. scripsisse, in ipsarum propositionum mearum principio atque fine ingenue fassus sum. Neque enim vlla ambitione commotus, nec meæ commendationis causa, sed vestris iniuriis in publicis popularibus concionibus vestris prouocatus & coactus veni ad scribendum propositiones illas, ne tanquam sacrilegus, de ipsius Iacobi Fabri ingenio doctrinaque sterilis & ingratus, optimam suam famam tacendi sibi surripere viderer, si contra calumniatores suos in se innocente & absente defendendo silerem: tum etiam ne tanquam propriæ famæ prodigus indefensa causa mea ex innocente reus iudicer,

cer, quatenus meo silentio illam tueri neglexero. Sed tu
 vesanzæ mentis caligine cæcatus nec propositionum mea-
 rum principii finisque dum hæc scriberes meministi, nec
 ipsius Fabri libellum vnquam vel præ foribus attente le-
 gisti, quod ex eo satis notum est, quod ais me omnia quo-
 dam Petri Fabri libello accepisse, cum tamen ego tibi au-
 ctorem illius nominatim cirauerim, Iacobum Fabrū Sta-
 pulensem Parisiacum, quem certe ipsa Parisiaca Sorbona,
 cæteraque eius ciuitatis scholastica theatra non adeo i-
 gnorant vel supprimunt. Quin & tu nuper inde reuersus
 mercenarius doctotculus, illum etiam saltem nominete-
 nus nouisse debeas. Nunc autem si quid tibi residuum est
 sani cordis, si quid adhuc cerebri habes, & christiani ho-
 minis consilium non respuis, ingredere Agonem pœni-
 tentiæ, in sacco, cinere, & lachrymis. Insiste orationi, vigi-
 liis, & ieiuniis fortiter inhære (grande enim scelus necessa-
 riam habet grandem satisfactionem) si quando remitta-
 tur tibi hæc blasphemia & impietas, qua contra sanctissi-
 mam Annam, tanto spurcissimorum verborum otio mili-
 tasti. Cogitasti & locutus es mala, iniquitatem in excelsis
 locutus es, poluisti in cælum os tuum, & lingua tua per-
 transit super terra. Det tibi dominus, vt melius videas, re-
 ctius iudices, & à proborum virorum calumniis abstineas,
 sed & admonerem te, si modo adsit tibi christiana pietas,
 eruditioque & doctrina non desit, vt huius tam impiæ o-
 pinionis tuæ caneres palinodiam, ac te ex mendaci ser-
 mone ad verum traduces. Verum ignosce mihi si auda-
 cter te admoneo, nihil enim facere possum magis christi-
 anum, nisi hortari te, vt agas pœnitentiam, quousque
 Dei misericordiam impetres. Quod si ideo me tibi inimi-
 cum existimes vera salutariaque suadentem, & in dictis
 meis scandalizatus sis, abi retro, & qua dementia hanc
 tuam calumniam incepisti prosequere, modo prestantio-
 ra scribas quam hætenus. Quod si tunc acutissima tua
 tela ferre nequero, tunc ego me duntaxat vtriusque iuris
 doctorem artium & medic. initiatum, atque humano

sanguine consecratum militem, & vt tu ais non theologum, tum quod ego fateor, laicum vxoratum, qui tantos theologicos solidos cibos gustare non valeo, abs te tam magno, pingui, crasso, dilatato, ac apud vulgus probatissimo theologo, victum fateri nō erubescam: Imo tunc herbam tibi dabo, & imponam super altare tuum vitulos. Tandem inuito te & diabolo agnoscetur & appræciabitur ipsa veritas & falsitas vel nullo impugnante seipsa cadet. En vidistis nunc cādidi lectores, qualis coruus quale ouum peperit. Quod si in hunc terfceleitum ca'umniatorem quid acrius scripsi, mordaciusue inuectus sum, ignoscite, nam fecit hoc læsa humana patientia, & veritatis patrociniū: ipseque beatiss. Hierony. vir pius & iustus circa huiusmodi sibi sæpissime non temperat, quin in aduersarios acriter incandescat, insultet, inuehatur, etiam nominibus non parcens à quibus tamen ego huc vsq; abstinui: atque sic respondi, quasi nulli responderim, nullum tetigerim, nisi qui tacti sunt. Sint sui ipsius accusatores, & prodant semetipsos, quod si fecerint vel rursus institerint, ac ignem gladio foderint, tunc non tam volens, quam coactus faciant vt omnia hæc soluto silentio erumpant in plurium Linguarum patentissimas voces, vt cognoscantur qui operati sunt mala, ac pro illorum iniquitate nullus patiatur innoxius. Demum ego meam iniuriam patienter feram, impietatem contra sanctissimam Annam ferre non possum: nec quisquam certe mea sententia ferre debet, qui pius Christianus esse velit.

H E N-

HENRICI CORNE-

LII AGRIPPÆ AB NETTES-

heym armatæ militiæ equitis Aurati &

V.I.ac Medicinæ Doctoris.

TABVLA ABBREVIATA

Commentariorum in artem breuem Raymundi Lullij.

ORNATISSIMO VIRO LL.

DOCTORI ADOLPHO ROBO-

reo Agrippinensi Canonico ad Gradus

Maria virginis, Henricus Cor-

nelius Agrippa. S.D.

CRIPSI olim commentaria in artem breuem Raymundi Lullii, doctor eximie, hæc tandem in tabulam quandam tanquam fasciculum, contraxi, quæ memoratu facilis, cuncta commentaria subinde animo reduceret: hanc tabulam tuæ humanitati dedicatam, pro xeniolo offerendam decreui, ratus exiguum hoc munusculum, non ex suo valore, sed ex mittentis animo sis æstimaturus. Quin & collata hac tabula, cum ipsis commentariis, videbis te pari æstimatione habitum, quo is cui ipsa nostra commentariola olim dedicauimus, quæ vna cum hac tabula etiam ad te mittimus, Vale.

T A B V -

TABVLA ABBREVIATA
COMMENTARIORVM ARTIS
 inuentiæ Henrici Cornelii
 Agrippæ.

	B	<i>Deus</i>	
	C	<i>Angelus</i>	
	D	<i>Cælum</i>	
	E	<i>Homo</i>	
<i>Subiecta</i>	F	<i>Imaginatiua</i>	
	G	<i>Sensitiua</i>	
	H	<i>Vegetatiua</i>	
	I	<i>Elementatiua</i>	
	K	<i>Instrumentatiua</i>	
		<i>Pater</i>	
<i>Deus</i>		<i>Filius</i>	<i>non conuertuntur</i>
		<i>Spiritus sanctus</i>	
		<i>Bonus</i>	
<i>Angelus</i>		<i>Malus</i>	
		<i>Immobile empyreū agens per attractiua</i>	
<i>Cælum</i>		<i>Mobile agens per influxum</i>	
		<i>Anima rationalis</i>	<i>esse</i>
<i>Homo</i>			<i>viuere</i>
		<i>habet</i>	
		<i>Corpus humanum</i>	<i>sentire</i>
			<i>intelligere</i>
		<i>Esse</i>	
<i>Imaginatiuū habens</i>		<i>Viuere</i>	
		<i>Sentire extrinsecus & intrinsecus</i>	
		<i>Esse,</i>	
<i>Sensitiuum, habens</i>		<i>Viuere,</i>	
		<i>Sentire extrinsecum.</i>	

<i>Vegetatiuum, habens</i>	<i>Esse</i> <i>Viuere.</i>	
	<i>Simplex</i>	
<i>Elementatiuum</i>		<i>habens solū esse substātiale.</i>
	<i>Compositum</i>	
	<i>Naturale</i>	
<i>Instrumentatiuum siue</i> <i>accidens,</i>		<i>habens esse in alio.</i>
	<i>Morale.</i>	
	<i>Quantitas</i>	
	<i>Qualitas</i>	
	<i>Relatio</i>	
	<i>Actio</i>	
<i>Accidens naturale</i>	<i>Passio</i>	
	<i>Habitus</i>	
	<i>Situs</i>	
	<i>Tempus</i>	
	<i>Locus.</i>	
	<i>Discreta</i>	<i>Magnitudinem</i>
<i>Quantitas,</i>	<i>secundum</i>	<i>Multitudinem</i>
	<i>Continua</i>	<i>Diurnitatem</i>
		<i>Operationem.</i>
		<i>Habitus & dispositio.</i>
		<i>Naturalis potentia vel impotentia.</i>
<i>Qualitas.</i>		<i>Passio vel passibilis qualitas.</i>
		<i>Forma & circa eam constans figura.</i>
		<i>Contraria & contrarietates.</i>
		<i>Superlationem</i>
		<i>ex natura verbi</i>
<i>Relatio secundum</i>		<i>Suppositionem</i>
		<i>Equiparantiam</i>
		<i>ex natura rei</i>
		<i>Applicationem.</i>
		<i>Intensa.</i>

	<i>Intrinseca</i>	<i>Extensa</i>
<i>Actio & passio</i>	<i>Extrinseca</i>	
<i>Tempus.</i>		<i>Remissa</i>
<i>Locus</i>	<i>Variantur quantitate.</i>	
<i>Situs</i>	<i>Intrinsecus.</i>	
<i>Habitus</i>		<i>B Bonitas</i>
	<i>Extrinsecus</i>	<i>C Magnitudo</i>
	<i>Virtutes</i>	<i>D Duratio</i>
<i>Accidens morale</i>		<i>E Potestas</i>
	<i>Vitia.</i>	<i>F Sapientia</i>
		<i>G Appetitus</i>
<i>Pradicata absoluta.</i>		<i>H. Virtus</i>
		<i>I. Veritas</i>
		<i>L Gloria</i>
	<i>Permanens</i>	
<i>Bonitas</i>		
	<i>Fluens</i>	
	<i>Virtutis</i>	
<i>Magnitudo</i>	<i>Molis</i>	
	<i>Actionis</i>	
	<i>Æterna</i>	
<i>Ratio</i>	<i>Æuiterna</i>	
	<i>Temporalis.</i>	
	<i>Essendi & existendi</i>	<i>Naturalis</i>
<i>Ras</i>		
	<i>Agendi & patiendi</i>	<i>Voluntaria</i>
	<i>Intellectualis</i>	<i>Sapientia</i>
	<i>Rationalis</i>	<i>Scientia</i>
	<i>Sensitiua</i>	<i>Ars</i>
	<i>Instinctus</i>	<i>Fides</i>
	<i>Natura</i>	<i>Opinio.</i>

Rationalis ut voluntas Concupiscibilis
Appetitus Sensitivus
Insensibilis. Irascibilis.

anima
Passiones

Intellectualis ut sapientia, scientia, prudentia
Mortalis ut iustitia, fortitudo, temperantia (q̄q;
Theologica ut fides, spes, charitas, gratia dona
Virtus Animalis & sensitiva, motiva, vitalis, vegetalis
Elementalis qua naturalis dicitur
Cœlestis qua vocatur occulta
Operationum & potentiarum secundum actionem
& passionem.

Veritas Orationis secundum actum sibi usum
Rei secundum habitum
Consummationis

Gloria in fine
Quietis

Essentia Simplex Substantialis
Rei Cōposita. Continuitatis
Ynitas Rationis Accidentalibus
Identitatis

Perfectio Simplex
secundum modum essendi
secundum mensuram conditionis

- Respectus**
 B Differentia
 C Concordantia
 D Oppositio
 E Principium
 F Medium
 G Finis
 H Maioritas
 I Æqualitas
 K Minoritas.

	<i>Ex primis intentionibus</i>	<i>Essentialis Realis Accidentalis.</i>
<i>Differentia</i>		
	<i>Ex secundis intentionibus</i>	<i>Genere Specie Numero:</i>
	<i>Per similem modum collige concordantiam.</i>	<i>A consilio Proprie ut A casu aquinoca secundum assi- milationem</i>
	<i>Signifi- cata: dum vsum di- cendi.</i>	<i>Compara- tiue secun- dum vsum di- cendi. Analogiam. Similitudi- nem.</i>
<i>Nominis in /</i>		<i>translate per Oppositio- nem.</i>
<i>plexi.</i>	<i>Modum si- gnificandi.</i>	<i>Varias suppositiones Varia accidentia gram- maticalia.</i>
		<i>Incom-</i>

Diuisio.

Incom-

Totum essentialē, integrale, accidentale in partes secundum esse & modum essendi.

Genus in species.

Superius in inferiora.

Genus in differentias oppositas vel subiectas.

Rei. Totum secundum partes in tempore, modo, quantitate.

Causa in effectus & e contra.

Subiectum in accidentia & e contra.

Virtus in operationes.

Substantia in suas potentias.

Absolutum in comparata.

Per variam attributionem.

Subiectum & predicatum.

Patientem & agentem.

Ultra patientem.

Complexi siue orationis. Modum subiecti & predicati.

Modum actionis & passionis.

Secundum variam attributionem, expositionem & variam applicationem.

Simili modo accipe collectionem.

Vnionis collectorum

Partium in toto.

Mixtorum in mixto.

Continuorum in continuo.

Discretorum in discreto.

Materia & forma in vno supposito.

Aliquorum in vno tertio.

*In medio iungenti, participantis vel di-
uidenti.*

In termino concurrenti.

Concordantia.

Aequalium inter se.

Proportionum inter se.

*Effectuum, in causa & e contra secun-
dum omne genus causarum.*

Similitudinis & exempli

Coniunctionis & contingentia.

*Cognitione & agnatione vel affini-
tate.*

Vt forma cum subiecto.

*Vt ars vel instrumentum cum subiecta
materia.*

*Vt alicuius essentia vel de essentia
eius.*

Ex his

Ex his similiter quare differentias suo modo.

Mediata.

Contrarietas

Immediata.

Contradictio, secundum idem, ad idem, similiter, in eodem tempore.

Oppositio

Privatiua

Localis

Relatiua, ut superius de accidente relationis.

Versatur precedens triangulus inter intellectualem & sensuale.

Essentiale.

Essentialis

Accidentalis.

Formalis

lis.

Coeffentiale.

Exemplaris.

vel idealis.

Intrinseca

Obiectiua.

Per se.

Materialis

Propinqua

Subiectiua.

Remota.

Substantialis.

Efficiens

Antecedens

Principalis.

Causale

Extrinseca.

Coniuncta

Accidentalis.

Instrumentalis.

Occasio.

Finalis

Vltimus

Subordinat.

Per accidens. Fortuna
Casus

Impulsiuus

	<i>Genus.</i>	
	<i>Vniuersal.</i>	
	<i>Species.</i>	
<i>Principium.</i>	<i>Natura.</i>	
	<i>Tempore</i>	<i>Mensura</i>
<i>Ordinale.</i>	<i>Definitione</i>	<i>Determinationis</i>
	<i>Cognitione</i>	<i>Coniunctionis</i>
<i>Priuatium.</i>		<i>Forma</i>
<i>Accidentale siue instrumentale.</i>	<i>Materia</i>	
	<i>Generati</i>	<i>Doctrina</i>
	<i>Corrupti</i>	<i>Figura</i>
<i>Motus</i>	<i>Augmenta</i>	<i>Motus</i>
	<i>Diminuti.</i>	<i>Continentis.</i>
<i>Oiginale.</i>	<i>Alterationis.</i>	
<i>Positium.</i>	<i>Localis.</i>	
<i>Priuatium.</i>		
		<i>Natura</i>
	<i>Coniunctionis</i>	<i>Situ</i>
		<i>Loco</i>
	<i>Mensurationis</i>	<i>Substantiale</i>
		<i>Accidentale.</i>
	<i>Extrimitatum</i>	
	<i>Operationis</i>	
	<i>Instrumentale.</i>	
	<i>Adhesionis</i>	
	<i>Participationis</i>	
	<i>Comprehensionis</i>	
<i>Medium</i>	<i>Vnionis</i>	
	<i>Negationis</i>	<i>secundum locum</i>
	<i>Transitionis</i>	<i>secundum speciem</i>
	<i>Positium</i>	<i>secundum quietem</i>
	<i>Priuatium</i>	
	<i>Destructiuum</i>	
	<i>Constructiuum</i>	

	<i>Substantialis</i>	
	<i>Accidentalis</i>	
	<i>Secundū essentiam</i>	
<i>Extremitatū.</i>	<i>Secundum tempus</i>	<i>sive ante sive post</i>
	<i>Secundum locum</i>	
	<i>Qualitatem</i>	
<i>Corruptionis</i>	<i>Quantitatem,</i>	
<i>Defectionis</i>	<i>Esse</i>	
<i>Desitionis</i>	<i>Operari</i>	<i>secundum varias circum-</i>
	<i>Pati</i>	<i>stantias.</i>
	<i>Perfectionis quam superius distinximus,</i>	
	<i>Naturaliter</i>	
<i>Priuationis</i>	<i>Moraliter</i>	
	<i>Artificialiter</i>	
<i>Maioritas,</i>		
<i>Æqualitas</i>	<i>Variantur secundum genera quantitatis</i>	
	<i>& magnitudinis, de quibus supra, & iste</i>	
<i>Minoritas.</i>	<i>Triangulus versatur inter substantiam</i>	
	<i>& accidens.</i>	

	<i>Diuisiones</i>		
	<i>Essentialia</i>		
	<i>Substantialia</i>		
	<i>Accidentalialia</i>		<i>Secundū se,</i>
	<i>Genera</i>		
	<i>Species</i>		
	<i>Differentias</i>		<i>Respectiue,</i>
	<i>Propria</i>		
	<i>Accidentia</i>		
	<i>Proprias passiones</i>		<i>Cōparatiue,</i>
	<i>Actus</i>		
<i>Multiplicā- tur subiecta, pradicata, et respectus ar- tis, etiā ter- mini extra- nei per</i>	<i>Operationes</i>		
	<i>Passiones</i>		
	<i>Virtutes</i>		
	<i>Potentias</i>	<i>Considerā- do hac om- nia diuer- simode</i>	<i>Secundū in- esse vel non in esse.</i>
	<i>Partes</i>		
	<i>Principia</i>		
	<i>Causas</i>		
	<i>Effectus</i>		
	<i>Similia</i>		
	<i>Conuenientia</i>		
	<i>Opposita</i>		
	<i>Priora</i>		
	<i>Posteriora</i>		
<i>Exempla</i>			
<i>Respectus</i>			
<i>Extranea</i>			
<i>Complexione varia</i>			
<i>Varia pradicatione</i>			
<i>Varia separatione & coniunctione.</i>		<i>Secundū se vel aliter se habere.</i>	

	B	<i>Vtrum</i>
	C	<i>Quid</i>
	D	<i>De quo</i>
	E	<i>Quare</i>
<i>Quaestiones</i>	F	<i>Quantum</i>
	G	<i>Quale</i>
	H	<i>Quando</i>
	I	<i>Vbi</i>
	K	<i>Quomodo & cum quo</i>
		<i>Neceffe</i>
		<i>Possibile</i>
		<i>vel impossibile</i>
		<i>Contingens.</i>

Vtrum

	<i>Prima intentionis</i>
<i>Enitas</i>	<i>ut si est.</i>
	<i>Secunda intentionis.</i>
	<i>Essentiale, ut quid est in se, quid est in alio.</i>

*Quid rei**Qualitercunq; explicas.**Quid nominis**Essentialiter,**Accidentaliter.**Pars in toto & è contra.**Inferius in superiori & è contra.**QVID.**Quid persona-
le ut quis per
omnes casus.**Quid*

		<i>Forma quavis in materia.</i>
<i>Quid contentiuū,</i>		<i>Potentia in virtute.</i>
<i>vt quid habet</i>		<i>Locatum in loco.</i>
<i>in se siue,</i>		<i>Causa in effectu & è contra,</i>
	<i>Acti-</i>	<i>& huiusmodi plura.</i>
<i>Operatiuum</i>	<i>ue.</i>	
	<i>Passi-</i>	<i>Primitiuum ut à quo</i>
		<i>Materiale.</i>
		<i>Conuersiue.</i>
		<i>Effectiue.</i>
<i>De quo</i>		<i>Constitutiuue.</i>
		<i>Compositiue.</i>
		<i>Deriuatiue.</i>
		<i>Possessiue vt cuius.</i>
		<i>Originaliter.</i>

Formaliter

Finaliter vt propter quid

Quare

Positiue.

Illatiue seu consequutiue

Magnitudinis

Multitudinis, vt quot

Ordinis, vt quotus

Multiplicitatis, vt quotuplex.

Distributionis, vt quotiens.

Quantum

Rei

Propositionis

Accidentis cuiusq; intensi, extensi vel remissi

Continuum

Discretum.

Essen-

Quale
 Essentialiter
 Coessentialiter
 Accidentaliter
 Conuertibiliter
 Proprie
 Appropriate.

Quomodo multiplicatur per regulas C
 D
 K

Repletium
 Diffinitium

Vbi Occupatium Multiplicatur C
 Contentiuū vt in quo per regulas D
 Quarens principium K
 motus vt vnde.

Essendi.

Quomodo Operandi Essentialiter Primarie.
 Attributionis
 Accidentaliter Secundarie.

Instrumentale

Cum quo Medij vt per quid
 Conuenientie vt cui.

Est pars per modum Differentia
 Proprij.

Est pars & in parte per modum Actionis
 Passionis.

Sunt partes in toto & è cōtra & hoc Constitutivæ
 Compositivæ.
 Perfectionis

*Totum transmittit similitudinem
 suam & suarum partium extra se
 secundum modum*

Finis.

Multi-

Quomodo & cū quo.

	<i>Multiplicatione,</i>	
	<i>Collectione.</i>	
	<i>Similitudine.</i>	
<i>Termini extra-</i>	<i>Vicinitate.</i>	
<i>nei inueni-</i>	<i>Oppositione.</i>	
<i>untur.</i>	<i>Ex propriis communibusque principijs</i>	
	<i>rerum.</i>	
	<i>A parte subiecti.</i>	
	<i>A parte predicati.</i>	
<i>Mixtio figura-</i>	<i>A parte modi aut cuiusq; horum mixtio.</i>	
<i>rum.</i>	<i>Terminorum artis inter se.</i>	
	<i>Terminorum artis cum extraneis.</i>	
	<i>Terminorum extraneorum inter se.</i>	
	<i>In una figura.</i>	
	<i>In diuersis & pluribus.</i>	
<i>Ex natura pra-</i>	<i>Vniuoca</i>	
<i>dicati.</i>	<i>Communis.</i>	
	<i>Denominatiua</i>	<i>Simpliciter</i>
		<i>Ex hypothese</i>
	<i>Naturalis sine neces-</i>	<i>Genus</i>
<i>Secundū attri-</i>	<i>saria.</i>	<i>Species</i>
<i>butionem.</i>	<i>Contingens sine acci-</i>	<i>Differentia</i>
	<i>dentalis.</i>	<i>Proprium</i>
	<i>Remota sine impossibilis.</i>	

Secum-

	<i>Directa</i>	
<i>Secundū rationem praedicationis.</i>	<i>Indirecta.</i>	
	<i>Æqualis.</i>	
	<i>Mediata.</i>	
	<i>Absoluta.</i>	
	<i>Comparatiua.</i>	
<i>Secundum qualitatem praedicationis.</i>	<i>Vera</i>	<i>Secundum conuenientiā orationis cum re</i>
	<i>Falsa</i>	<i>Secundum qualitātē:</i>
		<i>Affirmatiua.</i>
		<i>Negatiua.</i>
		<i>Vniuersal.</i>
		<i>Secundum quātitātē.</i>
		<i>Particula.</i>
		<i>Indefinit.</i>
	<i>Secundū inesse.</i>	<i>Reduplica.</i>
		<i>Exceptiue</i>
	<i>Secundum modū terminorum.</i>	<i>Separatiue</i>
<i>Secundum modum praedicationis.</i>		<i>Comparati</i>
		<i>Varie exponibiles.</i>
	<i>Secundū modum propositionis dici potest, ut quod de ea dici potest.</i>	

	<i>Ex genere & differentia</i>	<i>Proprie proprium.</i>
	<i>Ex genere proprio siue sit</i>	<i>Accidens</i>
	<i>Ex partibus.</i>	<i>proprium,</i>
	<i>A causa secundum quodlibet</i>	<i>Actuales</i>
	<i>genus Causa</i>	<i>Aptitudi-</i>
	<i>Per effectum & operationes</i>	<i>nales.</i>
	<i>Per potentiam vel obiectum</i>	<i>Potentiales.</i>
<i>Diffinitio</i>	<i>Per potentiam & actum</i>	
	<i>Per esse & essentiam</i>	
	<i>Per respectum & relationem</i>	<i>& è contr.</i>
	<i>Ex fine rei</i>	<i>C</i>
	<i>Per distantiam extremorum</i>	<i>D</i>
	<i>Per abnegationem oppositi</i>	<i>E</i>
	<i>Per species reliquarum figura</i>	<i>F</i>
	<i>Q. ex.</i>	<i>G</i>
		<i>H</i>
		<i>I</i>
		<i>K.</i>

Argumentum vel est

Syllogismus
Enthymema
Inductio
Exemplum
Argumentatio perfecta.

Medium argumenti vel est

Antecedens
Consequens
Extraneum.

Diuisi-

Divisione & partitione
 Diffinitione & inter-
 pretatione.

Coniugatis
 Genere
 Specie
 Similitudine
 Differentibus
 Contrariis

Coniunctis
 Repugnantibus
 Antecedentibus & con-
 sequentibus.

Causa efficiente
 Effectu

Maiori
 Minori
 Paribus
 Attributis persona

Oracula
 Auctoritates
 Confessata
 Vulgi opinio
 Secta

Pacta
 Sententia
 Iudicium
 Vfus
 Leges
 Attributis negotiorum

Ante rem.
 Cum re.
 Post rem.

Nomen
 Natura
 Fortuna
 Studium
 Victus
 Habitus
 Casus
 Affectus.

Et huiusmodi.

Quid nam
 Cur
 Quib. auxilijs
 Vbi
 Quomodo
 Quando

Loca essentialia ad probandum & improbandum.

Intrinseca

A.

Extrinseca
 Ab.

R Auto-

	<i>Authoritate</i>
	<i>Relatione</i>
	<i>Facilitate</i>
	<i>Dissimilitudine</i>
	<i>Consilio</i>
	<i>Exaggerando</i>
	<i>Non vulgari</i>
	<i>Comparatione</i>
	<i>Consequentia</i>
<i>Ad exordien-</i>	<i>Demonstratione</i>
<i>dum & mo-</i>	<i>Conuersione</i>
<i>nendum ani-</i>	<i>Vi fortuna</i>
<i>mos utiles</i>	<i>Tolerantia</i>
	<i>Deploratione</i>
	<i>Conuertentia</i>
	<i>Humanitate</i>
<i>Loci acci-</i>	<i>Commendatione</i>
<i>dentales</i>	<i>Vtilitate</i>
	<i>Confessione</i>
	<i>Exclamatione</i>
<i>Ad confutan-</i>	<i>Admiratione</i>
<i>dū seruientes</i>	<i>Aggressionē</i>
	<i>Intermissione</i>
	<i>Promissione. Et eiusmodi</i>
	<i>Attenuatione</i>
	<i>Admonitione</i>
	<i>Retorsione, Illusione,</i>
	<i>Contemptione,</i>
	<i>Suspicionē,</i>

	<i>Figura A.</i>	
	<i>Figura T.</i>	<i>Directe</i>
<i>Solutio qua-</i>	<i>Figura duplex</i>	
<i>sitionum.</i>	<i>Figura multiplex</i>	
	<i>Subiecta</i>	<i>Indirecte</i>
	<i>Regula</i>	
	<i>Prima figura</i>	
	<i>Secunda figura</i>	
	<i>Tertia figura</i>	
	<i>Quarta figura</i>	
	<i>Tabula magna</i>	
<i> Applicatio q̄-</i>	<i>Euacuatio tertia figura</i>	<i>Argumentã-</i>
<i>sionis ad in-</i>	<i>Multiplicatio quarta fig.</i>	<i>do per varia</i>
<i>ueniendũ ve-</i>	<i>Mixtio Principiorum &</i>	<i>media & di-</i>
<i>ritatem sol-</i>	<i>regularum</i>	<i>uersa loca.</i>
<i>sutionis consistit</i>	<i>Diffinitiones principiorum</i>	
<i>in his :</i>	<i>Species triangularum</i>	
	<i>Regula questionum</i>	
	<i>Species regularum.</i>	
	<i>Nonem subiecta.</i>	
	<i>Termini extranei.</i>	

			<i>Forma</i>	
	<i>Soluendo Verborum</i>		<i>Materia</i>	
	<i>fallacias</i>	<i>Per defe-</i>	<i>Distinctione</i>	<i>Et huius-</i>
	<i>& osten-</i>	<i>ctum</i>	<i>Coniunctione</i>	<i>modi</i>
	<i>dēdo fal-</i>	<i>Sententiariū</i>	<i>Comparatione</i>	
	<i>sitatem.</i>		<i>Construptione</i>	
		<i>Subiectorum</i>		
		<i>Principiorum</i>		
	<i>Ostendendo di-</i>	<i>Mediorum</i>		<i>Et huius-</i>
	<i>uersitatem</i>	<i>Causarum</i>		<i>modi.</i>
		<i>Secundum aliter inesse</i>		
		<i>Secundum aliter referrī</i>		
		<i>Falsus</i>		
		<i>Male dictus</i>		
		<i>Negatione auctoritatis</i>		
		<i>Destructione rationis</i>		
		<i>Per potiozem aliam rationem</i>		
		<i>Per rationem & autoritatō oppositā</i>		
		<i>Per sequelam inconuenientis</i>		
		<i>Excipiendo aliquod spirituale</i>		
		<i>Ratione differentia</i>		
		<i>Similitudinis</i>		
		<i>Causationis</i>		
		<i>Effectiois</i>		
		<i>Respectu, Separatione, Coharentia</i>		
		<i>Contraria applicatione & hu-</i>		
		<i>iusmodi.</i>		

Dissolutio argumentorum.

Improbatione ar-
gumēti & destru-
ctione loci ut quia

		<i>Magnis</i>	
	<i>Attentos</i>	<i>Novis</i>	<i>Ex ipsa re subiecta</i>
	<i>quia de</i>	<i>Inusitatis</i>	<i>Non vulgari</i>
	<i>rebus</i>	<i>Cohortatione</i>	<i>Non commune</i>
		<i>fit</i>	<i>Non nimis prolixum</i>
<i>Exordium</i>		<i>A nostra</i>	<i>Non superfluum</i>
<i>facit</i>	<i>Beneuo-</i>	<i>Ab auditorum</i>	
	<i>los</i>	<i>Ab aduersaris</i>	
		<i>A re ipsa</i>	
		<i>A contemplatione breui</i>	
		<i>Dociles Diuisione breui</i>	
		<i>Hac omnia fiunt occulte per insinuationem.</i>	
		<i>Nulla cursu</i>	
		<i>Nullis ambagibus</i>	
	<i>Breuis</i>	<i>Sine repetitione</i>	
		<i>Sine reduplicatione</i>	
		<i>Solis necessariis</i>	
<i>Narratio siue rei</i>		<i>Propriis & usitatis verbis</i>	
<i>siue negotii Clara</i>		<i>Debita accommodata pronun-</i>	
		<i>tiatione.</i>	
<i>Credibilis</i>		<i>Verisimilis</i>	
		<i>Debitis circumstantiis</i>	

*Diuisio siue enu-
meratio*

*Absoluta
Pauca
Subdistribuenda
Ordinata*

*Sermocina-
tius*

Confirmatio

Plane

Diductio

*Augumenta-
tius*

Confutatio

*Diuisiue
Per extra-
neum.*

Conclusio

*Potissima aliqua ratione
Enumerationem breui
Amplificationem ad diuersos fines.*

**Commentariorum Henrici Cornelii A-
grippæ, in artem breuem Ray-
mundi Lullii
Finis.**

